Printed by

V. VENKATESWARA SASTRULU

of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS

AT THE 'VAVILLA' PRESS

Tondiarpet, Madras.

4th Edition:—1951.

శ్రీరాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

చమత్కారకథాకల్లోలిని

ప్రథమతరంగము

రాధాకుచమండల
సారపటీరార్ద్రహృదయ సమధికశౌర్యో
దార నతమానిజనమం
దారా దయఁజూడు నన్నుఁ దామరసాక్షా.

శ్రీమంతంబును చతుర్దశభువనభూషణంబును నగుమానుషలోకంబునందు మహనీయతపఃప్రభావసంపాదితసకలజనస్తవనీయమాహాత్మ్యమండను లగుమానిపుంగవులు వసియించు నీభరతఖండంబున నఖండతేజఃప్రచండచండభానుభానుప్రభాభాసమాన భవ్యవజ్రమణివార విశోభితంబగు రోహణపర్వతసమీపంబున చిత్రకేతనంబను నొక పత్తనంబుగలదు. అదియు నభినవతారుణ్యలక్ష్మీవిలాసభాసమానలగు విలాసవతులచే నొప్పుమిగులుచు సమస్తసంపత్సమృద్ధంబై యఖిలవిద్యాపారంగతులగు బ్రాహ్మణవర్యులచేతను, బాహువీర్యవిజితశాత్రవులగు క్షత్రియకుమారులచేతను, లెక్కకెక్కుడగుధనంబు గలకోమటులచేతను, సమస్తధాన్యములచే నొప్పు గొప్పకాఁపులచేతను మిగుల వన్నెకెక్కుచుండును. ఆ నగరమును బరాక్రమనిర్జితశత్రుచయుండగు శత్రుంజయుండనురాజేలుచుండు. అతఁడు మానసంబున ధర్మదేవతవలెను, కోపమున యమునివలెను, అనుగ్రహమునందుఁ గుబేరునివలెను, ప్రతాపమున నగ్నివలెను, బలమున వాయువువలెను, ప్రజ్ఞయందు బృహస్పతివలెను, రూపమున మన్మథునివలెను, తేజంబున సూర్యునివలెను వెలుంగుచు సకలప్రజలను తనప్రజలవలెఁ బోషించుచుండును. మఱియు నారాజునకు ఇంద్రునికి బృహస్పతియు, దశరథునికి వసిష్ఠుండును, రామునికి విశ్వామిత్రుండును, నలునికి సుమతియు మంత్రులయినరీతి విచారసారథుం

డను విప్రుండు ప్రధానమంత్రియైయుండె. ఆశత్రుజయుండు ననివార్యంబగుబాహు వీర్యంబున శత్రురాజులం జయించి యావిచారసారుం డనుమంత్రియందు రాజ్య భారంబు నునిచి కర్తవ్యశేషంబులేక కామపురుషార్థంబుఁ జరితార్థంబు సేయంగోరి

సీ. లలితసౌభగశీతజలజాకరములందుఁ గృశమధ్యలనుగూడి క్రీడసల్పు
శశికాంతవేదికాసముదయంబులనుండి యంగనాసంగీత మాసవినును
కమనీయసౌధభాగములందుసుందరీజనులతో గోష్ఠులు సల్పుచుండుఁ
దలిరులశయ్యల జలజనేత్రలఁగూడి రతివిభేదంబుల గతులెఱుంగు

గీ. బాలికాతతితో వనకేళిసల్పు
భామలనుగూడి ప్రీతితో భావలాడు
నిర్విథంబుగ నాధరిత్రీశ్వరుండు
తరుణభావసుఖంబులఁ దనియుచుండె.

ఇట్లు బహుకాలంబుగ నితరములైన జీవలోకసుఖంబులను సాంతంబులుగ ననుభవించునాతని యంతిపురంబు తనయముఖకమలదర్శనసుఖంబులేమి శరవణంబు చందంబున నిష్ఫలపుష్పదర్శనంబయియుండె. యౌవనమతిక్రమింపనతిక్రమింప నాభూవిభునికి విఫలమనోరథుం డగుటం జేసి యనపత్యతాసంభవంబగు మహాసంతాపంబు ప్రవృద్ధంబయ్యె. విషయోపభోగసుఖేచ్ఛలు మనంబునెడబాసె. కన్నులు గలవాఁడయ్యుఁ దన్ను నంధునిఁగఁదలంచె. సకలభువనంబుల కవలంబనుండయ్యుఁ దనకవలంబము లేదని యెంచె. వేనవేలుఁ నరపతులు తన్నుం బరివేష్టించియున్నను సహాయశూన్యుని పగిది మనంబున వగచుచుండె.

ఇట్లుండి యొక్కనాఁడు తనగృహంబునకేతెంచిన నొకసిద్ధునింగాంచి భక్తి పురస్సరంబుగఁ బ్రణామంబులాచరించి బంగారుపీటపయిం గూరుచుండం బ్రార్థించి గోవు నిచ్చి యఖిలోపచారంబులఁ దనిపి సుఖాసీనుండై సేదదీర్చుకొనియున్న యాజడదారిం డగ్గఱి కృతాంజలియై రాజు "ఓయయ్యా! మీరు సదాచార్యునివలన యోగక్రమం బభ్యసించి భోగంబులుబాసి రాగంబున నాగాధిపుండువసియించు భోగవతియును నలువ వసియించు సత్యలోకంబును గాంచియున్నారుగదా. మీ రెఱుంగనివిషయంబులు లేవు. ప్రపంచకార్యంబులెల్ల భవాదృశులగు పురాణమునుల వాక్యానుసారంబు లయి సదా ప్రవర్తిల్లుచుండు. నేనొక్క సంశయం బడిగెదను. కరుణించి తెల్పవే" యనవుడు నా మౌనియుఁ "రాజా! నీమనోగతం బెఱుంగుదును. నీవు సుతులులేక పరితపించెదవు. సుత ప్రాప్తికిం బ్రతిబంధకంబగు పాపవిశేషంబు జన్మాంతరంబునం జేసియున్నాఁడవు. తన్నివర్తకంబుగ నీవాచరింపవలసినకార్యంబు దెల్పెదను వినుము. సర్వలక్షణసంపన్నంబగు

సురభియను గోవును తగువిధంబులం బోషించుచు సమస్తరత్నాభరణంబుల నలంకృతం జేసి యొక్క పుణ్యదినంబునందు వృద్ధలగు గోపవనితల రప్పించి వారలకువలసినవన్నియు నొసంగి బంగారుకలశంబుల సర్వపుణ్యోదకంబులం దెప్పించి యందు నవరత్నంబులు నించి క్షీరతరుపల్లవంబులసువాసితంబులుచేసి మంగళస్నానంబుచేసియున్న నీభార్య నాయావుక్రిందం గూరుచుండ నునిచి యాగోపవనితలచేత నాతీర్థోదకంబుల నభిషేకింపఁజేయవలయు. ఇట్లువత్సరంబొనర్చిన నీకుంగుమారుండు జనియించునని చెప్పి యోగియుఁ దనయిచ్చం జనియె.

రాజును సిద్ధునిమాటలువిని నమ్మి తనదేవియగు మణిమాలచే వ్రతంబునిర్విఘ్నంబుగఁ జేయించిన నాసుదతియు గర్భంబుధరియించి శుభలగ్నమునం గుమారునిం గనియె. ఆకుమారుని యంగసౌందర్యంబుఁగాంచి వీఁడు మన్మథునివలెఁ జూచిన వారలకు వలపుఁగొలుపుఁగాన మదనమోహనుండను పేరిడఁదగునని పురోహితులు సెప్పఁగా రాజు నట్ల నామకరణంబుగావించి జ్యోతిషకుల రావించి యీకుమారుని జాతకభావంబుం దెల్పుఁడని యడుగఁగా వారు శత్రుంజయునితో నీతనయుండు నాలుగు సముద్రములవఱకు నుండు నీసమస్తధరామండల మేలంగలఁడు. వీని బాహువీర్యమున కులుకి యెల్లరాజులును కప్పములను గట్టుచుండుదురు. సర్వసుగుణసమృద్ధిగలిగి వృద్ధుల సేవించుచు మనునీతిప్రకారంబు ప్రజాపాలనంబు సేయు. అయిన నితనియం దొక దోషము చంద్రునియందుఁ గళంకమువలెఁ గనుపడుచుండును. అదియెద్దియనఁ? వీఁడు సర్వవిద్యాపారంగతుండై ధనుర్విద్యయందర్జునునివిధమునను, ధర్మమునందు యుధిష్ఠిరుని తెఱంగునను, సత్యమున హరిశ్చంద్రునిపగిదిని, బాహువీర్యమునందు శ్రీరాముని వలెను బ్రవర్తించువాఁడై పరకాంతారతియందు శ్రీకృష్ణుననుకరించుచుండునని చెప్పినరాజు తనమనంబున వ్యాకులతఁజెంది పరకాంతారతుండు పట్టాభిషిక్తుండయ్యెనేని యట్టి రాజ్యంబుపూజ్యంబయినం బ్రజలకుఁ ద్యాజ్యంబేయగు. లేకలేక పుట్టినపట్టికి శౌర్య ధైర్య గాంభీర్యాదిగుణంబులకుం బుట్టినిల్లైనవానికిం బట్టంబుగట్టక యెట్లుందు. ఇంతవఱకును కుమారుండు లేఁడనుచింతయు నిప్పుడిందు కేమిచేయఁదగు ననుచింతయు హృదయమును గలంచుచున్నవి. కర్తవ్యంబు తోఁచదు. అని యొకింతచింతించి తలయూఁచి మంత్రి పుంగవునింగాంచి యిట్లనియె. ఓ ప్రధానశేఖరా వింటివే యీజ్యోతిషికుల వచనంబులు; లోకంబున రాజకుమారుల కభినవయౌవనము గలుగు నప్పుడు సర్వానర్థంబులు గలుగకమానవు. అందుతోడ రాజ్యలక్ష్మియుం గూడఁజేని వహ్నికి వాయువు సహాయంబైనవిధంబున వంశములదహించుచుండు. ఓయిసారవిచారుఁడా! స్వార్థసంపాదనపరులై యీకాలపుఁగుమారులు జూదమాడుట వినోదంబనియు, పరదారగమనము సామర్థ్యమనియు, వేఁటాడుట వ్యాయామంబనియు

పానంబు విలాసంబనియు, ప్రమత్తర శౌర్యంబనియు, స్వదారపరిత్యాగంబు వ్యసనశూన్యత యనియు, గురువచనంబుల నవధీరణసేయుట ప్రభుత్వమనియు, భృత్యులను గౌరవించుట సుఖసేవ్యత్వమనియు, నృత్య; గీత, వాద్య, వేశ్యాభిరక్తి రసికత్వమనియు, మహాపరాధానాకర్ణనము మహానుభావత్వమనియు, పరిభవంబులసహించుట క్షమయనియు, దేవతల నవమానించుట మహాబలశాలితయనియు, వందిజనులుపొగడుట యశంబనియు, చంచలతయే యుత్సాహంబనియు, విశేషము తెలియంగ లేమియ యపక్షపాతంబనియు, దోషంబుల గుణములుగఁ దలంచి తమకుఁదామె విహసించుకొనుచుఁ బరులవంచించు సామర్థ్యంబు గడించుచు ధూర్తులు సేయు స్తుతులచే వంచితులై విత్తమదంబుతలకెక్కి చిత్తంబులు స్వాయత్తంబులుగాక యాత్మనశీకాభిమానంబు లారోపించుకొని మర్త్యాధములయ్యుఁ దమ్ముదివ్యాంశావతీర్ణులుగాను అతిమానషులుగాను ఉత్ప్రేక్షించుకొనుచు దివ్యోచితములగు కార్యంబు లుపక్రమించి సర్వజనులకును బరిహాస్యులై యుండలేదా. అనుజీవివర్గంబు లాత్మవిడంబనలు సేయ నభినందించుచుండలేదా? తమ్ముఁ జతుర్భుజావతారులని నిశ్చయించుకొని తక్కినబాహుయుగళమంతఃప్రవిష్టంబై యున్నదియని యెంచుచుండలేదా? తమ్ముఁ ద్రిలోచనావతారులనుకొని లలాటంబునం దృతీయ లోచనంబు త్వగంతరితంబై యున్నదియని యాశంకించుచుండలేదా? దర్శనంబిచ్చుటయ యనుగ్రహంబని గణించుచుండలేదా? దృష్టిపాతమే యుపకారమని స్థాపించుచుండలేదా? మఱియు నిష్పటివ్యావహారికులు తమస్పర్శమే పావనంబనితలంచి మిథ్యాభిమానమాహాత్మ్యగర్వనిర్భరులై దేవతలకుఁ బ్రణామంబులు సేయుటలుమానియు, ద్విజపూజలువదలియు, మాన్యులను సన్మానించకయు, అర్చనీయుల నర్చించకయు, గురువుల కభ్యుత్థానంబు సేయకయు, విద్వజ్జనులనలౌకికులని యుపహసించుచును, వృద్ధజనోపదేశంబులు జరావైక్లబ్య ప్రలపితంబులని వదరుచుఁ దమప్రజ్ఞలకుఁ బరిభవకరంబులని సచివులమాటల కసూయపడుచు హితవాదులపైఁ గోపగించుకొనుచు నహర్నిశము నంజలిగావించుకొని యన్యకర్తవ్యంబులు మాని యిష్టదైవతముంబోలె స్తుతించువారి నభినందించుచు వారిఁ దమకు సమీపమున నిలుపుకొని మాటలాడుచు, వారియుపదేశంబులు వినుచు, వారి బహుమానించుచు వారికిధనంబులు వర్షించుచుఁ బరాభిసంధానపాటవంబున నొప్పెడు వారలం బురోహితులుగను ప్రకృతులంగావించు వారలమంత్రులుగను గైకొని పరులసంపదల యందాసక్తితో సహజప్రేమార్ద్రహృదయులగు సహోదరులం బరిత్యజించి పలువిధంబుల మెలంగుచుండుట మనము గాంచుచున్నారముగదా! నాకుమారుండు మహామోహాంధకారమగు యౌవనమందు జనులచేనపహసింపంబడకయు, సాధువులచే నిందితుండుగాకయు, గురువులచే ధిక్కారంబునొందకయు, సుహృజ్జనులచే నుపాలంభింపంబడకయు,

పండితులచే ననుతపింపంబడకయు, విటులచే వంచింపంబడకయు, ధూర్తులకు స్వాధీన పడకయు, వనితలచేఁ బ్రలోభంబునొందకయు, మదంబున నున్మత్తుండుగాకయు, ప్రకృతిధీరుండై ప్రవర్తించువిధంబునం జేయవలయునని చెప్పఁగా మంత్రియు దేవరా! 'శ్లో. హరిణాపి హరేణాపి బ్రహ్మణాపి సురైరపి, లలాటలిఖితా రేఖా పరిమార్ష్టుం నశక్యతే' అనువచనము మీరలెఱుంగనిదేకి అయినను మనబుద్ధికొలఁదిని ప్రవర్తింతము. అనంతరఫలంబు దైవాయత్తంబైయుండు. ఇందుకై తామింత విచారపడవలదని చెప్పిన రాజును సమాధానపడి మంత్రిని వీడ్కొలిపి తనయంతిపురంబునకుఁ జనియె.

రాజకుమారుండును దినదినప్రవర్ధమానుండై శైశవంబునందె మహాప్రాణత్వము నొంది గజకలభంబుల చెవులుపట్టుకొని క్రిందికివంచి నిలువంబెట్టుచును సింహకిశోరంబులను బట్టుకొని సటలు పెఱుకుచు వాని దంతంబులుగణించుచు నిట్లు సర్వలోక విస్మయనీయంబు లగుబాల్యక్రీడలచేఁ జెలంగుచుండె.

ఇట్లు శైశవంబుగడఁచి కౌమారంబు జరుగునప్పుడు పితృనియుక్తులగు మహామతులసన్నిధిని సకలవిద్యల నేర్చి పదియవయేట నుపనీతుండై సాంగంబులగు వేదంబులనుధనుర్వేధంబునధిగమించి చాపవిద్యయం దపరధనంజయుండో యనం జనులకత్యామోద దాయకుండై బుద్ధియందు బృహస్పతిని శౌర్యంబునం గుమారస్వామిని ధర్మంబున నజాతశత్రునింబోలి గురూపదిష్టంబులగు నర్థంబుల విశేషీకరించుచు సంగీత సాహిత్యంబుల ననురక్తిం జెందియుండ నభినవయౌవనారంభం బారాజకుమారుని యంగంబు నలంకరించె. అది కల్పవృక్షంబునకుం బుష్పోద్భేదంబు చందంబునను, కమలవనంబునకు సూర్యోదయంబునంగంబునను, సెమలికిఁ గలాపంబుభాతిని వివిధవిలాసయోగ్యంబయి తనర్చెఁ.మన్మథుండును దనకవసరంబు దొరికిన సేవకుని చందంబున మెల్ల మెల్లన సమీపించె. అప్పుడాతనికి లక్ష్మితోడ వక్షస్థలంబు విస్తరించె. బంధుజనమనోరథంబులతోడ నూరుకాండంబు లాపూరించె. శత్రుజనంబులతోడ మధ్యభాగంబు కార్శ్యంబునొందె. నితంబభాగంబు త్యాగంబుతోడన వృద్ధిఁజెందె. ప్రతాపంబుతోడన రోమరాజి పైపై కారోహించె. శత్రుకాంతాసమూహముల యలకలతలయనువున భుజయుగళంబు వ్రేలాడందొడంగె. చరిత్రంబువిధంబున నయనయుగళంబును ధవళత్వంబు నొందె. ఆజ్ఞతోడ శిఖర దేశంబు గురువై వెలింగె. స్వరంబుతోడ హృదయంబును గాంభీర్యంబునొందె.

మఱియు నతండు షోడశవత్సరంబుల వాఁడై గురుజనానుమతివడసి తండ్రిచే యువరాజోచిత సౌధంబునందు విడిదియింపంబడి సకలసుఖంబు లనుభవించుచు కృత

బుద్ధి యనుమంత్రికుమారుండును భరద్వాజుం డనుపురోహితకుమారుండును గంధసారుండను వైశ్యకుమారుండును జయభద్రుం డను శూద్రకుమారుండును దనకుం బ్రాణసఖులై వర్తింపం గొంతకాలంబు రాజనీతి ప్రతిపాదకంబులగు కామందకీ ప్రముఖంబులం బరిశీలించుచును, గొంతకాలంబు నవరత్నకంకణంబులు గదలం దాను మృదంగంబు వాయించుచు సంగీతకప్రసంగంబు చేయుచును కొంతకాలంబు వేఁటకమకమున నవిరళవిముక్త శరపరంపరలచే నరణ్యంబులు శూన్యంబులు గావించుచును, కొంతకాలంబతివిదగ్ధులం జేరిచికొని కావ్యప్రబంధరచనలం జేయుచును, కొంతకాలంబు శాస్త్రాలాపంబు లొనరించుచును, కొంతకాలంబు ఆఖ్యానాఖ్యాయి కేతిహాసపురాణంబులాకర్ణించుచును కొంతకాలంబు విచిత్రచిత్రరచనా వినోదంబులను, కొంతకాలంబు వీణావాదనంబునను, కొంతకాలంబు తన్నుం గాంచ నేఁగుదెంచిన మునిజనులకుం జరణశుశ్రూషయొనర్చుచు నివ్విధంబునం గాలక్షేపం బొనరించుచుండి యొకనాటిరాత్రి వెన్నెలబయట మనోహరంబగు నొక సైకతస్థలంబునం గూరుచుండి సుహృజ్జనంబులు నానావిధంబుగఁ గ్రీడాపరిహాసచతురంబుగా నఖిలదేశరాజచరిత్రంబు లుపన్యసింప నతి మోదంబున వినుచు నా సభాసదులం జూచి యిట్లనియె. ఓ చతురమతులారా! యేనొక్క విషయంబు మంవలించెదను. దానికిం దగిన సమాధానంబుఁ దెల్పవగు నది యొద్దియనం దెల్పెదను వినుండు. లోకంబున జన్మమెత్తినందుకు ఫలం బెద్ది? యెదివినవిన నింపుఁ బుట్టించుచుండు? అనఁగా నప్పుడు భరద్వాజుండు లేచి విను మోరాజకుమారుఁడా! తొల్లి భర్తృహరి 'శ్లో. ఆవాసః క్రియతాం గాంగే పాపహారిణివారిణి, స్తనద్వయే తరుణ్యా వామనో హారిణి హారిణి' అని చెప్పియున్నవాఁడు గాన అతిమనోహరమగు గంగానదియొక్క నీటియందు వసియించి యందువలన సమస్తపాపంబులును బోఁగొట్టుకొని సద్గతిపడయుటయే నరుఁడు జన్మమెత్తినందుకు ఫలము. అట్లు కాదేని యతిసుందరమై ముత్తియంపుం బేరులచే నలంకృతంబగు నిండుజవ్వనుల కుచయుగళంబున నధివసించుటయె జన్మఫలంబు. అని చెప్పగా నప్పుడు జయభద్రుండు రాజుం గాంచి యోరాజకుమారకా భరద్వాజుండు వచియించిన విషయములలో మొదటిది యప్రత్యక్షవిషయంబు గాన నమ్మంజనదు. 'శ్లో. ఆత్మాస్తిదేహాద్వ్యతిరిక్తమూర్తిః భోక్తాస లోకాంతరితః ఫలానామ్, ఆశేయమాకాశతరోః ప్రసూనాత్ గరీయసీ స్వాదుఫలప్రసూతౌ' అని పెద్దలు చెప్పియున్నట్లు శరీరంబునకంటె నితరంబైన యాత్మ యొక్కటియున్నది యనియు అది లోకాంతరంబులయందు సుఖానుభవంబును జేయుననియు అందుకై యాగాదిపుణ్యకార్యంబులు సేయవలయు నని యెడియీయాస యాకసంబున మొలిచిన వృక్షము పూలు పూచి తియ్యనిపండులు పండును. అవి మనము భక్షింపంగల మను నాసయే గాక యన్యంబు గాదనియున్నది. గాన మొదటి పక్షం బనాదరణీయంబు, రెండవపక్షంబే రసికజన

సమాదరణీయంబగు. మోక్షముంగోరి తపంబుసలుపుచు విశ్వామిత్రాదిమహర్షులును అట్టి కట్టడిపనులు చాలించి లీలావతులసుఖంబులు మఱిగి మేలయిన జన్మఫలంబులం గాంచిరి. అది యనాదరణీయంబగునేని వారలు మనంబునకైనం దలంతురా? నత్తపోభంగంబగునని యెఱుంగరా? అందుం బరకాంతారతియే రతంబుగాని యన్యరతంబు నిరతంబైన నదిసురతంబుగాదు. మఱియు నదిరసికజనములకు విరసంబైయుండు. 'శ్లో. సంతప్త్యై దారరతిః కండూశమనాయ చేటికాగమనమ్, తత్త్వం సురతం సురతం కృచ్ఛ్రాల్లబ్ధం యదన్యదారేషు' అన్నట్లు ఎల్లప్పుడు నింటిపనులంబడలి యత్తలకు మామలకు మఱఁదులకు భయపడుచు; లీలావిలాసవాసనాశూన్యలై తిథివారనక్షత్రాదులం బరిశీలించుకొనుచుం దమకంబుమాలి మగని మనంబునఁ గోపంబుప్పతిల్లునేమోయని యులుకుచు లోపలన నీసడించుకొను నాత్మపత్నులరతంబు పితృఋణంబు దీర్చుకొనఁ గోరి సంతతినపేక్షించినవారికేగాని రసికవరులకేలా? అదియునుంగాక వారకాంతారతి యరసికులై పశువులచందంబునం గామబాధాపీడితులైనవారికింగాక చతురులకు రుచింపదు. మఱి యనంగశరపరంపరాపూరితహృదయులై తద్వ్యథాశమనంబులకు పాలిబాళిందాళలేక జాలింబూని కేలుకపోలంబులంగీలించి కనువేదురునం బురుషుని గాలిసోకినంతనఁ గఱఁగుచునుండెడి వెలిచవులు మఱిగిన యన్నులకలమిన్నలం జేరి కవుంగలించు సుఖంబుకదా సుఖంబు. మఱియు నీటం బంటంబగబట్టి పోరాడు బావగారికిందెలియనీక కత్తికోతయైపోరు నత్తగారికిం గించిత్తైన నవగతంబుగానీక, మాటిమాటికిమండిపడు మామగారిమాయజేసి, మగనిమదికి సంశయంబుం గలుగనీక, యతిచతురత నుపపతికి సంకేతంబుచేసి, యదనుగనివచ్చి మదివిరాళివొచ్చి, నెమ్మది మ్రుచ్చిలించు పచ్చవిలుకాని వెచ్చనకు రిచ్చవడి, విటకానిపయింబడి, గ్రుచ్చియెత్తి నచ్చినమనంబులోఁ దచ్చనలులేని తమకంబునం గూడునన్యరమణీమణిరతంబేకదా సురతంబు. జారకాంతారతియె రసావహంబని వేదంబులు సహితము దెల్పుచుండలేదా? అనిచెప్పఁగా భరద్వాజుఁడు హరిహరీయని చెవులుమూసికొని సభవిడిచి లేచిపోయెను.

అంత రాజకుమారునింగాంచి కృతబుద్ధియను మంత్రికుమారుండిట్లనియె. ఓ రాజకుమారకా వినుము. పరకాంతారతి దోషావహంబైనను రసావహంబైయుండు. అందుకుం దగినసహాయులు దూతియు, దాసి, సఖి, చేటి, ధాత్రేయి, ప్రాతివేశిని, లింగిని, శిల్పినియు నతివిదగ్ధలగువారుగావలయు. ఇందుకే నొక్క మంత్రికుమారుని వృత్తాంతంబు చెప్పెదను సావధానత నాకర్ణింపుమని యిట్లనియె.

అతిరూపామతిమంతులచరిత్రము

తొల్లి యఖిలదేశముఖ్యం బ్రధానంబై యాంధ్రదేశంబు ప్రతాపధనులగు రాజవర్యులచేతం బరిపాలింపంబడుచుండె. ఆ రాజవరులకు మేటియై ప్రతాపవర్మకుమారుండగు విజయసేనమహారాజు సకలరాజులంజయించి యనేకదేశంబులు తనకువశగతంబులుగంజేసికొని హారితపుత్రంబను నగరంబేలుచుండె. అవ్వీరుండును తననగరంబునంగల రూపయౌవనసౌందర్యవతులగు కన్నియల ననేకగూఢచారులవలనం దెలిసికొని తల్లిదండ్రులంబలాత్కరించిగాని మఱియు ధనప్రదానంబునంగాని వారికి సమ్మతిపఱచి యనేకకాంతల వేలకొలఁదిగ వివాహంబుచేసికొని వారితో రతిసుఖంబులం దేలుచుండును. ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు గూఢచారికలవలనఁ దననగరంబున మాధవపతియనువాఁడు తనకూఁతు నసమానరూపవయోవిలాసభాసురాంగి నతిరూపయను కన్యకామణిని తనమంత్రికుమారుఁడైన మతిమంతుఁడనువానికి వివాహంబుచేసి యివ్వ నిశ్చయించుకొని యుండుటయు నదియును మతిమంతునందు ననురాగభరితయై యున్నదనియు నెఱింగి కార్యనియుక్తులంబనిచి మాధవపతింబిలిపించి యాయతిరూపం దనకీమనియడిగిన నాతఁడు సమ్మతింపకయుండ నక్కన్యపయి మిక్కిలి మక్కువ గల్గియుండువాఁడగుటంజేసి తనరాజ్యంబునందుఁ గొంతభాగంబు వానికిచ్చి యాకాంతాతిలకంబుం బెండ్లియాడెను. అతిరూపయు ధనలోభంబునం దనతండ్రి చేసిన యుక్కివంబునకు మనంబునన పెక్కువిధంబుల సంతపించుచు సర్వకాలంబును మతిమంతునంద బుద్ధినిలిపి తనకు లభ్యంబులైయున్న రాజసుఖంబులకు వెగటుపడుచుం జింతాసంతాపదంతురితయై యాహారంబుపై వాంఛమాని యలంకారంబులు సేయక యన్యులతో మాటలాడనొల్లక విరహదవదహన దోధూయమానమానసయై మిగుల సంతపించుచునుండ నొక్కనాఁడు దాని చేటియగు నిపుణికయనునది యేకాంతంబుననిట్లనియె. ఓదేవీ! యఖండమండలాధిపతియు నవక్రపరాక్రమజితశత్రుభూపాలుండగు విజయసేనభూపాలుఁడు నీకు భ్రుకుటీభటుండై ప్రవర్తించుచున్నవాఁడు. నిన్నుబెండ్లియాడినది మొదలితరకాంతలఁగంటనైనంజూడఁగోరండు. అనవరతంబు నీరూపంబుచింతించుచుండు. నిన్నెడబాసి యరనిమిషం బొందుచోటికఁ జనినను గార్యాంతరంబులు నీయింటసంచారభూమి పయింబఱచియున్నవాఁడు. ఇట్లుండ నీవేకాంతవలన ననూయాకులహృదయవై యుండెదవు గతంబుఁదెల్పవేయన నాయతిరూపయు నిపుణికతో ఓ నాప్రియసఖీ! నీవు నాకుబహిశ్చరంబయిన ప్రాణంబవుగానఁ బల్కెదను. నీకు నిదివిదితంబయినదియె. ఇది యితరులచెవికెక్కెనేని నీకును నాకును ప్రాణహాని సంభవించకమానదు. నీమనంబున నేయుంచుకొనుము. దుఃఖసాగరంబు పయింబయిపొంగి వేలాతిక్రమణంబొనరించు

నప్పుడు ప్రియసఖులతోఁ జెప్పికొనినం గొంతసహ్యావేదనంబగుగాదె. ఈ నగరంబునకు మంత్రియైన మతిమంతుఁ డనుకుమారుండు నాకు బాల్యసఖుండు. అతనిసౌధంబును మదీయపితృగృహంబుననుండు కన్యకాంతఃపురపుసౌధంబును సమీపసంబద్ధంబులయి యొక్కొటిగఁ జేరియుండుటం జేసి యీమందిరంబులవారికిం బోకరాకలు సౌధమార్గంబునన కొంతజరుగుచుండు. బాల్యంబున మేమిరువుర మొక్కటిగ నాటలఁ బాటలం బ్రొద్దులుపుచ్చుకొందుము. క్షణకాలంబయిన నేనాతని నన్నాతఁడు నెడబాయము. అనేకవిధముల నాటలఁబాటలం గేళిమెయి విహరించుచుండు మాకు తలుచుగ నాలుమగలయాటలపై మిక్కిలియిష్టంబు. ఇట్లుకొంతకాలంబు శైశవంబునం జరుగ నంకురిత యౌవనులమగు మాకు నాయాటలు ప్రసక్తంబులయినయప్పుడన్యోన్యముఖవీక్షణంబుల లజ్జయు పరస్పరాంగసంగంబునం బులకలు గ్రమ్ముటయు నిట్టివి కొన్ని గుణంబులు గలుగుచుండు. బాల్యముననుండి మాయింటం బెఱిగి నాతోఁగూడ నాటలఁబాటలం దేలుచుండుటం జేసి మా పెద్దలు నాతని నిషేధింపరైరి. ఏనును త్రయోదశవత్సరంబుల దాననగుచు నామలకంబులం బోలు కుచకోరకంబులతో నీషన్ముకులిత కుసుమగుళుచ్ఛ మనోహరంబైన మాధవీలత యనువున వెలుంగ.

సీ. సమయంబు దొరికినఁ జయ్యన నేతెంచి మోముమోమునఁజేర్చి ముద్దుగొనును
గంటులువడకుండఁ గ్రక్కున నునుమోవి మొనపంట నొక్కుచ స్తనలుబుణుకు
నింటనెవ్వరులేక యొంటినుండఁగవచ్చి రతికేళి సేర్పఁ గారడము సేయు
నిఱుకటములలోన నిట్టట్టుచననీక తటుకుననీవివదల్చికూడు

గీ. నాలుమగనాటలాడుదామాయటంచు
నడిగి ప్రార్థించుమందహాసాస్యుఁడగుచు
నతనితో జారలీలల నభిలషించి
కన్నెనయ్యునుగనుచుంటిఁ గామసుఖము.

క. బాలురము గాన ధైర్యము, చాలకయచిటుక్కుమన్నసంగతిసలుపం
జాలక వీడుచు భయమున, బేలలమైయుంటిమమ్మ పిన్నతనమునన్.

ఇట్లుండ మా ప్రవర్తనంబులు జననీజనకులెఱింగి మమ్మొండుచోటుల నునిచిరి. అది మొదలు పరస్పర ముఖనిరీక్షణము లేక మేమిరువురము నజాతచాతుర్యుల మగుటం జేసి మనంబున నుమ్మలించుచుంటిమం తెకాని యొండేమియు నెఱుంగము. సమారూఢయౌవనుండయిన మంత్రికుమారుండు నన్నుపరిణయంబు చేసికొనవలయునను తనయభిప్రాయంబు తనజననీజనకుల కెఱింగించిన వారును సంతసించి నాతల్లిదండ్రులనడిగిరి. వారు నందుకొడంబడిరి. పెండ్లిపనులు సేయుచుండ నీభూపాలుండు బలవిధ

ములగునిర్బంధములచేతను రాజ్యప్రదానంబుచేతను నాతండ్రినివంచించి నన్నుంబరిణయంబుచేసికొనియె. నాకుమతిమంతునందు యుల్లంబు పల్లవించుచున్నయది. ఏమి సేయవచ్చు.

చ. మదనునిగుప్తిమీ కొనలుమాటికిమర్మములంటఁబాఱినన్
వదలనికోరికల్ మొలిచివర్ధిలిడెందమునందుఁగ్రందినన్
హృదయము రాయిచేసికొని యింపుఁదలంపక యుండఁ గాఁదగున్
కదలఁదరంబె యొక్కనికిఁ గంతముఁ జూపినకంబుకంఠికిన్.

అనిచెప్పి యూరకున్న నానిపుణిక రాజపత్నింగాంచి యోదేవీ! యీసులభకార్యంబునకై యింతవంతఁ గుందనేల? ఈ విషయంబున మనంబునచ్చి యాహారంబుగూడ నిచ్చగింపక యిట్లనవరతంబును కరకలితకపోలవై యుండుట యుచితంబుగాదు. సర్వాలంకారాలంకృతవై పెనిమిటి దూరంబుననవచ్చుచుండ లేచి ప్రత్యుత్థానంబుచేసి కైదండయిచ్చి కొనితెచ్చి పీటపయిం గూరుచుండంబెట్టి పయింటచే విసరుచు మిక్కిలి మక్కువయున్నట్లు పయికిఁగనపఱచుచు నాతనిమనస్సుకెక్కఁ బ్రవర్తించుచుండుము. మగనివిషయంబున మిగుల ననురాగంబుతోఁ బ్రవర్తించు దానివలె నటించినంగాని యుపపతింగూడి సుఖించుట కనువుపడదు. ఏఁజెప్పినవిధంబునం బ్రవర్తింపుము. లేచి యాహారంబుగైకొనుము. భూషణంబులఁగై సేయుము. సుమమాల్యంబుల ముడుచుకొనుము. లీలావిలాసంబుల మెలంగుచుండుమనిన నా యతిరూపయు మనంబున సంతసంబంది యదిమొదలును సమస్తసుఖంబు లనుభవించుచు మంత్రికుమారునిపొందుకు నువ్విళులూరుచుండె.

ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు రాజు బహుదూరంబున నుండు నొకకొండచఱియలోఁ దనపశువులు వసియించుచోట వ్యాఘ్రంబువచ్చిచేరి యాపశువుల విశసనంబుసేయుట పశుపాలకులవలనవిని తద్వ్యాధార్థంబు మృగయావినోదంబు సేయందలంచి దానికిందగిన వేఁటకుక్కలంగొని యోధులువెంటనేతేర పురంబువెడలిచనియె. రాణియు నిదియ మంత్రికుమారునిం గలయుటకు సమయంబనియెంచి నిపుణికంబిలిచి యాచేటి కపరిమితములగు భూషణాంబరాదుల నొసంగి సంగతి విశదీకరింప నాచేటియు నెవ్వరు నెఱుంగకయుండఁ బురుషవేషంబు ధరించుకొనిపోయి మంత్రికుమారునికిం గార్యంబు తెలియంగఱింగించి నీవును చేటీవేషంబుధరించి యేదేనియొకవిచిత్రవస్తువు విక్రయించుదానివలె నతిరూప వసియించియుండుమేడకు సమీపంబునసంచరించుచుండుము. నేను వచ్చి నిన్ను దానియొద్దకుం గొనిపోయెదనని చెప్పి తనకార్యంబుననుండెను. సూర్యుం డస్తమించుడు మతిమంతుండు నట్లు స్త్రీవేషంబు ధరించుకొని మిగులమనోహరముగ

నల్ల పూసల పేరు లమ్ముకొనుచు నాయతిరూప యయ్యెడు సౌధంపుసమీపంబున నిట్టు నటుందిరుగుచుండ నా మాయాకాంతం గాంచి దానిచమత్కారపువచనంబుల కచ్చెరువు పడుచు రక్షకభటులు పిలిచిపిలిచి మాటలాడుచుఁ బరిహసించుచుఁ గనుగీటుచు సన్న సైగలు సేయుచు మెలంగుచుండ నాసడియెఱింగి నిపుణిక యేతెంచి యో యెఱుకల దానా! నీయొద్దమంచినల్ల పూసలున్నవా? యుండెనేని మారాణిగారు విలు వకొందురట, ఈదినంబున నీ యదృష్టంబు పండెనని చెప్పఁగా మంత్రికుమారుండును "మంచిపూస లున్నవి. ఈనగరంబున నుండెడివారెల్ల ధనరాసులిచ్చి యీనల్ల పూసలుకొని యున్నారు. విచారింపుమని రాణిగారితో మనవిచేకొనుము. ఉత్తరువయ్యెనేని యేన యంతఃపురంబులోనికివచ్చి విన్నవించుకొనియెద" ననఁగా నిపుణికయు నట్లకాని మ్మని లోనికింజని యతివేగంబునవచ్చి యామంత్రికుమారునిందోడ్కొని యంతిపురంబు లోనికింజని రాణియుండుపడకటిల్లుదరిసి రాణిక త్తెలంగాఱింగించిన నామెయు నంతకు మున్నె తనపనికత్తెల కందఱకు రాజుగారులేకుండుటచేఁ బనియేమిలేదుగాన మీరు మీయిండ్లకుంజనుఁడని సెలవిచ్చి వారినింబంపి యేకాకినియై మంత్రికుమారునిరాక కెదురుచూచుచున్నది గాన తటాలునలేచివచ్చి మంత్రికుమారుని పేరురంబుపై వ్రాలి మోవినొక్కి కులుకుంగుబ్బ లురంబుగాడ నాలింగనంబుచేసికొని లోపలికింగొని చని శయనంబుపయింజేరిచి "యోచిన్నసామీ! నిన్నుంగాంచి యెన్నిదినంబులయ్యె. పున్నమ నాటికళానిధి నెడబాసిన కలువలకొలనిచందంబున విన్నదనంబునకాకరంబైయుంటి. ఇన్నిదినంబులకు పేదకుం బెన్నిధిదొరకినచందంబునం దొరకితివి. నిన్ను నెన్నితెఱంగుల బతిమాలుకొంటి. కన్నెతికంబునంజేసిన చిన్నె లెప్పటికైన నాకు మరపురావు" అని చెప్పుచు మణిమయకనకకంకణ ఝణాత్కారముఖరంబుగం దనహస్తంబున నాతని కొప్పువట్టి మోవిపానకంబులానుచుం జెక్కిలిగొట్టుచు చుబుకంబుముద్దుగొనుచు నోరీ ధూర్తశిఖామణీ! నీవు బహుదినంబులుగ నాకుందక్కకుండి దైవవశంబుగ నీదినంబున నాచేతంజిక్కితివి. నిన్నూరక విడిచిపెట్టుదు నాకీపెక్కుదినంబులనుండి నెకొనుచున్న మక్కువ నొక్కదినంబున నైనందీర్చుకొనక పోవుదునా. నాకోమటిమీరుకోడెమిటారి గబ్బిచనుగుబ్బలనీయురంబు గ్రుమ్మి ధైర్యకంచుకంబు సించకమానుదు నాకీ సగ్గనితమిం బిగ్గగవుంగలించి నిగ్గులుదేఱురుటంపుఁబెందొడలనదుముచు నగ్గలమగు మోహాతిరేకంబు మీఱి దిగ్గునంజేరి మగపోడిమింగూడివీడక పొన్నబోదియకుంజుట్టుకొన్న చిన్నికన్నెతే మావితీవియ యనువునంబెనంగి యనంగసంగరక్రీడలనిన్నలయింపక విడుతునా? నీ సును మోవిఁగొఱికిగంటులుసేయక మోహాంబుధింగడతునా? పద్మాకుమారతంత్రపారీణుండ వగు నినుంగలసియలసిసొలసి పలుదెఱంగులవేడి పునారతిం బలువన్నెలుచూపి పున్నమ చందురునకుంగలుగునందనపుచంద్రకాంతమణిమాలిక యనువున నురంబున వ్రాలి శరీ

రంబులొక్కటియైయొప్పు పుటంపజడకింబడలి యొడలెఱుంగక జడనుపడి వడిమిగులనడుమ
నడుమ వినోదంబులుసూపుచు నీరేయియెల్ల నడపక విడుతునా? యని యనేక విధంబు
లంగఁ బలుకుచుం దనియక మగచెయ్వుల కుపక్రమించి యెదురెక్కిసొక్కి చిక్కని
గుబ్బల నురంబునం గ్రుమ్మి యబ్బినచోటుల నిబ్బరంపుఁదమి ముద్దులుగొనుచు నబ్బురంపు
విలాసంబులుగుల్క నాసుకుమారుఁడును వలపుమించి యెదురప్పళించి నునుమోవి
గంటులు వడనొక్కి యొక్కయనువున నీవిసడల్చి పృథులతరనితంబబింబసంక్రాంతమణి
కాంచికావిభూతంబగు దుకూలంబును బొటనవ్రేల వీడిచివైచి మదనమందిరద్వార
నిర్మితకనకరంభాస్తంభంబులో యనందగు నూరుకాండంబులం గిలిగింతలొనరించి
తొడలందొడలతో మెలిచివలచి పుంభావసంభోగసౌఖ్యంబు ననుభవించుచుండె.
నిపుణికయు నాయింటివాకిటం గావలియుండె. వేఁటకుపోయియున్న రాజును ఊరు
దాటఁగానే మార్గమధ్యంబునన యొక పొదరింటిలోనుండి గాండ్రించుచు నొక నవ
సూతికయగు లేడింజంప నెగయుచున్న పులినిం దనపశువులంజంపినదానిఁగా నెఱుకుల
వలనవిని తత్క్షణంబున బాణసంధానం బొనరించి యొకనారసంబున గాడసేయ నా
వ్యాఘ్రంబును భూమిపయింబడి ప్రాణంబులువిడిచె. రాజును శార్దూలచరణాక్రాంత
యైన యా లేడి యమునాతరంగపరంపరలు వెల్లికొని ప్రవహించిన ట్లతి వినీలంబు
లగు తమాలగాంతారంపుఁ గాంతులం గొల్లలాడు బెదురుచూపుల నా వనంబునంత
యుం గువలయవనంబుగఁ గిడిదోఁచునట్లొనరింప నది తనమనంబున కతిమనోహరంబై
యుండినది గాన నా యాఁడుజింకం బట్టి తెప్పించి దానిసోగ కన్నుల సౌందర్యంబుఁ
గాంచి యతిరూపయొక్క వాలుగన్నులందలంచి మోహంబతిశయించి తక్కిన వారి
నిం బిరుందరానియమించి యంచితరయంబున గంధవాహబాంధవంబగు సైంధవంబు
నెక్కి కదలి యొక్కగడియలోపలం దన నగరునకువచ్చి పన్నీటం జలకంబులాడి
యభ్యవహారంబులఁదీర్చి యతిరూపాగతంబైన మనంబుతో నా రామామణికయున
గృహంబగు నంతఃపురచంద్రశాలకుం దరియవచ్చుచుండెను. ఇతం డిచ్చటవచ్చు
చుండునప్పుడు రాజుతోఁ జనియున్న సైన్యం బూరికిసమీపంబునం గోలాహలముఖరి
తంబై యేతెంచుచుండుటంజేసి దుందుభివాద్యధ్వనులు నగరంబువెలుపల వినంబడుట
వలన రాజానక్కడనయున్నవాఁడనియెంచి యెల్లవారు నేమఱియుండిరి. ద్వారపాల
కులును ససంభ్రమంబుగలేచి తామజాగ్రతమాలియున్న యపరాధంబు మనంబున
నుద్వేగంబుఁగల్పింప జోహారుచేసిరి. విజయసేనుండు నతిరూపానేత్ర సౌందర్య
సమాకృష్టహృదయుండగుటంజేసి యా ద్వారపాలకుల చర్యల నేమియుం బాటింపక
చంద్రశాలసోపానంబు లెక్కుచుండగా నిపుణిక యాతనిం గాంచి తత్తఱపడుచు
కార్యంబుమించినదని యెంచి తనమనంబున "నీరాణి నన్నునమ్మిగదా యిట్టిసాహసం

బున కొడిగట్టె. ఇపుడు ననుం దొట్టి యుట్టిపడినయిట్టి యీకష్టదశ నాకెంతతప్పించు కొనుట యెట్లు. ఏనిప్పుడు పేక్షించియుంటి నేని యానందాంబుధిం దేలుచు మైమఱచి యుండునతిరూపామతిమంతులగతి యేమైనాగియుం? నమ్మియున్నవారి యుమ్మలికంబు దప్పించిసొమ్ములుగడించుట చేటీజనములకుం దగవుగాని నెమ్మదిం గమ్మవిలుకానిసంగరమ్మున దేహమ్మునరచిసొమ్మసిలియున్న కొమ్మను వజ్రపాతకఠినమ్మగు నసిధారాపాతంబునకుం బట్టి త్రోయుటచెట్టదనంబుగాదె! ఎట్లు ప్రవర్తింపనగు? ఎట్టులీపట్టపురాణిం దగులుకొనియుండు మంత్రిపట్టికి జగజెట్టిరాక బట్టబయలు సేతు. అనిచింతించి తత్తఱపడుచు నిటునటుఁ జూచుచు సమీపించియున్న యొకవాపికయందు భ్రమరము తామరలో దొరకికొనియుత్తలపడుటం గాంచి సమయోచితంబుఁ దలంచి బుద్ధికొలఁది బ్రవర్తించినం బిదప బ్రహ్మవ్రాసిన వ్రాఁతప్రకారంబు జరుగునని యూహించి రాజుం గాంచనిదానివలె నిట్లనియె.

ఉ. మాయురె భృంగమా వికచమల్లియల న్విడనాడి తమ్మిలో
నీయెడఁ బువ్వుఁదేనియల నింపుజనింపఁగఁ గ్రోలిసొక్కియుం
బోయెదనన్న భ్రాంతిమదిఁ బొందదు రాజుదయించె నిప్పుడీ
తోయజపత్రముల్ వరుసతో ముకుళించెఁ జలింపకుండుమీ.

[రాణితోఁ గూడి రతిలీలలం దేలుచున్న మంత్రికుమారుని రాజువచ్చుచున్నాఁడని సూచింపఁజేయుటకు నిపుణిక మగతుమ్మెదను గుఱించి తెల్పుచున్నట్లు విన్ననువు దోప నెఱింగించుచున్నది. ప్రస్తుతమగు భృంగవృత్తాంతంబుచేతఁ బ్రస్తుతంబయియున్న రాజాగమనంబు సూచింపంబడుటవలన ప్రస్తుతాంకురాలంకారము. మాయురె, ఇది యవ్యయము. భళిరాయని యర్థము.

భళిరా! యోభృంగమా! మనోహరములయిన యుపవనంబులందు వికసించి యే విధమగు నిర్బంధము లేక భవదుపభోగార్హంబులై వెలయుమల్లెతీఁగెలను బాసి యతి నిర్బంధసంబాధంబగు నీవాపికయందలి తామరపువ్వునం గలుగు పూదేనియలం గ్రోల నేతెంచి బరితృప్తిజనియించునట్లు తదాస్వాదనంబు నొనరించి యాకైపుతలకెక్కి మైమరచియున్న నీకు 'మీఁదటం గలుగు చంద్రోదయంబునం గమలిని ముంగడిన నందులోఁ జిక్కుకొందును. ఇంతటితోఁ జాలును. మెల్లగ బయలు వెడలిపోయెద.' అను భ్రమము లేక పోయెను. ఇట్లు నీవు దేహము తెలియక పడియుండఁగాఁ జంద్రుఁడు నుదయించె. ఈతామర తేకులును క్రమంబుగ ముకుళించుచున్నవి. కనుక నిప్పుడు తప్పించుకొనిపోయెదనన్న తలంపువలదు. అట్లు చేసితివేని నీ తెక్కలు విరిగిపోవును. మెల్లగఁ దప్పించుకొన్న ఈ

సమీపపుబావిలో వినిపాతంబును సంభవించును. గనుక చలింపకయుండుము. అని శృంగపరమైన యర్థము. ఓమంత్రికుమారుఁడా! నీ సాహసమే మెచ్చందగినది. నీవు మనోహరాంగులై పుష్పవతులైన నిండుజవ్వనులు నీయింట ననవరతం బనుభవించినను తృప్తిజెందనివారు పెక్కండ్రుండియు వారివదలి యాయతిసంకటస్థలంబగు రాచ నగరులోనికివచ్చి యీరామామణితోఁగూడి రతివినోదసుఖంబు ననుభవించి సురత శ్రమంబున సోలిసొక్కియు నింతటితోనైనను వెడలిపోయెదనన్న భ్రమ కలుగకపోయి యుంటివి. రాజునువచ్చుచున్నవాఁడు. ఇతండు మిమ్ముంగాంచెనేని యీరాణికిని నీకును ప్రమాదంబుసంఘటిల్లు. ఇప్పుడు తప్పించుకొనిపోవలయునను ప్రయత్నముమాను కొనుము. అట్లొనరించితివేని రాజుకంటంబడుదువు. కాన నొకచోటనొదిగి సవ్వడి తెలియనీకయుండుము. అని మంత్రికుమారునికింబోధింపఁబడు నర్థము.]

అనిచెప్పఁగా నంతలో సమీపంబునకువచ్చిన రాజు ఓ నిపుణికా! నీవుచెప్పిన పద్యంబునకు విషయం బేదియనియడిగిన నాచేటియు దేవరా! యిక్కడనిలిచి యింతకు సమీపంబుననుండు నడబావిలో వికసించిన తామరపువ్వునందు చిక్కుకొని పెక్కు గతుల దిక్కుతెలియక వెతలందక్కొను మగతుమ్మెదం గాంచుమని మనవిసేయ నది పరీక్షించిచూచుచు నొకింతసేపు నిలిచి కనుంగొని యాసంగతి పద్యరూపంబుగఁ జెప్పి నందుకై దానికొకకంఠాభరణంబు బహుమతిచేసి యంతఃపురచంద్రశాలకుంజేరరాఁగా నంతలోలోపలనుండువారు నిపుణికావచనంబులంగలతత్తఱపాటువలననే దానిపద్యంబున కర్థాంతరంబు గలదని నిశ్చయించిరి. రాజువచ్చుటయెఱిఁగి చేయునది యిదియని తోఁచమి యేలయీభూపాలుని ద్రోహంబుసేయంబూనితి. ఇఁక నేదిదిక్కు నాకొలకీ కాంతాతిలకంబునకుం గష్టంబుప్రాప్తించెఁగదాయని యనుకొనుచు శయనంబుడిగ్గి సంభ్రమించు మంత్రికుమారుని వెన్నుచఱచి భయపడకుండుమనిచెప్పి యా యతి రూపతనమంచంబు క్రిందనున్న పట్టుపఱుపులో నాతనింబెట్టిచుట్టి యొకయోరం బెట్టి రాజును వాకిటికివచ్చునంతలో వచ్చితలుపుతీసి యెదురునడచికైదండయిచ్చి కొంపోయి మంచంబునం గూరుచుండంబెట్టి కపటంపు ననురాగంబుతో నధికమోహంబు గలిగి నట్లు మెలంగుచుండె. రాజును ఓకాంతాతిలకమా! నీవుముంగురులుచక్కనొత్తకయు గంధోదకంబుల స్నానంబుసేయకయు పూలుదుఱుముకొనకయు నుండుటకు గతంబేమి యనియడిగిన రాణి ప్రాణవల్లభా! భర్త యింటలేనివేళ నలంకారము సేసికొనుట పతివ్రతలకుంజెల్లునా? మీరలీరేయి నగరబహిస్థలంబునన విడిసియుందురని దాసీజనంబులు సెప్ప వారినిండ్లకనిచి యేనొంటిగ నిందుండెదను. నాకు భవద్విరహంబునందు ప్రియసఖులపలుకులను ములుకుల క్రియం జెవులంగాఁతియం బెట్టునని యిట్లనేకవిధములగు సరసాలాపంబుల నతనిమనంబు నలరింప నావిటుఁ డేనుండునమ్మి యతిరూపయుందుఁ

ప్రేమపరవశుండై లాలించి కేలఁ గౌఁగిలించి శయ్యకుం దార్చిన నామనోహరాంగియు ననేకవిధంబులగు రతిభేదంబులం దనచమత్కారంబు నూపి నాయకుని సమరతిం దేలించి యుపరతిసోలించుచుండ నామంచంబునడుగున పఱుపులోఁ దగులుకొని కాలు సేతులఁ గదలింపలేక యపరిమితసంకటంబుల ననుభవించుచు నందలి చీమలఁ బొందలగు జంతువు లాడఁ గరువ సుకుమారశరీరుండు నింతదనుక యిట్టిబెట్టిదంపుఁ జెయ్వులం దగులుకొన్నవాఁడును గాఁడు గాన సీత్కారంబుల నుపుచు సంపూర్ణమనోరథుండు గామి నాదంపతుల చెయ్వులం దలంచుకొనుచు మదనవేదనం దాళంజాలక నుసులుచున్న నది రాజహృదయంబున కవగతంబగు నేమోయని యతిరూప తనుఁ గడు మొనపంట మోవి నొక్కఁబోవుడు నధికసీత్కారంబులొనరించుచును గంకణఝణాత్కారముఖరం బుగ హస్తకమలంబులు విదిలించుచు నతివిదగ్ధయై ప్రవర్తింప నదిగని వాకిటనున్న నిపుణిక చాతుర్యంబు మెఱయ నిట్లనియె.

చ. అళికులవర్యపద్మముకుళాంతరమందు ననిమ్ము చాలకీ
చలనము నొంద నేల నవసారసమిత్రుఁడు రాకయుండు నే
తొలఁగక యుండె సోముఁడు మిఁక తోయజవైరి తిరంబె రాత్రి యీ
కలవర మేల తమ్మితుదఁ గానకఁ దూరక యూరకుండుమీ.

[తొలుతటి పద్యమువలె నిందును భృంగవృత్తాంతముచేత మంత్రికుమారుని వృత్తాంతంబు సూచింపంబడుచున్నది.

ఓ భ్రమరకులోత్తంసమా! తామరమొగ్గలోన నడుము చోటు చాలదని సంచలించు చున్నావిదియేలా? బాలసూర్యుఁడుదయించి రాకయుండునా యేమి? తప్పక వచ్చును. ఇప్పుడా కమలమును దాఁటిరాక దానియందయుండుము. ఇఁక నీచందమామ యీరాత్రి యంతయు స్థిరమా? వేగిరంబ యస్తమించువాఁడే కదా? ఈ భ్రమ నీకేలా? ఈ తామర పువ్వుకొనగానఁ గలయీనవిరియెంచి యద్దాని దళములలో చిక్కుకొని ప్రాణములు పోగొట్టుకొనక యున్నచోటన కదలకయుండుమీ. అని భృంగపరమైన యర్థము.

ఓ మంత్రికుమారుఁడా! పట్టుపఱుపులో చోటు ఇఱుకటముగానున్నదని సంచలించుచున్నావు. ఇదియేలా? ఇంక సూర్యోదయము కాదా? ఇప్పుడు కొంచెమోర్చుకొని దానిలోపలనె యుండుము. ఈ రాజచంద్రుఁడు ఇక్కడనె యుండునా? యీరాత్రి వేఁగఁగానే లేచిపోఁడా? నీకేలయింక కలవరము. ఇదివిడిచి యేవిధముగానైన తప్పించుకొనిపోవలయునన్న ప్రయత్నం బిప్పుడు మానుకొని యణఁగియుండుము. సమయము వచ్చినప్పుడు పోవచ్చును. అని మంత్రికుమారునికిం దెలిపిన యర్థము.]

అని చెప్పఁగా నది గ్రహించుకొని మంత్రికుమారుం డూరక యణఁగియుండెను. రాజును రాణియు మనోహరములగు సురతలీలావినోదంబులు గాంచుచుండిరి. ఇట్లుండ సుమతియొక్క భార్య సూర్యుఁడస్తమించియుఁ దనమనోహరుం డింటికి రామి నొంటేమియుం దోఁచక రాజుతోఁడ తనభర్త వేఁటకుఁబోలేదని యెఱింగియున్నదిగాన నితర స్థలంబున కేమికారణంబున నీతం డఱిగియున్నాఁడోయని విచారించి యతినిపుణలగు సకియలం బిలిచి విచారింపనందుఁ దరళిక యనునది "రాజు వేఁటకుఁబోయిన వెనుక సుమతి యెక్కడనుండు నదియు నెఱుంగంబడదు. అతనిపోలికగల యొకతె మాత్రము నల్లపూసలమ్ముకొనుచు నీశీథివెంటం బోవుచుండుటఁ గాంచితిమి. దానిమాటలు నీమగని మాటలతీరుననే యున్నవి. మొగంబు నతని ప్రతిబింబము పగిదిఁదోఁచెను. స్త్రీవేషము లేనియెడల మనసుమతియే యనవచ్చును. ఆయొకతె క్రమక్రమంబుగ రాచనగరు చేరి యతిరూపయొండు చంద్రశాలకు సమీపంబుననుండ నిపుణిక యేతెంచి దానిం బిలుచుకొనిపోయె. ఇదియేమో కపటంబని యెంచి యేనును సంగతి యరయుటకు నారాణి వసియించు చంద్రశాలకుఁ దరిసిన యొకలతానికుంజంబుమాటునం డాఁగి యుండఁగా నతిత్వరితగతి రాజును వచ్చి యాచంద్రశాల సౌధం బెక్కుచుండునప్పుడు నిపుణిక సంభ్రమముగ నొకపద్యంబు నుడివె. ఇంతదనుక నాయొకతె చంద్రశాల వెడలివచ్చినది కాదు. మఱికొంతతడవున కానిపుణికయే మఱియొండు పద్యంబు చెప్పినయది. ఆపద్యంబుల భావంబు గనుఁగొనఁ బరకాంతారతునికిం జాగ్రతపడియుండుమని హెచ్చరిక చేసినట్లవగతంబగుచున్నయది, మనసుమతియు నతిరూపయుం జాసక్తికలవాఁడని యెల్లవారు నెఱుంగుదురు, అతండిప్పు డంతఃపురంబునం బ్రవేశించెనని తోఁచెడిని. రాజు నక్కడికి వచ్చియున్నవాఁడు ఇప్పుడిందుకేమి సేయునగును. ఏమియనర్థంబు సంభవించునో" యని చెప్పఁగా మంత్రిభార్యయుఁ దత్తఱపడుచు నయ్యో నామగనికి నేఁడు ప్రాణంబులు దక్కుట నిక్కంబు గాదు. ఈయుక్కివం బెఱింగనేని రాజు నెక్కొనురోషావేశంబున నాప్రాణనాయకుని మొక్క చెఱచక మానునా. ఇంక గతియెద్దియని ప్రలపించుచు నొడలెఱుంగక పుడమిపయింబడి బుడిబుడిపొరలి జడనువడి యుస్సురుమంచు నిట్టూర్పులు నిగుడ్చుచు ననాథగతి విలపింపఁ దరళికయు నాయతివ నాశ్వాసించి యోయమ్మ యిప్పుడు సంకటంబునకుం బ్రతివిధేయం బెఱుంగక యిట్లు దుఃఖించుటవలన నేమిఫలంబు నిపుణిక సమీపంబుననున్నదిగాన మఱేమియు ననిష్టంబు చేకూరదు. అది యతిచతురల దూతికలలో నగ్రణి. మతిమంతుండు నన్వర్థనామంబు గలవాఁడు గాని వట్టివాఁడు కాఁడు. అతిరూపయో తనప్రాణంబులైన విడిచి యాతనిం గాపాడును గాని పరిత్యజింపదు. రాజును మృగయాపరిశ్రాంతుండై వచ్చియున్నవాఁడుగాన వేగిరంబ నిద్రించు. ఆయినను మనస్సుమతి యప్పనోపవేని చేటీవేషంబు ధరియించుకొని వాతోఁ

గూడరమ్ము. నిపుణికాముఖంబున సంగతులరయుదమనుచుం జెప్ప నొప్పుకొని యా రెుప్పులకుప్ప చేటీవేషంబుతో నంతిపురంబు వెడలి తరళికాద్వితీయయై యా యతి రూపయుండు చంద్రశాలకుం దఱిసివచ్చుచుండ నిపుణిక వారిపాదంబుల యందెల సులివుని మంత్రిభార్యగా నెఱింగి తనమనంబున "నీ యింతి తనకాంతుని వృత్తాంతంబు విని ఘనంబయినయతిశంకచేత నేమియుందోచక యేతెంచుచున్నది" యని యెఱింగి యిట్లనియె.

మ. అళినీ తత్తర మేలనియ్యెడను నీ యాత్మేశుఁ డౌభృంగముఖ
జలజాతస్థమరందపానవశుఁడై సానందుఁడై యున్నవాఁ
డులుకింతేనియు లేదు నీ వరుగుమీ యొప్పారఁగా వేడ్కనీ
చెలువుండుంబఱతెంచు వేసవనరాజీవంబు పుష్పించినన్.

[దీనికి భృంగాంగన పరమైనయర్థ మొకటియు మంత్రిభార్య పరమగునర్థం బొక్కటియుఁ గలదు.

ఓ యాఁడుతుమ్మెదా! యేల యింత తత్తఱపాటుం జెందెదవు. నీయొక్క ప్రాణనాయకుఁడైనభృంగ మిప్పు డిచ్చోటం గమలమునందలి మకరందమును పానము చేయుటయం దాసక్తుఁడై యొడలెఱుఁగక యానందముం బొందియున్నవాఁడు. అతనికి భయమేమియునులేదు. వేడుకతోఁగూడ నీవుపొమ్ము. నీ నాయకుఁడును వేసవనఁ దామరపువ్వు వికసింపఁగానే నీదగ్గఱకేతెంచును. అని భృంగాంగనాపరమగునర్థము.

ఓ యాఁడుదానా! యింత తత్తఱపాటుకూడునా నీకు? ఓ నా ప్రియసఖీ! నీ ప్రాణనాయకుండగు సుమతి యతిరూపతో రతిసుఖంబులందేలి మైమఱచి నిద్రం జెందియున్నవాఁడు. నీమగని కొక్కభయంబునులేదు. నీవు నీచోటికేఁగుము. తెల్లవారినవెనుక నీ ప్రాణనాయకుఁడు తామరలు పూచిన యనంతరము నీయొద్ద కేతెంచును, అని యిది మంత్రిభార్యాపరమైనయర్థము.]

అనిచెప్పిన నిపుణికావచనంబువలన మంత్రిభార్యయుఁ దనమగనిక్షేమంబు తెలిసికొని యూరటంజెంది కొంచెముసేపటునిటుసంచరించి తనయింటికింజనియెను. లీలాసౌధంబునందు రాజు తనపత్నితో ననేకవిధంబులగు రతులందేలి మృగయాపరిశ్రాంతుండై యుండుటంజేసి కొంతతడవునకు నిద్రఁగూరెను. అప్పుడు నిపుణికయు నిదియ మఱిమంతునిఁ దప్పించుట కదనని యెఱింగి యిట్లనియె.

మ. సితమై రాతిరి తెల్లవారఁగనువచ్చెం జంద్ర యీకేళికా
యతనంబందురతి శ్రమన్విభుఁడు నిద్రాసక్తుఁడైనాఁడు నీ
కతప త్రేక్షణ మోహమువంచెను భవచ్చాతుర్యముంజూపి నీ
పతివేగంబున నేఁగుమాలోఁ జెగిమాయాత్మలో సుఖంబుంబెడిన్.

[ఇందుఁ జంద్రపరమైన యర్థమును మంత్రికుమారుని విషయమగు నర్థమును జెప్పవలయు. ఓచంద్రుఁడా! రాత్రిముగిసి తెల్లవారవచ్చెను. మారాజు కేళీగృహంబునందు రాణితోఁ గ్రీడించి యాశ్రమంబుచే నిదురఁగూరుచున్నవాఁడు. ఈతామరరేకులవంటి కన్నులుగల యతిరూపయు మొగమువాల్చినది. నీచాతుర్యంబు దెలియు నట్లు వారి కెఱుకపడక తొలఁగి యతివేగంబునం బొమ్ము. మా ప్రాణంబులు సుఖమున నుండును. అని చంద్రునింజూచి చెప్పినది.

ఓ మంత్రికుమారకా! రాత్రిముగిసి తెల్లవారవచ్చెను. రాజు రతిశ్రమచేత నిద్రబోవుచున్నాఁడు. రాణియు రతిశ్రమచే నిన్నుమఱచి మొగమువంచి యించించుకనిదురగూరుచున్నది. ఇతరుల కెవ్వరికిని దెలియకుండ నీ యుపాయంబుదోఁప వేగిరంబ వెడలిపొమ్ము. మనంబున నులుకుమాని మేము కొంచెమునేపు సుఖంబుగ నుండెదము. అని మంత్రికుమారుని పరమైనయర్థము.]

అనిచెప్పఁగా మంత్రికుమారుండువిని సమయంబెఱింగిన వాఁడుగాన తటాలున నాపటుపుతోసికొని మంచముక్రిందనుండివచ్చి యించించుకవీడుచున్న చీకటులలో నెవ్వరికిందెలియక మెల్లమెల్లన నాయిలువాసి తనయింటికిం జనియె. ద్వారపాలకులును చీకటిచే నిరూపించిచూడలేక రాజకుమారుండని యనుకొని యూరకుండిరి. మఱియొకింతసేపటికి సూర్యుండు నుదయించు సమయంబయ్యె. వైతాళికులు స్తుతించిరి. వీణావేణుమృదంగతాళాది వాద్యంబులుమ్రోసె. అప్పుడు రాజు మేలుకొని యా యతిరూపయుండు చంద్రశాలడిగ్గి తనయింటికేతెంచి సాంధ్యకృత్యంబులుదీర్చి సభాస్థలంబు నలంకరించెను. పౌరులును ప్రధానులును వచ్చిచేరిరి. సుమతియు రాత్రియంతయు నిదురలేనివాఁడగుటంజేసి యింటికేతెంచి యించుకసేపు నిదురించిలేచి సాంధ్యకార్యములుతీర్చికొనుచుండఁగా రాజభటులువచ్చి జోహారుచేసి యో దేవా! రాజుగారు కొలువుదీరి బహుకాలంబయ్యె. తమరు సభాస్థలంబునకు రామికిం గతంబుదెలిసికొని వేగిరంబవచ్చునట్లుగఁ జెప్పుఁడని రాజుగారుచెప్పిపంపిరి. అనివిన్నవింపఁగా సుమతియుఁ గొంచెము దేహముకుసురులేదుగానఁ దామసించితిని. ఇదిదొరవారితోమనవిసేయుఁడనిచెప్పి రాజభటులంబంపి తానును సంధ్యావందనాదులుదీర్చుకొని యతివేగంబునం బావచారియై యా యతిరూపవసియించు చంద్రశాలకుం దిగువనుండెడు త్రోవగా రాజసభకేఁగుచుండెను. మంత్రికుమారుఁడువచ్చుచున్నాఁడనిరొఱింగి యతిరూపమేడపైకివచ్చి యతనింగాంచి రిచ్చవడినిలిచి యేమియుంబలుకనేరక గుండెలు మోదుకొనుచుం జేతులు పిసికికొనుచు, భయసంభ్రమంబులం గాళ్లువడవడవడంకఁ బెనుగాలిలోఁదగులుకొన్న చిన్నపూదీవియచందంబున సొంపుచెడి యిలపయిఁ వ్రాలుచుఁ దూలుచు సోలుచు రాత్రినపుణికాధర్మంబునం దప్పించుకొంటిని. ఇప్పుడెట్లు తప్పించు

కొననగు. ఏమిసేతునని విలపించుచు శయనంబుపైఁబడి మూర్ఛవోయిన నిపుణికయు సమీపంబునకరిగి యోయమ్మా! యిట్టియుమ్మలికంబుపడుట నీకేలా? సంగతి తెలిపితివేని యందుకుం జేయవలసినకార్యంబు సేయుదము. శీఘ్రంబుగఁ బ్రతివిధేయంబగు కార్యంబున దూరచింత సేయుచు నూరకుండి కార్యంబుమించినవెనుక తత్తఱపడుట యుత్తమకాంతలగుణంబుగాదు. వేగిరంబ తెలిపితివేని నాబుద్ధికొలందిని ప్రవర్తింపంగలదానను. అనిచెప్పఁగా నతిరూపయు నాశ్వాసంబునొందిలేచి కూరుచుండి యోప్రియసఖీ! రాత్రి జరిగినప్రమాదంబునకు నీవుగాక యితరులు మమ్ముందప్పింపంగలరా? ఇట్లన్యాపదేశంబుగజెప్పి యొప్పింపఁగలరా? నీవంటిబుద్ధిమంతురాలు పదునాలుగులోకంబులనైన లేదనవచ్చును. ఇప్పుడాకస్మికంబుగ నొక్కకష్టము సంభవించినది. అందు మేమిరువురమును మరణమునొందుట తప్పదని నిశ్చయించుకొంటిని. ఇందు నీకుం బ్రతివిధేయంబుండదనియెంతు. అయినను జెప్పెదను. నిన్నరాతిరి యావన్నెకాఁడు నన్నుంగూడి విన్ననువుతో సమరతిసల్పుచుండునప్పుడు నేను వానిరతిచతురతకు మెచ్చి విచ్చలవిడియొడలు బంగారముచూరలిచ్చి మచ్చికమెయి నాగళంబుననున్న యనర్ఘంబగు నవరత్నహారంబామతిమంతునికిం గంఠాభరణంబుచేసి తదీయసౌందర్యంబు సేయు నానందంబుగఁ జూడ నా మోహనాంగుండు చిఱునవ్వుతో నాచనుమొనలంటి గిలిగింతలుచేసి కళలు గరగించిన నేనును సొక్కి యక్కాంతుం గౌఁగలించి మైమరచితి. అట్టిసమయంబున రాజారాక యెఱింగించితివి. మేమిరువురమును తత్తఱపాటుతో నేమియుందోఁచక ప్రవర్తించితిమి. వెనువన వాఁడెప్పుడీయిల్లు వెడలిపోయెనో యెఱుంగను. ఇప్పుడాతఁడింటి నుండి రాజసభకేఁగుచుండం జూచితి. ఇదియతిప్రేమచేత రాజు నాకుం జేయించియిచ్చిన యమూల్యహారము. ఇట్టిది యీయూరఁగాని యీదేశంబునంగాని లేదు. ఇదిధరించుకొనియున్న మతిమంతునింగాంచెనేని రాజు మఱియొండు విచారింపక వానిని నన్నును శిరఃకర్తనంబు సేయకమానఁడు. అది యతనియురంబునం జిలుఁగువలువ లోపలనుండుటం గని నాకంఠంబుంగాంచుకొని దైవమువంచించెనే యయ్యో యని సంచలితధైర్యనై యేమియుసేయునదిలేక యుండెదను. ఇప్పుడు పాలముంచినను నీటముంచినను నీవే? "స్థానేప్రాణాః కామినాందూత్యధీనాః" అన్నట్లు మా ప్రాణములు నీయధీనములని చెప్పి విన్నదనంబున వేఁడికొనఁగా నానిపుణికయు దేవీ! యింతమాత్రంబునకే యిట్లుచింతింపవలయునా? ఏఁబోయి యానవరత్నహారంబుం దెచ్చి నీకిచ్చెద. పోయివచ్చెదనని యా యతిరూపనువీడ్కొని యతిత్వరితగతింజని తానొకభట్రాజువేషంబు ధరియించుకొని సభాద్వారంబునకుఁబోయి రాజుకు సంగతి భటులవలన నెఱింగించి యనేకదేశంబులుచుట్టిచూచి పలుగురుదేశవిభులయొద్ద బహుమానంబులందినభట్టుగాఁ దన్నుం జెప్పండని వారల వేఁడుకొని వారలునట్లుసేయుడు రాజానెదుటికింజని యానిపుణిక యిట్లనియె.

చ. అతులసభాంతరస్థితబుధావళికెల్ల జొహారు వీరరా
హుతులకిదే జొహారు సతతోజ్జ్వలులై తగుసార్వభౌమ సం
తతికినిదేజొహారు వసుధాపతిసేవితుఁడైన యట్టి భూ
పతికి జొహారు మానపరిపాల జొహారు ప్రధానశేఖరా.

[ఈపద్యంబునం బండితక్రమంబుగ నెల్లవారికి జొహారుచేయుచున్నది. సభాస్థలంబుననసమానబుద్ధిచాతురీవిశేషంబున నొప్పుచుండు పండితులవరుసలకు నిదేయొక నమస్కారంబుఁగావింతు. వీరులగు గుఱ్ఱపురౌతులకు నమస్కారము. ఎల్లప్పుడు వెలుంగుచున్న రాజసంతతివారికిదియొనమస్కారము. సకలరాజులచే సేవింపంబడునట్టి రాజునకు నిదేనమస్కారము. మానమును గాపాడందగునట్టి మంత్రిసత్తమా! నీకును బరాకులేకుండ వందనములు చేయుచున్నాను.]

అని పఠియించి క్రమంబుగ వారలకు నమస్కరించుకొనుచువచ్చి తనయొద్ద నిలువంబడిన నాతని నిరూపించిచూచి నిపుణికగానెఱింగి తన్ను మానపరిపాలయని మానమును గాపాడవలసినట్లుగా వేడుకొనుటకుం గారణంబు తటాలున దనమనంబునం దోపనప్పుడు ముఖవికారాదులేమియుం దోపనీక యనువూహించి యోభట్టూ! నిన్ను చాల మెచ్చితిని. ఈపద్యమునకు నీకేమియిచ్చినందీరదే యనిపలికి యాసనంబువిడిచి లేచి తన యంగరకాతోఁగూడఁ దనకంఠగతంబగు మణిహారంబును దనభూషణంబులును బహుమతిగ దానిగళంబునవైచి యితరవస్త్రంబులు నాభరణంబులు ధరించి సముచితప్రదేశంబునంగూరుచుండె. నిపుణికయు నచ్చోటనిలువక యతిశీఘ్రంబునఁబోయి తనయింట నాభట్రాజువేషంబు వదల్చి సాధారణయై యతిరూపయింటికింజని మణిమాలిక నీయ నాయతివయు దానిబుద్ధిచాతుర్యంబునకును సమయోచిత ప్రతిభావిశేషంబునకును మెచ్చి యనేకధనంబులిచ్చి తనకుంబహిఃప్రాణంబువలె నానిపుణికయందుమచ్చికగలిగి యుండె. వింటివా మదనమోహనా! యట్టి యతిచతురమతియగు దూతిక లభించినంగాక పెఱయతివతో రతింగలయుట కెంతకృతియైన వలఁతిగాఁడు. ఓరాజకుమారకా! మనకీ ప్రస్తాపంబేల. ఇదిమనరాజుగారిచెవికెక్కెనేని బహువిరసంబై పరిణమించు. పరకాంతారతింగోరి కాదె రావణుఁడునశియించె. అని చెప్పఁగా రాజకుమారుఁడు నౌనౌనని చెప్పి యానాటిరసికగోష్ఠిమాని యిష్టులవీడుకొల్పి తనయింటసుఖనిద్రంజెందె. కొన్నిదినములు గడవ రాజు తనకుమారునికి యువరాజపట్టాభిషేకంబుసేయఁ బ్రయత్నపడుచుండెను.

మదనమోహనుం డాసడియెఱింగి యేకతంబ మంత్రికుమారునిం బిలిపించి యోప్రాణసఖుఁడా! లోకమున మిత్రులన్నవారు తనస్నేహితునియొక్క మనోరథంబుల నెవ్విధంబుగనైన నెఱవేర్చుచు విపత్తులుఁగలిగినప్పుడు రక్షించుచు సంపదలమోద మొందుచు సర్వకాలంబును సహసంచారంబుసేయుచు హితంబు చెల్పుచుండువారుకదా!

ఓకృతబుద్ధీ! నీవు సుమిత్రధర్మంబుల గురుముఖముగ నెఱిఁగియున్నవాఁడవు. అదియునుఁగాక యతిచతురమతివి, నాయొక్క సుఖదుఃఖంబుల మోదఖేదంబులం బొందువాఁడవు. ఇట్టివాఁడవుగాన నాకు నీవు హృదయాంతరంబవని నీతో నొకరహస్యంబు వచించెద. అది కాదనక యనుమతింపవలయు. అని యిట్లనునయాలాపములు సేయఁ గృతబుద్ధియుఁ దనమనంబున ‘‘నితనికేదో యొక దురాలోచనపుట్టియున్నది. ఇది నెరవేర్పనియెడల స్నేహమునకు భంగము కలుగక మానదు. రాజకుమారులు మీఁదటియనర్థంబులు చింతింపక యొక కార్యంబునకుం బ్రవర్తించి ఫలప్రాప్తిలేక యనర్థంబులు సంభవించినప్పుడు వానిఁదొలఁగించికొనజాలక యుండఁ దన్నిర్వాహంబు మంత్రి సేయవలసియున్నది. అది యట్లుండఁగా నుపక్రమించిన కార్యంబు సేయంజనదన్న నెల్లకాలమును రాజమనంబున నుమ్మలిక మానదు. పరస్పర స్నేహహీనతకుం గారణంబై వెలయు. అని యిట్లాలోచించి రాజకుమారునితో నోచెలికాఁడా నాకింతదూరము విశేషించి వక్కాణింపవలయునా? నీయొక్క యిష్టంబు నాకునిష్టంబ. నీవచనంబున కన్యథా ప్రవర్తించుట నాకునిష్టంబు గాదు. చెప్పుమన రాజకుమారుం డిట్లనియె. ఓకృతబుద్ధీ! యిపుడు నాతండ్రి యువరాజపట్టాభిషేకంబు సేయ యత్నించియున్నవాఁడు. రాచకొమరులు రాజ్యకార్యనియుక్తులయి నిగళబద్ధంబులయిన కలభంబులభంగి నేమియు సేయనేరక జనానురంజనము సేయుటకు వశగతులై స్వాతంత్ర్యమెడలి పరులయొక్క సుఖదుఃఖంబుల విచారించుటతోఁ బ్రొద్దులు గడపుచుండవలయును. కాన బుద్ధిమంతుఁడగువాఁడు సకలదేశంబులు సంచరించి ఆయా వినోదంబులం గాంచి యేతెంచి రాజ్యపాలనానియుక్తుఁడగుట మేలు. అట్లగు నేని యాతఁడు శత్రుమిత్రులనరసి ప్రవర్తించువాఁడగు. కాన నాకీ యౌవరాజ్యప్రాప్తి యగుటకుముందు సకలదేశంబులు తిరిగిచూచి రావలయునను నిచ్ఛ జనించియున్నది. నీకభిమతంబగు నేని భవత్సహాయుండనై యిప్పని నెఱవేర్చికొందును. అనఁగా గృతబుద్ధియు రాజకుమారుని మాటలకు సంతసించి యల్లె యనియె. అంత నొకనాఁటిరాత్రి నడిజామున నిరువురును విశేషధనంబులు తీసికొని యతివేగంబునం బోవు నశ్వవరంబుల నారోహణంబుచేసి యూరు వెడలి యడవిమార్గంబున నదులును గుట్టలును మిట్టలును చెట్టులును పుట్టలును దాఁటుచుం జనిచని సూర్యోదయసమయంబున నొకమహావనంబుఁ జేరిరి. ఇట్లు చేరి యా రాజమంత్రికుమారులా యరణ్యమునం గల చిన్నిగున్నమామిడిపైఁ గూరుచుండి సన్ననియెలుంగులతోఁ గూయుచుండు కోకిలల కలాలాపంబులకు శ్రవణంబులు సుఖంబందం జనిచని యమ్మహారణ్యమధ్యంబునఁ ద్రాగనీళ్లులేక దప్పిఁగొని యాకట సొలిపోవుచుండునప్పుడు రాజకుమారుండతిసుకుమారుండు గాన నెండకుఁ దాళలేక తాలిమిఁ దూలియుండ నది గాంచి కృతబుద్ధియు నతని నచ్చోట నొక వటవృక్షంబు క్రిందం గూరుచుండం బెట్టి యా చెట్టుపై కెక్కి నలుదెసలు

బరికించిచూచి యంతకుసమీపంబున జలపక్షు లనేకంబులు పైకెగయుటం గాంచి యచ్చోటం గొలనొక్కటియున్నదనియెంచి చెట్టుదిగి వేగంబ యచ్చోటికింజని యొక కమల పత్త్రంబును దొన్నెగాఁగల్పించికొని దానంజలంబులుగొని తొల్లింటి వట వృక్షంబుదగ్గఱకురాఁ బ్రయాణమయ్యెను. ఇట్లు ప్రయాణమై వచ్చుచుండఁగాఁ ద్రోవకు దగ్గఱనుండు నొక బూరుగుచెట్టుమీఁద రెండుచిలుకలు మనుష్యవచనంబులతో మాటలాడుకొనుచుండుటంజూచి కొంతసేపచ్చట నిలువఁబడి వినుచుండెను. అందులో మగచిలుక తనప్రియురాలిం గాంచి యోప్రియసఖీ! మనమువచ్చిన కార్యము సఫలం బయ్యె. నిఁక మనరాణియొద్దకేఁగుదము. రాజపుత్త్రుండగు మదనమోహనుండు నిఁక మనకుఁ బ్రాప్తప్రాయుండు. కాన నచ్చటంజరుగు చిత్రంబులంగాంచెదము వేగిరంబ పోదమురమ్ము అనిచెప్పి యాఁడుచిలుకతోఁగూడ తటాలున నాకసంబున కెగసిపోయె. అదిగని మంత్రికుమారుండు కటాకటా! మనరాజకుమారుండు తమకుంబ్రాప్తప్రాయుండ యని పల్కుచు నీచిలుకలు తటాలున నెగిరిపోయె. ఈవచనంబువిని మనంబును నాతని కేమేమియనర్థంబులు గలిగెనోయని సంశయంబందుచున్నయది. ఇందుకేమి సేయునగు అనితలంచుచుఁ ద్వరితగతింజని తొల్లింటివటవృక్షంబు క్రింద నామదనమోహనుండు లేమి నధికదుఃఖార్తుండై సేయునదిలేక తనమనంబున నిట్లువితర్కించె. ఏ నిప్పుడు మరలి నాపురంబునకుజనిన రాజపుత్త్రుం డేడీయని యాతని జననీజనకులడిగిరేని యేమి యుత్తరంబీయఁగలవాఁడను. ప్రాణంబులకంటె నధికుండగు నాప్రియమిత్త్రుఁడులేమి నేనెట్లుజీవింతు. ఏనొంటిగ నగరంబునకేగితి నేని భూపాలకుమారునం దాసక్తులగు పౌరులు నాయందుఁగపటంబుఁదలంచి పెక్కుభంగుల నాడికొనరా? ఇఁక నాకుఁ గర్తవ్యంబు స్ఫురింపకున్నయది. అని యిట్లనేకవిధంబులం జింతించి చింతించి కర్తవ్యంబేమియుఁదోఁచక రాజకుమారుఁడులేక నగరంబునకుంజనఁగూడదని నిశ్చయించుకొని యాయరణ్యమధ్యంబున నొక్కతపోవనంబుఁగల్పించుకొని నారచీరలుధరియించి కందమూలఫలంబు లాహారంబులుగా మునివృత్తింబూని తపోనియతితోఁ గాలంబుఁగడపుచుండె. ఇట్లుకొన్నివత్సరంబులుజరిగిన నొక్కనాఁడు తపస్సమాధినుండి లేచి యొక చెట్టు క్రిందనుండు విశాలమగు శిలాఫలకంబుపైఁగూరుచుండి తనప్రియమిత్త్రుండగు మదనమోహనుని మనంబునం దలంచుకొనుచుఁ దద్విరహవ్యథాకులిత హృదయుండై తన మనంబున నిట్లువితర్కించె. అక్కటా! నాప్రియమిత్త్రుండింతదనుక నాకెఱుకపడఁడు. ఇన్నివిధములఁగష్టములుపెట్టియు నింకనైననుదైవముదయదలంపక యున్నది. కటకటా! యొకదినంబుననైన మాతాపితృలనెడబాయని నామిత్త్రుండు నన్నేల విడిచిపోయెనో? అతనిగతియేలాగయ్యెనో? అతనిజాడ యింతకైనను దెలియదయ్యె. "సౌదామినీస్ఫురణచంచలమేవసౌఖ్యం" అన్నవాక్యంబు నిక్కువంబయ్యెగదా? ఇందుకైకదా మునులు

సంసారంబులోని గృహంబులెడబాసి జన్మసాఫల్యంబుకై తపంబులఁ గాసిల్లుచున్న వారు, లోకంబున నన్నలు బందుగులు మొదలగువార లనేకు లున్నను మిత్రునితో సమానులుగారు. బందుగులందఱును గలిమియుండు కాలంబునం గారవింతురుగాని లేమిడిని మొగంబైనం జూడరు. మఱియును.

సీ. కలిమిలేములయందుఁ గష్టసుఖంబుల సమత నుండెడివాఁడు సఖుఁడొకండె
విపదంబునిధినుండి వేడ్కమైఁ దరిఁజేర్ప శక్తిగల్గినవాఁడు సఖుఁడొకండె
దుష్పథంబులనుండి తొలఁగించి మెల్లన సరస పెట్టెడువాఁడు సఖుఁడొకండె
సంపదగలనాఁడు సైచియుబ్బుచులోన సంతసించెడివాఁడు సఖుఁడొకండె

గీ. ప్రత్యుపక్రియఁ గోరక నిత్యరక్తి
సరసఁ జేరెడివాఁ డిల సఖుఁడొకండె
భావములలోని కార్యముల్ బయలుపఱుప
జతనపడఁ జేయఁగలవాఁడు సఖుఁడొకండె.

అని యిట్లనేకవిధంబులం జింతించుచుండ నంతకు సమీపస్థలంబున నొకయార్త నాదంబు వినంబడుటయు నాలకించి యోహో! యిది స్త్రీయొక్క రోదనధ్వని గాఁదోఁచుచున్నయది. ఇట్టిగహనంబునందు కాంతలు వచ్చుటకుం గారణంబేమైయుండు. అదియునుంగాక యీనాదంబు మిగులస్నిగ్ధంబును మనోహరంబును గంధర్వకాంతల లలితంబులగు నంగుళులచే మీటుకిన్నరలజంటఁ గాంభోజీమేళనంబుఁ జేసిన తెఱంగున జిత్తంబు నాకర్షించునదియై యేఁడుపురరి యేడ్చువట్లున్నయది. కావున నెవ్వతయొ యొక యుత్తమకాంతాతిలకంబు విపత్పరంపరాభిభూతయగుచున్నట్లు తోఁచెడిని. దీనింగాపాడుట మిక్కిలి పుణ్యంబు. దిక్కులేక యొక్క నిర్జనవనంబునఁ బెక్కువిధంబులఁ గాఱియపడు నొక్క చక్కనికన్నియ నక్కఁదక్కి యుపేక్షించియుండుట చొక్కంపు విప్రకులంబునం బుట్టిన నొక్కనికిం దగవగునా? యనితలఁచి తటాలునం జంద్రహాసంబొఱవెఱికి ఖేటకంబు ధరించి యావాక్యధ్వని వినంబడుమార్గంబునం జనుచు నొకచోట బేరెలుంగుతో వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు వచ్చుచున్నదాని నొక్క కాంతాతిలకంబునుం జూచి సమీపంబున కేఁగి యోయవ్వా! యివ్వనంబున నొంటిగ నీవిట్లు పలవించుటకుం గారణంబేమి? నాసమీపమునకుం జేరితివి గాన నింక నిన్నెవ్వరును పరిభవింపం జాలరు నిన్నుం గాంచినఁ జొక్కంపు రాచకన్నియ యని తోఁచుచున్నది. నీకిప్పుడు సంప్రాప్తంబగు నాపదను పరిహరించి నిన్నుం గాపాడెదను. సింహవ్యాఘ్రభల్లూకప్రముఖ క్రూరమృగశరణ్యంబగు నరణ్యంబునకు మీవంటివారు వచ్చుటకుం గతంబు మహత్తరంబై యుండకమానదు. దుఃఖంబడంచుకొని ధైర్యంబు దెచ్చుకొని సంగతి విశదీకరింపుము. అనియిట్లు పల్కు యాకాంతలు తిన్నని మాటలనూరార్చి యొకకొన్ని పండ్లు

తెచ్చియిచ్చి యచ్చెలువ యాఁకలిదీర్చి సుఖాసీనయై యున్న యాకన్నియం గాంచి యో చిన్నదానా! నీసంగతిఁ జెల్పుమని యడిగిన నాకాంతాతిలకంబును వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు నిలుపరానిశోకంబునం బెదవులదరఁ గన్నులనుండి బాష్పబిందువులు కాలువలై కుచంబులపయింబడి ప్రవహించి జాలుగువలువ దడపి యిలకుంజారఁ బయింటచే దుడుచుకొనుచు డగ్గుత్తికతో నిట్లనియె. ఓకుమారుఁడా! యేనతిదౌర్భాగ్యశాలినిని. నాచరిత్రంబు వింటివేని నీకును మనోవ్యాకులత సంభవించు. అయినను జెప్పెద వినుము.

మదలేఖా చరిత్రము

ఇక్కడకు బహుదూరంబుననుండు నేపాళదేశంబునందలి చంద్రభాగంబను పట్టణంబు నాజనకునినగరము. నాతండ్రి పేరు ధర్మపాలుఁడు, అతఁడు బహుదినంబులు సంతానంబులేక సంతపించి తత్ప్రాప్తికై పెక్కువిధంబులగు పుణ్యకార్యములొనరించి ముసలితనంబున ముప్పులుపడుటకు నన్నొకకూఁతుంబడసె. నేనుబాలికనైనను దనకు వంశపాలిక కాఁగలననియెంచి మించినవాత్సల్యంబునం బోషించుచు రాఁగా నేనైదు సంవత్సరముల ప్రాయముగలదాననై విద్యాభ్యాసమునఁ జొరవగలిగి పితృనియుక్తనై మాకులక్రమాగతుండును విద్యాచాతుర్యండునైన వేదవర్ణియనువిప్రునొద్ద స్త్రీల కభ్యసనీయంబులైన విద్యలనెల్ల నేర్చికొనుచుంటిని. అతనికుమారుండు సురవర్ణియను వాఁడు నాకంటె రెండువత్సరములు వయసుచేఁ బెద్దయయ్యు బుద్ధిచాతుర్యాదుల నాకంటెందద్దయుఁ జిన్నయై నాతోడఁ జదువుచుండె. పలుమాఱు నాతఁడు నన్నుం గాంచి మదలేఖా! నన్ను పెండ్లిచేసికొందువా? అనియడుగుచుండ నందుకు నేను కొంచెముకోపగించుకొనిచూడ నూరకుండును. నేను పదునాలుగుసంవత్సరముల వయస్సుగలదాననై పుష్పవతిగాక చదువుచుంటి. ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు నాతండ్రి పనుపునం బాఠశాలకేఁగితి. అందు నావిద్యాగురుండగు వేదవర్ణి లేకయుండెను. అతనికుమారునింగాంచి యో సురవర్ణీ! ఉపాధ్యాయులు వారెక్కడనున్నారని యడిగిన నతఁడు చిఱునగవుతో నన్నుం గాంచి యోమదలేఖా! యుపాధ్యాయుం డీయూరలేఁడు. కొన్నికార్యంబులు తీర్చుకొనుటకుఁ గ్రామాంతరంబునకుం బోయియున్నవాఁడు. ఈదినము రాఁడు అనిచెప్పి నాసమీపంబునకువచ్చి యోకామినీ! చిన్ననాటినుండి నీతో సహవసించి నీతో బాల్యక్రీడలుసలుపుచు నీకుం బ్రీతిపాత్రుండనై యున్న నాయందు దయయుంచక బహుదినములనుండి నేను వేఁడుకొనుచున్న పరిణయంబునకు సమ్మతింపకయున్నావు. ఇది నీకుం దగునా? యనిన నేను శిరంబువంచుకొని యూరకుంటి. అప్పుడతఁడు మఱియు నిట్లనియె.

శ్లో. ఇందీవరేణనయనం ముఖమంబుజేన కుందేన దంతమధరం నవపల్లవేన,
అంగాని చంపకదళైః స విధాయ ధాతా కాంతే కథం ఘటితవానుపలేన చేతః.

[ఓమనోహరాంగీ! నీకుఁ గన్నులు నల్లకలువఱేకులచేతను, ముఖము తామరపువ్వుచేతను, పలువరుస మొల్లమొగ్గలచేతను, లేఁజివురుటాకుచేత మోవియును, సంపంగిపూలఱేకులచేత నవయవములును నిర్మించి బ్రహ్మ నీయొక్క హృదయమును మాత్రము ఱాతిచేఁ జేసినాఁడే. కటకటా! అనఁగా నీయవయవములన్నియుఁ గుసుమములచేఁ జేయఁబడియుండుటం జేసి యేమి యతిమృదువులై యున్నవి. నీ హృదయము ఱాతిచే నిర్మింపంబడినదిగాన నేమి యెంతవేఁడుకొనినను గరఁగకయున్నది. అని భావము].

అని చెప్పఁగా విని యేను నతనిం జుఱచుఱఁ జూచి యోగురుపుత్త్రకా! నీవు నాకు సహోదరునితో సమానుఁడవు. లోకంబున గురువు తండ్రియనియు గురుపుత్త్రులు సహోదరులవంటి వారనియు వాడుకొనవినవె. ఇట్టిదుర్బుద్ధులు నీకేల? నీవు బ్రాహ్మణుండవు. ఏను క్షత్త్రియకాంతను. ఏను చతురుదధివేలావలయితంబగు నీభూమినేలు రాచపట్టిం జేపట్టుదానను గాని పుట్టుదరిద్రుఁడగు నీబోఁటి బాపనయ్యనా పరిణయము చేసికొందును. ఇట్టిమాటలు పలుమఱు నిఁకవచియింతువేని నీకుఁ జెట్టసంభవింపక మానదని చెప్పిన నదిమొదలుకొని యావిప్రకుమారుండు నాయెడల ననూయాకులుండై యది వెలువడనీక చెలిమితో మెలంగుచుండె. ఏనును గొన్నిదినంబులకీవిషయంబున మఱపుఁజెంది యాతని విషయమున సహజప్రేమంబుతోఁ బ్రవర్తించుచుంటి. ఒక్కనాఁ డాకుమారుండు నన్నుం గాంచి యోమదలేఖా! యీరతనం బెంత మనోహరంబై యున్నదో చూడుమని యొకగుళిక నాచేతికిచ్చెను. అది చేతికిఁ దీసికొన్నది మొదలు నే నేమియొనర్చితినో? ఎవ్వరితో నే నేమిచెప్పితినో? బ్రతికియున్నానో? నిద్రఁబోవుచున్నానో? ఏమిసేయుచున్నదియు నాకెఱుకపడకయుండెను. మఱునాఁ డరుణోదయంబగుచుండఁగా నొక మహారణ్యమందు గొప్పగుఱ్ఱంబుమీఁద నొక చెలితోఁగూడఁ గూరుచుండి దక్షిణాభిముఖంబుగం బోవుచుండి దేహము దెలిసినదాననై సమీపంబున మఱియొక యశ్వవరం బధిరోహించి నాసరసనవచ్చువాని నొక్కనిం గాంచి యేమియిది? స్వప్నమో? లేక జాగ్రదవస్థయో? లేక యింద్రజాలమో? లేక మాయయో? లేక విధివైపరీత్యమో? కాదేని పోతుటీఁగయైనఁ జొరరాని నా యంతిపురంబెక్కడ! వ్యాఘ్రసింహభల్లూకాది క్రూరమృగశరణ్యంబగు నీయరణ్యంబెక్కడ! ఏనిచ్చటికి రాఁగతంబేమి? ఎంతదూరం బాలోచించినను మనంబునకు రాకయున్నది. అయినను గతంబుచింతించుచు నేలబేలువోవలె. ఇఁకఁ గార్యంబు తప్పక బుద్ధితోడఁ బ్రవర్తింపవలయును. అనియెంచి యేను నూరకయ యుంటిని. నా సమీపంబునవచ్చెడువాఁడు సురవర్ణియను బ్రాహ్మణకుమారుండనియు వీఁడె నన్నుక్కివంబునం గొనితెచ్చెనియు నెంచి యాతనిచెంతనైనఁ గన్నెత్తిచూడక కొంతదూరంబుచని యొకచోట నతనిమాటుచొప్పున నిలిచి యాతఁ డుండుచోటికి మఱికొంత

దూరంబున నొకచెట్టుక్రింద నాచేటి తెచ్చియిచ్చిన యన్నంబు భుజియించి మించిన సంతాపంబునం గుందుచునుండ నప్పుడాచేటి తావచ్చి "యో మదరేఖా! యీ సురవర్ణి నీకుం జెప్పిపంపినవార్తలు కొన్నిగలవు. అవి విని నీవట్లు ప్రవర్తింపవలసిన దానవుగాని స్వతంత్రురాలవుగావు. నీతల్లిదండ్రుల నెడబాసివచ్చితివి. నట్టడవిలో నతనిచేతం జిక్కితివి. ఇఁకఁ దప్పించుకొనుటకు నీ కసాధ్యంబుగాన నాతనిమాటల కన్యథాగాఁ బ్రవర్తింపక యుంటివేని మేలుకమకూరు; అనిచెప్పఁగా నేను వలలోఁ దగులుకొన్న పులుఁగుచందంబున నేమియు నేయనేరక యున్న దాననగుటచేఁ గాలోచితంబుఁ జింతించి యోసీ! యట్లయగుంగాక. అయిన నే నొక్క వ్రతంబు నేసి దానిం బరిసమాప్తినొందించి యున్నదానను. కోటిబ్రాహ్మణులకు భక్ష్యభోజ్యాదులతోడ మృదుసోపేతంబగు నన్నంబుపెట్టి తగునట్టిదక్షిణలం బరితృప్తులం గావించినంగాని నేను వివాహంబు నేసికొనను. ఇది నేను వ్రతారంభమునం బ్రతిజ్ఞ చేసియున్న విధము. అట్లుచేయక నన్ను నిర్బంధపఱచెనేని రజ్జువిషాగ్నిజలంబులం బ్రాణంబులు వాయుదు. ఆ బ్రాహ్మణులం బరితృప్తులఁ జేయుదనుక నా సురవర్ణినిఁ గంటనైనం జూడను. అనిచెప్పఁగా నామాట లా చేటివలనవిని యాతండు నట్లకానిమ్ము. ఇంతకు సమీపమున నొకనగరంబుగల దందువసించియుండి నీ చిత్తంబుపగిది ప్రవర్తించి విప్రభోజనంబుఁదీర్చి నిన్ను పరిణయంబుఁ జేసికొందుననిచెప్పి యతండు నచ్చోటు విడిచి కదలి యేనును చేటియును వెంటరాఁగా సూర్యాస్తమయసమయంబున నొక పట్టణముంజేరెను. అది యుదగూదిత్యుండను రాజు పరిపాలనము సేయునట్టి కరూశ దేశపురాజధాని. దానియందేము నొకపూటకూళ్లబాపత యింటికింబోయి విడిసితిమి. అతఁడు గొనితెచ్చినధనము వ్యయము నేయుచు భోజనాదికృత్యంబులు జరుపుచుండె. ఏనును నా విధివైపరీత్యంబు మనంబునం దలంచుకొనుచు నేకతంబ యొకయింట వసించియుంటి. ఇట్లు కొన్నిదినంబులరుగఁగా నొక్కనాఁడు నాచేటికవచ్చి యో దేవీ! వింటివా? మనసురవర్ణియొక్క పరాక్రమంబు. ఈదినము సూర్యోదయకాలంబున నాతఁడు యథోచితములగు వస్త్రాభరణాదులధరియించి రాజవీథివెంటం బోవుచుండ నా రాజుయొక్క వినోదశాలయందు సంబద్ధంబైయున్న యొక్కపులి బోను వెడలి యనేకమనుష్యుల సంహరించి యా తోటలోనుండి నిర్గమించి మించినశౌర్యంబునఁ దనకెదురువడ్డజంతువుల జమునియింటికంపుచు జనులయొడళ్లుచించి రక్తప్రవాహంబులం నించుచుం జూచువారలభయరససముద్రంబున ముంచుచు నేతేరఁ దదీయ ఖరతరనఖర ప్రహారంబులంజచ్చువారును, గాండ్రింతలువిని వెచ్చు పెరుఁగు నుమ్మలికంబున నొచ్చువారునునై రాజభటులు చంపంబోయి యనువుపడక యాయుధంబులు వదలి పరువిడువారై విచ్చిపోవ నప్పు డెదురైపోవుచున్న మనసురవర్ణి తన్నుంగాంచి పౌరులందఱును హాహాకారంబులు నేయుచు ధిక్ప్రబ్ధముఖరితులై తొలఁగు తొలంగు

మని యార్వ నందు కించుకేనియుఁజంకక నోరుదెఱచుకొని తనపైకిఁదూఁకు నామహా
వ్యాఘ్రంబును తనమొలవంకితో బొమ్మునంబొడువ నందుకుఁగనలి యాపులి యాపురిం
గల మిద్దెలు మేడలువగిలి యిలపయింబడనార్చుచు నతికఠోరంబులగు నఖరంబుల
నితనివక్షంబువగులనడిచిన నందుకొంకించుకయైన వెనుదీయక యాబాఁకువెఱికి దాని
మోమునంబొడిచిన నాపులియు క్రోధాంతరాళంబులు వగులనార్చుచుంజచ్చి యిల
పయింబడెను. మేడపయినిలుచుండి చూచుచున్న యుదయాదిత్యుఁడు మనసురవర్ణినిం
గాంచి యాతనిశౌర్యంబున కచ్చెరువంది తనభటులచే నాతనిం బిలిపించి యనేకభాసు
రాంబరాభరణాదుల బహూకరించి తనమంత్రులతో నాలోచించి తనసైన్యంబున
కంతటికి నధిపతింగాఁజేసెను. అనిచెప్పఁగా నాచేటికావచనంబులువిని యేనును
మనంబునందిట్లుతలంచితి. లోకమున బాహువీర్యముక్షత్రియులకుగాని విప్రులకులేదు.
ఇతండు బాహువీర్యసంపన్నుఁడని యీచేటిక తెల్పుచున్నయది. ఒకవేళ ద్రోణాచార్య
కృపాచార్యుల చందంబున ననేకులుండిన నుండవచ్చును. అయిన నీసురవర్ణి యొక
నాఁడును ధనుర్విద్య నభ్యసించినవాఁడు గాఁడు. సత్వంబును ధైర్యంబును వానికిలేదు.
నాతోఁగూడి విద్యాభ్యాసము చేయుచుండి పరోక్షమున నీవిద్యలునభ్యసించిన నభ్య
సించియుండవచ్చునుగదా. ఉండనిమ్మావిచారంబు మనకేల? అని యిట్లుపలువిధంబుల
నాలోచించి తలయూచి యూరకున్న నన్నుంగాంచి యాచేటి యనునయాలాపంబుల
నిట్లనియె. ఓమదరేఖా! వినుము. ఆకుమారుం డిప్పుడు రాజనగరునకు విశేషముగఁబోక
రాకలుసేయుచున్నవాఁడు. రత్నపరీక్షయం దతికుశలుండగుటంజేసియు కావ్యనాటక
సంగీత సాహిత్య వీణావేణుమృదంగాద్యనేకవిధ కళాకౌశలంబు గలవాఁ డగుటం
జేసియు నీపట్టణపురాజైన యుదయాదిత్యుండు మనసురవర్ణినిఁ దనకు బహిఃప్రాణంబు
గాఁ దలఁచియున్నవాఁడు.అదియునుంగాక తనకు బావమరఁది వరుసగల్పించికొని పరి
హాసాదులొనర్చుచుండు.ఒక్కనిమిషంబైన నీతని నెడబాయలేఁడు.ఇట్లుండియొకనాఁడు
మనసురవర్ణివృత్తాంతంబంతయు విచారించునప్పుడతండు తానింతకుముందు తనకుస్వాధీ
నముచేసికొనియున్న యీయూరనుండు రాజవీథిలోని యొకమిద్దెటింటిని దనకుగృహం
బుగాఁదెల్పి యందుఁదనభార్యయుఁ జేటీజనంబును వసియించియున్నవారని చెప్పెను.
అనఁగానే నేను నోసీ! యేమంటివి? ఈతనికి నేనాభార్యను. నాయింటికిం బ్రతి
దినంబువచ్చి పంచాంగముచెప్పి జీవించుబ్రాహ్మణునికా యేనుభార్యనగుదును. ఇఁక నిట్టి
మాటలు నాయొద్దబల్కితివని నేఁడు చేటుసంభవించును పోపొమ్ము. అనిమొగం బావ
లికి మరలించుకొనియుండఁగా నా బానిసయు మెల్లనివచనంబుల నో దేవీ! కోపగించు
కొనకుము. అతఁడు భార్యయని యున్నంతమాత్రమున నే నీవు భార్యవైతివా? ఇతఁడు
భర్తయయ్యెనా? గారవార్థ మక్కడఁజెప్పుకొనియె నంతేకాని వేఱొం డేమియు

సేయఁబూనఁడుగదా ? నావచనంబులు ముగియకముందుగనే కోపగించుకొంటివి. నేనుచెప్పవచ్చినవిషయము తెలిసికొన్నదానవుకావు. ఏమంటివేని యీప్రాంతయిల్లు విడిచి తొల్లి యేఁజెప్పినమిద్దెటింటికిఁబోయి యక్కడఁగాపురముండవలయు. ఇక్కడనైన నక్కడనైన భేదమేమి ? ఈకార్యంబున నేమితప్పయున్నది యని యిట్లనేకవిధాలాపంబులుసెప్ప నేను నందుకొడంబడి యిట్లంటిని. ఓసీ ! నీవుచెప్పినచొప్పననే నామిద్దెటింటిలోఁ గాపురముసేయ నిష్టపడుచున్నాను. అందాబ్రాహ్మణుఁడు క్రిందికట్టుననే యుండవలయుంగాని మేడమీఁది చంద్రశాలకు రాఁగూడదు. అట్లగునేని నేనాయింటికి వత్తునన నందు కాతనికి సమ్మతియేయని యెఱింగించి నన్నాయింటి చంద్రశాలలోఁ గాపురముంచెను.

ప్రతిదినంబును చేటీజనంబులు నామిద్దెటింటియధఃప్రదేశమునం బనులుసేయుచుందురుగాని పైకిరారు. నేనుండునట్టిచోటం బక్వాన్నాదులు షడ్రసోపేతంబులుగఁ జేయించి బ్రాహ్మణునికిముందుగా నాచేటిచేతికిచ్చిపంపి యాతండభ్యవహారాదికంబులు తీర్చుకొన్నట్లు చెప్పిన వెనుకగాని యేభుజింపను. ఇట్లు ప్రతిదినంబును జరుగుచుండ నొక్కనాఁటిరాత్రి యాబానిసవచ్చి విన్ననైనవదనంబుతో నాయెదుటనిలిచి బొటనవ్రేల నేలరాయుచునుండ నేను నోసీ! యాబ్రాహ్మణుఁడు భుజియించెనా? అనియడుగఁగా నది యోయమ్మా! యాతనికింక నాహారంబేలా? అనిచెప్పెను. ఏను నామాటకు సంశయపడుచు నోసీ! యాతనికేమి? యాహారంబు మానుటకుం గారణంబెద్ది? సంగతి యున్నంజెప్పుము. అని యడుగఁగా నదియిట్లనియె. నీవుచెప్పినవిధంబుగ బోనపుటికం గొనిపోయి యొకచోనునిచి భోజనపాత్రంబు నమర్చి యాతనిం బిలువఁబోతిని. సురవర్ణియు వేఁడినిట్టూరుపులునిగుడ్చుచు నోసీ చేటీ! యీరాత్రిమాత్రమేకదా నేను నీచేతి యన్నంబుభుజియించెదను. ఇంక లేదుకదా? యనిన నేను నోవిప్రవర్యా! అశ్లీల పలికెదరు. ఇంతవంతకుం గారణంబేమియని నొక్కియడిగితి? అందుకాతండు నోచేటీ! నీవలన నగుపనులయ్యేనేని నీతోఁజెప్పవలయునుఁగాని యెవ్వరికినసాధ్యంబులగుపనులు నీతోఁ జెప్పినను నీవేమిసేయఁగలవు. నామనస్తాపంబుఁదీర్ప దైవంబుగాని యన్యులు శక్తులుగారు. రేపటిదినము రాఁబోవు నవమానమునకు భయపడి యీదినముననే ప్రాణములు వదలుట మేలని యనుకొనుచున్నాను. అని చెప్పి నేను పైపైవనునయించి యడిగినను మానవానికింగారణంబుఁదెల్పక నిట్టూర్పులు నిగుడ్చుచు నుండియుండి మిగులబతిమాలుకొను నావలన తనమనస్తాపంబు వాపునట్లు ప్రతినచేయించుకొని యిట్లనియె.

ఓసి చేటీ! నిన్నటిదినంబు సాయంకాలము ఉదయాదిత్యునిభార్యయగు విలాసవతియను పట్టపురాణిపంపిన దూతిక మనయింటికివచ్చియుండెనుగదా? అది మీదేవిని గాంచినదట. ఆమె రూపరేఖాదులు విలాసవతితో నాదాసి చెప్పినందున నామె

యచ్చెరువంది నిన్నరాత్రి తనభర్తతో మనసురవర్ణి భార్యంజూచి రావలయును. అందు కాతనియింటికెల్లి పోయిరా నాననతిండని యడిగిన నాతండు నట్లకానిమ్మని యాయుదయమున నన్నుబిలిపించి యో బావా! మాయంతఃపురకాంతలు మీయింటికివచ్చి నీభార్యం జూడవలయుననియున్నారు. ఎల్లి రాఁగలరని చెప్పెను. అందు కేను లోపలసంతసించుచుం బైకిం దోఁపనీక యాకారగోపనంబుతోఁ గపటమోదంబు మొగంబునఁ దోఁపించుచు నిట్లంటి. ఓబావా! తమయంతఃపురజనంబు మాకాంతాజనంబుజూడ నేతెంచుట మాయదృష్టంబుగాదె. సజ్జనులు తమరుస్నేహించినచోట భేదముంచుకొనక ప్రవర్తింతురంతె కాని సేవకుఁడైనవానియింటికి రావచ్చునాయని యాలోచింపరు. కేవల మంతఃపురకాంతాజనముమాత్రము వచ్చుట నాకభిమతంబుకాదు. తమరును మాయింటికి దయచేసి నాచేయు నాతిథ్యంబులం గైకొని నన్నుగారవించి రావలయును. అని నేనిట్లు ప్రార్థింపఁగా నందుకయ్యకొని రాజు సంతసించి రేపువచ్చుట కొప్పుకొనియున్నాఁడు. అప్పుడు సమయోచితవాక్యము చెప్పవలసియున్నదిగాన వచించితిని. ఇంటికి రేపువారు రాకమానరు. వచ్చిరేని నాకవమానంబు సిద్ధంబుగాన ప్రాణంబులు వదలుటయు మంచిదియనియెంచి యాహారాదుల నిచ్చమాని యున్నవాఁడను. ఇదియు నావృత్తాంతంబని చెప్పి యేమియు ననక యూరకుండెను. అంత నే నేమియుందోఁచక నీయొద్దకువచ్చితి. ప్రతిజ్ఞచేసి తప్పిపోవుటకంటె నాతనికిమరణంబె యేనును శరీరమువాయుట మేలని యెంచి యున్నాను. ఇందుఁ దెలిచిననీవే ముంచిననునివేయనివిన్నవించి యాపనికత్తె యూరకుండెను. అంత నే నేమియుఁదోఁచక బ్రాహ్మణహానికి భయపడి యాచేటికతోడ నిట్లంటిని. ఓసీ! మీరరువురును నాకతంబునం బ్రాణంబులువదలవలదు. రాజాంతఃపురజనమునకు యథోచితముగ సర్వసత్కారంబులు నేసెదను. ఆవిప్రుని భుజియింపఁజెప్పుమనన నదియు మహాహర్షంబుతోఁజని యత్తెఱంగెఱింగింప నతఁడు సంతసంబుతో నారేయిభుజియించెను. ఏనును మరునాఁడు వఱువాత లేచి యింటికి ననేకవిధంబులగు పరికర్మాదుల సేయించి మామిడిచిగుళ్లతోఁ దోరణంబులుగట్టించి యతివిచిత్రంబులగు ధ్వజములెత్తించితిని. ఇంతలోపల నంతఃపురదాసీజనంబువచ్చి యోయమ్మా! రాణిగారు తమయంతఃపురంబు వెలువడిరి. తమయింటివీథికానన యేతెంచుచున్నవారు. అనిచెప్పుచుండఁగా నేనును సర్వాభరణభూషితనై తూర్యవాద్యధ్వనులు వినంబడుటయు వారి నెదుర్కొన ననువైనచోటికరాఁగాఁ గాంతాజనంబులు మోయుపల్లకీలు పెట్కాలచోటికి వచ్చినిలిచిన వానినుండి నవజలధరంబులంబాసి విలసిల్లెడు తటిల్లతికలోయన నారాజాంతఃపురకాంతాజను లనేకలు రూపయౌవన విలాసవంచితరంభారంభోరువులు వెలువడ నేనువారినిందఱనువిధంబున సంభావనంబుచేసి తోడ్కొని యథోచితసత్కారంబులఁగారవించి యర్హాసనాసీనలంజేసి కుశలంబడిగి సమస్తోపచారవిధులం బరితృప్తుల

నొసర్చి యాపాద్యంబులగు కలమాన్నాదుల భుజియింపంజేసి యిష్టాలాపసంతుష్టి కాలయుం గూరుచుండి మాటలాడుచుండఁగా నారాణియు నన్నుంగాంచి తనప్రణయ సఖీమణితోడ ననుంజూపుచు నిట్లనియె. ఓప్రియసఖీ! లోకంబున ననేక కాంతాతిల కంబులుగలవుగాని యీమదలేఖకంటె సౌందర్యవతి లేదని యేనొక్కి చెప్పంగలను వినుము.

సీ. కన్నులై తేసరే కన్న విన్నవిగాని మించుతళ్కులు గ్రుమ్మరించవలదె
చన్నులై తేసరే స్మరరాజ్యపట్టాభిషేక కుంభంబులై చెలఁగవలదె
వదనమై తేసరే వరమనోహాష్ఠై శరదిందు బింబమై మెరయవలదె
రూపమై తేసరే చూపరకనులకు నిర్మాణసౌఖ్యంబు నించవలదె

గీ. కాంతయైనంతసరియె నిష్కామఁడైన
మౌనివరుసైన మరునిబంధాకగాను
జేయవలవదె యిటువంటిచిన్నిచాన
మనుజకాంతలలో లేదు మహిని జూడ.

అని వారలనుకొనుచుండ నేను నాసనంబున నాయొక్క విధివైపరీత్యంబుం దలంచికొనుచునుంటి. ఆవిప్రకుమారుండు నొండుచోట రాజముఖ్యుఁడగు నుదయా దిత్యుని సకలోపచారవిధులం బరితృప్తునింగావించె. ఇట్లాపగలంతయుంజరుగ నారేయి సరసాన్నాదులు భుజియించి మాయిచ్చినబంగారుతిగటుదుప్పటులంబరిగ్రహించి సంత సించి తాము తమయింటికింజనునప్పుడు విలాసవతి తనచేటికనంపి తనపెనిమిటి యుత్త ర్వునంది యెల్లినీవును నీభర్తయునువచ్చి విందారగించి బోవలయునని నన్నుంబిలిచి ప్రార్థించెను. అప్పుడు నేనొప్పుకొనక పోవుట సరికాదని వారిమాటలకు సమ్మతించితి. ఇట్లు నన్నురమ్మని ప్రార్థించి యాయంతఃపురకాంతాజనంబుతో విలాసవతి తనయింటి కింజనియె. రాజును తననగరునందు ఎల్లి విందారగించమని యావిప్రునిం బిలిచిపోయె. ఏనును ఆవిలాసవత్యుదయాదిత్యుల సుఖంబునకును పరస్పరానుకూలతకును మదిమెచ్చు కొనుచు నాతలవిధిం దలంచుకొని విధిందూఱుచుఁ బతులకౌగిళ్లనూరారని సతులబ్రతు కేలాయనియెంచుచు నొకచోటం బైటకొంగుభూమిపయింబరచుకొని పరుండియుండ యాచేటియు నేతెంచి యోదేవీ! నీవిట్లు భూతలంబునం బరుండుటకుఁ గారణంబేమి? అతిమృదులతూలగులేయనంబులుండ వానిననాదరించి యీకుసుమసుకుమారంబగు శరీ రము నిట్లువెతలంబెట్టుటవలన నీకేమి ప్రయోజనంబుసమకూరు. అనర్ఘంబులగు కుసు మాస్తరణంబుల నలంకరింపకయుండుట నీకుచితంబగునే? యనియిట్లనేకవిధములగుచేటి జనోచితాలాపములు సెప్పుచుం బ్రక్కనఁగూరుచుండి మరునాఁడు రాచనగరునకు వచ్చునట్లు సమ్మతిపఱచుకొనిపోయెను. మరునాఁ డుదయకాలంబున రాచనగరునుండి మనోహరంబగు నొకయందలంబుమోసికొని యనేకదాసీజనంబులువచ్చి నన్నుంగాంచి

యోదేవీ! నిన్నుమహారాణిగారు పిలుచుకొనిరమ్మనిరని ప్రార్థింప నేనును సంతసమున మించుచు దానినెక్కి యా రాచనగరుఁజేరిన నావిలాసవతియు నాకెదురేఁగుదెంచి కైదండయిచ్చి తోడ్కొనిచని యత్యాదరంబుతో నఖిలసత్కారంబులు నొనరించి యానాఁడంతయు నిష్టగోష్ఠుల నాతో బ్రొద్దులు పుచ్చుచుండెను. ఆ బ్రాహ్మణకుమారుండును రాజుచే సత్కృతుండగుచు నాదినంబుగడపె. ఇట్లుండ నా నాఁటిరాత్రి భోజనాదికృత్యంబులు జరిగినయనంతరము నే నింటికింబోవ యత్నించుచు నాసడి విలాసవతి కెఱిఁగించిన నామెయు ననేకజాంబూనదాంబరాభరణాదుల నన్ను సత్కరించి యింటి కంపఁబోవుసమయంబున నొకదాసివచ్చి రాణింగాంచి యో దేవీ! రాజుగారు చెప్పిపంపిన సంగతులు మనవిచేయుచున్నాను. ఆలకింపుమన నామెయు నేమివిశేషంబులని యడిగిన నది యిట్లనియె. ఓ దేవీ! యీదినము సాయంసమయమున నీయూరికి శ్రీమంతనగరమునుండి యతిచతురులగు భరతశాస్త్రవిచక్షణు లేతెంచి రాజుంగాంచిన మహారాజును దనయింటికి విందులగు నీ మదలేఖా సుకవర్ణులను వినోదకరంబుగ నీదినంబె తననగరునం దాట వేయింప సెలవిచ్చియున్నారు. అదిగాంచిన యనంతరము వారును తమయింటికేఁగంగలరుగాన నీవృత్తాంతంబు తమకెఱుకపడంజేయ రాజుగారు నన్నంపిరనిచెప్పి యామె సెలవంది వెడలిపోయె. విలాసవతియొక్క ప్రార్థనంబుచే నక్కడనిలిచితిని. కొంతతడవునకు జీమూతధ్వనులవంటి మద్దళధ్వనులు వినంబడుటయు నతికుతుకసమాకులహృదయలగుచు నంతఃపురకాంతలు రాఁగా నేనును విలాసవతియు నా రంగస్థలంబునకు సమీపనిబద్ధంబయియున్న యొకమేడపై కెక్కి సన్నని వలవంటి తెరకట్టియుండు దానిగవాక్షముల సమీపంబున నమర్పంబడియున్న ధౌతాంబరాలంకృతంబులగు మృదుళతరమంచంబుపయిం గూరుచుంటిమి. మేముగూరుచున్న సౌధంబునకెదురుగ రంగమండపంబునకును మాకును మధ్యస్థలంబున నుదయాదిత్యుండు కవిగాయక విద్వత్పరివారక భట్టాదిసప్తాంగంబులతో సభచేసికూరుచుండె. అంత నాటకంబు నుపక్రమింపంబడియె. కొంతకాలంబుదనుక నయ్యాటఁ గాంచుచుండి యా రాజుయొక్క మణిమయాసనంబునకు సమీపంబుననుండు నొక్కమహార్హాసనంబుపైఁ గూరుచుండి యుదయశిఖరిశిఖరం బలంకరించు పున్నమచందమామ యనువునం దోఁచు నొక్కపురుషరత్నమునింజూచితిని అయ్యయో! యేమిచెప్పుదు. నా మనోహరాంగుని సౌందర్యంబు.

సీ. చక్షురానందంబు సమకూర్చుతనువున్న నతనుఁడు సాటియానఁగవచ్చు
నడవుల నెండల నాకుల పడకున్న నలవసంతుని సాటియనఁగవచ్చు
ననిమేషకాంతివిస్తారనేత్రములున్న నలజయంతుని సాటియనఁగవచ్చు
బాహువీర్యస్ఫూర్తిఁ బ్రబలుచునుండిన యక్షేశసుతు సాటియనఁగవచ్చు

గీ. అమనోహరముఖకాంతి యతివిశాల
పీనవక్షోమహోన్నతి పృథులబాహు
కంకరంబులదైర్ఘ్యంబు సరసమంద
హాసరుచిసొంపు లన్యులయందు లేవు.

అని చెప్పి యాతనిం దలంచుకొని తనువునం బులకలెత్తం గన్నీరు కాలువలై పారం బయింటం జేదుడుచుకొని మఱియు నిట్లనియె.

ఓ కుమారుండా! వినుము. ఆతనిసౌందర్యంబుం దలంచుకొన్న నన్యభావంబులు మఱచి మనంబు తదాయత్తంబగు. అప్పుడు నేను నా మనంబున "ముల్లోకంబులలో నద్భుతరూపసంభారుండగు మకరధ్వజుం గల్పించి యతనియాకారంబున కతిశయించిన రూపరాశితో నొప్పునట్లుగ నీ కుమారుండు యుండగు మఱియెందు మకరధ్వజుని విరించి గలిగించెనో? మఱియు నానలువ సకలజగన్నయనానందకరంబగు శశిబింబంబును లక్ష్మీవిలాసావాసంబగు కమలంబును సృజించి సంపాదితకౌశలుండయి యీతని మొగంబు సృజియించెం గాబోలు! కాదేని యిట్టులనవద్యకళాధామంబై యుండునే" యనితలంచుచు నిమేషంబులు మఱచి యా ముకుళితపక్ష్మంబులై యజింహతరతారకంబులతో నొప్పుగొప్పకన్నులచే నాతని మ్రింగుదానివలెను, ఏదేని యాచించుదాని విధంబుగను, నీకుం దక్కియున్నదానననిపల్కుచున్నదాని తెఱంగునను, హృదయమునభిముఖముగ నర్పించుదానిరీతిని, సర్వకరణంబుల నాతనియందుం బ్రవేశించుదాని పగిదిని మదనాభిభూతనయి శరణంబు వేడుచున్నంగాపాడుమని మనవిచేసికొనుదాని భాతింబోలుచు 'హా! యేమి యీసిగ్గుమాలినతనము, ఇందఱుచూచుచుండ నసాంప్రతమగు పనిచేయుచున్నానే? అనియెఱింగియు నింద్రియంబులమరల్ప నసమర్థురాలనయి స్తంభితనైనపగిదిని, చిత్రలిఖితనైనవిధంబునను, చెక్కంబడినదానిరీతిని, సంయతనైనచందంబునను, మూర్ఛితనైనమాడ్కిని, సోంచుచు నప్పుడు కలిగిన యొకయావష్టంభంబుచే నిష్పందసకలావయవనైయుంటిని. అదియిట్టిదని చెప్పనలవిగాక కేవలము స్వసంవేద్యంబైయుండె. మఱియు నాతనిరూపసంపదచేతనో? లేక మనస్సుచేతనో లేక మన్మథుని చేతనో? లేక యభినవయౌవనముచేతనో? లేక యనురాగంబుచేతనో? ఉపదిశ్యమానవై కొంతతడవాతనిం జూచితిని. అదియునుంగాక ఇంద్రియములు నన్నెత్తికొనిపోవునట్లును, హృదయము ముందుకీడ్చుకొని పోవునట్లును, మన్మథుండు వెనుకప్రక్కం జేరి త్రోయునట్లును కాంగా నేను బ్రయత్నంబులు మానియుంటిని. నిశ్వాసమారుతంబులు విశేషించె. మఱియుం గుచయుగళంబు స్ఫురితముఖంబయ్యె. లజ్జయు జారిపోయె. మదనశరాభిఘాతంబునకు భయపడినచందంబున శరీరలతికయుం గంపంబునొందె. ఆతనిం గౌగిలింపనెంచు నాయంగంబులవలన రోమాంచంబులు విలసిల్లె. ఇట్లు కొంతతడవు

నాపడుపాటులచ్చెరువందిచూచుచు నాయంతఃపురకాంతాజనంబు నన్నుంజూచి రోమదరేఖా! నీకిట్లగుటకుం గారణంబేమియని యడిగిన వారలకేమియు వచింపంజాలక నాశరీరం బొకవిధంబుగనున్నది. ఏ కారణంబ మాయింటి కేఁగవలయునని చెప్పినం దత్కాలంబునన వారియుత్తరువుచొప్పునం గొందఱుకాంతలు నన్నుఁ బల్లకిలోఁ గూరుచుండఁబెట్టి నాయింటికిందెచ్చి విడిచిపెట్టిరి. ఏనును బల్లకిదిగి మెల్లమెల్లన నాచేటికయందిచ్చు కైదండకొనుచుఁ జంద్రశాలకేఁగి యొకపాన్పుపయిం బరుండి యిటునటుం బొరలుచు నుస్సురని నిట్టూరుపులునిగుడ్చుచు నతిశయించిన సంతాపంబునం బొరలుచుండ నాదాసి సమీపంబునకువచ్చి మదనతాపంబుగా నెఱింగి తదుచితోపచారంబులు కొన్ని యొనరించియుం గొంచెమైన మేనికాక చల్లారకమించుచుండఁ దానును లోనభయంబునొంది నాతో నోదేవీ! ఇంత సంతాపంబునకుం గారణంబేమి.

శ్లో. అంగాసంగి మృణాలకాండ మయతే భృంగావళీనాం రుచిం
నాసామౌక్తిక మింద్రనీలసరణిం శ్వాసానిలాద్గాహతే
ధత్తేయం హిమవాలుకాపి కుచయోర్మధ్యే క్షణం దీపతామ్
తప్తాయః పతితాంబువత్కరతలే ధారాంబుసంలీయతే.

ఓయమ్మా! లోకమునం దనేకకాంతలకు శరీరతాపంబులు కలుగుటకలదు గాని యింతవిపరీతం బెచ్చటనైనఁ జూచినదానంగాను. నీయొక్క శరీరముమీఁదఁ జల్లనకైయిడిన తామరతూఁడు నీశరీర మంటి యంటకమును పే కనలి తుమ్మెదలగుంపుల విధంబుగ నల్లనగుచున్నది. నీయొక్క ముత్తియంపుంబులాకి యత్యుష్ణమగు నిట్టూరుపులు సోకి యింద్రనీలమణి విధంబునం దోఁచుచున్నయది. కుచములయందు శైత్యసంపాదకమనియుంచిన పచ్చకర్పూరమును స్తనాగ్రములుదాకగానే క్షణములోపల దీపమయి మండుచున్నయది. అదికాదని నీళ్లు ధారలుకట్టునట్లు పోసిచూచితే యవియన్నియుఁ గాలిన యినుమున నీడ్చుకొనిపోవురీతి నీహస్తంబున లీనమయిపోవుచున్నయవి. ఇందుకు గారణంబుఁదెల్పుము. నీకు నన్ను బహిఃప్రాణంబ ననితలంపుము. దాపక సంగతులనెఱింగింపుము. అని యిట్లుదాసి యనేకవిధంబుల నన్నడుగఁగా నేనును గొంచెముసమాళించుకొనిలేచి కూరుచుండి యోసీ! నీవేల నన్నుగుఱించి సంతసించెదవు. పున్నమచందమామను కన్నులకానందకరంబుగాఁ జూడనగుంగాని ముద్దాడుటకు వీలుపడునె? ఆశ్లేషనందనిమ్రానిపండ్లకు జ్ఞుసాచివెఱ్ఱినైయున్నదానను! ఇది నేనోరువిడిచి చెప్పినను నీవేమిసేయఁబోయెదవు, ఈసంతాపంబు తాళంజాలక యున్నదానను. ఇంటివారుశేకయొంటినుండు పంజరపుచిలుకకు బిడాలంబు వేచియున్నవిధంబుగ నీబాపఁడు నాకుఁ గాచికొనున్నవాఁడు. అతనిబారినుండి వంతలంగుందుటకంటె నాకుఁ జేసేతవిషంబుదిని యసువులఁబాయుటయ యుచితంబు. నీవు పరమార్థసఖివైతివేని యావిప్రుం డింటికి

రాకముంద నాకువిషంబుఁ గొనితెచ్చియిచ్చితివేని నేను శరీరంబువాసి సుఖంబునందుదు. అనియిట్లు విలపింపఁగా నాచేటియు నో దేవీ! యింకసంతాపపడనేలా? నీమనంబుననుండుసంగతి తేటపఱతువేని యది నేను సమర్థింపఁగలదానను. కార్యంబు తెలియం గణింగింపుము. తనకుంగలిగిన మనస్తాపంబు సఖీజనంబునకెఱింగించిన నది విభక్తంబైనవిధంబునం గొంతసహ్యావేదనంబై యుండుగాదె? అనఁగా నేను నాదానికిఁ గాంచి యిట్లంటిని. ఓచెలియా! నేను కులకుమారీజనోచితంబైనమార్గంబు వదలి నాసాటివారు నవ్వుదురనులజ్జయుడిగి గౌరవంబుగణింపక ధైర్యభుజంగమంబు నెడమకాలఁదాచి ఖలమార్గంబను నంధకారపటలంబులఁ బ్రవేశించితిని. అట్లు ప్రవేశించిన నలభ్యంబగు వస్తువుం గోరి మారునిపూవుటంపడికిం దూలిబాలిఁజెందుచున్నదానను. తొలిజన్మంబున ననేకతపంబులొనరించి సద్వ్రతంబులు సల్పియున్నవారికింగాక యతిరూపవంతులును తరుణులు నగుపురుషులంగూడి మరునిబాధలం దొలంగించుకొనుట కలంతులకు లభ్యంబగునే? చెప్పెదను వినుము. చల్లకువచ్చి ముంతదాచిననేమియగును? ఈదినమునదయాదిత్యుని సమీపసింహాసనంబునయం గూరుచుండిన రాజకుమారునిం గాంచినది మొదలు మనంబు తదాయత్తంబై యుత్తలంబందుచున్నది. ఇది నావంటి యదృష్టహీనురాలికిం బనుపడునదియే? ఇఁక నాజీవంబును శరీరంబును తదాయత్తంబుగాని యన్యవిధంబు గాదు. ఇందుకు నావిప్రుఁడు విన్నతోడనే మండిపడక యుండునా? బహుదినముల నుండి నన్ను పెండ్లాడవలయునని యున్నవాఁడు. ఇట్టిసందర్భములవలన నాలోచించి చూచిన మరణంబె శ్రేయంబని తోఁచెడిని. అదియు నింకం గొంతసేపటికిఁ గలుగక మానదు. పంచశరుం డుదంచితశౌర్యంబునం గుప్పించు వాఁడియలుగుల వేఁడిమి కింక నోర్వంజాలను. అనిచెప్పి కన్నీరుమున్నీరై ప్రవహింప నతిదైన్యంబుతోఁ బలుకు నా వచనంబులువిని యా చేటికయు నో దేవీ! యింతమాత్రంబున కిట్లు సంశయింప నేలా? లోకంబున నుత్తమలగువారికి నితరాలంబనమున ననురాగంబు గలుగక తమ కనురాగంబు గలుగదు. అట్లయ్యెనేని యది విరసంబుకాదె. నీ వతనియం దుత్కంఠిత వైన రీతి నాతండును నీయెడల నుత్కంఠితుండై యుండనోపునని చెప్పిన నేనును ఓ సఖీ! యా చెలువుండు నన్నెప్పుడు గాంచె, నాయందాతని కాసక్తి గలుగుటకు హేతు వేమి? అతం డేయూరనుండువాఁడో యెఱుంగనే. ఇట్లు నన్నాతండు నెఱుంగఁడే? పరస్పరానురాగంబు గలుగుట యెట్లని యడిగిన నది యిట్లనియె. దేవీ! నీవాతని నెఱుంగక పోయినను నిన్నాతం డెఱుంగు. ఈదినంబున మీయిరువురకు మన్మథుండె యొఱుకపఱచె. దైవబలనితంబును మంచిదియయి ప్రవర్తిల్లె. "తప్తేనతప్తమివ సంఘటనాయ యోగ్యః" [కాఁగఁబడిన దానితోఁ చేర్చుటకు మఱియొకదానిం గాంచు] అన్నట్లు మీకూడికయు రసావహంబై వెల్లయు ననఁగా నేను మనంబున సంశయించుచు నో సఖీ! యా నవమన్మ

ఘుండు నన్నెఱుంగుటకుం గతం బేమియనిన నదియు నో దేవీ! నిన్నెఱుంగకయేనా యిన్నిదినంబులనుండి విన్ననువున నీయెడల మెలంగుచున్నవాఁడు. అన్నంబని తిని యెఱుంగఁడు. నీవాతని మొగంబుం గాంచనొల్లక యుండినను నీపైఁ బ్రేమచే భవత్సంకల్పకల్పితములగు ననేకమదలేఖ లాతఁడింబొదివియున్నవాఁడు. చీమచిటుక్కుమన్నను కామమత్తదంతినివగునీవు వచ్చుచున్నావోయంచు నెదురుచూచు. అని వినిపింప నేను నోసీ! నీ వింతపల్కులు యా సురవర్ణినిం బేర్కొనియేనా యని యనఁగా నది యో దేవీ! యాపేరు నాతండు కొన్నిదినంబులనుండి కార్యార్థము ధరించియున్నవాఁడని యనిన నందుకుసంశయమందుచు నేను దానింగాంచి యేమే యోసీ! మనయింటనుండు నతండు సురవర్ణియను మారుపేరు ధరించియున్న యితరుండా? వాస్తవముగా సురవర్ణి కాఁడా? యని యడిగితి. అంతకది యౌనని యూరకున్న నేను దానింగాంచి యితండు సురవర్ణి కాకున్న నెవ్వాఁడు? ఏకులమువాఁడు? అతని పేరెయ్యది? యని ప్రశ్న సేయఁగా నాదాసియు నో దేవీ! యతండు నీవలపులమగండు, క్షత్రియకుమారుండు, అతని పేరు రోచనుండు. అతఁడు నిన్ను సురవర్ణిబారింబడక తప్పించి కొనితెచ్చియున్నాఁడు. సురవర్ణియని నీతో వాడుకొనుటమాత్రమె కాని యీయూరరోచనుండనియె పిలువంబడుచుండు. నీకుం దనయం దనురాగంబుగలుగుదనుక దన్నుఁ బ్రకాశింపంజేసిన విరసంబగునని నాకు నట్ల యేర్పాటుచేసియున్నవాఁడు. ఈవిషయంబు నీవెఱుంగనిదానవై యాతండు సురవర్ణియేయని భ్రమసి మొగంబైనఁజూచినదానవుగావు. ఈదినం బాతని నుదయాదిత్యుని సమీపంబునం గాంచితివి యనఁగా నేను నాతని చమత్కారంబున కానందంబు నచ్చెరువునొందుచు దానింగాంచి యోసీ! కలవృత్తాంతంబంతయుం దెల్పుమనఁగా నదియిట్లనియె. ఓ రాణీ! వినుము. నీజనకునియింటికడ నుండునప్పుడు సురవర్ణి నిన్ను వివాహంబుచేసికొనంగోరి యొకనాఁడు తనభావంబు నీతోఁ బ్రకటింపంజేయ నీవుకోపగించుకొంటివి. అదిమొద లాతఁడు నీయెడల మక్కువగల్గి యుక్కివంబున నిన్నుం గైకొన యత్నించుచు స్త్రీవశీకరంబులగు మణిమంత్రౌషధంబుల ననేకవిధంబులగువాని సంపాదించి యవియన్నియు నీయెడం బ్రయోగించియు ఫలంబు నందక చింతాక్రాంతుఁడై యాహారంబుమాని దురీహాభిభూతుండై దినములుగడుపుచు నెల్లకాలము సిద్ధులకు విశేషములగు ధనంబులొసంగి వారి నన్నపానాదులఁ బరితృప్తి నొందించుచుండెను. ఇట్లుండ నీవును చిన్ని యెలజవ్వనంబున నుండునప్పుడు.

సీ. బంగారుపూసలరంగారుననుచిన్ని మొలకచన్నొగ్గలకులుకుఁజూచి
యించుకించుకసిగ్గుసంచారమై మించుచుఱుకు వాల్చూపుల సొగసుఁజూ-
నానాటికిని చిక్కి నకనక పడునట్టి చిన్నారినేఁగౌను చెన్నుఁజూచి
తోఁచితోఁచకలేఁత నాఁచుతీవియబోలు నూనూగునూగారుజానుఁజూచి

తే. సరసమైమించుమందహాసంబుఁజూచి
గడియకొక్కొకవిధమగు కాంతిఁజూచి
వన్నెలొల్కెడి మఱిపెంపువగలు సూచి
బాళిచేసగమయ్యెనా బాపనయ్య.

ఇట్లు విప్రకుమారుండు మదనవేదనాభిభూతుండై యేమియుందోఁచక యితరులతో మాటలాడనొల్లక యున్మత్తునిచందంబునం దిఱుగుచు నొక్కనాఁడు నగరము వెలుపలనుండు భైరవాలయంబున నొకశిలాతలంబుపైఁబరుండి కన్నీళ్లుకాలువలై పాఱ ననేకవిధంబుల దుఃఖించుచుండునప్పు డొకసిద్ధుం డచ్చోటికరుగుదెంచి వాని పడుపాట్లుగాంచి మించిన కరుణాతిశయంబున నోకుమారకా! నీవేల యిట్లువంతలంగుందెదవు. తెల్పితివేని యది దొలంగించునుపాయంబు సాధ్యమగునంత దనుక సేయుట కనువుపడుదును. అనఁగానే యతండునులేచి కన్నీరు దుడిచికొని యాతనిపాదంబులకుం బ్రణమిల్లి యిట్లనియె. ఓయయ్యా! నేనేమిసెప్పంగలను. అనార్యజనోచితంబగుమార్గంబున మెలంగంగోరి యలభ్యవస్తుప్రార్థనాపిహస్తధైర్యుండనై మరణంబ శరణంబని యున్నవాఁడననఁగా నాసిద్ధుండు నోవిప్రకుమారా! యలభ్యంబని నీవు తలంచినను నా మణిమంత్రౌషధంబులచే లభ్యంబుకానిదిలేదు. అం దేదేని నీకొసంగెదననిన సురవర్ణియు భవత్సంగమంబున కువ్విళ్లూరుచుఁ దనకొక కాంతావశీకరణౌషధంబు గావలయునని ప్రార్థింప యోగియు నొకరసగులిక యాతనికిచ్చి యిది నీకిష్టయగు కాంతాతిలకంబుచేతి కందఁజేసితివేని యొకరాత్రి యంతయు దేహంబుదెలియక నీకు వశగతయై యుండు; సూర్యోదయంబయ్యేనేని ఈగులికామాహాత్మ్యం బుపయోగింపదు. ఈలోపలఁ జతురమతివై కార్యంబు సమకూర్చుకొమ్మని చెప్పి ఆయోగియుఁ దనయిచ్చం జనియె.

సురవర్ణియుఁ బెన్నిధిఁగన్న పేదచందంబున నిన్నుఁ దనకుం బ్రాప్తప్రాయయని తలంచుచు నతివేగంబ నీచదువుపాఠశాలకేతెంచి యాగులిక నీచేతనిడిన నది మొదలు వానికి వశగతంబగు భావంబుతో మెలంగుచుంటివి. ఈమోసంబు సమీపమాననుండు వా రెఱుంగుదురనియేమొ యాతఁడు నిన్నేమియుం బలుకరించక నీవును విద్యాశాల విడిచి పోవునప్పుడు నిన్నొక రహస్యస్థలంబునకుఁ బిలిచి "యీనాటిరాత్రి రెండు జాములకాలమునకుఁ బెద్దగంటమ్రోగుసమయమున నిద్దురమేల్కాంచి యొంటరివై భైరవాలయసమీపంబునకు రావలయు. అచ్చటికే వచ్చియుండి నిన్నుఁదోడ్కొని పోయెద. నీవంతిపురంబు వెలువడునప్పుడు చేటికావేషంబు ధరియించి వచ్చితివేని నిన్నెవ్వరునడ్డగింపరు" అనఁగా నీవునుసమ్మతించి యింటికివచ్చి తద్గతంబగుమనంబుతో మెలంగుచుంటివి.

ఇది యేను చింతలఁజెంతలం బొంచిపొంచి యుండివినుచున్న దానంగాన నెచ్చెలీ కాంతాతిలకము కష్టసుఖంబులనుభవింపవలసియున్నదో? ఇది యితరులకుం దెలిపితి నేని నాకేమిచేటువాటిల్లునో? యనితలంచి యెవరికిం దెలుపక యేను నాదినంబున నింటి కేఁగి భోజనంబుఁజేసికొని యతివేగమె నీ వుండుచోటికి వచ్చుచుండఁగా నారెండుజాముల ఘంటమ్రోగెను. అందుకేను మనంబున నింక పడిఘడియలప్రొద్దును కాలేదు, ఇప్పుడ యీరెండుజాములఘంట మ్రోగుటకుం గారణం బేమో? యని తలంచుచు నతివేగమున వచ్చుచుండఁ ద్రోవలో నాఘంటఁ గొట్టెడివాఁ డెదురుపడిన వానినడిగితిని. వాఁడును నన్నుంజూచి యోలలితా! యీదినము చతుర్దశిగాన మనరాజు పట్టణసమీపముననుండు శంకరపురంబుననున్న మహాకాళుని దర్శింప నంతఃపురకాంతాసమేతుండై యేఁగెను. ఎల్లి యుదయంబునగాని రాఁడు. నాకుబహుదినంబులనుండి ప్రణయపాత్రంబైయున్న యొకకాంత యనేకప్రయత్నంబుల సమ్మతించి యీ నిశీథసమయంబున నొకసంకేతస్థలంబునకు నన్నురమ్మని చెప్పిపంపిన యది. ఆతమకంబుచే నేను నాచోటికింబోవ సమకట్టి రాజు నూరలేమింజేసి ముందరగ నే ఘంటకొట్టి వెడలిపోవుచున్నాఁడను. అని చెప్పిన నేనును వల్లెయని కన్యాంతఃపురమునకువచ్చి యెదురుగావచ్చు నిన్నుంగాంచి చేటివేషంబుధరించియున్న నీసొగసున కచ్చెరువందుచు నీవెనువెంటన వచ్చుచుంటిని. భైరవాలయంబునకుం జేరినసరికి నొకగుఱ్ఱంబుపై నొకమానినియు రౌతులేనిగుఱ్ఱం బొక్కటియు నచ్చోటనుండుటంగాంచి నీవు ప్రక్కకుంజూచి యోచేటీ! గుఱ్ఱంబు పయిం గూరుచుండుము. అని యశ్వంబు నధిరోహించిన నాయశ్వంబును రౌతు ఎక్కియుండు గుఱ్ఱంబుతోడన యరణ్యమధ్యంబునకుం జని యనేక దుర్గమస్థలంబులఁదాటి సూర్యోదయకాలంబున కొకకొలనిగట్టునకుం జేరెను. అదిమొదలుకొని నీవు దేహం బెఱుంగుదువు. మీరలీపట్టణంబుంజేరినయనంతర మొక్కనాఁ డాసురవర్ణి వేషము ధరియించియున్న యాతనిం దద్వృత్తాంతంబు సవిస్తరంబుగ నడుగంగోరి ప్రస్తాపంబుఁ జేసితి. అతఁడును తాను విజయాభిధానపురంబునకుం బ్రభువనియు రోచనాభిధానుండననియు ననేకదేశంబులంగాంచుచు నేతెంచుచున్న తనకు భైరవాలయసమీపంబున కాంతాతిలకంబుతో నీవు ప్రాప్తవయితివనియు వచియించెను. ఆకారము నింగితమును సదాచారసంపత్తియుంగాంచిన నుత్తమక్షత్రియకుమారుండు గాని యితరుఁడుగాఁడని తోఁచెడిని. క్షత్రియకుమారుండు కానిచో వ్యాఘ్రసంహార సమర్థంబగు బలంబును మన్మథుని మీఱుసోయగంబును గలిగియుండునా? యనిన నాదాసి వచనంబులువిని యేను నానందాంబుధిం దేలుచు నో లలితా! శీఘ్రంబ యేఁగి యారాజకుమారునిం దోడ్కొనిరమ్ము. ఇన్నిదినంబులు భ్రమసియున్నదానంగావ నతనికంటంజూడనైతి. నిన్నును లలితయని యెఱింగియు నీ వావిప్రునికి హితంబుగఁ బ్రయత్నించు

దానవని యెంచి నీతో మాటలాడుటకు నొల్లకయుంటిని. దైవనియతి యేరికైన నలంఘ్యంబుగాదె. ఇంతదనుక సువర్ణియని భ్రమసియుంటి. ఇప్పుడు క్షత్రియకుమారుండనియు సదాచారసంపన్నుండనియు నాయం దనురక్తుండనియు విని యించుకేనియుం దాళలేకయున్నదాన. అతివేగంబున నేఁగి యాతనిం దోడ్కొనిరమ్ము. వేగిరంబ పొమ్ము. అని చెప్పిపంపిన నదియు వల్లెయని యేఁగి యొకింతసేపునకువచ్చి దేవీ! కుమారుండువచ్చి భవదాజ్ఞాప్రతిపాలకుండగుచు ద్వారదేశంబున నున్నవాఁడని చెప్పఁగా నేను నతికుతుకంబునలేచి దిగ్గనంబానుపుడిగ్గి సన్నవలిపెంపుచీర బిగియుంగట్టుకొని, పెనఁగొనియున్న ముత్యాలపేరుల చిక్కులెడలించి కుచంబులం గుదుటపఱచికొని, వదలియున్నతొడవుల సుచితస్థలంబుల నిడికొని, క్రొమ్ముడిదిద్ది, రైకఘటియించి, పైటకొంగునం గస్తూరితిలకంబు నొత్తుకొని నిగ్గులుదేరు సిగ్గునంగోదుకువూను పాదవిన్యాసంబులతో నేతెంచి ద్వారదేశంబున నతనిం గాంచి సిగ్గువిశేషించి తలవాంచి యూరకుంటిని. అప్పుడా మనోహరాంగుండును నన్నుం గాంచి మందస్మితసుందరవదనారవిందుండై యిప్పుడే కృతార్థుండనైతిని. ఓ ప్రాణనాయికా! నీ యనురాగవీక్షణంబులకుం బాత్రుండనైతి. ఈనాఁడు మనల నిక్షుచుర మన్మథుం డనుగ్రహించె. ఇఁకనైన నన్నాదరింపుము. ప్రేమరసపరీవాహంబులైన నునువాఁడిచూపుల ననురాగభరంబు నింపుము. నాయంగతాపంబు నపనయింపుము. అనఁగా నేను నాతనికిం గృతాంజలినై యో ప్రాణనాథా! యే నింతదనుక నిన్ను రాచకుమారుండవని యెఱుంగక యపరాధశతంబు లొనరించితి. అవి క్షమింపఁగోరెదనని యూరకున్న నప్పుడతండు నాకరంబు తనకరంబునం దెమల్చి శయ్యాగారంబునకుం దోడ్కొనిచని శయనంబునకుం దార్చి ముద్దుపెట్టుకొని సమీపంబునం గూరుచుండ నునిచి సరసాలాపంబులాడుచు నాయిచ్చుతమలపాకుమడుపు లందుకొనుచు నులిక్కిపడి లేచి యో కాంతామణీ! నేనొకచోటం బ్రమాదవడి వచ్చియున్నాఁడను. మనయొక్క లలితనీవృత్తాంతంబు నాకుం జెప్ప నేతెంచె. అంతకుమున్నె యంతఃపురంబునం జరిగినవిషయం బెఱింగియున్నవాఁడఁగాన దాసింగాంచి "శ్లో. కుశలంతస్యాః" [ఆ కాంతామణి సేమముగ నున్నదా?] అనియడిగితిని. అందు కాదాసి "జీవతి" [బ్రతికియున్నది]యని యుత్తరమిచ్చెను. అందుకు నేను "కుశలంపృచ్ఛామి" [ఓ దాసీ! కుశలమడుగుచున్నానుగాని బ్రతికియుండువిషయ మడుఁగలేదు] అనఁగా నాచేటియు "జీవతీత్యుక్తమ్" [బ్రతికియున్నదియని యప్పుడే చెప్పితినే] యని యనియెను. అదివిని నేను మనంబున భయంబుతో దాసింగాంచి "పునరపితదేవకథయసి" [ముందు జెప్పినదే మరలబలుకుచున్నావు. ఏమది? తెల్పుము] అనఁగా నాచేటి "మృతాన్నకథం కథయామియాశ్వసితి" [ఓకుమారుఁడా! ఆ నాయిక యింకా మరణ మొందలేదే. అట్టుండ మరణించెనని యెట్లుపల్కుదు. నేను వచ్చునప్పుడు ప్రాణములుపోవ కొట్టుకొనుచు నిట్టూరుపులు

నిద్రించుచున్నయది. అట్లు ప్రాణములుపోకయుండునప్పుడే చచ్చినది నా కెట్లుచెప్ప నోరాడున్నె] అనియనెను. అదివిని నేనుమనంబున మదనుఁడు మహాక్రూరుండు. ఎట్టిక్రూరకృత్యంబైన నొనర్పఁజాలు. అనితలంచుచు నుదయాదిత్యునిఁడొక్కని యచ్చోటువాసి కదలి యతివేగంబున నేఁగుదెంచుచో నావీథికి మధ్యస్థలంబుననుండు నొకచండికాలయంబు గాంచి ప్రతిదినము నేను వచ్చుచుఁ బోవుచుండునప్పుడు నాకాళికి నమస్కరించి పోవుట వాడుక గాన నవ్విధంబుగ నాదేవికి సాష్టాంగనమస్కారంబుఁజేసి లేచిస్తుతించి భవదధీనంబగుమనంబుతో నాచేతనుండు చంద్రహాసం బచ్చోట మఱచివచ్చితిని. అది యెత్తికొని వేగిరంబవత్తునంతదనుక మద్విరహంబు సైచియుండుము. అనఁగా నేను వదనంబువాంచి ప్రాణనాథుకా! మన లలితాసఖినిపంపి తెప్పించుకొనవచ్చును. మీరుపోవలదు. ఇఁక నిన్నుఁబాసి యొకనిమిషంబైనను ప్రాణంబులు భరింపజాలను, అని యనేకవిధముల వేఁడికొనఁగా నాకొమరుండు ఓచెలీ! యింత భయపడనేలా? ఈ నిశీధినియందు స్త్రీలకొంటిగాఁ బంపఁగూడదు. ఇదె చూచుచుండు మొకవక్క కొరుకునంతలో వచ్చెదనని చెప్పి యతిత్వరితగతిం జనియె.

గడియకాలంబయ్యె నాతఁడు రామింజేసి యేను వియోగభరాక్రాంతనై యేమియుందోఁచక లలితాసఖిం బిలిచి యో ప్రాణసఖీ! మన రోచనుం డిల్లువెడలిపోయి యొకగడియయయ్యె. కాళికాలయం బిక్కడికి సమీపముననే యున్నది. రాజకుమారుండు రామికిం గతంబేదియో తెలియదు. అదియునుంగాక నామనంబును తద్విషయంబున ననేకానిష్టశతంబులు చింతించుచున్నయది. ఇంకనిచ్చోటం దడయశక్తంగాను. ఈ గాఢాంధకారంబున నిన్నొంటిగ నంపుటకును మనంబొల్లదు. కాన పయనంబున కాయత్తనైతి. నాతోఁగూడరమ్ము. అనిచెప్పుచు మదనవేదనావిహ్వలంబులగు నంగంబులతో దాని నవలంబంబుగాఁ గొని మెల్లనఁ బానుపుఁదిగితిని, దిగుచుండఁగా నే నాకుఁ గుడికన్నదరె. అప్పుడేను మనమున నక్కటా! దైవము మఱొక్కటియు నుపక్రమించె, ఇంక నేమిచేయనున్నదో? శ్రీరామునంతవాని నడవులలో దిరుగుచు పరాపహృతకళత్రుఁడై మెలంగునట్లొనరించెగాదె? అనితలంపుచు లలితాద్వితీయపరిజననై కాళికాలయంబున కేఁగుచుండు నాకు సమారోపితశరాసనుండై బాణసంధానంబుగావించుకొని కుసుమాయుధుం డనుచరుండయ్యె. చందురుఁడునుఁ జించి దూరంబునకుం దనకరప్రసారణంబుచేసి మత్కరంబుం బట్టికొని తిగుచు వానిపగిదిందోఁచె.

నేను నడుగడుగునకు నేలకుం ద్రెళ్లుదునని యేమొరాగం బవలంబంబై నిలుచుచుండె. సిగ్గును వెనుకకుం ద్రోచికొని హృదయం బింద్రియంబులతో ముందరం బరువులిడుచుండె. నిక్కువంబుగ నుత్కంఠ నన్నెత్తికొనిపోవుచుండె.

ఇట్లుచని సమీపమునకుఁ జేరవప్పుడు నాహృదయంబు శంకాసంకులితంబయి చెదరి యేదేని యొకయనిష్టంబు నంతరంగంబునకుఁ దెల్పునట్లు మిగుల విషణ్ణంబయి యుండఁగా నేను లలితా! యేమేని యిది. యని భయముతోఁ బల్కుచు శరీరంబు వడవడవడంక నతిత్వరితగతింజని కాళికాలయంబున శరీరంబును శిరంబును వేఱై పడి యున్నవానిం గాంచితి. ఇట్లుచూచి ప్రాణంబులు వెడలిన దానిచందంబున నేలపయిం బడి మూర్ఛనొంది పాతాళవివరంబునం బడినవడువునం, గొంతతడవు నే నెక్కడ కేఁగితినో? ఏమిచేసితినో? ఏమంటినో? ఎక్కడనుంటినో? ఒక్కటియు నెఱుంగక యొకింతసేపునకు దేహము తెలిసి యసహ్యంబగు శోకాగ్నిచే దహ్యమానంబయి భూమి పయిం బొరలు నాకాయంబుం గనుగొని లేచి అక్కటా! దైవంబు నన్నిట్టు లాపదంబు నిధిముంచునే? శోకదావాగ్నిచేతం దహియించునే? ఇట్లువంచించునే? అయ్యో! నా కిట్టి కట్టిడిగతియా కలుగవలసియుండెను? ఓరి దురాత్మా! ఓరి పాపీ! మన్మథ నిర్ఘృణ! యెంత యకృత్యముచేసితివిరా! ఓసిపాపీ! దుష్కృతకారిణి మదలేఖా! యెంతనిర్భాగ్యు రాలవే ఓరి దుశ్చరిత! ఓరికఠినచిత్తా! దైవమా! చండాల! కృతార్థుఁడ వైతివటరా? ఓ ధర్మదేవతా! నీవుచచ్చిపోతివే? ఓ ప్రాణనాథా! యేనును నీవెంటవచ్చెదను. తీసి కొనిపొమ్ము. నిన్నెడబాసి యొక్కక్షణంబైన నిల్వఁజాలను. క్రొత్తవానిపగిది నన్నుత్తలపెట్టి మెత్తవలేని మనంబున నొక్కయడుగులో విసర్జించిపోవుట యుత్త మమా? ఓ దయితా! నీకిట్టి యతినిష్ఠురత యెట్లుసంభవించెనో చెప్పుము.

ఓ నాయకా! నినువినాగా నెక్కడకుఁబోదు. ఎవనివేఁడికొందు. ఎవనిశరణము కైకొందు. కటకటా! దిక్కులెల్ల నంధంబులయ్యె. ఇఁక జీవితంబు నిరర్థకంబు. ఎవనితో బరిభ్రమింతు. ఎవనితో నాలపింతు. నాయకా! లేచి యిట్లువిలపించుచున్న నాకుం బ్రతి వచనం బీఁగూడదా? నీకు నాయెడలనుండు ప్రేమ యేమయ్యె? ఆస్మితపూర్వకభాష ణంబులును ఆశృంగారతరంగిత వీక్షణంబులు నిప్పుడెట్లయ్యె. ఈ కాళికాలయంబునం జంద్రహాసంబు గైకొని వచ్చెదనంటివే యాపలుకు సత్యంబు సేయంజను? హా నాథా! జీవితనిబంధనా! యేకాకినినైన నన్నువిడిచి యెందుబోతివి. నీకొఱకు నేననుభవించిన యవస్థలు నీలలితాసఖినడుగుము; నీవెడబాసివచ్చిన ఒకగడియయు యుగసహస్రంబు అయి పరిణమించెనే? సుముఖా! నాయందుఁ గోపముమానుము? ఒకమారైన సంత పింపుము. ప్రణతవాత్సల్యంబుఁ గాన్పింపుము. ఇంచుకయైన విలోకింపుము. మనోరథం బులంబూరింపుము. ఏనార్తనే! అనురక్తనే! అనాథనే! బాలనే! అగతికనే! దుఃఖి తనే! అనన్యశరణనే! అతనుపరిభూతనే! ఏల నాయందు కరుణింపవు? నీవంటివానివదలి బ్రతికియున్నానే! నావంటికఠోరహృదయగలదా! ఓనిర్ఘృణుఁడా! దైవమా! ఇంక నైనగణింపరాదా? భగవతీ! పార్వతీ! నీతో విన్నవించుకొనుచున్నాను. దయితదక్షిణ

యిచ్చి కావుము లోకమాతా! లలితా! యీతనిం బ్రతికింపలేవ కేటి? అని యిట్లనేక
విధంబులం బ్రలపించుచు నాలలితాసఖికంఠంబుం బట్టికొని యొకింతసేపు విలపిం
చితి. ఓ యయ్యా! యిప్పుడు చింతించిన నంతఃకరణంబునకుం దగులవు. అప్పుడట్టు
లచింత్యంబులు నశిక్షితంబులు ననుపదిష్టంబులు నదృష్టపూర్వంబులు నతి కృపణంబులు
నగు చాటుసహస్రంబులుద్భవించె. ఆసంలాపంబులేల? కటకటా! యతి కరుణంబులా
రుదితంబులు. ఆ ప్రకారంబన్యంబు. ప్రళయసముద్రతరంగంబుల వేగంబునం బొంగు
నశ్రుజలప్రవాహంబుల జలయంత్రంబులపగిది నానయనంబులు వర్షించుచుండె. ప్రలా
పంబులు పయింబయి చిగుర్చుచందంబునం దోఁచుచుండె. దుఃఖశతంబులకు శిఖరం
బులు గలిగినట్లయ్యె. మూర్ఛలు సంతానంబులం బడయుచుండురీతిం గాంచుచుండె.
ఈ మాధవహృదయం బతికఠినంబగుటచేతనో, ఈ శరీరంబు ననేక దుఃఖసహస్రం
బుల సహించునదిగాననో, ఇట్టి దీర్ఘశోకంబు విహితంబగుటనో, లేక జన్మాంతరకృతం
బగు దుష్కృతంబునకు భాజనంబగుటచేతనో, ఆ పాడుదైవమయొక్క దుఃఖదాన
నైపుణ్యవిలాసంబుచేతనో, ఏకారణంబుననో నాప్రాణంబులు నన్నొడబాసి పోఁజాల
వయ్యె. ఏను నట్లనేకవిధంబులం బ్రలాపించి తైలనాశంబున నించించుక సంకోచిం
చుచు నిర్వాణోన్ముఖంబులైన దీపంబులతోఁ జూపట్టు దివ్యౌకంబంబుల యధఃప్రదే
శంబులనుండి యంధకారంబులు కలయం గ్రమ్ముచుండం జేయునదిలేక తత్సమీపంబున
నుండు హ్రదంబులోఁబడి ప్రాణంబులు వదల నిశ్చయించుకొని లలితతోఁగూడ
నచ్చోటువాసి కదలి దాని యనునయాలాపంబుల నొల్లక పూర్వపరిచితంబగు నా
యాలయపు వెనుకవైపు త్రోవం జనుచు తదీయంబగు నుత్తరద్వారంబుం జొచ్చి నిర్గ
మించునో నతిగాఢంబగు నంధకారంబుచేఁ గన్నుమిన్నెఱుంగక నా వెనువెంట వచ్చు
చుండు లలితాసఖి యేమయ్యెనో యనితలంపక కొంతదూరం బందుఁ జనిచని తదీయ
దారుసమాఘాతవిశీర్ణలలాటపట్టికనై మరలి దైవంబును నిందించుకొనుచు వచ్చుచుండ
నొకతట్టు తలుపులు మూయుశబ్దంబు వినంబడెను. ఈ యర్ధరాత్రంబున నాఁడుదాని
యెలుంగు వినిరేని యచ్చటచ్చటఁ గృతసంకేతులై డాఁగియుండు విటచేటకవిదూషక
చోరప్రాయజనులు నన్నుఁబట్టి బాధింపకమానరనుకొని లలితాసఖింగూడ బిలువక
యూరకయ తిరుగుచు నలబ్ధనిర్గమననై గతియెఱుంగక కొంతతడవునకు నొకపేటికలో
నుండి మనుష్యసంవాహితనై పోవుచుండుట మనమునకు రాఁగా నిదియు నొకవిధివిపా
కం బనితలంచుచుం జేయునదిలేక చింతాసంతానదంతుర హృదంతరంబుతోఁ బంజ
రంబునం దగులుకొన్న చిలుకవలెఁ బలుగతుల నలయుచునుండ నా పెట్టియ యొక
చోట నుంచబడుట భూతలసంస్పర్శంబున నెఱింగితి. కొంతతడవునకుం గొందఱు
బానిస లాపెట్టియతలుపులు దెఱచి నన్నుంగాంచి నారూపరేఖావిలాసంబులకచ్చెర

వందుచు నొండొరులతో నోసి! యీ కాంతామణింగాంచిన నీ భూమండలం బేలెడి చక్రవర్తికిం బట్టపురాణియై యుండందగునని తోఁచెడిని. ఈ నారీశిరోమణింబట్టి తెచ్చుటకుఁగా నీ ధనలుబ్ధుండు బహుదినంబులనుండి వేచియుండి తుదకు సాధించిన వాఁడయ్యెఁగదా. దీనిపెనిమిటి రోచనుండును రతికి మన్మథునివిధంబునను, శచికి దేవేంద్రునిరీతిని, లక్ష్మికి నారాయణుని భాతిం దగినవాఁడయియుండె. ఈమోసగాఁ డాతని నెట్లు వంచించి తెచ్చెనో యెఱుంగము. బుద్ధిమంతులును ప్రమాదంబు నొందురుగాదె? సర్వసౌభాగ్యలక్ష్మికిం బుట్టినిల్లగు నీపల్లవపాణి నిట్టి యతినీచక్రియలకుం బట్టిత్రోచిన కట్టిడిదైవంబు నేమనవచ్చు. అదియునుంగాక.

సీ. చతురతతోఁబల్కు గతులెఱుంగనికొమ్మ పరపురుషులనెట్లుబల్కరించు
మగవారిఁజూచిన మఱుఁగుకేఁగెడు నింతి వగకాండ్రకేగతి వలపుఁగొలుపు
పూవుదాకినగందుపాలతిపై దీవిటువిటమర్దనమునకే విధిసహించు
శీలముతోనుండఁబోలు లీలావతిపరరతి కేలాగుబాలుపడును

గీ. భ్రమరమంటని కుసుమంబు పగిదిఁదోఁచు
దీ నవయౌవనము కులో స్త్రీపతుఁడగు
రాచకొమరునికినిగాక రహిఁదొరంగి
కటకటా నన్యకాండ్రచే గానుకయ్యె.

మఱియును.

చ. లలితపురూపసంపదల లక్ష్మి యనందగునట్టికన్యకన్
బొలుపుగ సృష్టిచేసి విటపుంజము జేతికిఁ బట్టియిచ్చెయా
జలజభవుండు, రాచిలుక సానికుచేతికొసంగురీతి భూ
తలసుజనాళికిన్ హృదయతాపభరంబునొనర్చె నక్కటా.

చ. ధరజననాంతరాచరిత దారుణపాపఫలంబుచేత నీ
తరుణియువిల్లువానివెస ధారుణిదేవకుమారమాయభూ
ధరసుకుమారుబొందియును దద్విరహంబున స్రుక్కిపొక్కుచున్
శరణములేక దైవగతిచాలమినీ ధనలుబ్ధుఁజేరెఁగా.

క. తలవ్రాఁతతప్పిపోవునె
యిలనెంతటివారికైన నెవ్విధినైనన్,
లలితాంగి ద్రుపదజాసతి
పలువిధములఁ గష్టగతులువడదే తొల్తన్.

అని యిట్లనేకవిధంబులం దమలోఁ దామనుకొనుచు నాదగ్గఱకేతెంచి యిట్లనిరి,

ఓయమ్మా! మనమందఱము సమానదుఃఖలము. ఏమును నీవలెన నేకదేశంబులనుండి కొనితేఁబడిన కన్నియలము. ఇది పాపాకరం బగుపట్టణము. దీనియందుం గొటిల్యుండను రాజు వసించియుండు. "యథారాజా తథా ప్రజాః" అన్నట్లు ప్రజలును తదనుగుణులయి ప్రవర్తిల్లుచుండెదరు. వినుమీ యీయూరనుండువారి జాతిధర్మంబులు నాచారసంపత్తియుం దెల్పెదము. సాధారణులగు వారికొండొరులకుం గలహంబుకలిగించి వారికి మాఱుగా రాజస్థానంబులం దామె సత్యం బసత్యంబుగను, అసత్యంబు సత్యంబుగను దమనేర్పుకొలఁదిని స్థాపించి ధనంబులం గడించెడివార లీపట్టణంబునం బెద్దమనుష్యులు. వారి నెల్లవారును గౌరవింతురు. మఱియు నధికారులన్నను ధనంబును నేర్పును గలవారియెడంగాని సత్యరతులందు సుముఖులుగారు. అపరాధంబునకు మితిమీఱిన ధనదండనంబు విధించి యార్జితంబులుగాక యన్యద్రవ్యంబు లీధరాపతి కోశంబులలేవు. పరదేశంబులకుంజని మగనాండ్ర ననేకవిధమణిమంత్రౌషధంబులచే వశీకరించుకొని తెచ్చి తదీయ రతిసుఖంబుల ననుభవించువార లీయూరి రసికవతంసులు. మఱియుఁ గంసాల, అగసాల, దూదేకుల, బలిజ, బాపన, పట్టసాల, జంగమ, కుమ్మర కమ్మరి, దొమ్మరి, బోగము, వడ్లంగి, తురక, చాకలి, యెఱుక, కులంబులవారికిని వెలయాండ్రకుం జనించినవార లీ నగరంపువ్యావహారికులు. పరపురుషులంగూడిగాని యీయూరితరుణులు సుఖంబుల ననుభవింపరు. అన్నంబు విక్రయించుట, భత్యంబు లమ్ముటయు నీ నగరపు దేవాలయాధికారులపని, వడ్డిదీసికొనుట సొమ్ములడంచికొనుట యీనగరంబున నింద్యంబుగాదు. యథాశక్తి పరధనాపహరణంబు సేయకుండుట వృథాకాలక్షేపంబు. హరిస్మరణం బప్రయోజకులపని. అమశ్రాద్ధంబులకుం దిరుగుట విప్రకార్యము. కర్తృక్రియాపదంబు లెఱుంగక నిస్త్రపులై యుపన్యసించి తమతమ సమూహంబుల గౌరవంబు వడయుట కవిపండితవర్తనము. సద్యోగర్భంబులు దాల్చిన యుద్యద్యౌవనలగుఱంకుటాండ్రఁగులంబు వెలిచి రహస్యదత్తంబులగు తదీయధనంబులం బరిగ్రహించుకొని పునీతలనిచెప్పుట శాస్త్రజ్ఞులన్నవారలు సేయుపని. మఱియు నిట్టివినఁగూడనిపనుల కీయూరుపుట్టినిల్లై వెలయు నవి యట్లుండనిమ్ము. నిన్ను దెప్పించినవాఁడు ధనలుబ్ధుం డనుపేరంబరగు నీయూరనుండెడి పెద్దసెట్టి. వీఁడుతనకుఁదగినకార్యనియుక్తులంగొని పథికులగువారిం బిలుచుకొని తెచ్చి వారివారికిం దగినయన్నపానాదుల నమర్చి యందుచే నపరిమితంబులగుధనంబులం గడించుచున్నవాఁడు. ఆ యాత్రికులు గోరికని రాత్రులం దనయింటంగల కనకగాత్రలం గూర్చి యతిమాత్రంబయిన సొమ్ము సంపాదించి మించియున్నవాఁడు. అందుకై పొంచిపొంచివేచి పెఱదేశపు మించుఁబోఁడుల వంచించి తెచ్చి యుంచితంబగు రీతిదక్కి యొక్కవంబున నెక్కొని ద్రవ్యవంతులగు వారలకుం గూర్చుట వానిపనియైయున్నది. ఇందుకు నీవు పూటపడితివిగదే యని

చింతించుచున్నవారము. అని యా కాంతామణులు సెప్పఁగా నేనును నావిధి వైప రీత్యంబుం దలంచుకొనుచు నేమియుం బలుకక చేయునది లేక యాదినం బా కాంతలు చెప్పినచొప్పున మెలంగుచుఁ గర్తవ్యంబు దోఁచక స్మర్తవ్యునిం దలంచుచు నతి నిర్బంధమున నభ్యవహారాదికంబులు దీర్చుకొనియుంటి. ఆ కాంతలు నాకు ననవరతం బును పనులు సేయుచుండిరి.

ఇట్లుండ నొకనాఁడొకదాసి సాయంసమయమున నేతెంచి యోమదరేఖా! ధనలుబ్ధుండు నీతోఁ జెప్పుమన్నమాట వినుము. ఏమంటివేని, ఈదినము మహాధనికుండగు నొక రాజకుమారుండు మనయింట నన్నంబుగుడిచి యన్నుల తలమిన్నయగు నొక వన్నెలాడిం గలయఁగోరి నాక నేకధనంబులు చెల్లించియున్నవాఁడు. విచ్చలవిడి నీ వాతనిగూడి పచ్చవిలుకానిపనుల మెప్పించుము. సర్వాలంకారాలంకృతవై గ్రచ్చరన నీయింటికిం దూరుపుననుండు మనోహరంబగు పై మేడమీఁదం గట్టంబడిన దారుమయంబగు పడకటింటికిం జేరుము. అని నీకొజ్ఞయిడినవాఁడని యాదాసి దాఁగొని తెచ్చిన యనేకాభరణంబులు నచ్చోట నునిచి చనియె. ఏనును నాగతి యిట్లాయెఁగా యని నా విధిందూఱుకొనుచు నంతికంబుననుండు వారినిర్బంధముచే నలంకరించుకొని చంద్రోదయ సమయమున నాధనలుబ్ధునియింటి తూరుపుమేడపైన నుండు నతివిచిత్రంబగు దారుమయమయిన పడకటింటికింజని యచ్చోటనయుంటి. కొంతతడవున కక్కడ కొక రాజకుమారుండువచ్చె. వచ్చి యారాజకొమరుండు నన్నుంగాంచి మించిన మోహాతిశయంబునం బంచశరవేదనాక్షుభితహృదయుండై తాళంజాలక తటాలు నచ్చోనమర్పంబడియున్న పట్టెమంచంబుపై గూరుచుండె. పాప మాతనిగతి నే నేమందు! కూరుచుండినమాత్రంబుచే తన యామంచంబుపైఁబఱచియుండు ప్రచ్ఛదపటంబు సురిగి యాతనిం గ్రమ్ముకొని దానినడుమనజారి యారాచకొమరునితో నందు కథః ప్రదేశంబుననుండు నొకనూతిలోఁబడియె. నేనును వానిగతింగాంచి రిచ్చవడి యచ్చటికింజని తొంగిచూచితి. అప్పుడారంధ్రంబునకు సరిపోవునట్లొక దారుఫలకంబు మూసికొనుచుండె. ఇది యీయింటివారు చేసియుండిన కృత్రిమంబని తలంచుచు నీ రాకొమరుని గతియేమయ్యెనోయని యెంచుచుండ నాపాతాళవివరంబునం గొంత తడ వొకయార్తనాదంబు వినంబడుచుండి కొంతతడవున కడియఁడంగె. ఏను నందుకు మహావ్యాకులత నొందుచుండ నొకదాసి యేతెంచి యోమదరేఖా! యింక నీకిక్కడ పనిలేదు. క్రొత్తదానవుగాన నుత్తలపడియెద వంతేకాని యిందుకుం జింతింపకుము. ఇంతకుమున్ను ధనవంతులగు రాజకుమారులు పెక్కండ్రు కీబిలంబు సంయమనీద్వారంబయ్యె. లుబ్ధకుండు దీపకంబుంగానిపించి మృగంబుల వలలందగుల్చురీతి నీ ధనలుబ్ధుండును నీవంటివన్నెలాడులం జూపించి యనేకుల వంచించి చంపుచుండు. ఇదియె

వీనికిఁ బనియని చెప్పి నన్నుందోడ్కొనిపోయె. ఇట్టి యకృత్యంబులు దినక్రమంబుగ పెక్కులు జరుగుచుండె. అనేకులకే మృత్యుదేవతనైతిని. ప్రతివాఁడును నన్ను గాంచినంతలో విహస్తధైర్యుఁడయి శయనంబునకుం గడంగి యిట్లు యమలోకంబునకుం బయనంబగుచుండు నంతియకాని మదనవేదనసహించికొని నాతో మాటలాడినవాఁడు లేఁడయ్యె. ఇట్లేను శీలంబుఁ గాపాడుకొనుచుంటిని.

కొంతకాలం బిట్లు జరుగుచుండఁగా నొకనాఁడు ధనలుబ్ధునిపంపున నే నా పడకటింటికింజని మృత్యుగృహీతుం డెవ్వండకో? యని చింతించుచుంటిని. అప్పు డక్కడ నొకమహాపురుషుండు సనుదెంచె. అంతదనుక యేను పరపురుషానురాగంబు లేనిదాననయ్యుఁ దద్రూపసంపత్తిఁ గాంచినయంత స్నేహపరవశనై లజ్జయును భయంబును మనంబునం బెనంగ,

సీ. స్ఫురితముఖంబులై పులకించుని బ్బెంపు గబ్బిమచ్చన్నుబ్బ లుబ్బునూప
మోహాంధకారంబు ముమ్మరించుపిసాళి బెళుకువాల్చూపులు కులుకులీన
నిద్దంపు నును చెక్కుటద్దంబుల నుదోఁచి మురిపెంపుచిఱునవ్వు మొలకలెత్త
కస్తూరితిలకంబుగఱగించుచులలాట పట్టి లేఁజెమట జాపట్టుచుండ
తే. మదినిఁగోరిక లుబ్బగద్గదికగదుర
పోఁకముడివీడ మోదంబు పొలుపుగూడ
ధైర్యగరిమంబు దిగఁజార ధవునిఁజేరఁ
జూచితలయూచి లేచియా సుముఖుడాని.

కులకన్యకాజనవిరుద్ధంబయ్యు విటసంగమంబునకురోయక పంచశరసాయకపీడిత నగుటంజేసి యానవమన్మథుని శరణువేఁడికొనుదాని యనువునం దత్పురోభాగంబునకుంజని సిగ్గునం గించిదవనతాననపంకజాతనై నిలిచిన నావగకాఁడు నన్నుంగాంచి కొన్నిసంగతులడిగె. ఏను నాతనికుత్తరంబొసంగితి నదివినుము. (ప్రశ్నోత్తరపద్యము)

సీ. రాజు. నిన్నుఁగాంచినరాచనెఱఁత గాఁదోచెడి. మద. ఘనులతలంపులు కల్లలగునె
రా. భ్రమరమంటనితీవె పగిదినుండెదవేల. మగ. సంపంగినంటునే షట్పదంబు
రా. కులపాలికకునిట్టి కుత్సితగుణమౌనె. మద. తలప్రాఁతయేరికిఁ దప్పునయ్య
రా. ఈబచ్చుబారికి వెల్లుపాల్పడితివి. మద. మాయకసాధ్యంబు మహినిఁగలదె
గీ. రాజు. తొయ్యలులకన్యనిలయంబు దోషమతివ
మదలేఖ. సీత ద్రౌపది దమయంతి చెడిరె తొల్లి
రాజు. యబలలకు మానభంగంబు లగుటకలదు
మదలేఖ. సత్పతివ్రతలకు రక్షసచ్చరితము.

ఇట్లాతని ప్రశ్నల కుత్తరంబొసంగిన నన్నుంగాంచి యా కుమారుండు మిగుల వ్యసనాక్రాంతుండై కొంతతడవు చింతించి తలయూచి యా మంచంబుపయిం గూరుచుండఁబోయి మత్ప్రీతిసిద్ధుండై నిలిచి కలవృత్తాంతంబు తెలిసికొని తనపయినున్న యుత్తరీయంబుఁదీసి యా మంచంబుపయినున్న తలగడకుం జుట్టి తనయొడలిసొమ్ములం గొన్ని దానికిం దగిలించి యామంచమధ్యంబునం బడవేసిన నదియు నాపాతాళ రంధ్రంబునంబడి యడుగునకుఁబోయె. ఆ ద్వారాధఃప్రదేశంబున ననేక మృతకళేబరంబులం గ్రందుగ పొందుపఱచియున్న యినుపయంత్రంబులం దగులుకొనియున్న వానిం గాంచుచుండి దారుఫలకం బాద్వారంబడ్డగించిన నదిగాంచుటమాని రాచకొమరుండు:- ఓ సుందరీమణీ! యీదినంబు నీమృతులగు రాచకొమరులకు నేను ననుచరుండనై పోవలసియుండ నన్నురక్షించితివిగాన నిందుకేను నీకేమి ప్రత్యుపకారంబు సేయుదు. ఇదిమొదలు నా యంగంబును ప్రాణంబులు నీయధీనంబులు. నీ యిష్టప్రకారంబున నన్నేలుకొనుమని చెప్పిన నేను నాతనితో నోయయ్యా! యీపట్టణంబున కెప్పుడే తెంచితిరి. ఇచ్చోటంజరుగు వ్యవహారంబులు మీరలుగాంచి తెలిసికొనలేకపోతిరా? మీల యీమాయలమారి కోమటికపటంబునకుం జిక్కితిరి. మీవృత్తాంతంబుం దెల్పుఁడనిన నాతండు నన్నుంగాంచి యిట్లనియె. నావృత్తాంతంబు మొదటినుండి చెప్పుటకిప్పుడుసమయంబుగాదు. బహుశ్రమంబు లనుభవించి యీదినంబున నీయూరికిం జేరితి. ఒక కొలనిగట్టునం గూరుచుండి విభూతిధూసర శరీరుండై సావిత్రి జపియించువాని పగిది నంగుళులు లెక్కించుచుండు నొకవిప్రునిం గాంచితి. ఈనగరవృత్తాంతం బడుగం గోరి యాజన్నిగట్టుతో నేను 'శ్లో. విప్రాస్మిన్నగరేమహాన్కథయకః' (బ్రాహ్మణుఁడా యీ యూరిలో గొప్పవాఁడెవఁడు చెప్పుము.) అనఁగా నాతఁడు 'శ్లో. తాళద్రుమాణాంగణః' (త్రాటిమ్రాకుల సమూహము ఈ యూరిలోనుండెడువారిలో గొప్పది. అనఁగా పెద్దమనుష్యు లీయూరలేరని తాత్పర్యము.) అనియుత్తరమిచ్చెను. మరల నేను 'శ్లో. కోదాతా' (ఈనగరంబున దాతయెవఁడు) అని యడుగఁగా 'శ్లో. రజకోదదాతి వసనం ప్రాతర్గృహీత్వానిశి' ఈనగరంబునం జాకలవాఁడే దాత. వాఁడు ప్రొద్దున బట్టలు కొనిపోయి రాత్రికాలంబునం గొనితెచ్చియిచ్చును. వాఁడుగాక యితరుఁడు దాత లేఁడు.)అని యాతఁడు ప్రతిచెప్పెను. అందుకేను 'శ్లో. కోవిద్వాన్' (ఈనగరంబునం బండితుఁడెవఁడు అనియడిగిన 'శ్లో. పరదారవిత్తహరణే సర్వేపివిద్వజ్జనాః' (పరులయొక్క భార్యలను పరులధనమును హరించుటయం దందఱును పండితులు. అందుఁ బాండిత్యములేనివాఁడీయూరలేఁడు.)అని యాతఁడుత్తరమిచ్చెను. అదివిని యేనునతనిం జూచి "కస్త్వంజీవసి హేసఖే" (ఓమిత్రుఁడా! నీవీనగరంబున నెట్లుజీవించెదవు.) అని పృచ్ఛచేసితిని.అదివినియాజన్నిగట్టు 'శ్లో.విషక్రిమిన్యాయేనజీవామ్యహం' (అయ్యా!

నేను విషదారువునంబుట్టినపురుగు దానినే భక్షించుచు జీవించురీతి నీ యూరంబుట్టిన వాఁడఁగాన వీరికిం దగిన యుపాయంబుతో నిక్కడ బ్రతుకుచున్నాఁడను. అని నా ప్రశ్న కతఁడుత్తరమిచ్చెను. అంత నేను నామనంబున నిట్లని వితర్కించితి. ఇదివరకు బహుకాలంబుగ బహుదేశంబులు చుట్టి చూచుచున్నాఁడను. ఇట్టీనగరంబు నెక్కడ నైనంగానను. దీనియందుఁ బ్రవేశించి కొన్నిచిత్రంబులు చూడనగునని యెంచి యేను నా బ్రాహ్మణుని వేఁడుకొని యాతనియింటం బసచేయుట కొప్పించుకొని తత్సమాహూతుండనై యా పట్టణపువీథివెంటం జనుచు నన్ను మున్నెఱింగిన వారివలె మాటలాడు చేటీ విటవిదూషకాది ప్రాయపౌరనికరంబుల మన్నించుచు నాపారునియింటికింజనితి. అతిథినగు నన్నుంజూచి యా విప్రునిభార్య యేమేమొ సణుగుకొనుచు వెనిమిటిం దిట్టుచుఁ గొంతసేపు గృహంబున నిట్టట్టుతిరిగి తుదకొకమూలలో పైటకొంగువేసికొని యిళపయిం బరుండి యెంతసేపటికిని లేవకయుండఁగా పాప మాబ్రాహ్మణుఁడు దాని సమీపంబునకుంజని, 'శ్లో. ఆః పాకంనకరోషిపాపిని,' (అయ్యయ్యో! మనయింటి కతిథి వచ్చి ప్రాణములుపుచ్చుకొనుచుం బరుండియున్నాఁవే. ఓ పాపిష్ఠురాలా! వంటకము వండవేమే?) అనియనఁగా, నాపాఱుతటాలున లేచి మండిపడుచు 'శ్లో. కథంపాపి త్వదీయః పితా' (ఎట్టెట్రా నేనాపాపినిని, నీయబ్బరా పాపి, నేనుగాను. నన్నా పాపిని యనియనియెదు.) అని బెదిరింపంగా విప్రుఁడుమరల 'శ్లో. రండే+జల్పసి కిం' (ఓముండా! ఏమి విశేషముగా వదరుచున్నావు. అనియనెను. అంతట నదివానిసమీపంబున కేతెంచి చేరలతో బుగ్గలుబొడుచుచు 'శ్లో. త్వదీయజననీ రండా త్వదీయా స్వసా' (ఓరి పెద్దమ్మ పుత్త్రుఁడా! నేనుకాదురా ముండను. మఱి నీతల్లి ముండరా. ఇంక నీతోడుముండరా.) అని బిట్టదలింపఁగా నా ధరామరుండు మనంబునం గలంగుచుఁ బైకిధైర్యంబుఁ దెచ్చుకొని యా దుర్భగం గాంచి శ్లో. 'నిర్గచ్ఛస్వగృహాద్బహిః' (ఓసి! నాయింట నింక నీవుండఁజనదు. ఇల్లువెడలిపొమ్ము. వెలికిరమ్ము.) అని యార్వఁగా నదివిని యా బ్రాహ్మణియు నట్లయగురా? నేనా యిల్లువిడిచిపోవలయును. అనిచెప్పుచు నంతకుమున్ద సిద్ధపఱచియున్న జింపిచేటయు మొక్కచీఁపురుంగొని వేగిరంబవచ్చి పెనుఘాతంబు చందంబున నా భూసురునిం జుట్టువట్టివంచి ఊగిచి వీఁపుమీఁద మోదుచుండ మెల్లన నేను వానివిడిపించితి. అంత నది నాబాహుబలంబుకొలఁదిని వెనుకకీడ్వంబడి నిలిచి భుజంగినిచందంబున రోజుచు 'శ్లో. భవతిమే నేదంత్వదీయంగృహమ్' (ఓరీ! యిది నీ యిల్లుకాదు. నాయిల్లురా. వచ్చినవారికెల్ల దగినట్టుమెలఁగి వారికి మనస్సున కింపు పుట్టించి ధనంబులుగడించి నే సంపాదించిన యిల్లుగాని ప్రొద్దునలేచి ముక్కుపట్టుకొని మొనమొనలాడుకొనుచుం గూరుచుండు నీమొంగముఁజూచి యిచ్చినదటరా యిది.) అనియడుగఁగా నంతనాబ్రాహ్మణుఁడు వాకిటికివచ్చి యనాథునివలె నేడ్చుచు,

'శ్లో. హాహాదేవమహాద్య దేహిమరణమ్' (కటాకటా! ఓ దేవుఁడా! నే నీముండరయొద్ద దొరకికొని బాధలఁబడలేను. ఇప్పుడు నాకు మరణము కరుణింపుము. నేను చచ్చిన వెనుక యీ ముండవిధవయై నలుగురితలను జీవాట్లుతినును.) అని మొరలిడఁగా నది విని బ్రాహ్మణి 'శ్లో. శవ్వంమదీయంగతమ్' (నీవుచచ్చిన నాయధోరోమ మొకటిపోయె. పో. అని చెప్పి యింటిలోనికింజనియె.

ఏనును వారలచరితంబులుగాంచి బ్రాహ్మణునిఁజూచి యోయయ్యా! నీకు నా కొఱకు కష్టంబుసంప్రాప్తంబయ్యెఁగదా. అని కరుణించి నా వ్రేలనుండు ననర్ఘంబు లగు మణులుచెక్కిన యుంగరము నాతనికిం జీవికార్థం బిచ్చి మఱియొండుచోటికిఁ బోవలయునని ప్రయత్నపడుచు నేయింటికిఁ బోయిన నేమేమి యనర్థంబులు సంభవించునో యని చింతించుచుండఁ గొందఱు చనుదెంచి నాకుం బ్రణామంబులుచేసి కరములు ముకుళించి యిట్లనిరి. స్వామీ! మాయధికారి యీ యూరికిం బెద్దసెట్టి. అతఁ డనుదినంబును తమపోటియతిథులకు సర్వోపచార పూర్వకంబుగా షడ్రసోపేతంబగు నన్నంబిడి గాని భుజియింపఁడు. అతిథులకుగా మూఁడుజాములవఱకు వేచియుండి వారు లభించనినాఁడు సంతసంబుదక్కి శరీరధారణంబునకుగా నించుకభుజియించు నంతియ కాని యింపుతో నారగింపఁడు. ఈదినము మీరీయూరికి వచ్చుటవిని బహుసంతోషభరితుండై పిలువనంపి మీరాకకు వేచియున్నవాఁడు. వేగిరంబ యేతెంచి యాతని మందిరంబుఁ బావనంబుసేయుఁడు, అని విన్నవింప నేనును క్షుధాతురుండనై యున్న వాఁడఁగాన వారిమాటలకు లోఁబడి యీసెట్టియింటికివచ్చి సర్వోపచారంబులువడసి మధ్యాహ్నమంతయు జూదంబులాడుచు నాతనితోఁ బ్రొద్దుగడపి రాత్రి భోజనంబుఁ జేసి పాణిపాదప్రక్షాళనంబుం జేసికొంటిని. ఒకదాసి యేతెంచి యయ్యా! తమరు పథశ్రమంబున మిగులఁ బడలియున్నవారుగాన వేగిరంబ యీయింటి పైమిద్దెపైనున్న చంద్రశాలకేఁగి యందు శీతలవాతపోతంబులువీవ సుఖశయనంబునం బరుండుఁడు. అవధీరితరంభారామణీయకయగు నొకరంభోరువు నిన్ను సంభోగాదులం దేల్చు. అని విన్నవించిన నేనును మిగులఁగౌతుకాక్రాంతుండనై వల్లెయని తదుపదిష్టమార్గంబున నిచ్చోటి కేఁగుదెంచితిని. ఇదియ నా వృత్తాంతంబని యా రాజకుమారుఁడు సెప్పెను.

అదియంతయు విని యేను నతనితో నిట్లంటిని. ఓ కుమారకా! యా బ్రాహ్మణుఁడును బ్రాహ్మణియును నీయొద్దనుండి కొంతద్రవ్యము గడించుటకుగా నట్లు ప్రవర్తించి యుండుదు రంతియకాని యీయూర సజ్జనుండన్నవాఁడు లేఁడు. అందఱును మోసగాండ్రేయనిచెప్పి యింక మనమిచ్చటనుండుట యుత్తమంబుగాదు. ఎవ్విధంబుననైనఁ దప్పించుకొని యీ యూరువెడలిపోవుట యురవు. మనము బయలుపడి యనేకులం జంపి తెంపున ననేక కష్టంబు లనుభవించుటకంటె రంపులేక యితరుల కెఱుకపడకుండ రహస్యమార్గంబున నిర్గమించుట మంచిదియని యే విన్నవింప నందుకొడంబడి

రాకొమరుండు నన్నుం దనవెనువెంటం దీసికొని యాయిల్లు నిర్గమించి నన్ను నిలుపఁబెట్టి నా భుజంబుల పైకెక్కి యాయింటి ప్రహరికిం బ్రాకి నాచేతులు పట్టితిగిచి దానిపై కెక్కించి యనుపుతోఁ దాను వెలికిదుమికి నాహస్తంబులు పట్టుకొని వెలుపలికిందించెను. అంత మేమిరువురము నకదలి వీథివెంటవచ్చుచుండఁ గొందఱు రాజభటులు మమ్ముం బొదివిపట్టుకొనవచ్చిరి. వారి నతినైపుణ్యంబున నొక్కనినైన మిగిలింపక యమసదనంబునకంపి యా రాజచంద్రుండు నన్నుందోడ్కొని తత్సమీపంబుననున్న యతిగహనంబగు నరణ్యంబునం బ్రవేశించెను. సూర్యోదయసమయంబయ్యె. కుమారుని మొగంబుం గాంచితిని. తొల్లి యేనుచెప్పిన రోచనుండె యా రాజకుమారుండని తోఁచె. అయినను మరణంబు నొందినవాఁడు మరలజీవించుట యప్రసిద్ధంబుగదా యనితలంచుచు నాభావంబుం బోఁగొట్టుకొని యాతనిం బూర్వపరిచితుని తెలంగునం జూచుచుండ నాతఁడు నన్ను సమీపించిచూచి నీవు మదలేఖవుగావా? యని యడిగిన నేను నౌనని చెప్పితిని. అంత నతఁడు రోచనుం డనురాజకుమారుండు నీకు విదితపూర్వుండు గాఁడే? అతం డెక్కడనున్నాఁడు. ఉదయాదిత్యుని నగరంబున నాతఁడును నేనును మిత్రులమైయుంటిమి. ఆతనియింట నిన్నుం గాంచినట్లు తోఁచెడిని. అని యడుగఁగా నేనును తత్స్మరణంబునంజేసి దుఃఖవేగంబున వెక్కి వెక్కి యేడుచుచు శోకభారంబు సైరింపంజాలక మూర్ఛనొంది యిలపయింబడి పొరలి దేహంబెఱింగి యతఁడు తెచ్చి యిచ్చిన నీటం గన్నులు గడిగికొని,వసనోపాంతంబున మొగంబు తుడిచికొన్నదాననై, నిట్టూరుపు నిగుడ్చుచు మెల్లన నిట్లంటిని. రాజపుత్ర!యతినిర్ఘృణహృదయయయి పరుల పాలంబడి పలువిధంబుల పడరానిపాట్లుపడిన యీపాపిష్ఠియొక్క వృత్తాంతంబు చెప్పి యేమి? వినియు నేమి? నాకై యనేకదినంబులువేచియుండిన రోచనునిపై కొన్నిదినంబులకు మరలుగొన్న నన్ను సెన్నరానియిడుములఁ బడద్రోయందలంచి విధి యాతనిం దలద్రుంచివైచె. ఏమిసేయుదు. నేను పిన్ననాటనుండియుఁ గన్నెఱికంబు చెడక యున్నదానను. ఏకారణంబుననో యెఱుంగ నీయందు మిగులయిష్టంబు గలిగియున్నది. ఇంతకుం జన్మాంతరకృతంబు హేతువై యుండనోపు. అని చెప్పఁగా నా పుడమిఱేఁడును తలయూచి యో చిన్నదానా! విధికృతంబుఁ దప్పింప నేరికైనం దరంబగునే? గతంబుఁ జింతించి యేమియుపయోగంబు. ప్రాప్తియుండెనేని మృతులయినవారును సంప్రాప్తులగుదురు. అన్నిటికిని గాలంబు మూలంబు. ఇప్పుడు వగచుటవలన నేమియు లేదు. కొన్నిదినంబులు దేహయాత్ర జరుపుచుండవలయుఁగదా? మన మీతరుశాలకు సమీపముగాఁ బోవుమార్గమునం బోయి యేదియో యొకనగరమునఁజేరి రోచనకుమారునివృత్తాంత మరయుదము. దైవ మెల్లకాలము నాపదలం బొరయనీదు. అని యాతఁడు పల్కఁగా నందుకు సమ్మతించి యేను నతనివెనువెంటం జనుచునుంటి. కొంతదూరం

బఱిగిన మాకు వికసించిన పద్మములవాసనలు నలుదిక్కుల వెదచల్లుచుఁ జల్లని నీటి తుంపురులతో మందమారుతము వీవఁగాఁ బథశ్రమంబు శాంతమై యా గాలివచ్చు నట్టి కొలనుంగాంచ నిచ్ఛజనించెను. కౌతూహలాకృష్టస్వాంతుల మగుటవలన దూర దేశ గమనాయాసంబు తోపకయపోవుచు నొకరమణీయమగు శీతోద్యానమును జూచి తిమి. దానియందలి ఫలభరభరితంబులై నేలకుం వంగియుండు గుజ్జుమావులును ఆ చెట్లక్రింద నమర్పంబడియున్న విశాల చంద్రకాంత శిలాఫలకంబులును రసికజన హృదయంబుల కతులానందదాయకంబులై యుండకమానవు. ఓకుమారుఁడా! యేమి చెప్పుదు నా యుద్యానవనముయొక్కనీటు.

అది గాంచినదిమొదలు నామనంబు కేవలము మన్మథాయత్తంబై యిట్టి లీలోద్యానంబునం దమకమనాయకులతోఁ గూడ క్రీడించు చేడియలు చేసినదిగదా పున్నియము. ఏనెంతనిర్భాగ్యురాలనో! ఇట్టిసుఖంబు స్వప్నమునందైనం గాంచినదానఁగాను. అని యిట్టివి యనేకవిధంబులగు వ్యర్థమనోరథంబులం దలంచుచుండ నా రాజకుమారుండును నన్నుంగాంచి మందహాససుందరవదనారవిందుండగుచు నిట్లనియె, ఓ కామినీతిలకమా! చూచితివే! ఈరమణీయంబగువనంబును, ఇందుంగలతియ్యనిక్రొమ్మావితోఁటయును, ఈ విశాలంబులగు చంద్రకాంత శిలాఫలకంబులును మన్మథుండు మనయెడఁగరుణించి నిర్జనస్థలంబున సమకూర్చినట్లుండలేదా? మనమిప్పుడు కామదేవధరణిపాలునివిభూతిం దలంచి యాతనియకుంఠిత శౌర్యంబునకుం దలంకి తదీయోపచారంబుల సల్పకొనకుండుటంబట్టి కాదె యీమామిడిగున్నలెక్క మనపై కోవెలలు కన్నులెఱ్ఱచేయుచున్నవి. అంతియకాదు. ఈ శుకపికశారికానికరంబులు మనలంగాంచి తమరాజగు మన్మథునికి "ఈ యురుఘోర భవద్బాణవిభిన్నహృదయులంజేసి యస్త్రైవ్రత నిర్వాణపారీణతఁ గలిపింప నిదియ యదవని విన్నవించువిధంబున మధురతరనినాదంబుల మందలించుచున్నయవి. ఓ తరుణీ! మనమెట్లు తప్పించుకొనఁగలము. అని యిట్లాచతురుండు పల్కుచుఁ దనమనోగతంబు బయలుపఱచెను. అయ్యో! ఏమని చెప్పవచ్చు.

సీ. అనుపమనవయౌవనారంభమబలల కరయ మహానర్థకరముగాదె
కంటకింపగువగకాని సాన్నిధ్యంబుసతులకు ప్రతహానిసల్పఁగాదె
కేళీవనాంతర లీలావిహారంబు అలనలరతికినాల్కలుపుఁగాదె
శుకపికశారికానికరవిరావముల్ కాయజతంత్రముల్ గలుపుఁగాదె
గీ. మగువకొంటిగమగవానిఁ దగిలియుంట, ధైర్యహానికిహేతువై తనరుఁగాదె
విషమబాణకిరాతుండు వివిధవిరహి, జనులవేఁటాడతఱిఁజేచి వెంనయుఁగాదె.

ఏనుసంచలితధైర్యనయ్యుఁ గులపాలికాత్వంబు తొలంగునను వెఱపుచేఁ గుందుచు నేమియు మందలింపక తలవంచుకొని వెనువెంటంజనుచుంటిని. నాతో మఱియుఁ

గొన్ని వచనములు చెప్పుచుఁ దనమనంబుననుండు తమకంబు వెల్లడిసేయుచు నా రాజకుమారుండు ముందట మండలాకారంబుగ నుండుతమాలవృక్షంబుల చాలుపుంగాంచి దానిలోఁజొచ్చి హెచ్చినయుల్లాసముతోఁ దిరిగిచూడక యతిత్వరితగతిం జనుచుండె. ఏమి యిట్లీ కుమారుండు నన్నుఁబల్కరించక యతివేగంబునం జనుటకు నిదానంబని యోచించుచు వెనువెంటంబోవుచుంటి. ఓ యయ్యా! ఆ నా విధివైపరీత్యంబు నేమని చెప్పుదు. నాకొకించుక సహాయపడవచ్చినను వారికొకవిపత్తు సంభవింపకమానదు. కటకటా! యా కఠినంపువృత్తాంతంబు నెట్లు చెప్పుదు. అప్పుడు కన్నులారఁజూచి సహించియున్న చట్రాతినైనను నేనిప్పుడు వాచా వర్ణించి చెప్పఁజాలకయున్నాను. దేహంబు నిల్వలేక భూమిపయిఁ దొరంగునట్లున్నది. మనస్సు కార్చిచ్చులోఁ దగిలి దగ్ధమగు విధంబుగఁ దంపించుచున్నది. అక్కటా! యేమందుననిచెప్పుచు నా కాంతామణి మూర్ఛపోయి భూమిపయిఁదూలిన మంత్రికుమారుం డూరార్చి సేదదీర్చిన లేచి కన్నీరు కాలువలై కుచతటంబుపైఁ బ్రవహింపఁ బయింటఁజక్కనొత్తుకొని యామంత్రికుమారుని వచనంబులఁ గొంచెము ధైర్యము దెచ్చుకొని యిట్లనియె. అట్లా రాజకుమారుం డతిత్వరితగతింజని యొకకొలనిం జేరి దానినవరత్నమయమగు నవతరణమార్గమున డిగ్గి "అపరిచితస్థలంబున నిట్లు సాహసించి ప్రవేశింపంజనదు." అని నేనుచెప్పుచున్న యనునయవచనంబులం బెడచెవినిఁబెట్టి జలంబులోనం బ్రవేశించి దానిమధ్యంబున కుంజని యచ్చట మనోహరమగు నొక్కస్త్రీరూపంబును జూచి మెచ్చుకొనుచు దాని పాదముల సమీపముననుండు రత్నమయమగు తిన్నియపై కెక్కి మోహంబతిశయించి యా స్త్రీరూపముయొక్క మొగమును తనమొగమునంజేర్చి ముద్దులుగొని యధరంబు నొక్కి దోర్మూలముల గిలిగింతలుసేయుచు నున్మత్తకంబగుతమిం దాళలేక దానికుచంబులు తనకరంబులంబట్టి యున్మత్తాలాపంబులు కొన్నివల్కుచు గాఢాలింగనంబు చేసికొనియె. తత్క్షణంబునన యా కాంతారూపంబు రెండుభాగంబులై హస్తంబులుచాపి యా రాజకుమారుని లోఁగొని నీటమునింగిపోయె. అదిగాంచి యేనుదుఃఖాకులమయిన హృదయముతో భూమిపయింబడి మూర్ఛవోయి లేచి యాతనివిరహంబు సైరింపఁజాలక యాకొలనిలో దూకి ప్రాణంబులు వాయందు ననుకొని దానిలోదిగిన నదియుంతట మోకాలిబంటిలోతై కనపట్టఁగా నీదౌర్భాగ్యకాలి కింక నెన్నికష్టంబు లనుభవింపవలసియున్నవోయని యనుకొనుచు, దుఃఖవేగంబు సహింపంజాలక పేరెలుంగున నేడ్చుచువచ్చుచుంటి. ఇక్కడనిన్నుం గాంచితి. ఇదియ నా వృత్తాంతంబని చెప్పి యా కన్యక యూరకుండెను.

ప్రథమతరంగము సమాప్తము.

శ్రీరాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

చమత్కారకథాకల్లోలిని

ద్వితీయతరంగము

రామాఘనతరకుచ
కోరకకాశ్మీరరుచిర గురుతరవక్షా!
నారాయణ! గోపీజన
జారా! కరుణించి వినుము జలజాతాక్షా!

సుందరీమందిరవృత్తాంతము

ఇట్లు మదరేఖ యనురాచకన్యక సెప్పఁగా కృతబుద్ధియను మంత్రికుమారుండు విని తనమనమున కేమియుందోఁచక యీమదరేఖవిషయమునందు నికఁజేయునదియేమని యాలోచించుచుండెను. ఇంతకుమున్న యక్కడనున్న యొక్కపొన్నచెట్టుపైఁగూరుచుండి యా మదరేఖావృత్తాంతంబువినుచున్న యొకరాజకీరం బిట్లనియె. ఓమదరేఖా! నీ వృత్తాంతంబు వినువారికి మిగుల దుఃఖదాయకంబై యున్నయది. నాచేయుపని యొకటి నీకు మిగులసహాయకరంబు గాఁగలదు. ఎద్దియనఁగాఁ ఇంతకు సమీపంబున నుండు నీ చిన్నపర్వతమున కుత్తరపుగట్టున నతిరమణీయంబగు సుందరీమందిరంబను నగరంబుగలదు. దానియందు మందారమాలయను నొకరాకన్నియ యున్నది. ఆ పట్టణంబున ననేకకన్నియ లున్నవారుగాని యా మందారమాలతో నొక్కతెయును రూపరేఖావిలాసంబుల సరిపోలదు. అంతేగాదు. వారందఱు నారమణీరత్నంబునకు సఖీప్రాయలై యనువర్తించుచుందురు. ఆ కన్యకామణియు గురుజననియుక్తులయిన యాచార్యుల వలన ననేకశాస్త్రంబు లభ్యసించి సంగీతరత్నాకర పారంగతయై యనల్పశిల్పనైపుణి గలిగి వెలయుచున్నయది. దానికి వృద్ధకాపాలికి యొకతె మిగుల విశ్వాసంబుగల్గి యెల్లకాలము దానిసరసన యుండు. సుగుణములమరియుండు వారింగాంచిన నాకాపాలికకిని యా మందారమాలకును ప్రీతిగలిగి విశేషము వారలగారవింతురు. నీయొక్క రూపరేఖావిలాసంబులు గాంచిరేని తమప్రాణంబులు నీకు నొప్పగించి యుందురు. విశేషముగఁ బల్కనక్కరలేదు. నే నామందారమాలయొక్క క్రీడాశుకంబను. నా

పేరు <u>మధురరవము.</u> ఈదినముదయమున నన్నుం దనచేతిమీఁదనుంచుకొని ముద్దిడుకొనిన
నేను ఓమందారమాలా! నన్నుఁగట్టిగాఁబట్టుకొని ముద్దిడుకొంటివిగాన నామెక్కు
లొచ్చెను. నాచెక్కులు మిగులకలఁత నొందెను. నాయలంకారంబెల్ల మాసిపోయె.
నే నింక నీదగ్గఱకురాను, అనిచెప్పి మిథ్యాకోపంబు దెచ్చుకొని యాకన్యాంతఃపురపు
మేడపై కెగిరి వ్రాలియుండిన నాముగ్ధయు నన్నెన్నియో యనునయాలాపంబులు పల్కుచు
సమాధానపఱచుచుండె నంతలో దాని పెనిమిటి యచ్చటకు వచ్చిన న్నడబాసి తన
యింటిలోనికింజనియె. ఆకన్నియ కింకను ౧౪ వత్సరంబులు నిండినవికావు. భర్తయు
నన్నిసంవత్సరములవాఁడె. నేను నచ్చోటనుండి యొక్కొక యుద్యానమును జూచుచు
నిచ్చటకువచ్చితిని. నీకథవినుచు నింతకాలము విడిచిపోలేక నిలిచితిని. నన్నుంగానకున్న
నామందారమాల యాహారంబుఁగూడఁ గైకొనదు. ఏఁబోయి నీవృత్తాంతంబంతయు
నాకన్నియకు విన్నవించి యావన్నెలాడి నిన్నుఁ దనయొద్దకు రప్పించుకొనున ట్లొనరిం
తును. ఈకుమారుండును ఆనగరంబునకు రాఁగలండు. ఈపర్వతమునకుఁ దూరుపు
తట్టున నొక్కబూరుగుచెట్టుకు సమీపమున చతురశ్రమగు నొకరాయి భూమిపయిఁ
బఱచియుండు. ఆరాయి పైకెత్తినయెడల నొకగుహాముఖంబు గనంబడు. అగవిలోఁ
బ్రవేశించి కొంతదూరంబు చనిన నొకరమణీయమార్గంబు గనుపట్టు, అది యాసుందరీ
మందిరంబులోనికిం జనుత్రోవ. ఆమార్గమధ్యంబుననుండు తామరకొలనిగట్టున నుంటి
వేని మందారమాలయొక్కదాసి నిన్నుఁబిలుచును. తక్షణంబ బయలుదేరిరమ్ము, అనిచెప్పి
యారాజకీర మెగిరిపోయెను. మంత్రికుమారుండు నదివిని యోరాజపుత్రీ! "<u>పెఱు</u>
<u>బంటిదుఃఖమున మోకాలిబంటి సంతోషము"</u> అన్నట్లు ఈమహావిపత్తునందు నీచిలుక
పలుకులు కొంత యాప్యాయకరములు. కాన మనము నాచిల్క చెప్పినయట్లు పోయి
యాసుందరీమందిరంబుం జొత్తము. దేవుఁ డెయ్యేవేళల నెట్టివిపత్సంపదల నీయను
న్నాఁడో యెఱుంగము గదా. అనిపల్కిన నాసుదతి గతియొండులేమి నట్లకానిమ్మని
యనిన మంత్రికుమారుండును కదలి యాచిల్కపల్కిన రీతింజని యాశిలాఫలకంబు
నెత్తి లోనికింబ్రవేశించి మదలేఖయుఁ బ్రవేశించిన యనంతరము దానిని యథా
పూర్వంబుగ నమర్చి గుహాలోనం బ్రవేశించి తన్మధ్యమార్గంబునంజని సూర్యాస్తమయ
సమయమునకుఁ దామరకొలను దరిసి యచ్చోఁ బథశ్రమంబు బోవ దానితీరభూమి
యందుం గూరుచుండెను. మదలేఖయు నట్లయుండెను.

అప్పు డచ్చటి కొకమచ్చకంటి యేతెంచి యామదలేఖంగాంచి యోయమ్మా! మా
రాజకన్యక నిన్నుఁదోడ్కొనిరమ్మన్నది. ఆకన్నియ నీయందుఁగల యనురాగభరంబున
నొకింత తామసించితివేని తానెయిక్కడకు వచ్చునట్లుతోఁచుచున్నయది యనిన మద
లేఖయు నిదెవచ్చెదనని చెప్పుచు మంత్రికుమారుని వీడ్కొనిచనియె. కన్యకాంతః

పురంబు దరియంబోవునప్పుడు మందారమాలయు మదలేఖంగాంచి యిది దేవతా కన్యయో? లేక మోహినీదేవతయో? లేక మన్మథునింబాసి సంచరించు రతిదేవియో? లేక లక్ష్మియొ కాకుండిన మనుష్యమాత్రుల కిట్టి యనవద్య రూపరేఖావిలాసంబు అచ్చుపడి యుండునే? యని తనసఖీజనంబుతోఁ దెల్పుచు సౌధంబుడిగ్గి యేతెంచి సమీపమునకు వచ్చి యామదలేఖహస్తంబు తనహస్తంబునం బెనల్చుచు నోయక్కా! నీచరిత్రంబు మధురరవంబు సెప్పఁగావింటి. ఇన్నిదినము లనుభవించిన కష్టంబులు మఱచి నాయింట నుండుము. నీభర్తృవృత్తాంతంబు నీకొపాలికి విచారించి క్రమక్రమంబుగ నీకుం దెలుపఁ గలను. నీయిల్లుగా నే నాయింటిని భావింపుము. అని చెప్పుచుఁ గైదండయిచ్చి తోడ్కొని పోయి తనతో సమస్తాభ్యవహారాదులు నిర్వర్తింపఁజేయుచుఁ దనకుఁ బ్రాణసఖీమణిగా నుంచుకొని సర్వవిషయంబులందు నామదలేఖను నమ్మి బహిశ్చరంబగు ప్రాణంబని తలంచి ప్రవర్తించుచుండెను. మదలేఖయుఁ దనభర్తృవిరహవ్యథ గాక యొం టెదియు నెఱుంగక యామందారమాలతో నిష్టగోష్ఠులం బరితృప్తి నొందుచుండెను. మంత్రికుమారుండగు కృతబుద్ధియు మదలేఖను రాజకన్యక యొక్కడాది వెంటఁబెట్టు కొనిపోఁగా ననంతరము తానొంటిగఁ గొంతతడవచ్చోటనయుండి లేచి నగరసమీప మునకుం జనుచో నంతికసమీపమున నుండు నొకయుద్యానవనమున నిద్దఱు కాంతా మణులు రహస్యము మాటలాడుటఁగాంచి యా నగరవృత్తాంతం బరయఁగోరియున్న వాఁడుగాన నెవ్వరికి నెఱుకపడకుండ నావనంబునందలి బండిగురిగింజపందిరి మాటున నుండి వారిమాటలువినవలయునని యెంచి యతండు నట్ల యొనర్చెను. చీకటికాలము గాన నతఁ డచ్చోటనుండుట మఱియెవ్వరికి నెఱుకపడదయ్యెను. అప్పు డావనమున నుండుకొంత లిట్లుమాటలాడుకొనిరి. ॥ఒకతె॥ ఓప్రాణసఖీ! కళావతీ నిన్నుంగాంచి య నేకదినంబులయ్యె. ప్రతిదినమును భగవతియగు సాంఖ్యాయని యొక్క దేవతార్చ నకై యేఁగోసి యుంచిన పూలను చిగుళ్లను ఫలములనెత్తుకొని పో వచ్చుచుంటివి. ఇప్పుడు కొన్నిదినములనుండి రాకయున్నావు. ఇదియేలా?

మఱియొకతె॥ ఓకమలవతీ! సుందరీమందిరంబునఁ గాపురముండవిదానివలె నడుగుచున్నావు. ఔరా! నీనంగనాచితనము నేమనవచ్చునే? మనసాంఖ్యాయని చేయుమంత్రమునకు నీవునొకనిర్వాహకురాలవు గావటే? ఆసన్యాసిని నాకొకరహస్య కార్యము చేయుమని తెల్పి కొన్నిదినములకుమున్దు నీనగరమునకు సమీపముననుండు మహారణ్యములోని శితాసారమను కమలసరస్సునకు గూఢమార్గముగ నంపియుండుట మరచితివే?

కళావతి॥ (కొంచెమాలోచించి జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని) ఓప్రియసఖీ! ఔనౌను. నేనును నీవలె నితరకార్యనియుక్తురాలనై పోయి యాపనులు సరిపఱచుకొనుట

కైన యీలసటచే నితరవృత్తాంతంబు మఱచియున్న దానఁ గాన నిన్నట్లడిగితిని. మంచిది. నీవు పోయిన కార్యగతి యెట్టిది. అది యేవిధముగ ముగిసినదో కలవృత్తాంతంబు నాకుం జెప్పుము.

కమలవతి॥ ఓసి చెలియా! వినుము. సాంఖ్యాయని నన్నుం బిలిచి "నీవు శీతాపాగమను సరస్సునకు నీ నగరమునుండి భూమిలోగుండా నమర్చియున్న సురంగము నంబోయి ఆ కొలనినడుమనఁ బ్రతిమాకారముగ నేర్పరచియున్న యీ సురంగము యొక్క వాకిటం గొన్ని దినములు కాచియుండవలయు. ఆ ప్రతిమాకారమును గాంచి మోహించి యెవ్వఁడు ముద్దిడుకొని యాలింగనము చేసికొనునో ఆతని ననువుతో మన నగరంబునందు బాలోద్యానమునందలి సితచంద్రంబనియెడి సౌధమునకు దీసికొని రావలయు. ఇది యితరు లెఱుంగుదురేని యనేకానర్థంబులు సంభవింపక మానవు. ఆతని నక్కడకుఁ జేర్చుటయు నా కాసంగతి శ్రుతపఱచుటయు సమకాలికంబై యుండునేని మిగుల శ్రేయము" అని యాజ్ఞచేసియంపిన నేను నా పరివ్రాజిక సూపినట్టి మార్గముననఁ బోయి యా సురంగము ద్వారముననఁ గొన్ని దినములు వేచియుండ నిన్నటి మధ్యాహ్నమున నొకరాజకుమారుఁడు వచ్చి మన మందారమాల యాకారముతో నమర్పఁబడియున్న ప్రతిమను ముద్దాడి తమకంబున నాలింగనము చేసికొని చనుగుబ్బలు పట్టికొని చూచుకంబుల నంటెను. ఆ ప్రతిమకు ముందుభాగము నొకతలుపు, వెనుకటి భాగము ఒకతలుపుగా నేర్పఱిచి దానిని తెఱచుటకు చూచుకస్థానంబుల తాళముగా నిర్మించియుండుటచేత నట్లు స్పృశించినమాత్రాననే తలుపు తెఱచుకొనెను. తత్సమీపముననున్న నేను మందారమాలిక వేషంబు ధరించియుండుటంబట్టి కామాతురుండై నిరూపింపలేక యా రాకొమరుండు తటాలున నాయొద్దకువచ్చి మదనబాధ కోర్వనివాని వలె మిగుల ననునయింపసాగిన నేనును ఓ రాజా! నీ మనోరథంబు సమకూర్ప సిద్ధముగ నున్నాను. నీకై యనేకదినములనుండి వేచియున్న దానను. ఈసంకటస్థలంబు మనకు సుఖకరముగ నుండదు. ఇంతకుసమీపమునందు మా యుద్యానమునందలి సౌధమున కేతెంచెదవేని మనమిరువురము సుఖములు పడయవచ్చు. అని చెప్పిన వల్లెయని యా రాచకొమరుండు నా వెనువెంటం జనుదెంచెను. సితచంద్రంబను సౌధంబుం జేరితిమి. మూఁడవజాము గడచె. అచ్చోటనుండు ద్వారపాలిక చేత సాంఖ్యాయనికి వృత్తాంతంబు చెప్పిపంపి యిష్టమృష్టాన్నాదుల నా రాకొమరునిం బరితృప్తునిం గావించి యింతలోన నచ్చోటికి భగవతి వచ్చుటం గాంచి నా గృహంబున కఱిగితిని. సాంఖ్యాయని సితచంద్రసౌధంబునుండి యిప్పుడతని యింటికి వచ్చి కపాలిపూజ గల్ప తీర్థోదకస్నానము చేయుచున్నది. ఆ పూజకై పూలపుట్టికం గొనిపోవ నే నిట వచ్చియున్న దానను. ఇదియె వృత్తాంతంబు. ఏలనే! వెంగముగ నెంచుకొని కొంచెము నవ్వెదవు.

కళావతి॥ ప్రియసఖి! మఱేమిలేదు. కలవృత్తాంతంబునంతయుఁ జెప్పితిని. అందులో నొకించుక దాచితివే. ఏమి నీచమత్కారం బనినవ్వెదను.

కమలవతి॥ ప్రాణసఖి నే నేమియు దాచుకొనలేదే?

కళావతి॥ ఓసి! ఆ రాకొమరునితో మనమిరువురము రతిసుఖంబులంబడయ వచ్చునన్నదానవు. అబద్ధము సేయుదువా?

కమలవతి॥ (చిఱునవ్వునవ్వి.) ఓసీ! యిట్లుపరిహాసముచేయుటయేగదే నీకు నైజము. ఉండనిమ్మది. నీకు భగవతి యాజ్ఞయిడిన కార్యం బెద్ది. అది యెట్లయ్యె. తెల్పుము.

కళావతి॥ ఓప్రియసఖీమణీ! వినుము. సాంఖ్యాయని నన్నుంజూచి "యోకళావతీ! మననగరంబున నుత్తరపు కోటగోడలోఁ విఘ్నేశ్వరాకారము మలిచియుండు రాయి యొకటిగలదు. అది పైనఁ గాలితో ద్రొక్కిన లోపలికిఁబోవును. ఆగోడలో నొకదారి బహుదూరముపోవునట్లగపడును. నీవు భయపడక యందుఁబ్రవేశించిపోవ గొంతదూరమున నొకమామిడిచెట్టు నీకుఁ దెలియును. అదినిర్మానుష్యస్థలము. ఆచ్చోటం గొన్నిదినములుండెదవేని యొకరాజపుత్త్రుని ప్రతిబింబము వ్రాసియుండు పటముఁగొని యొకరాచకన్నియ యేతెంచును. దానికి సంరక్షకులుగా నిరువురు కిరాతులు వచ్చుచుండుదురు. వారినివంచించి నీ సామర్థ్యంబుమెఱయ నాకొంతం దోడ్కొనిరమ్ము. పొమ్ము." అని యాజ్ఞచేసిన నే నబలనయ్యు భగవతియొక్క వాక్యగౌరవంబున వల్లెయని యామెయానతిచ్చినరీతిని యాకోటదారిలోఁగుండబోయి యామామిడిచెట్టు క్రిందం గొన్నాళ్లువసియించియుంటిని. ఒకమనుష్యుఁడైన నాదారిన వచ్చినవాఁడుకాఁడు. ఇట్లుండ నొకనాఁడు అచ్చోటికి సమీపముననుండు మఱ్ఱిపైనెక్కి చూచుచుండఁగా సాంఖ్యాయని చెప్పినచొప్పున నిరువురు కిరాతులును ఒకరాచకన్నియయు నాకగపడిరి. వారలిక్కడికే వత్తురనియెంచి యేనావృక్షముయొక్క యాకులసందున మఱిగియుంటిని. ఆ మువ్వురునువచ్చి యా చెట్టుక్రింద నాఁ రేయి విడియుటకుం బ్రయత్నపడి కూర్చుండి యాకిరాతులొకరితోనొకరిట్లనుకొనిరి. ఓరీ! యీరాచకన్యకయొక్క సౌందర్యముఁ గాంచినదిమొదలు మనకు మనస్సు నిలుకకయున్నది. దీనివిషయంబున నేదేని యొకయకృత్యంబు జరిగించితిమేని దీనిపైమరులుకొని యెన్నెన్నో విధములగు కష్టము ననుభవించుచు నిలిచినచోటనిలువక యల్లాడుచున్న మనయధికారి మనల బ్రతుకనివ్వఁడు. ఈ పిల్లను గొనిపోయి మనరేనికిఁ గానుక యర్పింతుమేని మన కభిమతములగు భూషణము లిచ్చును. అందులో మిగుల గారవించును. అని యనుకొని వారల నాకాంతామణిం గాంచి మోహంబు తలకెక్కి,

సీ. నిండుచందురుఁబోలు నెలఁతముద్దుమొగంబు గండుతుమ్మెదలబ్జగంధికురులు
మీలనేలఁగఁజాలు బాలకన్నుంగవ సింగంబుతోసరి చెలియకౌను
నల్లత్రాఁచనవచ్చు నాతికీల్జడతీవి యనఁటికంబాలుబోలీయలివతొడలు
నాఁచుతీవియకుద్దినళినాక్షినూఁగారు మాలూరఫలములీమగువచనులు

గీ. కంబుసుందరమీసుమగంధిగళము, తప్తహాటకసదృశమీతరుణిమేను
పక్వబింబంబనందగుపడఁతిమోవి, సింగిణులపోల్చుచూడనీచెలియబొమలు.

చ. అనుపమరూపయౌవనకళాతిశయంబునమీఱుజవ్వనిన్
మనమునమోహముప్పతిలమాటికిమాటికిమోవినొక్కుచున్
ఘనకుచకుంభముల్ కరయుగంబునఁబట్టికళల్ గరంచుచున్
బనివడిగూడుటల్ మనకుభావ్యములె త్తఱిని త్తలోదరిన్.

అని యిట్లాయిరువురు ననుకొనుచుం గొంతతడవుండిరి. సూర్యుండు నస్తమించి రెండుగడియలకాలమైె గాఢాంధకారంబు గప్పికొండె. ఆ మగువయుఁ జేయునదిలేక విషణ్ణహృదయయై పావురఁబిల్లులనడుమఁజిక్కికొన్న చిన్నిచిలుకచందంబున సమ్మలికంబుఁ జెందుచుండ నందులో నొకండు దగ్గఱి నోచిన్నదానా యింకనీవేమి యాలోచించెదవు. పులులకాళ్లక్రిందంబడిన యాఁడుజింకచందంబున నైతివి. ఇంక మమ్మిరువుర మన్మథోపచారంబులఁ బరితృప్తులం జేయక నీకుఁదీఱదు. పోవమ్మురమ్ము. ఈ చెట్టుక్రింద మనమిరువురము బరుందమని యాకన్నియచేయిపట్టి తిగియఁబోవుడు నేను నామనమునందు ఈ సమయమున నుపేక్షించినఁ గార్యహానికలుగునని తలంచి యనువూహించి ఆ సమయంబున నొకపేరెలుంగెత్తి యతివికృతధ్వని నాకసంబునిండ నఱచితిని. వారును భయభ్రాంతులై ప్రాణభీతిచేఁ బరువులిడుచు నేలం ద్రెళ్లుచు లేచుచు వ్రాలుచు అయ్యయ్యో పిశాచంబు మనలమ్రింగనుంకించుచున్నయది యనియార్చుచు నతివేగమున వెళ్లిరి. ఆ కాంతయుం మూర్ఛాక్రాంతయై యిలాతలంబునంబడియె. వారలు మరల వత్తురేమో యను భీతిచే నప్పుడప్పుడు నఱచుచుంటిని.

వారు బహుదూరం బఱిగినపడి రెయిఱింగి చెట్టుదిగి యాకాంతామణి సమీపమునకువచ్చి యాచిన్నదాని నెత్తికొని తొడలపైనిడుకొని చల్లనినీటం గన్నీరుదుడిచి సేదదేర్చి కొంతకాలము శైత్యోపచారములుసల్పి భయసంభ్రమములు వాపి యవ్వామాక్షియొద్ద నొకరాజపుత్రుని చిత్రపటంబుండుటంగాంచి మఱునాఁడు సూర్యోదయం బగుటకుముందె పూర్వపుమార్గముగుండ గొనితెచ్చి మందారమాలవసించు పేఁటకు సమీపమునం గట్టంబడియుండు సాగరధవళంబను సౌధంబులోనుంచి సాంఖ్యాయనికి సంగతి విన్నవించిన నామెయామెయింటికిం జనియె. యాతాయాతశ్రమంబును, పరదేశవాసవైక్లబ్యంబును విశేషించియుండుటం జేసియుం నాయధికారములోనున్న ధూ

యుద్యానము పైపరామరిక లేక బాగుచెడి యుండుటంబట్టి దానింబనివారలఁగొని చక్కఁబఱచుట నాకు ముఖ్యమై యుండుటవలనను రెండుదినములుగా నేనక్కడకుఁబోలేదు అని యిట్లు మాటలాడుచుండఁగా నొకవనగజము మదముచే నొడలెఱుంగక యనేకవృక్షంబుల నున్మూలనంబు సేయుచుఁ బూఁబొదరిండ్లం దొండంబునంబట్టి మట్టుపెట్టుచుఁ గేళీసరోవరములఁదిగి కలంచుచుఁ దామరల సమూలధ్వంసంబు సేయుచు మయూరశుకపికనిరంతరంబులగు వృక్షశాఖలవిఱిచి కుప్పలువెట్టుచు మహాభయంకరంబుగా సకాలమృత్యువు చందంబున నచ్చటికి వచ్చినంగాంచి యా యిరువురును భయంబు హెచ్చి పెఱిగి కాళ్లుతడబడఁ బరువులిడుటయుం నామదపుటేనుఁగు తొండంబు విసరుచు మోరయెత్తుకొని యాకాంతామణుల వెంటనంటి తరుమనుపక్రమింప రక్షకుఁడు లేక యా యిరువురు కొంతవడిబరువిడి శక్తిచాలక భూమిపయింబడిన నాకరీంద్రము తనతొండమున నందొకర్తెంబట్టుకొని పైకెగరవేయఁగా మంత్రికుమారుండును ససంభ్రమంబుగ నచ్చోటికింజని భూమిపయింబడక మున్నె యాకాంతను లాఘవంబునం దనచేతులతో నందుకొని యిలపయింబెట్టి బెట్టిదంపుధైర్యంబున నాయేనుఁగుకుంభస్థలంబువగుల వజ్రముష్టింబొడిచిన నది దిక్కులు పిక్కటిల్లునట్లు ఘీంకారంబు సలుపుచు నిలపయింబడి ప్రాణంబులు వదలెను.

భయంబుపైకొని మూర్ఛాక్రాంతయై యున్న యాకన్నియ కొంతతడవునకు ధైర్యంబుఁ దెచ్చుకొని లేచి కనువిచ్చి నలుగడలుం బరికించి చూచి మఱియొకతెచే సంగతుల నన్నింటిని విని యా మంత్రికుమారునొద్దకువచ్చి చేతులుజోడించుకొని ప్రణామంబులుచేసి యో యయ్యా మీరెవరో యెఱుంగము నిష్కారణవత్సలతం బ్రవర్తించు మీవంటి ధన్యాత్ములు ఎక్కడనో గాని తఱచుగనుండరు. గొప్పవంశంబునఁబుట్టి యనేక వత్సరంబులు గురుకులవాసంబు చేసియున్న వారికిఁగాని యిట్టి యార్తరక్షణగుణ మనువుపడియుండదు. వేయేల! ప్రాణంబులిచ్చికాపాడిన నీకునే నివ్వనిదేమున్నది. ఇదిమొదలు మా యిరువురశరీరములు ప్రాణములును నీయధీనములు నీవీ యూరికిం గ్రొత్తగాఁ దోఁచుచున్నాఁడవు. నీకీయూరం గాఁగల కార్యంబులకెల్ల ప్రాణంబులిచ్చియైన మేమునీకు సహాయభూతమయ్యెదము. ఈ యూరనుండువారలకుఁగాక యితరులకిది దుష్ప్రవేశంబు. నీవెట్టినగరంబుఁజొచ్చితివొ యెఱుంగము. మీవంటిమహాత్ముల కలంఘ్యంబైనది యేదియును లేదు. కాన నిదియుం మాకత్యాశ్చర్యావహంబై యుండదు. అనిచెప్పిన వారితో మంత్రికుమారుండు నిట్లనియె.

ఓయతివలారా సర్వజనంబులను రక్షించువాఁడు భగవంతుడు. వానికి వినాఁగా నెవ్వనికైనం దరంబుగాదు. ఉండనిమ్మా విషయంబు. నేనొకదేశపు మంత్రికుమారుండను. దేశంబులం జూచుచు నీనగరమునకు వచ్చియున్నవాఁడను. ఇంకఁ గొన్ని

దినంబు లిచ్చోటవసియించియుండు. నాయందుఁ బ్రీతికలిగి మీరు సాకనుకూలలై ప్రవర్తించుచుండవలయుం. అనఁగానే వారును వల్లెయని యామంత్రికుమారునిం దమ యింటికిం దోడ్కొనిపోయి సమస్తోపచారంబులుచేసి యిష్టమృష్టాన్న పరితృప్తునిం గావించిరి. ఇట్లాకమలవతీకళావతులచేత సత్కృతుండగుచు దన్నుంగాంచినవారలు "ఈమహాబలుండేకదా కమలవతీకళావతుల నతిసాహసమున రక్షించినవాఁడు. ఈసింహపరాక్రముని నయ్యబలలరక్షింప ననుకూలవిధి యచ్చటకుం జేర్చెఁ గాబోలు" అనియిట్టి బహుమానవాక్యంబు లనుకొనుచు మిగుల గారవంబుదోఁచం బ్రవర్తించుచు రా సామంత్రికుమారుండు నానగరమున వసియించుచు ఎల్లకాలము నతఁడు చింతాసంతానసంతులమానసుండగుచు విన్ననగు మొగంబుతో నుండుగాని యభినవ తారుణ్యలక్ష్మి కనుగుణంబులగు చందనకుసుమ తాంబూలంబుల నంగీకరింపఁడు. స్త్రీకథాలాపంబుల వినఁడు. తన కుపభోగార్హ్హలయి యుండియుం నేకతంబున నత్యను రాగముతో నూరుసంవాహనాదు లొనరించుచుండినను గమలవతి కళావతులయెడ మనసున నించుకేనియుఁ జంచలత్వము వహింపక జితేంద్రియుండై ప్రవర్తించుచుండు. ఇట్లుండుటఁగాంచి యాకామినీతిలకంబు లొకనాటిరాత్రి యాతని కుపచారంబులు చేసి పాదంబు లొత్తుచు ఓయిమంత్రికుమారుఁడా మేము నీమనస్సున కెక్కవలయు నని యెన్నెన్నో యుపచారము లొనరించుచున్నారము. అవియన్నియుం నించుకేనియుఁ బాటింపక వ్యసనపడుచున్నావు. నీవ్యసనకారణంబు తెల్పితివేని మాశక్తికొలందిఁ బ్రవర్తించి చూతుమని వేఁడుకొనిరి.

అప్పుడు మంత్రికుమారుండు వారలతో నిట్లనియె. ఓతరుణులారా మీరలెన్ని యుపచారంబు లొనరించిననేమి? శీతాసారమునుండి కమలవతి వెంటబెట్టుకొనివచ్చిన రాజకుమారునిం గాంచవలయుననుత్కంఠ నన్ను బాధింపుచున్నయది. ఏమిసేయనగు. మఱియుం నింకగొన్నిదినంబు లాతనింగానకయున్న నాశరీరంబు నిల్వదని తోఁచెడిని. ఇందుకుపాయం బేసెయుంగను. అనిచెప్పిన నా కమలవతీకళావతు లొకరి మొగం బొకరుచూచుకొని "యిది యతిదుర్ఘటంబగువిషయంబు. దీనిమనమెట్లు సాధింప నగును. సాంఖ్యాయని చేసినమంత్రంబు భేదింపఁ జాణక్యుఁడైనను శక్తుండుగాఁడు. అట్లుండ మనమెంతవారము." అని యనుకొని యందుఁ గమలవతితో నారాజకుమా రుండు వచ్చినదాదిగా సాంఖ్యాయని తద్విషయంబున నేమి యొనరించుచున్నదియో తెల్పుమని కళావతి యడిగినఁ గమలవతి యిట్లనియె. ఓకళావతీ యేమనవచ్చునే యాభగవతియొక్కమంత్రాలోచనంబు. శీతాసారమునుండి కొనితెచ్చిన యారాజ కుమారు నచ్చోటన వసియించియుండనిచ్చి మనమందారమాలయొక్క సౌధము దగ్గఱ బహువిచిత్రమగు నొకహర్మ్యమును అద్భుత శిల్పకల్పనానల్ప చతురంబుగ

నిర్మించి సితచంద్రంబను సౌధంబునకును ఆహార్యమునకును భూమిలోపల సురంగముఁ గల్పించి యీరెండుస్థలంబులకును పోకరాకలు గూఢముగానే జరిగించునట్లేర్పఱచి యున్నది. ఆ మిద్దెయింటిపేరు మధుమంతము. దానిసమీపముననె నీవు వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చిన రాచకన్నియకు నొకరమణీయగృహము నిర్మింపఁబడినది. అందాసుందరాంగిని ననేకచేటీజనంబులతో సమస్తోపచారపరితృప్తగా నుండునట్లు ఏర్పాటుసలిపి ప్రతి దినముడు మాతృజనము వలె నాకాంతను విచారించుచున్నయది.

బృహస్పతిబుద్ధియైనను సాంఖ్యాయని పన్నిన తంత్రంబున సారాంశము గ్రహింపఁ జాలదు. అదియట్లుండనిమ్ము. నిన్న మధ్యాహ్నము సాంఖ్యాయని యారాజకుమారునిం గాంచి యిట్లనియె. కుమారకా నీ వేకారణముననో స్వస్థచిత్తత లేక యించుక తెల్లఁబాఱి చిక్కిన సుందరశరీరంబుతో రతిఁనెడబాసిన మన్మథునివలె దోఁచుచున్నాఁడవు. చైత్రాకరమను పేరంబరగు నొకలీలోద్యానము ఈనగరమునకు సమీపమున నున్నది. అచ్చోటికిం జని యందుంగల విచిత్రంబులు కొన్నిటిం గాంచుచు నీమనస్సు వినోదపఱచుకొని యస్తమయమున కీయెడకుం జేరుము. నీవెనువెంట నీకమలవతిరాఁగలదు అని యిట్లాజ్ఞచేసెను. ఈయుదయమున నేనాతనివెంటంజనుటకై యచ్చటికేఁగ వలసియున్నది. నీవును మంత్రికుమారుని నచ్చటికిఁ దీసికొనిరమ్ము. అనంతర వృత్తాంతము నాలోచింతము. అనిచెప్పి కమలవతియుఁ గళావతితోనితరశయనంబునకుంజని శయనించి నిద్రించిమేల్కాంచి యుదయకాలమునం గళావతికి హెచ్చరికచేసి సిత చంద్రంబునకుం జనియెను. అనాఁడుదయమున మంత్రికుమారుండులేచి కాల్యకృత్యంబులు నెఱవేర్చి దివ్యాంబరాదుల నలంకరించి భోజనముచేసి మధ్యాహ్న సమయమునం గళావతితోఁ గదలి చైత్రాకరమునకుంజనియె. తోఁటవాకిటనుండు నొక రసాలపాదపంబుసమీపమున నిలుచుండి యావనముయొక్క సౌభాగ్యమును జూచుచుండునంతలో లోపలనుండి యొకతె యతివేగంబునఁ దనచేతులతో నురంబు మోఁదుకొనుచు భూమిపయింబడుచు లేచుచు నేడ్చుచు వచ్చుచుండఁగాఁ గాంచి యద్దాని కడ్డంబుచనిన నదియుం నోయయ్యా నన్నురక్షింపుము. వేగిరంబరమ్ము. ఖడ్గంబు నొఱ వెలికి చేతికందికొనుము. అని తనపాదంబుల పయింబడి యేడువఁగా నోకాంతా! కొంచెముధైర్యముఁదెచ్చుకొని సంగతివిశదపఱుపుము. తగిన యుపాయంబుం జింతింతము. అనిచెప్పిన నాసుదతి యిట్లనియె. ఓయయ్యా భగవతియగు సాంఖ్యాయనికిఁ బుత్రప్రాయుండగు రాజకుమారుండు తనపరిచారికయగు కమలవతి వెనువెంట రాఁగాఁ జిత్తవినోదార్థంబుగ నీయుపవనమునకువచ్చి కేళీసరోవరములను వృక్షవాటికలను లతానివహంబులను గాంచుచు నొక్కచోట నొకలవలీలత నతిమనోహరముగ దానింగాంచి దానియొద్దకుంజని మృదుళంబులగుతన యంగుళులచేనంటుచు దాని

రామణీయకంబునకు మనస్సున మెచ్చుకొనుచుండఁగాఁ దత్సమీపముననున్న కొండచఱియలోనుండి దొంగలు కొందఱువచ్చి కమలవతి నెత్తుకొనిపోవఁ దటాలున లేచి యావీరుండును కోపారుణితలోచనుండై ఖడ్గఖేటకంబులు ధరియించి వారిం దఱుముకొనిపోయి కొందఱిం జిందఱవందఱ చేసి తఱుము చుండఁగా నందుఁ గొందఱు తప్పించుకొని పోయి తమయధిపతిం బిలుచుకొనివచ్చిరి. వేలకొలఁది శూరులు చుట్టుముట్టియున్నారు. ఆతస్కరులు వేయు బాణజాలములచే నొచ్చి రాకొమరుండు బహుకాలము యుద్ధముచేసి బడలియున్నవాఁడుగాన సొమ్మసిలి భూమిపయింబడియె. వారు నయ్యిరువురనుబట్టి యెత్తుకొనిపోవుచున్నారు. వేగిరంబవచ్చి వారలవిడిపింపుము. తొల్లి మదమత్తంబగు వనగజంబును జంపి కమలవతీ కళావతులం గాపాడిన మహాశూరుండవుగావా? నీవు. తామసించితి వేని కార్యంబుచెడును అని చెప్పఁగా నాకుమారుండును యుద్ధసన్నద్ధుండై కత్తియొఱదీసి ఝళిపించుచు నోసీ దొంగలఁ బోయిన త్రోవఁ జూపుమనిన నదియట్లసేయుండు నతిత్వరితగతిం జని రాజకుమారునెత్తుకొనిపోవు వారలందఱికి శిరంబులు ఖండించి యారాయఁడు దానిం గాంచి యోసీ యీసమీపమున నుండు సెలయేటినీట నీతనికి శైత్యోపచారంబులు సేయుచుండుము. కమలవతింగని పెట్టి తీసికొనివచ్చెదనని చెప్పి యతివేగంబునంజని యడుగులజాడలంగాంచుచు నొక గుహాలోఁబ్రవేశించియచ్చటనుండు నాదొంగలఱేనితో మహాయుద్ధంబునలుపుచుండె. ఇచ్చట రాజకుమారుండు సేదదేరి యాకాంతం జూచి కమలవతియెక్కడనని యడిగి యద్దానిగుండ వృత్తాంతంబువిని యాదొంగలుపోయిన జాడలరయుచుంజనిచని యా గుహాలోనఁబ్రవేశించిన నిప్పుడు వాయువుసహాయుపడినట్లు వారలసమూలముగా నిర్దఱును పరస్పరసహాయముగా ధ్వంసముఁజేసి యంతటంగలయవెతకి యొకదుర్గమస్థలంబున నుంచంబడియుండు నాకమలవతిం దీసికొని మహాసంతోషముతో నగరమునకు వచ్చుటకుమరలి దొల్లింటి యాయుద్యానముగుండరాఁగా నింతకుముంద, పూర్వము మంత్రికుమారునికిఁ గమలవతిని దొంగలు తీసికొని పోవుచున్నారని చెప్పి తోడ్కొని వచ్చినవనపాలిక పోయిచెప్పఁగా నావృత్తాంతంబువిని మహావ్యసనాక్రాంతయై యచ్చోటికివచ్చియున్న సాంఖ్యాయనిం గాంచి ప్రణామంబులు చేసిన నాభగవతియుం సంతసంబంది యారాజమంత్రికుమారుల నాదలమూర్కొని యిఱుదొడలపయిం గూరుచుండం బెట్టుకొని వెన్నునిమురుచు నిట్లనియె. ఓయన్నలారా నేనిచ్చోటనుండుటం జేసి యీనగరమునఁజుట్టుపట్టునఁ గ్రోశపుదూరమున నుండుసమస్తప్రాణులును నాతపంబునకు మంత్రంబునకును భయపడుచు నీపట్టణంబు ప్రక్కఁగన్నెత్తియైనను జూడరు. ఇప్పుడుమీచేఁ జచ్చినవారుమాత్రము పైకిభయములేనట్లు ప్రవర్తింతురు. వీరియెడల నేనును జంకుచు నుండుదు. మీరలిప్పుడు వారలంజంపి నిష్కంటకంబుఁ గావించితిరి.

ఇఁక నాతపోవ్యయంబు సేయపక్కఱలేదు. మేలయ్యెను. నామంత్రశక్తిచేత నంతయు నాకు వశీకృతంబె? మీ రిదిమొదలు పరస్పరమైత్రి గలిగి యొండొరుల కుపకారంబు లొనరించుకొనుచు నిండుండవలయునని చెప్పెదను. అనిన వారునట్లయని యాలింగనము నొనరించుకొని యొండొరుల కరంబులం బట్టికొని యుల్లసించిరి.

అదిచూచి కమలవతీకళావతులును సంతసంబందిరి. మఱియుంగొంతసేపు ఆవన మున నందఱునుండి తమతమయిండ్లకుం జనిరి. మంత్రికుమారుండు నారాజకుమారున కది మొదలు నర్మసఖుండై శయనాసన క్రీడావిహారంబుల యందెడబాయక యాతనికి బహిశ్చరంబయిన ప్రాణంబనందగి ప్రవర్తిల్లుచుండెను. ఇట్లు కొన్నిదినములు జరుగుచుండఁగా నొకనాఁడు మంత్రికుమారునితో మాట్లాడుచుండు నారాకొమరుని పాదములకుం బ్రణామంబుచేసి యొకతె స్వామీ భగవతియగుసాంఖ్యాయని మీకాజ్ఞ యిడు చున్నయది. ఏమనిన "మీరు బహుదినములనుండి నన్నడుగుచుంటిరికదా? ఇప్పుడు మీయందనుగ్రహించి యుత్తర్వుచేయుచున్నాను. ఈనాఁడు సాయంసమయమున మీ రిరువురును మనోహర వేషాలంకృతులై యిల్లుబయలువెడలి పట్టణంబును నలుప్రక్కలం గలయం గనుంగొని వేగిరంబ మీనెలవులకుం జేరునది. అనియాయమ చెప్పిపంపెననఁగా వారిరువురును వల్లెయని దానినంపి యాసంధ్యాసమయంబున సితచంద్రంబువెలువడి రాజవీథిఁ బ్రవేశించి దానిమధ్యప్రదేశమున నుండుమందారమాలాసౌధముయొక్క సమీపమునకు వచ్చుచుండిరి. అప్పు డామందారమాల కొందఱుచెలికత్తెలతోఁ గూడి మైమేడమీఁద నిలువంబడియుండి తనకెదురఁ బూబంతులాడు ప్రణయసఖులం జూచు చుండెను. రాజకుమారుండును దూరమునుండి యాకాంతామణిం గాంచి సంచలిత స్వాంతుండై తద్గతంబగు చూపు మరలింపలేక చెమర్చిన యొడలితోఁ బయిపయిఁ గ్రమ్ముపులకలతో వైకొను బడలికతోఁ బ్రబలమగు దగ్గుత్తికతో మంత్రికుమారునికిం జూపి యోచెలికాఁడా చూచితివే యీకామినీమణిని, లోకమున నెందఱెందఱో యంద గత్తెలుగలరుగాని యీసర్వానవద్యరూపరేఖావిలాసం బితరులకుం గలదా? చూడుము. ఈసుందరీతిలకముయొక్క ముఖారవిందము పున్నమనాటి చందమామవలెఁ గన్నుల కానందజనకంబై పరిపూర్ణకళావిలాసములచేత నెంతజూచినను దృప్తికలుగనీయ కున్నది. మఱియు దీనివాలారుచుఱుకుచూపులు మిగులభయపడిన యొకసంవత్సరపు లేడికొదమకన్నులవలె నతిచంచలములును కలువపూలమాలికలవలె నల్లఁదనముమీఱినవి యునై మన్మథుండు తన బాహుబలంబుకొలఁది యెఱింగింపందిగిచియేసిన క్రూరనారా చములవలె హృదయమును భేదించుచున్నయవి, ఇంక నీకలకంఠియొక్క చిన్నారినును లేనగవు నూతనమగునమృతప్రవాహమువలె నతిధవళంబును జగన్మోహనంబునై వెలుంగుచున్నయది. అదియునుంగాక నీచంద్రముఖయొక్క చెక్కిలులు కొంచెముకొంచె

మంకురించి లోనయడంగు మందహాసమును సూచింపంజేయుచుఁ దుడిచియుంచిన మణిదర్పణముల కాంతిని గొల్లలాడుచున్నవి. అధరంబును పండిన దొండపండునకు సాటియై పగటుమీఱి తరుణజనుల హృదయంబుల రక్తంబులు సేయుచున్నవి. మణిమయ తాటంకంబు లలంకరించియుండు దీని శ్రవణయుగళంబు యువజనుల హృదయమృగంబులం బట్టుకొన నొడ్డిన మదనకిరాతుని పాశంబులో యనందగియున్నవి. గళంబును సుందర రేఖాత్రయమంగళంబై యంగజుని చేతనుండు విజయశంఖంబనందగి రంగారుచున్నయది. ఓరి చెలికాఁడా ఇది యట్లుండనిమ్ము. ఈకాంతయొక్క యభినవతారుణ్య విలాసంబు రసికజనహృదయహారియై లావణ్యవిశేషంబుల వెల్లిగొలుపుచున్నయది. కొంచెము సావధానమతివై వినుము.

శ్లో. జిఘ్రత్యాననమిందుకాంతిరధరం బింబప్రభా చుంబతి
స్ప్రష్టుం వాంఛతి చారుపద్మముకుళచ్ఛాయావిశేషస్తనా
లక్ష్మీఃకోకనదస్యఖేలతికరా వాలంబ్యకించాదరా
దేతస్యాస్సదృశఃకరోతి పదయోస్సేవాం ప్రవాళద్యుతిః.

[శ్లోకమునకవతారిక. ఈకామినీతిలకమునకు బాల్యముపీడి క్రొత్తగా యౌవనము అంకురించునప్పుడు ఒక్కొకవస్తువు దీనికొక్కొక్కపని సేయుచున్నది. తెల్పెదను వినుము. అని చెప్పుచున్నాఁడు. టీ. ఇందుకాంతిః = చంద్రునియొక్క కాంతి, ఆననం= దీనిముద్దుమొగమును, జిఘ్రతి = ఆఘ్రాణముచేయుచున్నది. బింబప్రభా = దొండపండుయొక్క కాంతి, అధరం = నునుమోవిని, చుంబతి = తాఁకుచున్నయది. లోకమునందు మిగుల నందగత్తెలగు కూఁతులంగాంచి వారితల్లులును దాదులును ప్రేమయతిశయించి మొగంబు ముద్దిడుకొని మోవియంటుచు సంతసింతురో యట్లే ఈభామినియొక్క మొగమునుజూచి చంద్రకాంతియును, అధరమునుజూచి బింబప్రభయును జేయుచున్నవి. అనఁగా యౌవనము వచ్చునప్పటికి మొగము చంద్రబింబమువలెను అధరము పండినదొండపండువలెను మనోహరములై వెలుంగుచున్నవి యని తాత్పర్యము. చారుపద్మముకుళచ్ఛాయావిశేషః = సుందరములైన తామరమొగ్గలకుదిరిక లోఁగల విశేషము, స్తనౌ=చన్నులను, స్ప్రష్టుం = తాఁకుటకు, వాంఛతి = కోరుచున్నయది. కామిగానుండెడివాఁడు తనసమీపముననున్న కాంతయొక్క కుచములను గాంచి మోహమతిశయించి యావన్నెలాడి చిన్నిచన్నులంబట్టఁబోయి యితరులు జూచిననేమి యనర్థము సంభవించునోయని భయపడి విరమించుకొని మఱియుఁ దమి హెచ్చి చేతులనంటియైనం జూతమాయని కోరి సమీపించెడురీతిఁ బద్మకోరకచ్ఛాయా విశేషమీయతివయొక్క కుచంబులం దాఁకిపట్టఁ గమకించుచున్నయది. అనఁగా నీ బాలామణి చిన్ని చన్నులు మొట్టమొదట నురస్థలంబునందలచూపి మెల్లమెల్లగ

మొలకలై యనంతరము బంగారపుబిళ్లలవలెఁ దళుకుఁదళుక్కుమనుచు ప్రక్కల వ్యాపించుచుండి కొంతతఱికిం గెఱకట్టుకొనుచువచ్చి పోకలంతలై చూచువారలకు వింతలై దోఁచుచు నుండి మఱికొన్ని నాళ్లకు నిగనిగలాడుచు బిగువుమీఱి యామలకమాత్రంబులుగ ప్రకాశించుచు నింతలోపలఁ గొంచెము గురుత్వముం గనుపట్టిన నింతకు ముందు నిమ్మపండ్లకు దీటులై యున్నయవి ? ఇప్పుడు యౌవన ప్రాదుర్భావమువలనఁ గొనలుబ్బసాగి తామరమొగ్గలయొక్క కుదిరికగలిగి సంభోగ యోగ్యంబులు కాఁబోవుచున్నవి యని తాత్పర్యము. కోకనదస్య = ఎఱ్ఱదామరయొక్క, లక్ష్మీః=కాంతి. కరౌ ఆలంబ్య = దీనిహస్తములు పట్టుకొని, ఖేలతి=విహరించుచున్నది. చెలికత్తెయొకతె తనప్రియసఖియొక్క హస్తములు పట్టుకొని యాటలాడుచున్నట్లు ఎఱ్ఱదామరల కాంతి దీనిచేతులుపట్టుకొని పరిభ్రమియించుచున్నది. అనఁగా దీని చేతులు ఎఱ్ఱదామరలవలె మిగుల నెఱ్ఱనగుచున్నవి యనిభావము. కించ = అదియునుం గాక, ఏతస్యాస్సుదృశః=ఈ కాంతకు, ప్రవాళద్యుతిః = పవడంపుఁగాంతి, పదయోస్సేవాం=పాదసేవను, ఆదరాత్ = ఆదరముచేత, కరోతి = చేయుచున్నది. ఒకదాసి పాదసేవసేసినట్లు పవడపుఁగాంతియును దీనికి పాదసేవఁ జేయుచున్నయది. అనఁగా పాదములయందు పవడపుఁదీగెవలె నెఱ్ఱనికాంతి ప్రసరించుచున్నదియని భావము.

తల్లియుం దాదియుఁబలెను నిందుకాంతియు బింబప్రభయును మొగంబాఘ్రాణించి యధరముముద్దుగొనుటయుఁ, పద్మముకుళచ్ఛాయా విశేషము తామివలెఁగుచయుగము నంటం గదుకించుటయుం, కోకనదలక్ష్మి ప్రియవలెఁ జేతులుపట్టుకొని పరిభ్రమించుటయుఁ, ప్రవాళద్యుతి పరిచారికవలె పాదసేవసేయుటయుం ననునీవ్యంగ్యార్థములు మిగుల చమత్కారావహములుగాఁ దెలియనగును.]

అని యిట్లా రాజకుమారుండు తననర్మసఖునితో దానివర్ణించి చెప్పుచుండఁగా మందారమాలయుఁ నాతనింగాంచి పరపురుష వీక్షణభయముచేత నింటిలోనికిం జనియె. రాజకుమారుఁడు తనకన్నులకు భాగ్యాధిదేవత కనఁబడి యస్తమించినట్లైన మిగుల వ్యాకులచిత్తంబుతో మంత్రికుమారునింగాంచి యిట్లనియె. ఓచెలికాఁడా పూర్వము నేనొక సరోమధ్యంబున నిట్టికాంతాకారమును గాంచితిని. ఈకన్యక పరిపూర్ణ యౌవనయగునేని యాయాకారమే యనవచ్చు. దానింగాంచినప్పుడు నామనస్సు కరఁగిన విధముగ నిప్పుడును గరఁగుచున్నయది అయిననేమి లోకోత్తరమైన స్త్రీరూపంబునుజూచి యట్టే శిల్పసమర్థులు చేయలేరా. అని చెప్పుకొనుచు మరలి "ఇచ్చటనున్నాఁడనియుఁ, నిట్లుచనుచున్నాఁడననియుం, ఇది సెప్పుచున్నాఁడననియుం, నెఱుంగక కేవలము మంత్రికుమారుని ప్రయత్నముచేతనే తనయిల్లుసేరెను. ఇట్లు రాజకుమారుఁడు నిత

చంద్రమును జేరి మందారమాలయందు యాసక్తచిత్తుండై యున్మత్తునివిధమునఁ బరిభ్రమియించుచుండ నింకనీతనిమనోరథంబు సమకూర్పకయుండుట మిత్రభావంబునకుఁదగినది గాదనియెంచి మంత్రియేమియునాలోచన పాలుపోక కొంతతడవుచింతించి జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని మున్నొకనాఁడు కమలవతివలన నీసితచంద్రంబునకును మధుమంతంబునకును గూఢమార్గమున్నట్లు వినియున్నాను. దాని నరయుటమంచిది. అని నిశ్చయించుకొని యా పాతాళమార్గంబు వెదకి కనిపెట్టి మధుమంతంబునకు దానిగుండఁ దాఁజని యచ్చటి సన్నివేశంబుంగని మన రాజకుమారునికి మందారమాలాలాభ మతిదుష్కరంబె యగు. అయినను చేతనైనంతవఱకుఁ గార్యప్రవర్తన మనుచితముగదా యని తలంచి మరలివచ్చి రాజకుమారునితో నిట్లనియె.

ఓమిత్రరత్నమా నాయొక్కమాటలు సావధానమతివై యాకర్ణించి యట్లు ప్రవర్తించితివేని క్రమక్రమంబుగ నామందారమాల నీకొకప్పుడైన దొరకును. లేనియెడల యదిలేదని యనుకొనుము. అనియనఁగా రాజకుమారుండు నవ్వి చెలికాఁడా యీవిషయమునందు మాత్రమే కాదు తక్కిన యన్నిటియందు నిన్నతిక్రమించి యెప్పటికిని బ్రవర్తింపను. ఇది నీవు తిరముగనమ్ముమనఁగా మంత్రి యిట్లనియె. ఇప్పుడు నీవు కోరరానివస్తువును గోరియున్నావు.

సీ. చేటీతతికిమంచిచీరలాదిగనిచ్చివశముచేసి కొనంగవలయుం మొదట
చెలికత్తెలకువాత్మబలరూప సాహసములఁజూపి యింపుగా మెలఁగవలయు
భావగర్భంబులౌ పనులచేఁజతురతనంగన భావమెఱుంగవలయు
నత్తమామలయెడ నాఁడుబిడ్డలయందు వంచనతోఁ బ్రవర్తించవలయు
గీ. నిరుగుపొరుగుల వారలనెఱుఁగవలయు
బ్రాణసమమైనదూతికఁబడయవలయు
గానఁబరదారరతియెల్లకాలమధిక
కష్టతరమౌబయల్పడఁగలుగుఁగాన.

కాననీవు సాహసంబుమాని యుపాయముతో నీ కార్యంబునం బ్రవర్తింపవలయు. ఈసితచంద్రమునుండి పోవునట్టి పాతాళమార్గముగుండఁబోయి యామధుమంతంబునందుఁ గొంతసేపు వసియించుచు మరలివచ్చుచుండుము. నీమీఁద దానికభిప్రాయంబు క్రమంబుగఁగలిగెనేని యెట్లైనను గార్యమనుకూలమగు. అనిచెప్పి యాద్వారముగుండఁదీసికొనిపోయి మఱలదీసికొనివచ్చెను. అది మొదలు రాజకుమారుండప్పుడప్పుడు మధుమంతంబునకుఁ బోకరాకలు సేయుచునుండె. ఇట్లుండ నొకతఱిని మంత్రి యొకనాఁడు కమలవతినిజూచి యోకాంతా! తొల్లి నీవుప్రాణంబులచేతనైన నున్న

కారంబు చేసెదనంటివి. ఇప్పు డట్టి కార్యంబొక్కటి ప్రసక్తంబైయున్నది. అదియేమంటివేని ? నాప్రాణసఖుండు రాజకుమారుండు మందారమాలయందాసక్తిఁజెంది పడరాని యిడుమలఁ బడుచున్నవాఁడు. నీవు మందారమాలకు సమీపమున నుండు చేటివిగాన నిది నీవలన నెవ్విధనైన సమకూర్పుము. ఈదినంబుననుంచి ప్రవర్తింపుము. సితచంద్రమునుండి గూఢమార్గముగ రాకొమరుండు మధుమంతమునకుఁ బోవుచువచ్చుచున్నవాఁడు. అని చెప్పిన నదియుం గొంచెమాలోచించి స్వామీ యేమైననుసరే మీ మాటకడ్డముగఁ బ్రవర్తింపను. అని చెప్పి రాకొమరుపీడ్కొని తన యింటికిం జనియె. అది మొదలు కమలవతి మందారమాలయొద్ద నొక త్రుటికాలమైన నెడబాయకయుండు. ఎవ్వరును లేనికాలమున శాకుంతలాదులగు నితిహాసములం జదివించి వానియర్థంబులు వెల్లడిసేయు. సంగీతాదులయందు విశేషరక్తిఁ గల్పించి వినిపించు. ఇట్లు కొంతకాలము ప్రవర్తించుచుండె. ఇతర చేటీజనంబులకంటెఁ దనయందు మిగుల విశ్వాసమును బ్రీతియును స్నేహమును గలుగునట్లు మందారమాలతో మెలఁగుచుండె. తనకష్టసుఖములు చెప్పుకొనుట కనుకూలయగు సఖియని తోఁపించుచుండె. ఏమిచెప్పవచ్చును. తుదకు తనమాటజవదాటక యుండునట్లు రాకన్నియను వశముచేసికొనియె. ఇట్లుండి యొక నాఁడు రాజపుత్రింగాంచి యోయమ్మ నీ సౌధమునకు సమీపముననుండు మధుమంతమును గాశీదేశమునుండివచ్చిన యొక శిల్పి తననైపుణ్యమంతయుం జూపి యతివిచిత్రముగ నిర్మించియున్నవాఁడనివిందు. నీకు దానింజూడఁ గోరికయున్నను బోయి కనుగొందము. అనిచెప్పిన నారాకన్నియ యత్యుత్సాహంబుతో నోసీ నేనును మధుమంతము విచిత్రశిల్పచాతుర్యసీమయనివిందు. దానిం గాంచుట కభిలాషముఁగనియుండు. ఐన భగవతియేమనునోయని భయంబునొందియున్న దానను. అనియిట్లు వినిపింపఁగాఁ జేటి యోయమ్మ యిదిసాంఖ్యాయని చెవికెక్కవలయునా ? ఆ మధుమంతమునకును నీ సౌధమునకును గూఢమార్గముగలదు. మనమిరువుర మితరులకెఱుకపడక పోకరాకలు చేయుచుందము. అనిచెప్పఁగా రాజపుత్రియుం వల్లెయని కమలవతితో గూఢమార్గమున నరిగి యామధుమంతమునుజూచి దానియందుం జందురుండు గురుభార్యయగు తారననుకూలపఱచుకొనుటయును, ఇంద్రుం డహల్యాదేవిని వంచించి పంచశరసుఖములం బడయుటయును, దారుకావనకాంతలను హరుండు వంచించి తనయందు వలపుఁ గొలిపి సంచలితధైర్యలం జేసిన విలాసమునను, శ్రీకృష్ణుండు గోపకాంతలయొక్క యంబరంబు లపహరించి వారిమానములు గొల్లకొడిన విశేషంబులును గోడలపైన వ్రాసియుండుటం గాంచి కమలవతి మొగంబుఁగని మందహాసంబు సేయుచు నొకరహస్యస్థలంబుగా నేర్పఱచియుండు చంద్రశాల కేఁగి యందుం దూఁగుటుయ్యెలపయిం గూరుచుండి మణిపాదుకలం బాదంబు లిడికొని చిత్రపటం బొకటి వ్రాయుచు నుయ్యెల

నూఁగు మనోహరాంగునింగాంచి యొడలు ఝల్లుమని వెనుక కడుగులిడి కమలవతి చాటునకుంబోయి యోసీ పరపురుషుండు వసియించు నేకాంత స్థలంబునకు మనవంటి వారమొంటిగ రావచ్చునా? కేవలము బాల్యసులభమగు చాపలముచేత నిట్టికార్య మొనర్చితిమే యిది యితరులెఱింగిరేని యేమందురే? శీఘ్రముగఁ బోవుదమురమ్ము. అని చేయి పట్టియీడ్చినఁ గమలవతియుం దానిరెండు చేతులుపట్టుకొని యోయమ్మ భయపడ కుము. పెరవారలెవ్వరును లేరు. మనసాంఖ్యాయనికి రెండవహృదయ మనఁదగినయట్టి రాజకుమారుండితండు. నీవునన్ను వెలుపలి ప్రాణమవని చెప్పుచుందువుగదా. అట్టి యీతఁడు నాయెడం బ్రవర్తించుచుండు. "ఆకారసదృశప్రజ్ఞః" అనువచనప్రకార ముగ నీతనిరూపము గంభీరమై ప్రకాశించునట్లె హృదయమును గంభీరమైయుండును. ఈమహాపురుషుం డిచ్చటికివచ్చుట యెవ్వరు నెఱుంగరు. మనము నట్టె వచ్చుచుం బోవుచుందము. మనయిష్టమున కవిరోధముగ నీ సౌధమునంతయుం గలయంగనుంగొని పోదము. అని యిట్లుచెప్పఁగా మామందారమాలయుం నందుకుసమ్మతించక పరపురుషుఁ డొంటరిగనుండుచోట మనముండుట యెంతమాత్రము నుచితముగాదని తనచేతులు విడదీసికొని పోవనుద్యుక్తురాలైనం గాంచి యోసీ నీవీసౌధమును గలయంగాంచకపోతి వేని నాపైయానయున్నది యనిచెప్పి యొట్టుపెట్టినం బోవుచున్నట్టిది నిలిచి ప్రాణ సఖీ యట్లు క్రూరముగఁబల్కకుము. ఇదిగో నీయిష్టప్రకారము నిలిచితిని. అనఁగాఁ గమలవతియుం దగ్గఱికిబోయి యాకాంతయొక్క చేయి తనచేతంబట్టుకొని యాగృహము నందలి విచిత్రములను జూతము రా యని పిలుచుకొని పోవుచు నక్కడ గోడలపైన నొకచో రాజహంసాదులు తమపడఁతులతోఁ గలయనుంకించుచునుండువిధంబు వ్రాయ బడియున్నం జూపి యిట్లనియె.

సీ. రాజహంసముజూడు రాజహంసీయాన తమ్మిమొగ్గలనంటఁదమక మొందు
రాజకీరముఁజూడు రాజముఖీమణి బింబంబుదొరయఁగా బ్రీతినొందు
యువచకోరముఁజూడుమురుతరసుశ్రోణి ఘనతజందురు ముద్దుగొనఁగదివురు
భ్రమరరాజముఁజూడుము భద్రేభవరయాన లతలతో నిత్యసంగతులు వెదకు

గీ. మదగజంబొక్కటియ్యెడ మంజువాణి
పద్మినిని గాంచితనకరప్రసరణమున
నంటగమకించుఁదుమ్మెదల్వెంటరేఁగి
కరచునేమోయటంచులోఁగాంచుభయము.

అదివిని యామందారమాలయుఁ దనమనంబులో "నీచతురయగుకమలవతి నాపై యీరాకొమరుండు మరులుగొనియున్న వాఁడను నర్థంబుం గనుపఱుప నీరాజహంసాది

దృష్టాంతములను జెప్పుచున్నయది" అనియాలోచించి యిందుకుం దగినయుత్తరం బొసంగకున్న నరికాదనియెంచి యిట్లనియె. ఓసఖీ కమలవతీ వినుము.

చ. క్రమముగఁ జైత్రునాజ్ఞ నను రక్తివరించియుఁ బ్రీతిబాలభా
వము మొదలాత్మభోగసుఖవాంఛలఁ గోకిలమానసుండఁగా
రమణిరో మావితీవెసరిరానివయస్సుననుండఁ దాసితో
భ్రమరము సంగతుల్ సలుపుపద్ధతిఁ గోరుట న్యాయమార్గమే.

అనిచెప్పిన నాకమలవతియుం "నీకన్నియ తనకుపభోగార్హమగు వయస్సురాకనుగాంక్షించుచుఁ జిన్నతనమునం దనగురుజనమీయగా వివాహముచేసికొనియున్న భర్త వేచియుండఁగా ఆస్త్రీని నితరపురుషుఁడు పరువమునిండకయుండునప్పుడే కూఁడం దివురుట న్యాయమా? యని నన్నడుగుచున్నయది. ఇందుకుం దగినయుత్తరం బొసంగుదును" అనితలంచి మఱియు నిట్లనియె.

ఉ. కోమలియాపదుచ్ఛ్వసితకోరకచారుగుళుచ్ఛలక్ష్మితో
వేమరుసౌరభస్ఫురణవిశ్వము మోహమునందఁ జేయునా
కామునిమావితోఁటఁ గలకమ్మనిక్రొమ్మను గాంచిమట్పదం
బామని రాకఁ దాళఁ గలదా నను తేనియఁ గ్రోలకేడ్డెఱక్.

అని చమత్కారంబుగాఁ బల్కినవిని మందారమాల తనమనంబున "మన్మథుని తోలమావితోఁట లోనికమ్మని క్రొమ్మవలె నుండునీవు మనోహర మగునభినవతారుణ్యలక్ష్మీ విలాసాలంకృతవై పొటమరించిన చిన్నగూఁపచన్నులచే సకల రసికజనహృదయాహ్లాద మొనరించుచు నెదుటం గనంబడిన నీయొక్క సొగసుఁ గాంచి విలాసియగు నీరాజ కుమారుండు నిన్నుముద్దుగొని మోవితేనియలానక విడుచునా! అట్లుచేయఁడేని యాతఁడు తమిఁదాళలేఁడు అనుభావము కమలవతి తెలిపినయది. కానిమ్ము దీనికిం బ్రతివచనం బొండొసంగుదును." అనితలంచి యిట్లనియె.

ఉ. తేనెలు గ్రోలి తావలపుఁ దీర్చుకొనం గమకించుఁ గానియుం
ద్యావలతాసఖుల్ కుసుమవాసరుచిం దనునవ్వునంచునో
చానయెఱుంగదేలనొ! రసాలపులేనునుదీవెకూటముల్
మానుటకుం దుతుమ్మెదకు మాన్యము మాన్యములబ్జినీరతుల్.

అనిచెప్పిన మందారమాలయొక్క పల్కులకుఁ గమలవతి తనహృదయమునందు "వీఁడు తన మనస్సునఁ గలిగినమరులు తీర్చుకొన నామధురమగు నధరమును నొక్కి తేనెలానవలయునని యున్నవాఁడంతియకాని సమీపమున నిరుగుపొరుగువారలు పిమ్మట నన్నుం గాంచిగాని తన్నుం గాంచి గానినవ్వుదురని యెఱుంగఁడుకాబోలు. అది యట్లుండనిమ్ము. ఇంకను బరువమునిండనినాతో జేరుటకుఁ బ్రయత్నపడుటకుంబోఁ

బరువము నిండిన యండజరాజయానలం గలయంట మేలుగదా, అను తాత్పర్య మీభావ కనంబడియె. కాని మ్మెందువిధముగ. దీనికి సమాధానము వచింతు" అంచుఁదలంచి యిట్లనియె.

చ. ఇతరులు నవ్వరే ? యనుచు నెంచుచు నువ్విళులూరుచుండఁగా
వెతలుదొలంగు నేతనకు వేడుకతో నినుఁబోలు దంతిరా
ద్గతులను గూడి సమ్మదముఁ గాంచుచు లేనును మోవి నొక్కుచుక్
మలిదయఁ బూనఁగాను బతిమాలక యీ సరసాగ్రయాయికిన్.

అని చెప్పినవిని మందారమాల మందస్మితసుందరవదనారవిందయై తలవంచుకొని సిగ్గుతోఁ జెలికత్తెంజూచి యోసీ నీ వెల్లకాలము నిట్టు సరసంబులాడుచున్న దాన వైన నితరపురుషుని సమీపమున నిట్టు చెప్పంజనదు. నేను బాల్యముచేత మీఁదెఱుంగక యుత్తరప్రత్యుత్తరములను జెప్పుకొనుచు వచ్చితిని. ఇంకఁజాలును. పోదము రమ్ము అని తాను ముందరుగఁగా గమలవతియుం దాని వెంటనె యింటికిం జనియెను. ఇంటికి వచ్చిన దాదిగా నా మందారమాలకు మధుమంతంబునం గాంచిన కుమారునిం జూడ మనసేకాని యితరసంగతి యొక్కటియును మదికిష్టము కాకయుండుటఁ గమలవతి యాత్మలో నెఱింగి యప్పుడప్పుడును తత్ప్రస్తాపంబులం జెప్పుచుండును. మందారమాలయుం వినుచుండు నంతియకాని యతిగంభీరస్వభావయగుటచేతను ఇది యితరుల కెఱుకపడునో యనుభయంబుచేతను ఏమియుఁ జెప్పక యూరకుండు. ఇట్లుండ నొకనాఁడు కమలవతి యతిచింతాక్రాంతయై చిన్నబోయియున్న మొగముతో వచ్చి యుస్సురుమంచుం గూరుచుండి తలవంచుకొని యేమేమియో యాలోచించు చందంబున నూరకయుండఁగా మందారమాల చూచి యోసఖీ నీవిట్టేల దుఃఖాక్రాంతవై యుండెదవు. ఒకనాఁడైన నింతకుముందు నీవిట్లుండలేదే. నీకిట్టి చింతకుం గారణ మేమి ? తెల్పుము అని యనేకవిధముల బతిమాలినను ఏమియుఁ జెప్పకయుండఁగా రాజపుత్రి దుఃఖాక్రాంతయై కన్నుల బాష్పంబులు గాఱ నోచెలీ యెన్నివిధముల నడిగిన జెప్పవు. తోడిసఖులకు ననివార్యమగు కష్టము కలిగినప్పుడు వాస్తవముగు సఖియైనం దానింజూచి యోర్వలేదు. నేనిక బ్రాణములు వదలి నీకష్టంబు గానకయుండు. అని యతికరుణంబుగాఁ బల్కినఁ గమలవతియుఁ గొంచెమాశ్వాసముఁ దెచ్చుకొని నిట్టూరుపు విడిచి యోమందారమాలా! మనమందఱమును బ్రాణత్యాగము చేసికొనవలసిన కాలము సమీపించినప్పుడు చింతపడవలసినదేమున్నది. అయినను బ్రాణసఖివిగాన నీకును దెల్పి యనంతరమా పని కొడిగట్టఁదలఁచినాను. ఈ కష్టము దీర్ప శక్తులింకెవ్వరును లేరుగదా ! హా దైవమా ! నీ కింతయైనం గరుణ లేదటరా ? అనినఁ గమలవతింగాంచి రాజపుత్రి యో ప్రాణసఖీ నీకిట్టికష్టం బేవిధముగ సంభవించెనే? దాని ప్రకారం బేమే ! దానిం దీర్పు

వారలు ఎవ్వరును లేరటే ? అట్టి తీర్పరానిదైన మనమిరువుర మేకకాలమునం బ్రాణములఁ బాయుదము. ఆవిధ మొకింత నాకుం దెల్పుము. కూడునేనిఁ బ్రతివిధానంబు నాచేనైన నంతవఱకును జేయనగును. అని యిట్లనేకవిధముల ననునయించి యడుగఁగాఁ గమలవతి కొంచెము ధైర్యముఁ దెచ్చుకొన్న దానివలె నభినయించి యో ప్రాణసఖి నీవల్ల నైనంత సహాయము చేయుట నిజమేనటే ? అట్లైన నాచేతిలోఁ జేయివేసి ప్రతిజ్ఞ చేసి యిమ్ము. అనిన నా మందారమాలయు నట్లు చేసినఁ గమలవతి యిట్లనియె. ఓ యమ్మా మందారమాలా యేమని చెప్పుదునే ? మున్నొకనాఁడు మనము మధువంతమునకుఁ బోయి దానియొక్క చంద్రశాలయం దొక రాజకుమారునిం జూచితిమిగదే ?

మందారమాల ససంభ్రమముగ. ఔను. చూచితిమి. ఆ జగన్మోహనునికి ఏమి దురవస్థ సంభవించెనే యిప్పుడు.

కమల. ఏమని చెప్పుదునే మందారమాలా ? ఆ మనోహరాంగుం డిప్పుడు తన ప్రాణములం దెగించి విడిపింపం బ్రయత్నపడియున్నవాఁడు. ఇంకేమి కావలయునే ?.

మందార. ప్రియసఖి యట్టి మహాగంభీరపురుషులు కేవల మొకింత కారణముచేత నిట్టి క్రూరపుఁబనికొడిగట్టరు. ఇందుకుం గారణం బేమియో తెల్పంగదే ?

కమల. కారణ మేమని చెప్పుదును. ఆవేళ మన మా యేకాంతస్థలమునకుఁ బోవుటయే కాని మఱియొండుగాదు.

మందా. అచ్చటికి మనము పోవుటం బట్టి యాతని రాక యెఱింగి రాఁగూడని చోటికి వచ్చినందున కేమైన నాతనియందు భగవతి సాంఖ్యాయని కోపగించుకొన్నదా ? లేక మఱి యెవ్వరైన విప్రియంబుఁ జేయయత్నించిరా ?

కమల. లేదు లేదు. వారికందఱకు నితనికి విప్రియంబుఁ జేయవలెననియేమి ? క్రోధమా. ? అప్పుడు మన మాతనిఁ గాంచిన వేళ.

గీ. విరహిజనులఁ గన్న వేఁటాడు మదనుండు
నుదతి నీదు వాలుఁ జూపుగముల
బాణములుగఁ జేసి పటుధైర్యమున దాసి
యేసె రాజమృగము నేపుమిగుల.

ఆది మొదలు.

సీ. సఖులతో మాట్లాడఁ జాలఁ డొక్కొకవేళ నన్నంబు భుజియింపఁ డాదరమున
జలకంబులాడఁడు జలజాకరములందు మలయజగంధంబు మానినాఁడు
పుష్పులఁ జేనంటఁ బోడు మత్తాళులఝుంకారములకులిక్కి సంభ్రమించు
తన లోనఁ దానె పెనుతలఁచుచుఁ జింతించు నూరకతలయూఁచి యుత్తలపడు

గీ. చిత్రఫలకాననీవంటిచేడెవ్రాయు
వ్రాసిచూచుచుబాష్పముల్వఱదగట్ట
వరదవరదాయటంచునవ్వన్నెకాఁడు
వెన్నునీఁదలంచుచుండునోకన్నెవినుము.

మందార. లజ్జాసంభ్రమశోకంబులతో ఓప్రియసఖి యిట్టికష్టంబున కేనా కారణమైతిని ? అనంతరవృత్తాంతము వచియింపుము.

కమలవతి. ప్రియసఖి! సకలభువనైక మోహనలీలావిలాససుందరమందిరాంగుం డగునాకందర్పతుల్యుండు.

సీ. మలయమారుతమనుమదదంతి కొమ్మిఁ మనాత్మాంగకంబుల శాకమాని
పల్లవశయ్యలఁబలుమాఱుఁబొరలాడుదవదహనంబని తలఁచితలఁచి
పద్మరజఃపాళిఁబైఁబోసికొనుఁగుసూలాసలంబని దానినాత్మ సెంచి
గొజ్జంగినీటిలోఁగోరిమజ్జనమాడుఁదప్తతైలంబిదితనువుఁదొలఁచు.

గీ. ననుచు నారాచకోటురుండు ననుదినంబు
పరితపింపంగఁజూచెదఁబద్మనేత్ర
యంతయే కానియేమిసేయంగఁగలను
రాజతనుజుండుహృదయాంతరంబునాకు.

ఆతండీదినమునం దుదయమున సితచంద్రంబులలో నొకయెడ నేకతంబున నీపద్యం బొకపత్రంబుపై వ్రాసియుంచి యెక్కడకో పోయియున్నవాఁడు. అదిగాంచినది మొదలు నాకుమిగుల దిగులుకలిగియున్నది. ఆపద్యంబిదె చదువుము. అనియొకకమ్మ మందారమాల చేతికిచ్చిన.

మందా. అందుకొనిచదువుచున్నది.

సీ. కన్నులఁగట్టినట్టున్నది యారామ గాంచఁగాఁదివిరినఁగానఁబడదు
కౌఁగిలిచ్చినయట్లు కనఁబడునాయింతి బాహువులకులోనఁబట్టుబడదు
పల్కులుదానేమొ పల్కినట్లైయున్నఁజెవియొగ్గి వినిననుజెప్ప దేమి
మోడిగానాతోడఁగూడనట్లైయున్న బలిమాలునంతలోపల మొఱఁగు

గీ. నిట్టిమాయావధూటిఁజేపట్టనాకు
వశముగాఁదోఁచదంగజువాఁడిములకు
లాత్మనుగలంపసాగెనుహాయిఁకెట్టు
లేమహామాంసవిక్రయంబిపుడుసేతు.

అనిచదివిన.

కమల. చూచితివటే యితఁడు * మహామాంసవిక్రయంబు సేయఁ దెంపుఁ జేసి యున్నాఁడు. సకలజననయనోత్సవంబులగు నాకనియంగంబు లిట్టి క్రూరదశలం జెంది కత్తిచేఁ గోఁతపడి శ్మశానభూతముల కెరగాఁబోవుచున్నవి. ఇట్టియవమంగళము వినఁగా నెట్టికఠినహృదయమైనను గరంగదటే. అవివేకునుంగాక నాకత్యంతమిత్రుఁడు. ఏమి చెప్పుదును. అతఁడు శ్మశానమునకే పోయెనో మఱియెక్కడకైనం బోయెనో యెఱుంగను. ఇంకవఱకు నాతనిశరీరంబు నిలిచియున్నదో! లేక భూతభేతాళశాకినీఢాకినీ ప్రముఖముల దంష్ట్రలసందున నమలఁబడుచున్నదో. ఓమందారమాలా తలఁచుకొన గుండెతల్లడమునొందుచున్నదేయని మూర్ఛిల్లి పుడమిపయింబడిన మందారమాలయు సేదదేర్చి కమలవతీ యిందుకు మనమేమియుఁ జేయలేము. కార్యంబతిక్రాంతంబయినట్లు తోఁచుచున్నయది. ఇఁక మనకు శరణంబు మరణంబ. లెమ్ము పోదము. మనయుద్యానవనమున నుండు నగాధంబగు హ్రదంబులోఁ దూకి ప్రాణంబులు మాని యామహానీయుని కనుంగుఁజెలికత్తెల మయ్యెదము.

కమల. ప్రియసఖీ యేనాతనికిఁ జెలికత్తెఁగాన నట్లు ప్రాణములు తొఱఁగుట యుచితమె? నీ వేల యీపట్టిపని కొడిగట్టెదవు.

చ. మదనునికిన్సమానుఁడగు మానధనుండు మగండు నీకును
న్మదవతు లెందఱో సఖులు మానిని ప్రేమఁ జెలంగుచుందురీ,
యదనున నాపయిన్హృదయమానిన ప్రేమశరీరమజ్జగిం
పఁదగదు నిల్వ నేఁజనెదఁ బ్రాణములన్విడ నాడనిప్పుడున్.

మందార. ప్రియసఖి! కమలవతి! యిదియే నాస్నేహధర్మము. నీ వెవ్వనియొక్క వియోగమునకుఁ దాళలేక నీవు ప్రాణములు విడువంబోవుచున్నావు నేను పరమార్థ ప్రియసఖినిగాన నియేమొ నన్ను నీతోడం గొనిపోవనిష్టంబులేక నిషేధించుచున్నావు. నన్నుంగూడఁ గొనిపోవుటకు నిష్టంబులేనియెడలఁ బ్రకారాంతరముననైనను బ్రాణములం వదలి నీ యుండుచోటునకుం జేరుచున్నాను.

కమల. ఓమందారమాలా ప్రియసఖివన్ననీవుగదా! పోవుదమురమ్ము. అని లేచి. ఓప్రాణసఖీ మందా మహాసుకుమారుం డున్నచోటుఁగాంచి యామధుమంతము యొక్క యుద్యానభూమిలోనుండు కొలనిలోఁగలయుదము. నీ సౌధసమీపమున నయ్యేనేని యితరులు తెలియుచుగా నుందురు.

మందార. సఖియట్లకానిమ్ము.

---

* శ్మశానమునందు భూతములకు తనశరీరముగోసి వేయుట మహామాంస విక్రయమనఁబడు.

ఇద్దఱును గూఢమార్గమున మధుమంతమునకుం బోయిరి. అచ్చట నొక చోటు చూపి యాకమలవతి యిట్లనియె. ఓమందారమాలా యొకనాఁడా రాజకుమారుఁడు నే నెత్తుకొనివచ్చిన నీదాసిబిడ్డను వేడుకకై తానెత్తికొని నినుంగాంచుచుం గాంచుచు ముద్దాడి నీ మందహాసంబునకుం దాఁ గృతార్థునిఁగాఁ దలంచుచు నాబిడ్డ నందివ్వఁబోగా నేనును గార్యవ్యాపృతనై యుండి నిన్నుఁ దీసికొనుచున్న నీవు భయమును లజ్జయుఁను బైకొన సఖిమాట యతిక్రమింపం జాలక చేతులొడ్డునప్పుడు ఆసరసుండు శిశువు నొసంగు నెపంబున నంగుళులతో నీ మిటారిబూప చన్నులు తాఁకిన నీవునవ్వుచు నేమి యుం బలుకలేక తొలంగి పోతివే ఆచోటిదియకదా.?

మందార. లజ్జాకరుణంబులతో. ఓసి యిట్టివి యుగ్గడింప నిదియేనా సమయము.

కమల. ఏమిసేయుదునే? ఆయాస్థలంబులం గాంచి నప్పు డాయాచెయ్వులు తలంపునకు వచ్చి తపియింపం జేయుచున్నవి. ఓసీ యీసౌధంబున నొకనాఁ డా కుమారుండు వసియించి యుండ మనము ఒంటరిగా వచ్చితిమి. అప్పుడాతనితో నేను గొన్ని సంగతులు మాటలాడుకొనుచు నిలువంబడి యుండఁగా నీవును సిగ్గుచే నెదుట నిల్వ నోపక నావెంబడిన యుండి విచిత్ర చిత్ర రచన సేసియుండు నీయిటుకటపుం జోటున నిలువంబడి పైన వినోదము చూచునప్పుడు ఏదే నొకపనిగా నక్కడి కా సర సుండు వచ్చి చిత్రముం గాంచుచు మఱియొకదిక్కునకు మరలిన దానవై తన్నుంజూడక యున్న నిన్ను నితంబబింబమునఁ దనచేతం దట్టెను, అప్పుడులిక్కిపడి యావలికిం జన యత్నించియు నెదుటనుండు నీమార్గమునం బోయిన నొంటరినై యితనిచేతఁ జిక్కు కొందు నేమోయని తలంచి నిలిచి గోడకొదిగిన నీనితంబబింబంబులు తనతొడలు సోక నావలికి నేఁగుచో నతండొకచేత నీ ముద్దుమొగంబు నివురంబోయె. అప్పుడు నీవు తప్పించుకొని నాయొద్దకు వచ్చి చేరలేదా. ఆచోటిదేకదా ?.

మందార. కమలవతీ నీ వాయాచోటులు చూపించు నెపంబున మనస్సునకైనఁ దలఁచఁ గూడని పనుల నుపన్యసించుచున్నావు. ఇవి యితరులచెవికెక్కె నేని ప్రమాదంబు సంఘటించును. ఊరకయ రమ్ము.

కమల. మందారమాలా యిక్కడ మనమిరువురముఁ దప్ప యితరమైన ప్రాణి చీమకూడ కనఁబడలేదు. ఏల భయపడియెదవు "అనునంతలో తనమాట తానే యాక్షే పించుకొని" నీవుచెప్పిన మాటకూడ వాస్తవమే.? ఎచ్చోట నెవ్వరెవ్వ రుం దురో ఎవరెఱుంగుదురు. ఆటెఱింగిన బాధ కలుగకమానదు. పోని మావృత్తాంతంబు. ప్రియసఖి నాకు నీవు పరమార్థ ప్రియసఖివైతే నేని నాకెన్నండును విప్రియంబు సేయవుగదా.?

మందార. ఔను.

కమల. అట్లు నాకు విప్రియంబు సేయనిదానవేని యాకుమారునికిని విప్రియంబు సేయనిదానవే యగుదువు.

మందార. ఔను. స్నేహధర్మమట్టిదియేకదా. ?

గీ. భావమొక్కటియైయుండుఁబరఁగఁగష్ట
సుఖములొక్కటియైయుండుఁజూడఁజగతి
స్నేహమార్గప్రవృత్తితోఁజెలఁగువారి
కొడలుమాత్రము భిన్నమైయొప్పుఁగాన.

కమల. మందారమాలా నాకువిప్రియం బెప్పుడును సేయనన్నమాట యొప్పటికిని మఱవకుము. ఏదేని సమయము వచ్చినప్పు డీమాట తలంపునకుం దెచ్చుకొనుము. ఆరాకొమరునికి విప్రియంబొనర్చిన నాకొనరించినట్లని నీవచనంబుచేతనే యర్థమగుచున్నయది. ఏమనియెదవు. ?

మందార. తనమనంబున. ఆహా యీ కమలవతియొక్క చతురములగు మాటలనువలలలోఁ రసాంతరాకృష్టనై యేన తగులుకొంటి. ఎవ్విధమునకైన మిత్రవచనం బనతిక్రమణీయంబు. ప్రకాశముగ కమలవతీ నీవచనంబు మేరకు నాతనికిని విప్రియంబు సేయను. నమ్ముము.

కమల. సఖీ ప్రాణములు విడువంబోవు మిత్రుల వచన మత్యాదరణీయము. కాననిది నాకుం బ్రమాణపూర్వకంబుగాఁ దెల్పుము. పరలోకమున నీవెక్కడనో ? ఏనెక్కడనో ? ప్రాణములు పోయినను భావస్థిరములై మిత్రభావంబులు జన్మాంతరమునందుంగూడఁ బ్రాణులకు ననువర్తించుచుండునట్లు నఱకొఱలును మానకయుండు· కాన నిన్నింత వేఁడికొనియెద.

మందార. సఖీ నీవుచెప్పినది,సరే, ఇదె ప్రమాణపూర్వకంబుగాఁ దెల్పెద.

క. దినమణిచంద్రగ్రహములు, ఘనతరసాక్షులుగ నేనుగడు బ్రీతిమెయిన్,
వినిపింతువిప్రియంబా, యనఘునికిం జేయఁగోరసాత్మ నెఱుఁగుమీ.

కమల ఇఁక నేన ఱకొఱలేక ప్రాణములు విడువంగలను. పోవుదము రమ్ముద్యానభూమిగుండా మహోద్యానం బున్నచోటికి. అని యామందారమాలను వెనువెంటం దీసికొని యుద్యానవనికిం జనిరి.

ఇట్లుద్యానవనిలోఁ గొంతదూరమరిగి యాకాంతామణులు మనోహరమగు నొక బండిగురిగింజపందిరిప్రక్కం బోవుచుండిరి. కమలవతి దానిసొంపువర్ణించి చెప్పుచుఁ గొన్నికొన్ని పువ్వులు గోసికొనుచు నాలతాగృహము దండ వదలి పోవుచుండఁగా నప్పుడు

మందారమాల యొక పూలగుత్తింగాంచి దానిం గోయఁదలంచి కొంచెమునిక్కి తన చేతుల నాగుచ్ఛంబును గదలించిన నందుంగల తుమ్మెదలంతేగి యామందారమాల యొక్క మొగంబుం జుట్టుకొని ఝుంకారము సేయఁగా నది భయసంభ్రమంబులతోఁ దనపైఁటచెఱంగున మొగంబుఁగప్పుకొని యోకమలవతీ యేనిట్లు బాధపడుచున్నను నన్ను విడిచిపోతివే.? ఇదేనా నీస్నేహము. అని దగ్గుత్తికతోఁ బల్కినదియు నాకుం గూడ నట్టిముసరుచున్నవి. మునుఁగుదీయవలదు. నీమొగమందు గండుతుమ్మెదయొకటి చుట్టుకొనియున్నది అని చెప్పుచుండ మందారమాల సీత్కారము సేయుచు నోసీ నేను పయిఁటకొంగు మునుఁగువేసికొనుటకుఁ జేతులెత్తఁగా నాదోర్మూలంబులం గిలిగింతలు సలిపినట్లున్నయది. మనంబును ఝల్లుమనుచున్నది. తుమ్మెదలభయమువలన మునుఁగు దీసి చూచుటకును లేదు. అనిచెప్పఁగాఁ గమలవతియు మఱేమిలేదు. ఆ పూఁబందిరిలో నుండు మామిడిచెట్టుయొక్క కొమ్మ యొక్కటి యట్లు నిన్నంటి యుండవచ్చును భయపడకుము. గండుతుమ్మెద నిన్నిఁక వదలదు గాఁబోలు? మరల వచ్చుచున్నది. యని చెప్పుచుండగాఁ దనపూప చన్నులొక్కండు తనకరంబున నంటినట్లుండ నదియు మామిడిచెట్టు శాఖలసంపర్కంబుగాఁ దలంచి బాహువులచేఁ బరిహరించుకొనుచుం గొంతదూరంబట్లయఱిగి తాఁగట్టుకొన్న వలిపెంపుచీరచెఱంగును బొటన వ్రేలంబట్టి యీడ్చినట్లైన నచ్చటి చెట్టుకుం దగులుకొన్నదియని తలంచి మెల్లన విడదీసికొనం బోవుచు నఱుగుచుండం గొంతసేపటికిఁ బోఁకముడిపీడి చీరయుం నేలపయింబడిన నప్పుడు తనపిఱుందులపయిన నొకపురుషుని కరంబు స్వేద యుక్తంబయి పులకలం గ్రమ్ముచు భయసంభ్రమంబులతో నొలయుంటం జేసి ఇది యీకొమ్మల పనులుగావని సంభ్రమించుచు కమలవతిం బిలిచిన నదియుం సమీపంబున లేమి నేమియుం సేయలేక తనచీరయంతయుం నాతనిచేత నుండంగా నదియడఁగలేక తనచేతి చెఱఁగును మొలకుం గట్టుకొని కొంచెమవనతయై యొకచేతఁ బోకముడి ధృఢంబుగాఁబట్టుకొని వేఱొండు కరంబునఁ జిన్నిచన్నులం గప్పుకొని మరలియుండె. అప్పుడు రాజకుమారుండును దాని సమీపమున కేఁగి యోచిన్నదానా! నిన్ను నిట్టొనరించినది వృక్షముగాదు. నేను నీ మీఁది మక్కువ నిట్టొనరించితి ననిన నామందారమాలయుఁ గొంచెము కోపంబుఁదెచ్చుకొని మీవంటి వారి కివిమేరలేనా? కులకన్యకయని తలంపరైతిరిగా? యనిన నతండు మందహాసంబు సేయుచు మందారమాలా మన్మథుండు మేరమీఱితఱుమనెంతటి ధైర్యవంతులు నేమిసేయంగలరు. నీవు కులకన్యక వైననేమి నిన్నువరైనఁ గులంబులో వెలియుందురే? యనిన మందారమాల రోషంబుతో నింకనిచట నుండఁగరాదు. నివృత్తంబగు కార్యమును గుఱించి యేమియుఁ జేయరాదు. నాచీరవదలుము. నేనింటికిం

బోవలె. ఇఁక నేమైనఁ జేయ సంకించెద రేని కమలవతిం బిలుతు ననఁగాఁ గుమారుం డును నీవు కమలవతికిం బ్రాణసఖివిగదా? దానికస్మత్సమాగమంబిష్టంబయి కాదె కను మొఱంగిపోయినది. ఇప్పుడు నన్నతిక్రమించి పోదువేని దాని కప్రియంబు చేసిన దానవయ్యెదవు. కులకన్యక వయ్యెదవేని ప్రతినదప్పకుండుదువు గాదె యనిన నం దారమాలయుఁ దనమనంబున నాహా యీకమలవతి ప్రియసఖి వలెనుండి యెంత చేసెను. దీనికపటవచనంబుల కేమరి యిచ్చటికి వచ్చి యీతనిచేతం జిక్కుకొంటి. ఇఁక నీతనివలనం దప్పించుకొను మార్గంబుఁ గానము. ఒకవేళ కోపగించుకొని పోయిన నతిచతురయగు కమలవతి యేయేమి సంకటంబులు దెచ్చిపెట్టి మరల నీతని చేతఁ జిక్కుకొనునట్లు చేయునో? ఈతఁడును తనమనోరథంబు దీర్చుకొనక విడువఁడు, ఇప్పు డీతనితో మెండొడ్డినను పెరవారలకుం దెలియకమానదు. అభిమానం బింకనలయించు చున్నయది. యని చింతించుచుండ రాజకుమారుండును దానికేలుతన కేలంగీలించి.

సీ. పైకెత్తఁగాఁగని బాహుమూలములందు గిల్గింతఁ జేసితిఁ గేళి మెఱయ
చేలంబు వీడించి సింగారపు నితంబబింబమంటితి నిరాగంబుతోడ
ననువుతో నీనీవి మును పీడ్చి రంభోరుకాండ కాంతులఁ గంటిఁ గౌతుకమున
నెదురైన చో నీదు కుదురుచన్గుబ్బలఁ బట్టితిఁ గరములబాళి యెసఁగ
గీ. కీలుజడపట్టి నను మోవి లీల నొక్కి, నిన్నుఁ గౌఁగిటఁ జేరిచి నేర్పు మీఱ
రతులఁ దేలించుటొక్కటే రమణి మిగిలి, యున్నదది యును దీర్పుమీ కన్నె యిపుడు.

అని వంచుకొనియున్నఁ ముద్దుమొగంబు నిమిరి దన చేతం జుబుకంబు పట్టి యెత్తిన నేమియు ననకయుండఁగా సంతసించి.

సీ. ముద్దాడుటకుఁ బలె మోము మోమునఁ జేర్పఁ దివురమొగంబుఁ గాఁ ద్రిప్పికొనుచు
కులుకుగుబ్బలఁ బట్టఁ గోరి హస్తము పైనఁ జేర్పఁ గాబాహులఁ జేర్చుకొనుచు
తొడలనంటఁగఁ బోవ వడి మీఱఁ గూర్చుండి యనువు దోపకయుండునట్లు మెలఁగు
తమిచేక నీవి వదల్పఁగాఁ జేయిదార్పదన చేతఁ బట్టి యాతంకపఱచు.
గీ. కౌసరిబిగికౌఁగిటికిఁ జేర్పఁ గోరినపుడు, వెనుక ప్రక్కకు మరలి తాఁ దనువుఁ దాఁచు
ముగుదగావున పతి మోహమునకు నాత్మ, నలరుచలరింపఁ జేసె నాయకుని వగల.

ఇట్లొకింత నేపా కాంతాతిలకంబు సిగ్గరితనంబు మీఱియుండు కన్నెగావున నాతని చేయలంతికనువుపడక పాదరసంబుగతిం బరిభ్రమింపనావన్నె కాఁడు దానిచిన్నె లెల్లం గాంచి మించిన మోహాతిశయంబుతో నంగనను దప్పించుకొనిపోనీక చేరంబట్టి తిగిచి పలుపుతల కెక్కి యొకింత గాఢోపభోగంబు సలుప నుపక్రమించినను రక్తయయ్యుఁ గన్నె గావునఁ దాళంజాలక తప్పించుకొనగను వేది యప్పుడు.

సీ. మోవిచుఱుక్కన మొనపంటనొక్కఁగానోర్వక సీత్కృతులొలిసలుపు
కుచకోరకంబులఁ గోర్కిఁ గట్టిగఁబట్టఁ దాళలేననుచు మెత్తఁబడిపల్కు
బిగికౌఁగిటికిఁ దార్చి సొగయింప శ్రమమయ్యె విడుమని మెల్లఁగా విభుని వేఁడు
తొడలతోఁ దొడలను దొరయనొత్తఁగఁ దాళఁగలనె యింతకునంచు గాంతుఁ గొసరు
రాగమున జేయు బాహ్యోపభోగమునకు, తాళఁగాలేనిదైన నను దరుణి యపుడు
జారరతి గానమనము సమారుకేళి, కువ్విళులు జెందుచుండె నాపుష్పబోఁడి.

ఇట్లు కొంతతడవా కాంతుఁడును బాహ్యోపచారంబులఁ దనివిసనక యామందారమాలకరంబుపట్టి యోవగలాడీ! నీవు మగుదవుగావున మిగులఁ బడలితివి. ఇఁక నీచోట నుండు తలిరులశయ్యపయిం గూరుచుండి కొంచెము శ్రమపరిహారము చేసికొనుము. నేను నీకు శీతోపచారంబులు సేయుదును; అని యాతఁడు సమీపముననుండు పూసెజ్జకుం దార్పఁబోవ మందారమాల తనమనమున నింకవఱకీతండు నాతో బాహ్యరతింగఱగి మోహమతిశయించి మదనకేళిం గూడుటకీయుక్తి బన్నియున్నవాఁడు. కన్నెనైన నాతో నీకార్యంబు తగునా యని తలంపఁడు ఏమిసేయవచ్చు. ఒకవేళ నేనించుకొడంబడని నాఁడు ప్రాణములనైన బాయునేమో? చేతనైనంతదనుక జెప్పిచూచెద. మించిన నొప్పుకొనవలయునుగదా? అని తలంచుచుండ నాతఁడు మందారమాలా యేల పూసెజ్జకు రావు. అని యడుగఁగా నామందారమాలయు మందహాససుందర వదనారవిందయగుచుఁ బ్రాణనాథా నామనవి నంగీకరింపుఁడు. వినుకన్నెనుగదా? ఇఁకఁ గొంతకాలమున కెపరువము నిండఁగలదు. ఇది యిఁకమీద మీవస్తువుగాని యన్యులదిగాదు. అప్పుడు యథాసుఖముగ ననుభవింపఁజనును. కరుణించి యిప్పుడు నన్నంపివేయుఁడు. అని వేఁడికొనఁగా నాసరసుండును ఓమందారమాలా భయపడకుము నేనట్టి కార్యములకుఁ బాల్పడను. నీకిష్టముకాని పనికిం గోరను. కొంతసేపు వేడుకగా మనమిరువురము నీతలిరులశయ్యపై వసియించి మనయిండ్లకేఁగుదము అని చెప్పుచు నామందారమాలను తలిరులశయ్యకుం దారిచి యొకింతసేపు వినోదంబుసలిపి యామగువయు మనమున మదనకేళింగోరుచుం బైకి సిగ్గుచేఁ బలువిధములఁ దలయించుచుండుట యెఱింగి యిట్లనియె. ఓనాయికా బహుదినములనుండి మనమిరువురము పరస్పరప్రాప్తికై యువ్విళులూరుచుండఁగా నేఁటికి దేవుండు మనపైఁ గరుణించి యింతటిమేలు సమకూర్చె. మనంబు తృప్తినొందక యున్నది. ఇంక నెన్నఁడు మనమిరువురము చేరంగలమో తెలియదు. ఒకింతకొఱంతయుఁ దీర్చితివేని నన్నుఁ బ్రతికించినదానవౌదువు. అని యనునయించిన నేమియుంబూఱువల్కలేక యామగువ చిఱునవ్వుదోప తలవంచుకొని మెల్లన నిట్లనియె. ప్రాణనాయకా పరువమునిండక యుండ నన్ను నిట్టి పనులకుం దార్చకవిడుచుట మేలు.

సీ. చిన్నారినను లేఁతచన్నులింకను నాకు మొనలు దేరవు పైకి మోహనాంగి
తలిరుటాకెనయనఁదనరెడు మోవికిజిగినిండదింతకుఁ జెలిమికాఁడ
ఇంచుకించుకజిగిమించునదై మేనుపీడక యున్నది వేడ్కకాఁడ
తనుభావమెడబాసి దనరెడుజఘనంబుఘనతఁబైకొనదింక వినుతచరిత
గీ. నిగనిగలుముద్దుచెక్కిళ్లు నెఱయవింకఁ, బొడలుఱరుటమయిమినుకులుదొడరవింక
పదను మిందాకసువిలాసపదముగాదు, కానవలరాచపనులకుఁబూనవలదు.

అనిచెప్పిన ముద్దరాలి వచనములకుఁ దద్దయుమనంబునఁ గరంగుచు నా కుమారుండు ఓముందావమాలా నీ చెప్పినమాటలుసరియే. నామనవియొకటి యంగీకరింపుము.

సీ. కులుకుమిటారంపుఁగొమరునీ చన్నులు మగ్నచూచుకములేకుంజువాణి
పుంస్కోకిలమునుపభోగోత్సుకముఁజేయుంమావి లేఁజిగు నీ మోవిబాల
తారుణ్యభూపతి చేరితోల్తనువిల్చు వెలిగుడారమునీదుకులుకుఁబిఱుఁదు
బాల్యవిభావరి వాయవికాసలక్ష్మీ చుంబితాబ్జంబుచెలియ మోము
గీ. కలికినీ మేనునాసభాస్థలమునందుఁ, గొలువుదీరెనువలరాజుకోర్కెనిపుడె
వానిపనులెల్లసలుపంగవలయుంగానఁ, దగదుమారాడనీకునుద్దండుఁడతఁడు.

అనిచెప్పిన నాతని సరసంపుఁబలుకులకు మనంబునం గరంగుచు గొంచెముగ మొగమెత్తిలజ్జా రంజితంబులగు కటాక్షవీక్షణములచేఁ జూచినవ్వుచు మరలవంచుకొనిన నపరిమితానురాగంబుతో నాసుందరుండు సుందరిం దనపైకిఁ దీసికొని పూలపానుపునం జేర్చి పేర్చినతమినొడలెఱుంగక యాచిన్నారికన్నె కనుపునఁ గళల యిక్కువలంటి యుల్లాసంబుగల్పించి, యప్పటికంత్రముల కెదురెక్కె యొడలి బంగారము చూరలిచ్చి తమిహెచ్చి వచ్చువిలుకానిపనులకు విచ్చలవిడిఁదచ్చనలులేకతత్తరించు నమ్మత్తకాశి నింగూడి యానసరసుండును.

సీ. కీలుకొప్పూడకచేతఁగీలించినను మోవిపల్లంటులేర్పడఁబాళినొక్కి
కంచుకంబెడలించి కనకచంబులపైనఁగరజక్షతంబులుగల్గఁబట్టి,
మొగమెత్తిచెక్కిళ్లఁదగుపత్రములుమాయ మోహంబుమీఱంగముద్దులాడి
చేలంబుఁదొలఁగించి చిన్నారి తొడలపై గిల్లులేర్పడఁగఁగిల్లింతచేసి
మించునానాఁగుహాఁ గారుగాంచియలరి, చిన్నిలేఁగౌనుదీవియఁజేతఁబట్టి
వళులయందముఁజూచి భావమునగరఁగి, నీ విఁదిగఁజార్పఁగాఁజేయుసెమ్మెఁదార్చె.

అప్పుడా సీమంతవతీమణియు లజ్జయతిశయించి కాంతునికరంబొకచేతంబట్టుకొని ప్రాణనాథా యిదినీకుఁదగదు. కొంచెమునిలువుము అనిచెప్పిన నాకుమారుండును దానికరముఁబట్టికొని కాలిబొటనవ్రేల నాయింతిచీరచెఱుంగుబట్టి తిగిచిననీవియుఁ

దిగజాఱ నందుకు మందారమాల సిగ్గతిశయించి నాయకునికన్నులు మూసెను. అప్పటి యాతరుణుల తమకంబు నేమనిచెప్పంగలను.

క. తారుణ్యమునిండమిచే, సారమణీమణికొంకితయలపటమైనన్
జారసురతంబుగావున, కోరికలనుమదినివెల్లికొలుపుచునుండెన్.

ఇట్టుండ నప్పుడు వారల కొక శ్లోకము వినఁబడియె.

శ్లో. అస్యాసుతావత్సుమసర్దసహాసుభృంగ, లోలంవినోదయమనస్సుమనోలతాసు
బాలామజాతరజసంకలికామకాలే, వ్యర్థంకదర్థయసికింనవమల్లికాయాః.

[టీ. భృంగ=ఓతుమ్మెదా ? అస్యాసుతావత్=ఇకరములయిన; సుమనోలతాసు=పూఁదీగెలు, ఉపమర్దసహాసు = నీయొక్క యుపభోగమున కోర్చుకొనందగినవి ; యుండఁగా, (వానియందు) లోలం=చంచలమగు, మనః=మనస్సును, వినోదయ=వినోదింపఁజేయుము. బాలాం=లేఁతదియును, అజాతరజసం = పుష్పాడినిండిపర్వనిదియు నగు, నవమల్లికాయాః=బండిగురుగిజతీవెయొక్క, కలికాం=మొగ్గను, అకాలే=సమయముకానిసమయమున, వ్యర్థం = నిష్ప్రయోజనముగ, కదర్థయసి = బాధపఱచుచున్నావు, కిం=ఏల

ఓతుమ్మెదా నీకుపభోగార్హములగుపూఁదీనియలుండఁగా నీచంచలమగు మనస్సును వానియందు వినోదపఱచుకొనఁగూడదా ? అట్లుచేయక మిగులపసిదియై పుష్పాదులుగ్రమ్ముకొనవినవమల్లికయొక్క మొగ్గను బట్టుకొని విశేషముగ బాధించుచున్నావిదియేలా. అట్లుచేయుంట కిదిసమయము కాదే. అని తాత్పర్యము.

ఇందుకు వ్యంగ్యార్థము. ఓ సరసుఁడా నీకుఁగలమోహంబుదీఱున ట్లెన్నివిధముల భోగించినను నీయుపభోగమున కోర్చుకొని, మనమున ననురాగము వృద్ధికాఁగా నీతోఁ బెనంగందగిన కాంతామణులెందఱోయుండఁగా స్త్రీయన్న మాత్రముననే గరంగివారి సంభోగాదులకు తహతహపడు నీహృదయంబును వారలయందు సంతోషపఱచుకొనం గూడదా ? ఈమందారమాలయో మిక్కిలిపసిది. నమర్త్యాడినదియుఁగాదు. ఇంకను మైదీగెవీడినదికాదు. అట్టిదీనిని సురతాదులకుం దార్చుచున్నావు. ఇందువలన దీనికి శ్రమముగలుగునుగాని యనురాగంబు గలుగదే? దానికనురాగములేనిచో నీకును సుఖంబు లేదుగదా ? ఉత్తమమైన రాజసంతతిఁబుట్టిన మత్తకాశిని గాన యౌవనావిర్భావమునంగలుగు లావణ్యమాత్రంబునన వలపుఁగొలిపింప నీవిట్లేలచేసెదవు.]

అనిచెప్పఁగా మందారమాలయు రాజపుత్రుండునువిని యదిరిపడి యొదలు ఝల్లుమన పతివ్రతతో నాతలిరులకయ్యమైనుండిలేచిరి. రాజకుమారుండును మధుమంతంబు నపుంజసియె. మందారమాల మునుపదగాన నేయునదియోయుంగక సంభ్రమించుచుండఁ

కమలవతివచ్చినప్పుడు ఓసఖీ! యేలయీతత్తఱపాటు? భయపడకుము. నేను సమీపమున నున్నదానను. ముందు నిన్నుఁబట్టుకొనియలయించుచువచ్చిన గండుతుమ్మెద నిన్ను వదలిచనియె అనిచెప్పిన మందారమాల యేమియుంబల్కలేక తనతప్పు పరులంగని పెట్టిరిగదాయని చింతించుచు నెంతయనునయించినను మాటలాడనొల్లకున్న నాచిన్నారి కన్నియను వెన్నుచఱచి నేనుండనీవు నితరులకు వెఱవవలసినదిలేదు. అనిచెప్పుచు నొడలుదుడిచి చీరసైరించి రైకదొడిగి యాభరణజాలంబులు చిక్కులెడలించి యామందారమాలయొక్క సౌధమునకుం దోడ్కొనిపోయెను.

ఇట్లు మందారమాల తనయింటికరిగి తాఁజేసినతప్పు మనసునఁదలంచుకొని ఇది యితరులకు తెలియబడియున్నది. ఇందున నేమికీడు మూడునో? భగవతి సాంఖ్యాయనినాయందు మిగులగౌరవముతో మెలంగుచుండునది. ఆమెకిదివిదితమగునేని నామొగమైనఁ జూడనొల్లదుగదా. పెనిమిటికిది యెట్లు తెలియకపోను. తెలిసిన నతనిమనంబునఁ గ్రోధమతిశయించి చంపంజూచుఁగదా? పెద్దలకు నిది నలుగురిలోఁదలవంపులై బాధించు. ఉత్తమమగుకులమునఁ జెఱుప నిట్టి జారిణినగు నేనేల పుట్టవలె. అప్పు డారాజకుమారుండు బతిమాలుకొనం ద్రోఁచివైచి యేలరాకపోతిని. బుద్ధి పెడతలఁబట్టెఁగదా. నలుగురు చెలులు గూడినప్పుడు నన్నుంగాంచి భావముల నయర్థంబుంచుకొని యొండొరుల మొగములు గాంచుచునన్యాపదేశముగదూఱరా? ఇదియిప్పుడె మగవారిమాటములకు సమ్మతింప నీకనెట్టికులటయగునోయని యందఱువాడుకొందురు. ఏమనుకొన్న నేమియున్నది. నిందకొడిగట్టియేకదా యూసుందరునిపొందుకు సమ్మతిఁజెందితి. ఏమి చేతు సఖులమొగములుగాంచి మాటలాడ నిష్టంబు గాదు. సఖీజనములు నన్నుంగాంచి యీమోవిపై పలునొక్కు లేమి? ఈగుబ్బలపై నఖక్షతంబులేమి ఈతొడలపై గిల్లులేమి యని యడిగినందుకేమి యుత్తరం బొసఁగఁగలను. అని యిట్లనేక విధములం దలంచుకొనుచు, గురుజనభీతిచేఁ జింతాసాగరమునమునింగి దరిగానలేక పరితపించుచుఁ జెక్కిటంజేయిచేర్చి యాకమలవతివలనఁ గదా నాకిట్టికష్టంబు సంభవించె దీనిస్నేహంబు కపటంబని యెఱుంగక చెడిపోతిని. ఇప్పుడు దాని నుదాసించినను గార్యహానియుం బ్రమాదముఁ జేకూఱకమానదు. దానికి మనోవిరోధములేక ప్రవర్తింప వలసియున్నది. అని కొంత తడవనుకొని చీమచిటుక్కుమన్నను భయపడుచు మనమున నూరటజెందక యుండఁగాఁ గమలవతి దానికిసమీపించి యోచిన్నదానా యేల యిట్లుచింతించెదవు. నీకునేను బహిశ్చరమగు ప్రాణమునుగాని యన్యురాలఁగాను. మీర లన్యోన్యసంగతులు చేయుచుండఁగా నంతకుఁజెంతలనున్న యితరకాంత యొకతెంగినందున నెట్టికీడువాటిల్లునోయని యులుకుచున్నావు. నానేరుపు మెరయఁ గొన్నిదినములలో దానినట్లచేసి నీకుంజూపుదు సంతసింపకుము. అనియూరార్చిన

నూరడిల్లి ప్రియసఖి యట్లొనరించెదవేని నాహృదయమునను దుఃఖము వాయును. ఇది యనతికాలమునఁ జేయవలయును. దీర్ఘకాల మగునేని దానిచే నిది ప్రకాశింపఁ బడకమానదు. తంత్రమున జాగరూకవై ప్రవర్తింపుము, అని చెప్పుచు నాకమలవతి గాక యితరసఖుల సమీపమునకు రానీయక భోజనాది కృత్యంబు లామగువవలనన ముగించుకొని యానాటిరాత్రి శయనంబున నొంటిగాఁ బవ్వళించి రాజకుమారుని చెయ్వులు మనమునఁ దలంచికొనుచు, మంచియుద్ధమున నక్షత్రుడు తెగిన పోటరిబంటు విధంబుగనైన తనకొఱంతఁ దీర్చుకొన ననువులేదనియెంచుచు బంచశరబాణ భగ్నంబగు హృదయముతో నిదురరాక శయ్యపైఁబొరలుచు.

సీ. కౌఁగిటనాథుండుగదియించిసొగయింప నెదురొత్తులివ్వకయేలయుంటి
ననుమోవినాథుండునొక్కుచోఁదమిమీఱ నెదురప్పళింపకేనేలయుంటి
కంచుకంబెడలించికాంతుఁడుకళలంటఁ గుబ్బలనురమేలఁగ్రుమ్మకుంటి
నీవిసడల్చియానీటుకాఁడురమింప నొడలితోనొడశేలయరయనైతి.
గీ. మదనతంత్రమునకు వేదమదిఁగరంగి
యొలమితోహత్తిపైకొనకేలయుంటి
బాలఁగావునధైర్యంబుచాలకునికి
జేర్చిఁబలిసేలుకొనలేక జేలనైతి.

అని యిట్లనేకవిధముల మనసునందలంచుచుఁ గొంతసేపటికి నిదురఁగూరె. ఇట్లా మందారమాల యారాజకుమారుని పయింగల ప్రేమాతిశయంబువం గలుగుబాళిం దాళలేక యుండియును నితరుల కెఱుక పడకుండఁ బ్రవర్తించుచుండె. మేడపయికిఁ గూడ యెకనాఁడైనను దలచూపదు. ఉద్యానవనమునకు సఖులెన్నివిధముల వేడికొన్నఁ బోవనమ్మతింపదు. కేవలము తనయుండు కన్యాంతఃపురమునందు యితరులతో విశేషముగ మాటలాడక యేకతరంబయుండు.

ఇట్లుండ నొకనాఁ డొకపంజరముఁగొని కళావతి మంత్రికుమారుఁడుండు చోటికివచ్చిన నందలి ముద్దుచిల్కనుగాంచి దానిందనచేతిపై కెక్కించుకొని దువ్వుచుం జిలుకవుమొగంబునఁ దుఱంగలింప నాకీరముతోఁ గొన్నిమాటలాడి దానిచాతుర్యంబు నకు మెచ్చుకొనుచు నోపచ్చవిలుకానితేజీ యొక్కకథఁ జెప్పఁగలవా యనిన నదియుఁ గానిమ్మని యిట్లనియె. మంత్రికుమారుఁడా వినుము. ఏను మధుమంతనామక సౌధ మునకుఁ బ్రక్కఁ గట్టియుండు సాగరధవళంబను మేడలో వసించియున్న మదనమాల యనుకన్యకకుఁ గ్రీడాశుకంబను. నన్నది యతిప్రీతితోఁ బెంచుచు నాముద్దుమాటలకు సంతసించుచుఁ దనకుఁ బ్రాణపదముగా నుంచుకొనియున్నది. ఆమగువ కొన్నిదినములకు

ముందొకనాఁడు తనసౌధముయొక్క గవాక్షమార్గమునకు సమీపమునం గూరుచుండి సాముద్ధుమాటలకుఁ దద్దయుసంతసించుచుఁ దనచేతిమీఁదికెక్కించుకొని వినోదముగా జూచుచు నాత్మసౌధమునకు సమీపమునయుండు మధువంతపు నుద్యానవనమునందలి యొకబండి గురువిందపొదకుసమీపమున నొకపుష్పిణికాని కన్నియను మధనలీలలనల యించు నించువిలాసికిసమానుఁడగు విలాసిపురుషునింగాంచి కొంతసేపు వారిచెయ్వులు కన్నులారంజూచి యువ్విళులూరుచు ఆ మోహనాంగుండు దాని నతిచతురతతో పూసెజ్జకుందార్చి ముగుదగావున వలరాచపనుల కోర్వఁజాలదని యెఱింగియుఁ దమి హెచ్చి కొన్ని కామోపచారంబులుసలిపి రతికేళిఁగూడనుంకించి యా యలివపోఁక ముడివీడ్చి తమితలకెక్కికూడఁ బోవుసమయమున వారిచెయ్వులంగాంచి యత్యాతురయై యోచిలుకా యిప్పుడొక సమయోచితపద్యంబు వచింపవేయన నేనును "అన్యాసుతావదుకమర్దసహాసుభ్యంగ" అనుపద్యంబు వచియించితిని. అదివిని యా కాంతయుం కాంతుండును భయభ్రాంతులై తమయిండ్లకుంజనిరి. ఆ కాంతునింగాంచినది మొదలు మదనమాల మన్మథబాణ విభిన్నహృదయయై యాహారంబుఁగొనక సఖియలతో మాటలాడనొల్లక కేవలము బాష్పాయమానేక్షణములతో నెల్లపుడు కేలుకపోలమునఁ గీలించుకొనియుండ నచ్చటి దాసీజనాధికారము వహించి ప్రతిపదమువచ్చుచుం బోవుచున్న యీకళావతిసూచి యేకతంబ యనేకవిధముల ననునయించియుఁ దనభావంబు బయల్పఱుపకయుండ నేకతమున నన్నడిగి కలవృత్తాంతంబు దెలిసికొని యోచిన్నదానా నిన్ను దొంగలగు కిరాతులయొక్క బారికిం దప్పించుకొని తెచ్చిననాయందునీకు నమ్మిక లేదా! సిగ్గుచే నీవు చెప్పకపోయినను చిలుకవలన నంతయుం నెఱింగితి. ఇందుకుం దగిన మార్గంబు నేను వెతకఁగలను. కొంచెమోర్చుకొనియుండు మనిన నదిసిగ్గుచే మొగంబు వంచుకొనియుండఁగాఁ దానివీడ్కొని కళావతి నన్నుందీసికొని సితచంద్రమునకుఁబోయి యచ్చట నొకయెడ నొంటరిగఁబరుండి చింతాక్రాంత హృదయయైయున్న కమలవతింగాంచి ప్రియసఖీ యిప్పుడేలయిట్లు చింతఁగూరుచున్నావు. ఏమైన రహస్యంబులున్నవి బయల్పడనీయక నమరపెట్టుదము. అని చెప్పఁగాఁ గమలవతి కళావతింగాంచి యో ప్రాణసఖీ నీవుచెప్పినంతపని చేయంగలదానవు. కానచెప్పెదను. మనరాజకుమారునితో మదనమాల నెవ్విధినైనఁ జేర్పవలయుం. ఇందునీచాతుర్యంబుం జూపవలయుఁ. ఈ యర్థమతిగూఢంబై యుండునదయని మందలింపనందుకాయింతియలరి. శ్లో. తా మేవ ధ్యాయ తేతస్తే విస్మృష్టాసైవదూతికా" (అది యెప్పుడెప్పుడు వచ్చునాయని ధ్యానించుచుండు నాయకునియొద్దకు ననియేదూతిగాఁ బంపఁబడె.) అన్నట్లు ఏను నిప్పుడందుకై వచ్చియుండ నీవు నదియె యందలించితివి. మంచిదయ్యె. అనేకదినములనుండి మంధార

మాలాసక్త మయియుండు నీరాజపుత్రుని హృదయంబితరానురాగంబుఁ జెందునట్లొనర్చుట యిప్పు డవశ్యకర్తవ్యం బై యున్నది. అనిన వారిమాటలకడ్డంబుగా నే నిట్లంటిఁ ఒకనాఁ డీవిలాసియగు రాజకుమారుండు తనచెలికానితోఁ గూడి మదనమాలాసౌధసమీపమునఁ బోవుచుండి యతిమనోహరమగు నొకపాటవిని యొకింతసేపు నిలిచియుండె.

అప్పు డచ్చటి చెలికత్తెలు రాజకుమారుని సౌందర్యవిలాసంబుల కచ్చెరువుపడి యొకరితో నొకరు సల్లపించుకొనుచుండఁగా మదనమాల వీణెవాయించుటనిలిపి జాలమార్గసమీపమునకువచ్చి రాజకుమారునిం గాంచెను. రాజకుమారుండును మదనమాల సౌందర్యమును విలాసములుం గాంచి తనచెలికాని కిట్లనియె.

శ్లో. మాందూరాదరవిందసుందరదరస్మేరాననా సంప్రతి, ద్రాగుత్తుంగఘనస్తనాం
గణగళచ్చారూత్తరీయాంచలా, ప్రత్యాసన్న జనప్రతారణపరా పాణింప్రసార్యాంతికే,
నేత్రాంతస్యచిరంకురంగనయనాసాకూతమాలోకతే.

[టీ. కురంగనయనా = లేడి కన్నులవంటి కన్నులుగలయీకాంత, సంప్రతి = ఇప్పుడు, అరవిందసుందర = కమలమువలె మనోహరమగునదియును, దరస్మేర = చిఱునవ్వుతో నొప్పునదియునగు, ఆననా = మొగముగలదిగాను, ద్రాక్ = వేగముగ, ఉత్తుంగ = ఉన్నతములును, ఘన = గొప్పవియునగు, స్తన = చన్నులయొక్క, అంగణ = పైప్రదేశములనుండి, గళత్ = జాఱుచున్న, చారు = మనోహరమగు, ఉత్తరీయాంచలా = పయ్యెటకొంగుగలదిగాను, ప్రత్యాసన్నజన = సమీపించియుండువారిని, ప్రతారణ = వంచించుటయందు, పరా = ఆసక్తిగలదియునై, నేత్రాంతస్య = కనుగొనయొక్క, అంతికే = సమీపమున, పాణిం = హస్తమును, ప్రసార్య = ప్రసరింపఁజేసి, మాం = నన్ను, సాకూతం = అభిప్రాయగర్భముగ, దూరాత్ = దవ్వులనుండి, ఆలోకతే = చూచుచున్నది.

తా. ఈలేడికన్నులవంటి కన్నులుగలకాంతామణి కమలమువలె మనోహరమైన తనమొగమునం జిఱునవ్వొలయ, ప్రతిక్షణమునకును తారుణ్యమదముచేతఁ బైకినుబ్బి గబ్బితనముతో నొప్పుగుబ్బచన్నులపైనుండి వలిపెంపుఁబయ్యెటజాఱఁగా నది చక్కనొత్తుకొనకయ తనసమీపముననుండువారల కెఱుకపడకుండం దన నేత్రాంచలమునొద్ద హస్తముంచుకొని కొన్నియభిప్రాయములు నాకుం దెలుపునట్లు నన్నుం గాంచుచున్నయది.]

అనిచెప్పి యంతలోనిటునటు సంచరించువారలం గాంచి తొలంగిచనియె. ఆపద్యం బేనువింటిఁ గాన నాతనిభావంబు మదనమాలయందును లగ్నం బై యున్నదని యెఱుంగుదు, గంభీరహృదయుండు గాన వెలియిడకయున్నాఁడు. ఒక్కింత సూచింపం జేయ నది మరలతలంపునకు రాఁగలదు. ఆసంగతినిగుఱించి యేనుమంతలించెద. మీరును సమీపమున

నుండి వినుండు. అనిచెప్పిన వర్తయనిశి. అంతనక్కడనుండి యెగిరిపోయి రాజకుమారుని కరంబుపై వ్రాలితిని. అతండు నన్నుంగారవించి చక్కెరలువెట్టి నీవు పెంపుడు చిల్కగా నున్నావు. నీకనేకనాయికానాయకులసంగతులు తెలిసియుండుఁగాన రమణీయమగు నొకపద్యంబు వచియింపుమన నిట్లంటిని.

శ్లో. తస్యాస్సాయదిగాయతి శ్రుతికటుర్వీణాధ్వనిర్జాయతే
యద్యావిష్కురుతేస్మితానిమలినైవాలక్ష్యతేచంద్రికా
ఆస్తేమ్లానమివోత్పలంనవమపి స్యాచ్చేత్పురోనేత్రయో
త స్యాశ్శ్రీరవలోక్యతేయదితటిద్వల్లీవివర్ణైవసా.

టీ. సాతన్వీ = అప్పుడు నీవుచూచిన కృశాంగి, యదిగాయతి = కంఠముతోఁ బాడుసేసి, వీణాధ్వనిః = వీణియయొక్కధ్వని, శ్రుతికటుః = చెవులకుఁ గఠోరముగా, జాయతే = అగుచున్నయది. ఆకాంతయొక్కకంఠధ్వని విన్నయెడల వీణాధ్వనికర్ణకఠోరమైయుండుననుట, స్మితాని = చిఱునగవును, యద్యావిష్కురుతే = బయలువెడల నిచ్చెనేని, చంద్రికా = వెన్నెల, మలినైవ = మాలికిగానె, ఆలక్ష్యతే = కనఁబడును, దానియొక్కచిఱునగవు పెదవిదాఁటిరాదు. ఒకవేళ పెదవిపైకిందోఁచెనేని దాని తెల్లందనమునకు వెన్నెల నల్లగానే కనఁబడుననుట, నవమపి = క్రొత్తదైనను, ఉత్పలం = నల్లకలువ, తస్యాః నేత్రయోఃపురోయది = దానికన్నులయెదుటనున్నట్టయిన, మ్లానమివ = వాడినదానివలె నుండును, దీనికాటుకకన్నులయొక్క నల్లందనమునకు సరిరాక క్రొత్తకలువపూవయినను వాడినదానివలెఁ గనంబడును, తస్యాః = దానియొక్క, శ్రీః = దేహకాంతి, అవలోక్యతేయది = చూడఁబడినదాయెనా, సాతటిద్వల్లీ = ఆమెఱుపుఁదీఁగె, వివర్ణైవ = కాంతిలేనిదిగానేయగును. దానిశరీరకాంతిఁగనుఁగొన్నవారికి మెఱుపుఁదీఁగెయందు కాంతియున్నట్టులోఁచదు అనితాత్పర్యము.

అనివిని వీణవాయించుచునిలిపి తన్నుఁగానవచ్చినగాంతామణియొక్క ముద్దుచిల్కయినదియని యెంచి యారాజకుమారుండు దానియాకారరూపరేఖావిలాసములను మనంబునకురాఁగా నాచిలుకతో నిట్లనియె. ఓచిలుకా ఆకాంతామణియొక్క సౌందర్యాదులెట్టివేయనుటకు సందియములేదు. ఏనునొకించుక దానింగుఱించి చెప్పెదవినుమని యిట్లనియె.

శ్లో. కర్ణారుంతుదమేవకోకిలరుతంత స్యాశ్శ్రుతేభాషితే
చంద్రోలోకరుచిస్తదాననరుచేః ప్రాగేవసందర్శనాత్
చక్షుర్మీలనమేవతన్నయనయోరగ్రే మృగీణాంవరం
హైమీవల్లిరపితాపదేవలలితాయాఃవన్న సాలక్ష్యతే.

[టీ. తస్యాఃభాషితే = ఆకాంతయొక్క పలుకు, శ్రుతేసతి = వినఁబడునేని, కోకిలరుతం = కోవెలలధ్వని, కర్ణారుంతుదమేవ = కర్ణకఠోరమే, తదాననరుచేః = దానియొక్కముఖకాంతిని, సందర్శనాత్ప్రాగేవ = చూచుటకుమునుపే, చంద్రే = చందమామయందు, లోకరుచిః = జనులకభిలాషయుండును. దానిముఖముఁజూచెనేని చంద్రునియందెవ్వరికి నభిలాషజనింపదనిభావము. తన్నయనయోరగ్రే = దానికన్నుల యెదుట, మృగీణాం = లేళ్లకు, చక్షుర్మీలనమేవవరం=కన్నులుమూసికొనుటయే మేలు. దానికన్నులయెదుటః దమకును గన్నుల సౌందర్యముగలదని తిరుగుటకంటె, దమకుఁ గన్నులే లేవని లేళ్లు కన్నులుఁమూసికొనుటయే మేలు. యావత్ సానలక్ష్యతే = ఎంత వఱకాకాంతకనఁబడక యుండునో, తావదేవ = అంతపర్యంతమే, హైమీవల్ల్యపి = బంగారుతీఁగెయును, లలితా=మనోజ్ఞమైయుండును. దానిని గాంచిన వెనుక బంగారు తీఁగె మనోజ్ఞమైతోఁచదనుట.]

అని చెప్పిన నేను నాతనిరసజ్ఞతకు మెచ్చుకొని యారాజకుమారునితోనిట్లంటిని,

శ్లో. యాచంద్రస్యకళంకినోజనయతిస్మేరాననేనత్రపాం
వాచామందిరకీరసుందరగిరో యాసర్వ దానిందతి
నిశ్వాసేనతిరస్కరోతి కమలామోదాన్వితా న్యానిలాన్
సాతైరేవరహ స్త్వయావిరహితా కాంచిద్దశాంనీయతే.

[టీ. యా = ఏకాంత, స్మేరాననేన=చిఱునగ వొలయుముద్దు మొగముచేత, కళంకినఃచంద్రస్య = కళంకముగలవాఁడగుచందురునికి, త్రపాం = సిగ్గును, జనయతి = కలిగించుచున్నదో? అనఁగాఁ గాంత తన నగుమొగముచేతఁ గళంకముతో నొప్పుచుండు చందురునికి సిగ్గుకలుగునట్లు చేయుచున్నదియనుట, మొగముకళంకము లేక యున్నదిగాన కళంకి యగుచందరుని మీఱుచున్నదియనిభావము. యా = ఏకాంత, వాచా = తనప ల్కులచేత, మందిరకీర = ఇంటిపెంపుడుచిల్కలయొక్క, సుందరగిరః = మనోహరము లగుమాటలను, సర్వదా = ఎల్లపుడును, నిందతి = దూఱుచున్నయదియో? అనఁగా చిల్కపల్కులకంటె దానిపల్కులు మిగులరసావహములనుట. యా=ఏకాంత, నిశ్వాసేన = ఊర్పులచేత, కమలామోదాన్వితాన్ = తామరలవాసనతోఁగలసియుండు, అనిలాన్ = వాయువులను, తిరస్కరోతి = తిరస్కరించుచున్నదో? అనఁగా దానియూరుపులలో సొగసైనవాసనయున్నది గాన కమలగంధముతోఁ గలసినమలయమారుతములను తిర స్కరించుననుట, సా = ఆకాంత, త్వయావిరహితా = నీచేతవిరహముకలిగింపఁబడినదై, రహః = ఏకాంతమందు, తైరేవ = ఆ చంద్ర శుక వచన మలయమారుతములచేతనే, కాంచిద్దశాం = ఒకయవస్థను, నీయతే = అనుభవింపఁబడుచున్నది. ముందు తమ్ము

నపమతించిన యారమణిని సమయమువేఁచియుండి యిప్పుడు భవద్విరహముచేత నించుక తాపంబునొందుటంగాంచి చంద్రుఁడు శుకములుగను కమలగంధపువాయువును దాని నెవ్వరులేక యొంటినుండఁగాఁజూచి యధికముగ బాధించెదరు. ఇవియన్నియు విరహుల కుద్దీపకములనుట.]

ఇట్లు నేనువచియింపఁగావిని యాకుమారుఁడొకయింతయాలోచించి తలయూఁచి యోచిన్నిచిలుకా యాకులుకుబోడి శోకదశ కలిగి యున్నదని యంటివి. అదియెట్టిదో తెల్పుమనఁగా నేను మరల నిట్లంటిని. ఏమిచెప్పంగలను ఆరమణీమణియొక్క విరహవేదనను, వినుము.

శ్లో. నైష్ఠుర్యంకలకంఠకోమలగిరాంపూర్ణస్యశీతద్యుతే
స్తిగ్మత్వంబతదక్షిణస్యమరుతోదాక్షిణ్యహానిశ్చతాం
స్మర్తవ్యాకృతిమేవకర్తుమబలాంసన్నాహమాతన్వతే
తద్విఘ్నఃక్రియతేతృణాదిచలనోద్భూతైఃత్వదాప్తిభ్రమైః.

[టీ. కలకంఠకోమలగిరాం = మనోహరములగు కోవెలలధ్వనులయొక్క, నైష్ఠుర్యం = పరుసఁదనమును, పూర్ణస్యశీతద్యుతేః = పరిపూర్ణచంద్రునికి, తిగ్మత్వం = కఠోరత్వమును, దక్షిణస్యమరుతః = మలయమారుతమునకు, దాక్షిణ్యహానిశ్చ = ప్రీతిలేకపోవుటయుఁను, తాంఅబలాం = ఆపసిగోలను, స్మర్తవ్యాకృతిమేవ = స్మరణమునకుఁదగిన యాకారముగలదానిఁగానే, (అనఁగా జీవించియుండు నేని చూడవచ్చును; అనంతరము మనస్సునందుమాత్రమేకదా తలంపవచ్చుననుట) కర్తుం=చేయుటకు, సన్నాహమాతన్వతే = సన్నాహమును చేయుచున్నవి. తృణాదిచలనోద్భూతైః = తృణము మొదలగునవి చలించుటవలనఁ గలిగినవియగు, త్వదాప్తిభ్రమైః = నీయొక్కపొందుగలుగుననుభ్రమలచేత, తద్విఘ్నః = ఆ సాహసపుఁబనికివిరోధము, క్రియతే = చేయఁబడుచున్నయది. అనఁగాఁ గోవెలపలుకు లింపయినను ఆనకు మహాపరుషములగుటవలనను, చల్లఁదిన మునకిరవులగుచంద్రునికిరణములు తనకు మిగుల కఠోరములగుటచేతను, మలయమారుతము దాక్షిణ్యముమాని విసరుటచేతను, ఆకాంతప్రాణములఁబాయ యత్నించియు తృణములు మొదలగునవి చలింపఁగా నీవువత్తువేమోయనితలఁచి మానుకొనుచున్నదనిభావము.]

అనఁగా నతండును ననుంగాంచి సంతసించి నీచమత్కారవచనములకు నాకు సంతోషమును ఆకాంతయొక్క యవస్థఁదలంచిన భయమును గలుగుచున్నది. ఏమి చెప్పుదు. కాముకులయొక్క శరీరమును ప్రాణములును సౌఖ్యములును దూతికలచేత నున్నవి. అనఁగా నేను దూతికలను మీకుహితంబుఁగోరుచునే ప్రవర్తింతురనిచెప్పి

యాతనిపీడ్కొని కళావతి కమలవతులం గాంచి వింటిరా రాజకుమారుని వృత్తాంతంబన వారును సంతసించిరి. మీఁదటికార్యము నరయనువూహించి నన్నుం దీసికొని కళావతి మదన మాల యింటికిం జనియె. ఓ మంత్రికుమారుఁడా యిట్లువచ్చి యాకళావతి మదనమాలకుఁ బన్నిటఁ జలకం బాడించి జిలుఁగువలువలు ధరింపఁజేసి యస్తమయమున నో మదనమాలా మన మిరువురము వేడుకగా మధుమంతముయొక్క యుద్యానవనమునకుం బోయి యచ్చటిపూఁబొదరిండ్లసొంపు గాంచి పువ్వులం గోసికొని మరల వత్తమురా యని యందు కొడంబడిన యామదనమాలం దోడ్కొని యొకరహస్యమార్గమున సౌగరథపథమును నిర్గమించి యాతోఁటకుం జనియె. ఏనును వారివెనువెంటఁ బోతిని. అట్టులనేకములగు పూఁబొదరిండ్ల నామదనమాలకుం జూపుచుంగొని చని యొకచోట మనసునిచలువపఱిచిరి యోయనందగి యతిమనోహరమై తమాలవృక్షంబులనీడలచేతఁ జీఁకటులుగప్పుచు సూర్యకిరణములు చొచ్చుటకనువుపడని యొకపొదరింటిం గాంచి దానిలోనం బ్రవేశించిన నప్పుడే నచ్చోటికిం బోయి యెదురనొకగుజ్జుతేమావికొమ్మపైనుండఁగాఁ గళావతి నన్నుం బట్టుకొనునట్లువచ్చి యెగయఁదోలిన నేను నాచోటువదలి పొదరింటి వెలికి రాఁగాఁ గళావతియు నామదనమాలం గాంచి యోసఖీ మనకేళీశుకం బెగిరిపోవుచున్నది, పట్టుకొనివచ్చెద. నీవు బహుదూరము సంచరించి బడలియున్నదానవు. నాతోఁ రాఁజాలవు అనిచెప్పి యానెపంబున వెలుపలికేఁగి కమలవతిచేఁ గృతసంకేతుండై వచ్చియున్న రాజకుమారునికిం గనుసైగసేయఁ దటాలున నతండును ఆపొదరింటి కడ్డంబుగా వచ్చి నిలువంబడెను. ఆవిలాసం బేమనివర్ణింతు!

శ్లో. కాంతేదృష్టిపథం గతేనయనయో రాసీద్వికాసోమహాన్
ప్రాప్తేనిర్జనమాలయంపులకితా జాతాతనుస్సుభ్రువః
వక్షోజగ్రహణోత్సుకేసమభవత్సర్వాంగకంపోదయః
కంఠాలింగనతత్పరేచగళితానీవీదృఢాపిస్వయమ్.

[టీ. కాంతే=పెనిమిటి, దృష్టిపథం = నయనమార్గమును, గతే = పొందఁగా, నయనయోః = కన్నులయందు, మహాన్ వికాసః = గొప్పవికాసము, ఆసీత్=కలిగెను, నిర్జనమాలయం = జనశూన్యమగునింటిని, ప్రాప్తేసతి = పొందఁగా, సుభ్రువః=కాంతయొక్క, తనుః = శరీరము, పులకితా = గగుర్పాటుఁజెందినదిగా, జాతా = అయ్యెను, వక్షోజగ్రహణోత్సుకే సతి = బిగిచన్నులఁబట్ట నుంకింపఁగా, సర్వాంగకంపోదయః = సమస్తావయవములయందు వణఁకుగలుగుట. సమభవత్ = సంభవించెను. కంఠాలింగనతత్పరే చ =కంఠము నాలింగనము చేసికొనంబోయినపుడు. నీవీ=పోఁకముడి, దృఢాపి=ఇంతకుముందు గట్టిగాఁగట్టుకొనంబడినదైనను, స్వయం=తానే, గళితా = జాఱిపోయెను.]

ఆకాంతకునాయకుఁడు అగపడినప్పుడే కన్నులయం దోకవికాసంబుగలిగె. ఇంతలోపల నతండా నిర్జనమగు పొదరింటఁ బ్రవేశింప దేహమెల్ల పులకాంకురములచే నిండిన దయ్యెను. అదిగాంచి యాతండు సమీపించి మందహాసముతో దానికేలు తనహస్తమునం బట్టుకొని మెల్ల మెల్లన బిగువుగబ్బిగుబ్బలంటం జేయుదాని నొడలెల్ల ఝల్లుమని యొకకంపము జనియించె. మెల్లమెల్లగా వెన్నుచఱచి యాకాంతుండు దానియొక్క కంఠము నాలింగనము చేసికొనంబోవుడు ముందుగట్టిగాఁ గట్టుకొని యున్నదియయినను తమి విశేషించినందున పోఁకముడి తనంతటతానె దిగజారిపోయెను. అట్లు జాఱిపడినచీరె నెత్తికొనంబోయిన నాకాంతామణి కందనీయక యాసరసుండు దానిచేలమును బోటనవ్రేల నావలికిం జిమ్మివం జేయునదిలేకయున్న యావన్నెలాడిం దనకరంబునం బట్టి తలిరులశయ్యకుం దార్చిన నాయింతి సిగ్గుచే నన్నుంగనుంగొనిన నింక నేనచ్చట నుండఁ గూడదనియెంచి యాపొదరింటి వెలుపలికిఁ బోతిని. అట్లు వెలుపలనుండు నాకు,

సీ. కేళిమైపలినేయుంగిల్లింతలకుఁదానునాలియలంతిగానవ్వుటయును
తమి జూఱుక్కన మోవిధవుఁడునొక్కననోర్వఁజాలకసీత్కృతుల్సల్పుటయును
రతిఁగూడునప్పుడు సలిగళంబునఁబట్టుపావురాపలుక్కులవంతములును
చాలువీడుము వద్దుసఖివచ్చునోయే మొ యని మెల్లగాఁగాంతయనుపలుకులు.
గీ. చేతులం బిసిర్పఁగడియాలచిన్నిసులువు
సరములొండొంటినొరసెడిసరసరవము
గలసినాకర్ణరంగళికిఘనసుధార
సంబొలుకుచుండెఁ నంతలోసవిధభూమి

మందారమాలయుంగమలవతియును బొదలమాటునఁ బొంచి పొంచి చప్పుడు సేయక యడుగులిడుకొనుచు వచ్చుచుండఁగాఁగాంచి ఆహా ! సమయము తప్పివచ్చినదని యెంచి యామదనమాలారాజకుమారుల కెచ్చరిక సేయఁదలంచి యేకకుంజంబులోనికిం బోతి. అప్పుడు సమరతిఁజాలించి మగచెయ్వులకుంగడంగిన నాసరసు లన్యంబేమియుం దెలియంగకుండ నిప్పుడు రసభంగంబు సేయంజనదు. వారు కేవలము సమీపమునకు వచ్చినప్పుడు దెల్పెదనుగాకయనియెంచి యానికుంజమందలి తమాలవృక్షపుంబత్త్రముల చాటున నుండి మందారమాలాకమలవతులను మదనమాలారాజకుమారులను గని పెట్టియుంటిని.

అనిచిలుకచెప్పగా మంత్రికుమారుండువిని సంతసించుచు ననంతరవృత్తాంతంబు విననత్యుత్సుకుండై యుండెను.

ద్వితీయతరంగము సమాప్తము.

శ్రీ రాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

చమత్కారకథాకల్లోలిని

తృతీయతరంగము

శారదమునినన్నుత
మానవతీపంచబాణ మధుదైత్యహరా
మానసరజనక సత్య
జ్ఞానానందస్వరూప జలజాతాక్షా.

అవధరింపు మట్లు తదనంతర వృత్తాంతం బెఱుఁగం గోరి యున్న మంత్రికుమారునితోఁ జిలుక యిట్లనియె. అవ్వాడా మదనమాలయు,

సీ. పతి పేరురముపైకి బాళిమీఱఁగ నెక్కి కులుకుచన్నుబ్బులఁ గ్రుమ్మిక్రుమ్మి
సాధువేమమున మోము నర్తిలఁగదియించి నును మోవి మొనపంట నొక్కినొక్కి
పెనిమిటియూరులఁ బిక్కతోఁ గదియించి యూదపుఁదొడలచే నదిమియదిమి
మోహనాంగునియంగములయందుఁ గలయంగఁ జెలువున మైదీఁగెఁ జేర్చిచేర్చి

గీ. సుందరాంగునిచెయ్వుల సొక్కిసొక్కి కాంతుఁడింపొందులీలలఁ గాంచికాంచి
సురతచాతుర్యముల వేడ్కఁ జూపిచూపి సలిపె మగలీల లాబాల సరసలీల.
ఇట్లొకింతతడవు వినోదంబునలిపి తద్రతాంతంబునందు.

చ. పులకలు గ్రమ్మఁగా మెయినిఁ బువ్వులు వేనలినుండి రాలఁగాఁ
బలుమఱు నూర్పుగాడుపులు బర్వఁగ లేఁజెమటల్ దొరంగఁగాఁ
గలికియు లేఁతనవ్వులయఁ గాంతునికన్నులు మూసి సిగ్గునన్
సొలుపులు బైకొనంగఁ బతి సొక్కఁగ వక్షముపైన వ్రాలినన్.

సరసుండును దాని బిగ్గకవుంగలించి మోవితేనియ లానెమెలిచ్చుచుండె. అట్టి సమయమున మందారమాలమాత్రము లతానికుంజమునకుందరిసి వచ్చుచుండెను. మదనమాల రతి చతురతఁ గనుచు నన్యం బొకింతసేపు మఱచియున్న దానంగానఁ గమలవతి మందార మాల నెడబాసియానికుంజపు ద్వారమునకు వచ్చుచుండుట యెఱుంగకైతి. అట్లు

సమీపమునకు వచ్చుమందారమాలం గాంచి నేను దాని రాక మదనమాల కెఱింగింప నెంచి 'యోమందారమాలా నీవీసమయమున నిక్కడికేలవచ్చితివే' యని యడిగితిని. యామదనమాల భయసంభ్రమంబులతోఁ దలిరులశయ్యాడిగ్గి యంతకుంజెంతలనున్న తన చీర దాని క్రిందనుండు తీఁయలలోఁదగులుకొని గొబ్బున విడదీయుటకు రాకుండఁగా సంభ్రమంబునందిగిచి గొత్తుకొని ఎడమప్రక్కగా కుంజద్వారమునకు వచ్చుమందార మాల నాకెదురగుటకుముందె కుడిప్రక్కగాఁజని యచ్చటి వేఱు పొదరిండ్లలో డాగు దును అని యనుకొని యతివేగముగ వచ్చుచుండెను. అప్పుడు కటూలువం గమలవతి యెదురై యామందారమాలను వేగిరంబ రమ్మని యదియుం నట్లురాఁగా నాకస్మికంబగు తనరాకకు నివ్వెఱపోయి యేమిచేయుందోఁచకయుండు మదనమాలంజూపి యిట్లనియె.

శ్లో. బిభ్రాణా కరపల్లవేన కబరీ మేకేన పర్యాకులా
మన్యేన స్తనమండలే నిదధతీ స్రస్తం దుకూలాంచలం,
ఏషా చందనలేశలాంఛితవపు స్తాంబూలరక్తాధరా
నిర్యాతి ప్రియమందిరా ద్రతిపతే స్సాక్షాజ్జయ శ్రీరివ.

[టీ. ఏకేన = ఒక, కరపల్లవేన = చిగురుటాకువంటి తనచేత, పర్యాకులాం=వీడి నట్టి. కబరీం = కొప్పును, బిభ్రాణా = పట్టుకొన్నదియై, అన్యేన = మరియొకచేత, స్రస్తం = జారిన, దుకూలాంచలం = కట్టుచీరె చెఱంగును, స్తనమకలే = కుచస్థలము నందు, నిదధతీ = ఊఁచుకొన్నదియై. చందనలేశలాంఛితవపుః = అచ్చటచ్చట గంధపుఁ బూఁత రేఖలుమాత్రముకలిగియుండు శరీరముగలదియుఁ, తాంబూలరక్తాధరా=విడెము వలన నెఱుపుగదిరిన మోవిగలదియు నై, ఏషా = ఈకాంత, ప్రియమందిరాత్ = నాయకుఁడుండుసంకేతగృహమునుండి, రతిపతేః = మన్మథునియొక్క, సాక్షాత్ = ప్రత్యక్షమయిన, జయశ్రీరివ=విజయలక్ష్మివలె. నిర్యాతి=వెడలివచ్చుచున్నది.]

ప్రియసఖి మందారమాలా? ఈ కాంతారత్నముంగాంచితివే! ఇది తానుపరతిం బతి గూడునప్పుడు వీడిన కబరీభారము నొక కరమునం బట్టుకొని, మఱియొకచేత జాఱి పోయిన కట్టుచీరచెఱంగుచే గుబ్బలకొనలు మూసికొని, గాఢాలింగనములందు నాయ కుని మేనంటి మాసిపోయిన మంచిగంధపుఁబూత యొక్కొకచోటఁ గన్పడఁ దాంబూల ముచే నెఱ్ఱనగు నధరంబుతో నిదె వచ్చుచున్నయది. ఇప్పుడీకాంతారత్నము తన కాంతునితో మగచెయ్వులుసలిపి మదనసంగరమున జయుంబంది వెడలుచున్నది. దీనిం జూడ నా మన్మథుని విజయలక్ష్మి మనకు ప్రత్యక్షమైనట్టుండలేదా? అనఁగా మందారమాలయుఁ జెఱునగవంకురింపఁ దలవంచుకొని ప్రియసఖి యిప్పుడు మనమియ్యె దకువచ్చుట సరికాదు పోదమురమ్మని కమలవతిం దీసికొని తనయింటికిఁబోవుచు దానిం

గాంచి యోయమ్మా నీవెంతపని యొనరించితివే ? సఖియయ్యు నీవేసఖివి ? దూతికవన్న నీవేదూతికవు. అనియగ్గించి తన ముక్తాహారమును దానికి బహుమానంబుచేసి యింక నీప్రక్కింటిదానివలన నాకు భయంబులేకుండఁజేసి నన్నుఁగాపాడిన నీకు నీకోరిన ధనంబులెల్ల నొసంగెదను అని తీసికొనిపోయి యపరిమితములగు ధనములొసంగి విశేషముగ దాని మన్నించుచు నిది నాకుం బ్రియసఖియైనందున నెంతపనినైన సాధింపం గలను. ఇప్పుడీ రాజకుమారునికి నన్నప్పగించి కపటముగ స్వాధీనపడు నట్లొనరించిన విధముగ మఱియొక్కనికిం బట్టియిచ్చునేమో యనుభయముమాత్రము నాకుదీనియెడలఁ బాయదు. అని యనుకొనుచు మరల నారాజకుమారునిపొందు కువ్విళులూరుచుచుం డెను. అక్కడ పొదరింటిలో మదనమాల కమలవతిని జూచినంతమాత్రమున నివ్వెఱ పోయి పుత్తడిబొమ్మరీతి నొకింతసేపు స్తబ్ధయైయుండి ; కమలవతి సెప్పిన యెత్తిపొడుపు మాటలకు బదులుసెప్పలేక వారు పోయిన వెనుక చింతాక్రాంతయై బొటనవ్రేల నేల వ్రాయుచు మానంబుకోలుపోయినందుకు వగచుచు తాను మందారమాలచేసిన తప్పు కని పెట్టి తుమ్మెదపైఁబెట్టి యన్యాపదేశముగా నీ చిలుకచేతం జెప్పించినందుకుఁ గమలవతి యిట్టిసమయమునవచ్చి నా సౌందర్యమును నుతియించురీతిగ నాతప్పు చేతఁబట్టుకొని దెప్పి చూపుచుంబోయెను ! దీనివలన నేనేమి సంకటములు సంభవింపనున్నవో ? ఎన్ని కల్గినను ఓర్చుకొనుటకయిగదా యీ మదనమాలను భూమిపయి దేవుఁడు సృజియించె. అని యనుకొనుచు నింకను గళావతి రాకున్నది యిదియేమో ? కేళీశుకమునుబట్టి తెచ్చెదనని చెప్పిపోయినది. ఇదివరకు దానిపోబడియే యగపడదు ? చిలుకయుం నిక్కడనె యున్నది ? అయినఁ గొంతదూర మరిగి సమీపమున నెక్కడనైననున్నదో చూచెదను ? అని యానికుంజమును దాటి రానున్నయుత్తరాలుకాఁగాఁ గమలవతీ మందార మాలలరాకకు వెఱచి యాపొదరింటం డాగియుండు రాజపుత్త్రుఁడు తటాలున దాని సమీపమునకువచ్చి దాని హస్తంబు పట్టుకొని మదనమాలా యిప్పుడు నీవు సాహసించి యొంటిపై పోఁగూడదు. కళావతి మన యిరువురకును అనుకూలములయిన భోగోప కరణములును గొనివచ్చుట కింటికిఁబోయియున్నది. మరలి రాఁ గొంతతడవుచెల్లు. చంద్రుం డుదయించి వెన్నెలలు కలయంబర్వునంతవరకు మనమిచ్చటనయుందము. అని చెప్పఁగా మదనమాల ప్రాణనాథా యొకింతసేపిచ్చటనుండి కమలవతీ మందారమాలల కంటంబడితి. మరియొకింత సేపుంటినేని యెవ్వరెవ్వరు నన్నుంగాంచి యేమేమందురో "ఎవరే రీతిననుకొన్న నేమి ! సమాధానపెట్టుకొందునా" యని యనుకొన్నను జారిణి యని నలుగురికిఁ దెలిసినవెనుక జీవించియుండుటయంతరోఁత వేఱేమియుం లేదు. అది యట్లుండనిమ్ము. ఇది కమలవతిగుండ సాంఖ్యాయని చెవికెక్కకమానదు. ఇది మొదలా

భగవతి నా మొగంబైన జూడనొల్లదుకదా. ఆ మహాత్మురాలి కప్రియయై బ్రతుకుట కంటె ప్రాణములు పరిత్యజించుట మేలు. అనియనిన రాజకుమారుండు దానితో మదనమాలా కమలవతుల నట్టి విప్రియురాండ్రని యెంచకుము; మందారమాల ముగుదగావునను తాను నెట్టిదియగానను నీకు విప్రియం బొకప్పుడైనఁ జేయనొల్లదు; ఇది సాంఖ్యాయని చెవికెక్కుటకు విధంబులేదు; కమలవతి నాకు రెండవ హృదయంబుగాని యన్యురాలుగాదు. మదనమాల తప్పు కనిపట్టినందుకై నీతప్పు నీయొడింగట్టి చూపిపోవచ్చినది. అంతేకాని విప్రియంబొనరింప వచ్చినదికాదు. కమలవతీ కళావతులకును నాకునుదప్ప నితరుల కీయుద్యానవనమునకువచ్చెడు మార్గము నయితము తెలియదు కాన నితరులు వత్తురేమో యనుభయము మానుము. మనమిరువుర మీరాత్రి యిచ్చట వసియించుట ముందె కమలవతి నావలన నెఱింగియున్నది. అందుకై చింతింపకుము. అని యిట్టనేక విధముల సరసాలాపములు సలుపుచు దానిమనోగతంబగువంతం గొంతదొలగించి చిఱునగవుతో ప్రాణవల్లభ! తుదంబు మందారమాలరాక యెఱింగింప నీవు భయసంభ్రమంబులతోఁ దలిరులశయ్యఁదిగిన విలాసం బిప్పటికిని మనంబు నెడబాయదు.

సీ. గురుతరకుచకుంభికోరకాగ్రంబుల నొకహస్తమున నందమొప్పమూసి
కరఁగినకనకంపుకాంతులీనెడునూరుమూలంబు పెరచేత లీలఁగప్పి
పీడియంసంబుపై వ్రేలాడు కచభార మదవదమీరంగ గుదురుపఱిచి
సంత్రస్తహాయనసారంగశిశులీల బెలుకువాలూఁపులఁ బెదరిచూచి.

గీ. వీడుమని నన్నుఁ గనుసైగ సేడుకొనుచు, నాదుకొనరుల నునులేఁతనవ్వుదోప
సెగ యుఁపరతిఁ జాలించి విరులశయ్యఁ, దిగిననీనటు తమి మఱి దీటుకొలిపె.

చ. కలికి పునారతంబునను గబ్బిచనుంగవ యుబ్బనూపఁగాఁ
గులుకుమిటారిలేనడుము కొంచముగా నకియాడ లజ్జయున్
వలపును బైకొనంగ పరవర్ణిని ప్రేమ నెలంగ నన్నుఁగా
వలసి యొకింత నీకులుకు వైఖరులన్ మగపాడిఁ జూపవే.

చ. వరతరవీరసంగరము వర్ధిలిమ్రుచ్చు మొర్మై చెలంగఁగా
నరగునవింటినారి తెగుచాడ్పుననయ్యెనుమున్నతంబు ఘ
స్మరుఁడయిరేచెడిన్మరుఁడుచారువిలాసిని వేగవచ్చియా
దరమునఁ గంతులీలల ముదం బొనగూర్పుము నేర్పు పెంపునన్.

క. రమ్మా విరిశయ్యకుఁ గర, మిమ్మా పట్టుకొన నొక్క నిమ్మా యనరం
బిమ్మా బిగికౌఁగిలి గయి, కొమ్మా మగపాడిఁ గూడుకోరిక మరలన్.

అని యట్లు తమిదాళలేక రాజకుమారుండు తనచేతఁ దానికరంబు పట్టికొనం బోవుచున నా మదనమాల ఉఱుకుమిటారిచూపులం జూచుచు అంజాచుచు నొరుదుచోటికిం

బోయిన నాసరసుండు దానివెన్నంటి యడుగులు ద్రొక్కుకొనుచుఁబోవుఁడు నాని కుంజంబులో నలుప్రక్కలందిరిగి యెదిగియు నతండు ననుసరించుచుఁబోవ నింక నితండు విడువండనియెంచి యొకచోట నిలువంబడి చీరెగట్టుకొనఁబోయి యాతనిచే నాకృష్టచేలయై యాలీలావతి రాజకొమారుం జూచి యిట్లనియె.

ఉ. వంచనతోడ నన్ను వెఱపఱలు సూడఁగ మానవొనీఁగా
వించఁదలంచియే యిటకు వేడ్కఁ గళావతిచేత మున్ను ర
ప్పించి రహస్యభూమి మదిభీతిలి చేయుఁనదేమిలేక యొ
క్కించుక సంభ్రమించునను నీవు గ్రహించి హసించు చాత్మలోన్.

క. తప్పించుకొనునుపాయం, బొప్పమిచే మిన్నకున్నయెఁడ విదను వలపుల్
జొప్పడ శయ్యకుఁదారిచి, మెప్పుగ రతికేళిగూడి మించెదుతమిచేన్.

క. పలుమరు విడుమని వేడఁగ, సలయించుచు సురతంబు శాశసలుప న
న్వలపునఁబైకొని వలదనఁ, గళలంటుచుఁ మారుకేళిఁ గలఁచితివి వెసన్.

వ. అప్పుడు.

క. వెఱవారిజాడ లారసి, బిఱబిఱ లేవఁగఁ దలఁచి బీతు గదుర వెం
డుఱు మసియాడఁగ శయ్యకు, నొఱఁగఁబడంబోయి నేను నుపరతి వీఁడన్.

క. వదలక బిగికౌఁగిట నీ, వదయత నను జేర్చిపట్టి యదుముకొనఁగ నె
మ్మదిఁ గదురుభయము దోపఁగ, విదితంబుగ వేడుకొనుచు విన్నదనమునన్.

క. వెనుకకు నీడిగిలంబడి, యనువున బిగికౌఁగిటికిని నంతట వెలియై
తనహస్తమునం బట్టిన, నినుఁ జేత విదిర్చి లేచి నేర్పుచెలంగన్.

ఉ. ఇంతకుమున్ను చీరె యొకయించుక దవ్వులఁ ద్రోచియుండు టొ
క్కింత యెఱింగి తత్తరము నేత్రెఱ సిగ్గును మేరమీఱఁగాఁ
జెంతలఁ జూచి చేలమును చేతుల నంటెడునంతలోన న
భ్యంతరసీమ కాచెలువ యల్లన నవ్వుచు వచ్చెఁ జెచ్చెఱన్.

క. న న్ననవలసినమాటల, నన్నింటిని బల్కెఁ జెలియ యనుకూలముగాఁ
చిన్నతనంబున మేలగు, కన్నెఱికంబునకు హానిగలిగెను నాకున్.

క. ఇంతటితో విడువక ని,శ్చింతగతిఁ బునారతంబు సేయఁగ మదిలో
సంతసపఱచెదు మోహా,క్రాంతుఁడవై తగవు మాలి కౌతుకమొప్పన్.

క. నను నిర్బంధమొనర్చెదు, విను నీచేఁజిక్కుకొన్న వెట్టినయితి నే
యనువున దప్పించుకొన, న్దనఁ కాలదటంచు నన్ను నలఁపఁదలఁచితో.

గీ. ఏమిసేయఁగలను సామి నీ యిష్టంబు, చెడకయుండునట్లు చేసికొనుము
చిన్నదాన నీకుఁ జేతికిఁజిక్కితి, నేకతంబు కొంచె మేఘటిలెని.

గీ. ఇంక నీవు నేను నేకమై రతులలో, పెనఁగులాడువిధముఁ జేర్మితోడ
మగువలకును జూపి మానంబు హరియింపఁ,గోర్కెయున్నదేమొ కోడెకాఁడ.

కం. ఊరక యడిగెద వింతయొ, నేరవొ మోహనంపురతుల నేర్పున గూడన్
జేరుట కేరాకుండిన, దారిచికొని గాఢరతులఁ దనియఁగ లేవో.

కం. జారులు తమకార్యములకు, గారడములు చేసి కన్యకలఁ గలఁచి మహో
త్క్రూరమదనార్తి యడఁగం, జేరరె యాచేడెగతులు చింతిలక మదిన్.

కం. సమరతి సేయఁగ జూడం, దమకించునొ లేక యుపరతం బాచెలి యు
త్తమముగఁ గాంచునొ రతిబం,ధములం జూడంగ మదిని తత్తరపడునో.

కం. నీతో సమరతి యుపరతి, బాతిగ సలుపంగ లేనిభామామణికిం
జాతుర్యము నేర్పెదుసం,కేతమునను సలిపితివి నికృతి నీచెలువుల్.

అని యివ్విధముగా నడిగిన నారాజకుమారుండు తనమనంబున నిట్లు వితర్కించె. ఈమదనమాల తన తప్పుఁ గనిపెట్టుటకు కమలవతి నికుంజము లోనికి వచ్చుటవలనను, ఈరేయి యానికుంజమునసుండుమనని యాకమలవతి యెఱింగించియుండునట్లు నేనిప్పుడు చెప్పుటవలనను వీరందఱు కృతసంకేతులై తనకిట్లు మానహానిఁగావించిరి, అని తన మనము నందు కోపభారమువహించి యున్నది. మంచివి చతురములగు వచనముల దీనికోపం బడంచెదను అని నిశ్చయించికొని యిట్లనియె.

ఉ. వంచనసేయనీకగునె వల్లభ యంటివి నిక్కమేసుమీ
పంచశరార్తి పెల్లగయ బాళి మనంబున నే యడంచి యొ
క్కించుకతోపనీక మదిసొక్కుడుసిగ్గున గుందుకన్నెలన్
వంచనలేనిచోఁ గలయవచ్చునె సూనశరుండు మెచ్చునే.

అది యట్లుండ నిమ్ము. పెఱచేడియలు వచ్చుచున్న జాడ లరసికౌఁగిలి వీడుమన్న వీడకపోతివనియంటివి. అందుకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు వినుము.

కం. ననుఁ దొలుతఁ జూచి సంభ్రమ,మును సిగ్గును గదుర నీవు మొఱఁగిచనఁగ నౌ
య్యనఁ జేరవచ్చి నేసొం,పున నీకరముం గ్రహింపఁ బూనినయపుడున్.

ఉ. పాదరసంబురీతి బహుభంగులఁ జేతికిఁ జిక్క కాత్మ సం
మ్మోదము మీరఁగాఁ దిఱుగు మోహనగాత్రిని నిన్నుఁజూచి నే
నాదటఁబట్టి మోవిఁ దమినప్డు చుఱుక్కున నొక్క నాభికిం
మీఁదుగఁ జేయిఁ దార్పఁగను మీనవిలోచన కేళి నప్పుడున్.

చ. ఘనమగులజ్జ నీవు సముఖంబున నిల్వక నే తొలంగ నే
ననువునఁ జేయివట్టి తమి నప్పుడు కౌఁగిటఁ జేర్చి యున్నత
స్తనయుగళంబు చేత సరసంబుగ నంటుచు చేర్పుమీఱనీ
విని వడి పీడ్చి యూరులకు వేడ్కఁ గరంబుఁ జెమల్చినప్పుడున్.

చ. స్తనములఁ బైటఁ జార్పఁగను జక్కఁగ నీవును నొత్తుకొంచు నుం
డిన వడినీవిఁ జార్పఁగ మది న్ననుసిగ్గదయింపఁగాఁ దొలం
గనుగమకించి చేలమునుగట్టిగఁబట్టికొనంగ జాచ్చి నే
ననువునఁ జేయిపట్టుకొని యప్పుడు కౌగిటఁజేర్పఁ బోవుదున్.

ఉ. చేలము నేహరించుకొనఁ జేడియ నీవు వివస్త్రవైన నేఁ
డాళఁగలేక సెజ్జకును దారిచి వల్దని నీవు పల్కఁగా
లాలితరీతి మన్మథవిలాసరసైకవిముగ్ధచిత్తతన్
మేలిమితో రతిక్రియకు మెల్లన నిన్బతిమాలునప్పుడున్.

చ. అదె. యిదె వచ్చె నెచ్చెలి యటంచును వంచనచేతఁ బల్క నే
మదిభయమంది తత్తరిలి మానుచు నవ్వలికేగ నీవు స
మ్మదమున మోము వంచుకొని మాటికి లేనగ వంకురింప నా
యదనున నీవు నన్ను పరిహాసమొనర్పఁగలేదె ? నెచ్చెలీ.

చ. పలుమరు కేళిమై నిటు లబద్ధపుమాటల బేలుపోతినీ
వలన నొయారి యట్లయని వైళమ నమ్మిక యూరకుంటి యా
చెలువయుఁ వచ్చె మున్నువిదచెప్పినవన్నియుఁ దప్పులైనచో
నలనిజమైన నమ్ముదురె యాత్మల బావగలాడివాక్యముల్.

అదియునుంగాక యుంపరతిఁగూడునప్పుఁడు వెఱచేడియలజాడలారసి నీవు తద్రతంబు పాలించి శయ్యకు నొఱఁగినను వలదని యపరాధం బొక్కటి గలది. అది సైరింపుము.

సీ. ముద్దులుగుల్కు నెమ్మోముదామరయందుఁ గులుకులేనవ్వులు మొలకలెత్త
బటువుచన్నుబ్బులభార మోర్వఁగలేక యలఁతి లేనడు మసియాడుచుండ
లజ్జాతిరేక విలాసభాసురము లౌకన్నుల నరసొక్క వన్నెగుల్క
విరులమాలికలతో వీడి పెందురుము నాయురముపై వ్రాలాడు చొప్పుమిగుల.

గీ. తమిని మగబాడి సల్పునీతమనివాస, మప్పుడొక క్రొత్తయైన నే నాశఁ జూడ
కున్నఁ బ్రాణముపోవునట్టున్న, నిన్ను విడువలేనైతి నీవు నన్వేడికొనిన.

ఇది తప్పుగాఁ గ్రహించినను సరే లేక సూక్ష్మంబారసి తప్పు గాదని యెంచినను సరే.

చ. కలికి రతాంతమందు వలిగబ్బిచనుంగవ యొత్తుఁ గ్రుమ్ముచున్
వలపున నొక్క మోవి బలవంతముగాఁగ నొసంగి నాకు నీ
వలఁతిగ నవ్వుచుం బయిన నందము మీరఁగ వ్రాలి నాథ నీ
వలసితివేమొ వీడవలదంచు వచింపుచు నుంటి వల్లనన్.

అది యలంతిగానుండియును నాకు బలువింతయగుచు గురూపదేశమువలె నపరి త్యాజ్యమైయుండె. అనిచెప్పిన మదనమాల యాతనిచతురవచనంబుల కలరి యావగకా నింపైకొని కమ్మనిమోవి పానకమ్మొలిచ్చి ప్రాణనాథా జరిగిన సందర్భవిశేషమునుబట్టి యాలోచింపక నిన్నిట్లు విడనాడితిని. స్త్రీబుద్ధి యెల్లప్పుడు మీఁదటివిషయంబుల నెఱుంగక తత్కాల సంప్రాప్తములగు శోకమోహక్రోధాదుల బయలుపఱచి తుదకు యథార్థంబు దెలిసిన యనంతరము తాఁజేసినవానిం దలంచుకొని యనుతపించుచుండునది గదా? ఏఁజెప్పిన వచనములకు మనస్సున సంతపింపకుము. నీయిచ్చవచ్చినట్లు నాతో సుఖంబులు వడయుము. అని వేడుకొనుచుం బలికిన నారాజకుమారుండు సంతసించుచు నావన్నెలాడితో ననేకవిధసరసాలాపంబులు సేయుచుఁ బునారతి సలుపఁ గడంగి యాబాలికామణిని శయ్యకుం దార్చి తత్కాలసముచితం బగుసిగ్గుచే చీరసవరించుకొనం బోయిన యాచారుహాసిని కటీతటంబున నుండువలిపెంపుదుకూలము నుపాయంబుమీఱ సడలించి దానియనవద్య సౌందర్యలక్ష్మీవిలాసభాసురంబు లగుమనోహరాంగంబులం గని మెచ్చుచుం బచ్చవిలుకానిపనులకుం గొన్ని తచ్చనలు సేయుచుండె. అమ్మదన మాలయుం రాజపుత్రుండు నిట్టన్యోన్యానురాగంబులెచ్చి యనేక సురతోపచారంబుల నానందసముద్రంబున దేలుచుండుటం గాంచి యిట్టి సౌఖ్యము మన కిదివరకు లేక పోయెఁ గదా యని యెంచుచు నాప్రాణవల్లభుం దలంచుకొని విరహవేదన కోర్వంజాలక సంత పించుచు నాతమాలవృక్షపుఁ గొమ్మలనడుమ నొకయెడ నాకులం దట్టమై గుబురులు గొనియుండుచోట వసియించి వారల విలాసంబులు గాంచుచు నలుదిక్కులును గలయఁ బరికించుచుంటి.

అట్టి సమయంబున నొక యాఁడుచిలుక యాచెట్టు కొమ్మకు వచ్చి చేరెను. మంత్రికుమారుఁడా! ఆచిలుక ముద్దు పల్కులును, దాని సింగారంబును, దానిమేని నిగనిగలును, దానిపీటును గాంచిన నారతీదేవి ముద్దుచిల్కయేయని చెప్పవచ్చు. వేయి మాటలేల! దానింగాంచినదిమొదలు నాహృదయంబు మోహసాగరమున మునింగి దరి గానకయుండె. అప్పుడు నేను తిర్యగ్జాతిసులభం బగునతిచాపలంబుచేత దానిసమీప

పూనకుంబోయి యా చిలుకను ముక్కుతో మక్కువ జేర్చి ముద్దుగొనం బోతిని. అప్పుడా యాఁడుచిలుక మొగమియ్యక యొదిగినిలచి నన్నుఁ గాంచి యో రాచిలుకా నేను బహు దూరమునుండి యాకాశమార్గమున వచ్చుటం బట్టి నా ఱెక్కలు నొప్పిఁగొనియున్నవి. అంగములన్నియుఁ బిగిలిపోవునట్లు సలుపుచున్నవి ; దప్పియధికమై నాలుక లోనికీడుచు కొనిపోవుచున్నది; ఇంక నాలుగైదు మాట లధికముగా మాటలాడుటకుఁగూడ శక్తిలేదు. నేను బహుదేశములం జుట్టిచూచుచు నస్తమయమగుచోట నితరపక్షులసంచారము లేని స్థలమును గనిపట్టి యచ్చట రాత్రులు వసించుచు మరునాడు బయలుదేరిపోవుట నియతము. అట్లే జరుపుకొనివచ్చుచు నీదినము ఈ నగరమునందు ననేకస్థలములు వెదకి చూచియుఁ నట్టిచోటు దొరకక తిరిగితిరిగి యలసి యీ పొదరింటికి వచ్చితిని. ఇచ్చట నీ వతికామాతురుండవై ననుఁగూడ వచ్చుచున్నావు. లోకమునందు మార్గాయాసముచే బడలివచ్చువారికి నింటివారు ఫలమూలాదుల నాతిథ్యము సేయుదురు గాని రాఁగానే యిట్టిపనులకు బలవంతము సేయరు. అదియునుంగాక బహుదినములనుండి శరీరసౌఖ్యములం మాని విరక్తిచే దేహధారణమాత్రమై యాహారాదులు భుజియించుచు దినమున కొక యూరుగాఁ దిరుగుచు దుఃఖవేగమున సల్లాపములేక పరులతో మాటలాడుట కిష్టపడక యుండునట్టి నాతో సుఖము లనుభవింపవచ్చుచున్నావు! నీవలె రాజాంతఃపురమునందు రసికలగు నృపకాంతామణుల కరకమలములచే లాలింపబడుచు వారలు చేయు పోషణములచే సుఖముగఁ బెరిఁగి వారుచెప్పిన చమత్కార పద్యాదులను నేరుచుకొని యితరుల కాహ్లాదావహముగఁ బలుకు పలుకులు పలుకు నాఁడు చిలుకలతో గదా నీవు పొందుచేయవలసినవాఁడవు. నన్నుఁ గోరుట నీకుం దగునా ? అనిచెప్పఁగా దాని మాటల కాశ్చర్యపడి నేను నతిత్వరితముగఁ బోయి కొన్ని దొండపండ్లును కొన్ని ముదురఁ బండినమాదీఫలములును సమీపవృక్షముల నుండు వానిని గొనివచ్చి యా చిలుకకిచ్చి యవి భుజియించిన యనంతరము జంబూఫలంబులం గొన్నిటి నొసంగి తద్రసం బా యాఁడుచిలుక యాస్వాదించి మార్గశ్రమను బరిహరించుకొని యాచెట్టు కొమ్మపైఁ గూరుచుండఁగా నేను దానిసమీపమునకుం బోయి ఓ చిలుకా నిన్నుం గాంచినంత దొల్లి రాజకుమారికలయొద్దఁ బెరిఁగినదానివిగాఁ దోచుచున్నది ; లేనియెడల నిట్టి వాక్చాతుర్యమును మనుష్యవచనములును బట్టుపడవు. అట్టినీకిట్టి దుఃఖకరమగు దశ సంభవించుటకుం గారణం బేమియో ? తెల్పుము. నిన్నుం గాంచినది మొదలు నాహృదయంబు మిగుల ప్రేమార్ద్రంబై యున్నది అని యడుగుచుంటిని. మా సల్లాపములు రాజపుత్త్రుండును మదనమాలయును విని యీ చిలుకలు పరస్పర మేమో మాటలాడుకొనఁ బోవుచున్నవి; ఈకథ విందము అని జాగరూకతతో నాలకించుచుండిరి. అప్పుడు చిలుక నన్నుం గాంచి యో రాచిలుకా! నాకు నీవు సకలోపచారములును జేసి సేదదేర్చి బహుదినముల స్నేహి

తునివలె నా కష్టసుఖములకు ఖేదమోదము లొందుచున్నావు. నీకుఁ జెప్పక నా వృత్తాంతంబు మఱియెవ్వరికిం జెప్పఁబోదు ? అయినను విన్న వారలకు విశేషసంతాపకరమగు నా చరిత్రంబు మీవంటి వారికిం జెల్పి యాయాసముఁ గల్పించుటం జేసి యేమియుపయోగము మని తలంచి యూరకుండుటకు నాహృది తలఁచుచున్నను నీ నిర్బంధము నన్నిప్పుడు చెప్పఁజేయుచున్నది.

మదనమాల చరిత్రము

ఇంతకు బహుదూరమునఁ బాంచాలదేశమునందు ధరావంతంబను నగర మొక్కటి గలదు. ఆ నగరమును శూరబాహువనువాఁడు సంరక్షణము సేయుచు నా దేశమునకంతకు నధిపతియగు కాంపిల్యనగరాధిపతికి నేటేటం గప్పంబుగట్టుచు జనులను విశేషాదరముతోఁ బోషించుచుండును. అతనికి జయచంద్రుండును, ప్రతాపచంద్రుండు నను నిరువురుకుమారులును మదనమాల యను కూఁతునుగలిగిరి. ఆ కుమారు లిరువురును దగు వయస్సున నుపనీతులై సాంగ వేదాధ్యయనంబు చేసి ధనుర్విద్యయందు రామలక్ష్మణులవలె నొప్పుచు బాహువీర్యము చేత శత్రుభయంకరులై యుండిరి. మదనమాలయుం గురువుల యొద్ద వినయంబుతో సంగీతసాహిత్యములును ధర్మశాస్త్రార్థంబులు నెఱింగి నాటకాలంకారాదులయందు శారదయేయనియుం రూపమునందు నిందిరాదేవియే యనియుం నా దేశమునందు బ్రసిద్ధి కెక్కెను.

ఉ. పల్కులు చిల్కపల్కు లలబంగరుబొమ్మయొయారి చూపులా
చిల్కలకేని తత్తడిపజీరునిముల్కులు మేనికాంతు లా
కళ్కుపసిండితళ్కులు నిగారపుఁజన్నుమ చందమామయా
కుల్కుమిటారిబోటి తెలిగోము మొగంబు నిజంబు నెన్నెదన్.

సీ. కనులెత్తిచూచెనా కలశపయోనిధియల లటు వీచినయట్టులుండు
రక్తిమైఁ బల్కెనా రాజకీరావళుల్ చెలఁగి పల్కినయట్లు వెలయుచుండు
సరసతనవ్వెనా శారదచంద్రికావళులు పర్విన యట్లు వన్నెగుల్కు
లీలమైనడిచెనా బాలమరాళంబు లనురక్తిఁ దిరిగినయట్టులుండు.

గీ. సంగకాంతులు పర్విన నచటనచట, హాటకద్రవములు సల్లినట్టు లుండు
కన్నె సింగారమెన్న నాకమలగర్భునకును శక్యంబుగాదని నమ్మవచ్చు.

మఱియుం నాకన్నియ యష్టాదశవర్షీయయయి యనన్యసామాన్య రూపరేఖా విలాసంబుచే జూపరుల కత్యాశ్చర్యంబుఁ గల్పించుచు సకలములగు నలంకారభేదము

లందును ఛందశ్శాస్త్రమునందును, నాటకములయందును, రసవిభేదములలోను, తనతో సాటి భూలోకమున లేరని సకలవిద్వజ్జనులు స్తుతియింపఁ జతుస్సముద్రముద్రితధరామండలంబునందుఁ బ్రసిద్ధికెక్కెను.

అదియటుండగాక తనభక్తివిశ్వాసములకు వశగతలై పెక్కండ్రు పెక్కు దేశములనుండియే తెంచి కాపాలిక, బౌద్ధ, క్షపణక కాంతలు మిగుల వృద్ధలగు వారును పరివ్రాజికలును తనసరసన వసించుచు నప్పుడప్పుడు సమయోచితకథాలాపములు సెప్పుచుండ నందుఁ దత్తద్దేశరాజకుమారుల వీర్యౌదార్య గాంభీర్య ధైర్య సాహసవిద్యా సౌందర్యాదుల నడిగి తెలిసికొనుచుండు.

ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు మధ్యాహ్నసమయమునఁ దనయింటి కేతెంచిన యొక్క కాపాలికకాంతం గాంచి భక్తిపురస్సరంబుగ నమస్కరించి తగువిధులంబూజించి యన్నపానాదులఁ బరితృప్తం జేసి సుఖశయనంబునం బరుండియుండు నాయమపాదంబులు తనతొడలపై నిడికొనియొత్తుచు నామదనమాల వినయముతో నిట్లనియె. ఓయమ్మా మీరు సకలదేశములఁ సంచరించుచు నచ్చటచ్చటనుండు భూపాలకుమారకులను శౌర్యధైర్యాది సంపన్నులను గాంచియున్నారుగదా ! వారలలో నత్యధికుండును సాహిత్యవిద్యాపారంగతుండునునగు రాజకుమారుండు గలఁడేని యెఱింగింపుఁడు అని ప్రార్థించిన నాకాపాలికి యిట్లనియె. ఓమదనమాలా నీవడిగిన ప్రశ్నమునకు మనంబున చాలసంతసించితిని. నీ చేయుపరిచర్యకు మిక్కిలి ప్రియంబంది నేను భవదీయరూపలావణ్యాదులకుం దగిన యొకరాజకుమారుని నీకుం జెల్పఁగోరి నోరెత్తఁబోలిని. ఇంతలోన నీవె నన్నడిగితివి. మంచిదయ్యె. ఇదిగో యీచిత్రఫలకంబుం జూడుము. ఇదియె యారాజకుమారుని యాకారరూపరేఖాదులను నద్దంబయియున్నది. అని తనయోగపట్టికలో నంతర్హితంబై యున్న యొకచిత్రఫలకంబుఁదీసి చూసెను.

సీ. తరుణాబ్జపత్ర నేత్ర ప్రభా మోహనమందహాసాననసుందరుండు
ఆపీనవిపులబాహాంతర వరిలంబినవరత్నహారఘనప్రభుండు
పరిపీనకరికరపరిఘాద్వయోపమబాహుచుంబితజానుభాగయుతుఁడు
తప్తహాటక కాంతిధళధళత్తారుణ్యలక్ష్మీశుభాంగవిలాసతనుఁడు

గీ. లలితసౌభాగ్యరేఖావిలాసరాశి, ధైర్యగాంభీర్యశౌర్యవిద్యాఘనుండు
నభినవోద్భూతమన్మథనిభుఁడునైన, భూపతికుమారుఁడొకడందుఁబొలుచుచుండె.

అట్టిమనోహరం బైనరాజకుమారునియాకారంబుం గాంచి యామదనమాలయుం దనహృదయంబున నచ్చెరువందుచు నాచిత్రఫలకంబుఁ దన చేతికందుకొని యోభగవతీ యితండెదేశపు రాజకుమారుండు ! ఈతని యాకారాదులంగాంచినం జతుస్సముద్ర

ముద్రితంబగు ధరామండలము నేలంగలఁడనితోఁచెడిని; సవిస్తరముగ నాకుం దెలుపుమన నాకాపాలికియుం నోమదనమాలా యితఁడు చిత్రకేతననగరమునకు రాజైన శత్రుంజయుని కుమారుఁడు. మదనమోహనుఁడని యితనికిఁ బేరు. ఈతని గుణగణంబులువర్ణింప సహస్రముఖుండగు నాదిశేషుండైనను శక్తుండుగాఁడు "ఆకారసదృశప్రజ్ఞః" అన్నట్లు బుద్ధిచాతుర్యమునుగూడ నాకారమున కనుగుణమయియుండును. అవియన్నియునట్లుండ నఖిలవిద్యాపారంగతుండైయుండు నితనికి సాహిత్యకళారహస్యంబు ముంగొంగుబంగారము. నిన్నుం గాంచిన యప్పుడే యారాజకుమారుండును నాకు హృదయసన్నిహితుండయ్యె. నేను దేశములు పెక్కులుచుట్టి చూచుకొనుచుంబోవుచుండి యానగరమునకేగి యానాగరికులవలన నతని సౌందర్యాదులు విని యొకనాడు తద్గృహంబునకుంజని సత్కృతులఁబడసి యాతనియెడం గలిగిన ప్రీతిచేత నీపటంబున నారాజకుమారునియాకారంబు వ్రాసియుంచుకొని యప్పుడప్పుడు గాఁచుచున్నాను. అనిచెప్పిన మందారమాల యేమియు ననక గుచకుంభంబులపయిం బులకలుగ్రమ్మ నానందబాష్పంబులు కన్నుల నిండి పర్వ మైదీవె, జిఱుచెమటలుగలుగ నూరకచూచుచుండఁగా నాకాపాలికి తనలో నీరాజపుత్రి యీ కుమారునియం దాసక్తిఁ జెందియున్నట్లు తోఁచెడిని; దీనియొద్దనీపటం బుంచిపోవుటయే మంచిది; యని యాలోచించి యామదనమాలతో నిట్లనియె. ఓకన్యకామణీ నీవు కనుఱెప్పవేయక యారాజకుమారునాకారంబుం గాంచుచుండుటంబట్టి యీతని యందు నీకనురాగంబు విశేషించినట్టు లవగతంబైనయది. ఇది యెల్లశ్రేయంబులకు మూలంబు. ఈఫలకంబు నీయొద్దనయుండనిమ్ము. ఇది నేను నీయెడలనచ్చియిచ్చినది; గానఁ గైకొనుము; నిషేధింపకుము. అనిచెప్పి యాకాపాలికి మదనమాలకుఁ దాఁగొని తెచ్చిన చిత్రఫలకంబిచ్చి యారాజపుత్రి చేతఁ బ్రార్థింపబడి యానగరంబున వసించుచు ననుదినమును గన్యకాంతఃపురమునకు రాకపోకలు సేయుచుండె.

ఇట్లుండనొకనాఁడు శూరబాహువు సమస్త సామంత మంత్రి పురోహిత పౌరవర్గంబుతోఁ గొలువుకూటమునం బేరోలగంబున్నయవసరమున నచ్చటికిం బ్రతీహారి వచ్చి జోహారుచేసి దేవా! కాంపిల్యనగరాధిపతి యగుజయవర్మమహారాజుగారియొద్ద నుండి తత్పురోహితుం డగుబ్రాహ్మణవరుండువచ్చితమదర్శనంబుకొఱకు వాకిలయందుఁ గాచియున్నవాఁడు. ఆజ్ఞానుసారముగఁ బ్రవర్తింతుననఁగా శూరబాహువును మిగుల భయభక్తులతో నాసనంబువిడిచి లేచి నిలువంబడి సమీపమునకుం డెడి విప్రవర్యునిం జూచి అయ్యార్యమీర లేగి యాజయవర్మమహారాజుగారిపురోహితునిం దగువిధంబున సత్కరించి సభాస్థలంబునకుం గొనిరండు అనిన శూరబాహుని పురోహితుండును పక్షియనిలేచి యాప్రతీహారితోఁజని యున్నివాఁడం బ్రజ్వలించుచుండు· బ్రహ్మతేజంబున.

నొప్పుచున్న పాంచాలాధిపతిపురోహితునిం గాంచి నమస్కరించి యాతిథ్యమిచ్చి గోవు నొసంగి కైదండ యిచ్చి తోడుకొనివచ్చి తేనికిసమీపమున సమర్పింబడియున్న మణి మయాసనంబుపైఁ గూరుచుండనునిచిన రాజు నమస్కరించి తదాజ్ఞచే నుపవిష్టుండయ్యె. అనంతరము మంత్రిమొదలగువారును తత్తదుచితస్థలంబులం గూరుచుండిరి. ఇట్టులొకింత తడవు జరిగిన యనంతరము శూరబాహు వాపురోహితునింగాంచి యిట్లనియె. ఓవిప్ర వర్యా కాంపిల్య నగరాధిపతియగు జయవర్మమహారాజు సేమంబుగనున్నవాఁడే? అతండు మాయెడల దయారసంబులోఁ బ్రవర్తించుచున్నాఁడుగదా ? సకలసామంత రాజులు నాయనకుఁ బ్రతిసంవత్సరము నంపవలసిన కప్పములు సమయము తప్పక పంపు చున్నారే? దేశమునం బ్రజలు నిరుపద్రవంబుగ సుఖించుచుండుదురుగదా? ఇప్పుడు నాయొద్దకుం దమరి నంపుటకుం గారణంబేమియో! తేటపడ నెఱింగించిన నవ్విధానంబు నంబ్రవర్తింపంగలవాఁడను. అని చెప్పఁగా నాపురోహితుండును నుతనంబుతో నోరాజా జయవర్మ క్షేమంబుతోడనయున్నవాఁడు! సామంతరాజు లాయన పేరుదలఁచినయంత మాత్రమున నులికి తమ తమ కప్పముల మునుమున్న పంపుచున్నవారు. తదీయబాహు పాలంబున మహాగుప్తినొంది జనులు నిత్యసంతోషమున నొప్పుచున్నవారు. ఆజయవర్మ మహారాజు నీతో బహుదినముల నుండి సఖ్యంబు పాటించుచు నిప్పుడు సంబంధమును బాటింపఁగోరి యున్నవాఁడు. మీయిరువురసంబంధము సర్వజనశ్లాఘనీయంబై యుండు ననుటకు మీమీయభిజనంబులును సుగుణసంపత్తియును శౌర్యధైర్యాదిగుణగణనీయతలు నొండొరులకు సమానంబులై సాధుజనశ్లాఘనీయంబులుగనుండుటయె నిదర్శనంబు.సంపద యన్ననో యఖిలదేశ విభులసంపద కధికమయి కుబేరునికి సాటియయి యొప్పుచున్న యది. అదియునుంగాక మీయింటికివచ్చి యతిథిసత్కారంబులువడసి యప్పుడప్పుడు కాంపిల్యనగరమునకేతెంచిన విప్రవర్యులవలన నీతనూజాత యగుమదనమాలరూప రేఖాతిశయములు విని తనకు నా కన్యారత్నమును సర్వాంతఃపురప్రధానమహిషిఁగా జేసికొనందలంచియున్న వాఁడు. ఈ సంబంధమునుగుఱించి మేము మీకు విశేషముగ నుగ్గడించవలసినదేమియు లేదు. సర్వంబు నీవయెఱుంగుదువు. చక్రవర్తియగు నాతనితో సంబంధముసల్పిన నీకు పాంచాలదేశపు రాజులందఱును వశగతులయి ప్రవర్తింతురు. నీవును స్వతంత్రరాజవగుటయెుంగాక యాచక్రవర్తికి సమానుఁడవుకాగలవు. శ్లో. కన్యాకామయతేరూపంమాతావిత్తంపితాశ్రుతం బాంధవాఃకులమిచ్ఛంతి" యన్నట్టు కన్యకచూచి కామించందగిన నవయౌవనమనోహర మగురూపసంపత్తియు; తమతూఁ తురు సౌఖ్యపడవలయుననకు కోరికతో మాతృజనము మనోరథించెడి ధనసంపదయు; తనకంటె నధికునితో సంబంధముచేసితిమి గదా యనునభిమానము పాటింపందలంపు

గలవాఁడగుటవలన తండ్రిగారెడి గొప్ప ప్రసిద్ధియుఁ; బంధుజనములు శయనాసన భోజన లీలాసరసాలాప ప్రముఖములఁ దమకంటెఁ దక్కువయగువానితో సలిపిన నవమానంబు దప్పక గలుగునని యభిజనంబును ముఖ్యముగఁ గోరుచుండుట సిద్ధముగదా? అట్టిమహా కులప్రసూతియుం జాజయవర్మకు గలదనువిషయంబు నేనుపన్యసించి నీకుఁ జెప్పనక్కర లేదు. అయిన నిప్పుడు "శ్లో. మృష్టాన్నమితరేజనాః" అన్నట్లు మీరును వారును సంబంధముచేసికొని యపరిమితానందాంబుధిం దేలుచునుండఁ దత్పాణిగ్రహణ మహోత్సవంబుం గాంచనేతెంచి మీయిడినభక్ష్యభోజ్యాదిసంపన్నంబగుమృష్టాన్నంబు భుజియింప మావంటివా రగునితరులెల్ల మిక్కిలిమక్కువ గల్గియున్నవా రనువిషయంబె యిప్పుడు మీతో ముందలించవలసియున్నది. అని సెప్పఁగా విని శూరబాహువు పురోహితునిం గాంచి యోవిప్రవర్యా మీర లుపన్యసింపవలసినవన్నియు నుపన్యసించితిరి. జయవర్మకును మాకును సంబంధముకలిగెనేనియది సకల జనశ్లాఘనీయంబైయుండుననుటకు సందియంబులేదు. లోకమునం గొందఱు తమతమ కన్యకలు పసితనంబున నుండఁగానే యభిజనరూపవిద్యాసంపదలు గలిగియుండు కుమారులకిచ్చి వివాహము చేయుచున్నారు. అటుగాక కన్యకలు బుద్ధియెఱింగి యుక్తాయుక్తపరిజ్ఞానముతో నొప్పుచుఁ దారుణ్యమునిండారి యయ్యాశానపదులవలన నారాజకుమారుల శౌర్యధైర్యాది గుణములెఱింగి ప్రమాణాంతరంబులచేత వానినిక్కువంబు తెలిసికొని తామైవరించిరేని పిదప వివాహంబుచేసియిచ్చుట మాకుం గులక్రమాగతంబు. కాన నాకూఁతు నభిప్రాయం బెఱుంగక జయవర్మకిచ్చెదనని యేను దృఢముగఁ జెప్పంజాలను. అతనియందు నాకొమార్తె కభిప్రాయంబుగలిగెనేని మిగులసంతోషము. లేనియెడల నిందు మమ్ము నిర్బంధించుటవలన నుపయోగము లేదు. ఆమెయభిప్రాయం బెట్టిదియో! మీరు నాతోఁ గన్యాంతఃపురమునకేతెంచెదరేని వెల్లడమగు. అని చెప్పి సభచాలించి యాపురోహితునిం దోడ్కొని కన్యాంతఃపురంబునకుం జనియె. అంతకుముందె చేటీజనసమావృతురాలైవచ్చియున్న యాశూరబాహుని పట్టమహిషి యగుజయమాలిని యెదురేగుదెంచి భక్తిపురస్సరంబుగ నాపురోహితునికి నమస్కరించి యాతిథ్యంబొసంగి ప్రాణనాథునిం గైదండయిచ్చికొనిచని యిరువుర నర్హాసనాసీనులంగావించి యొకచేటిక నాబ్రాహ్మణునికి పట్టివేరువీవనచే విసరున ట్టొనరించి తానును దనపెనిమిటిసమీపమునసనిల్చి నవరత్నములంచెక్కియుండు కాడగల యొకసురటిఁగొని విసరుచుండెను. అప్పుడు మదనమాలయుఁ సర్వాభరణభూషితయై తనకుం బ్రాణపదం బగునన్నుం దనచేలిపై కెక్కించుకొని యక్కడకువచ్చి భక్తిపురస్సరంబుగ బ్రాహ్మణునికిఁ దండ్రికిని నమస్కరించినిలచె. అప్పుడు శూరబాహువు తనకూఁతుతో నిట్లనియె. ఓకుమారీరత్నమా మన

పాంచాలదేశపు చక్రవర్తియగు జయవర్మమహారాజు నీగుణగణంబులువిని నిన్నం బరిణయంబు చేసికొనందలంచి తనపురోహితుని రాయబారముగాం బంపియున్నాండు; ఇందు నీ యభిప్రాయం బేమియో యెఱుకపఱుపుమన నా కన్యారత్నము సిగ్గుచేం దల వంచుకొని అయ్యా తమతమ కన్యకాజనమునకు జననీజనకులు ప్రభువులు గదా? శ్లో. పితారక్షతి కౌమారే భర్తారక్షతియౌవనే, రక్షంతివార్ధకేపుత్రాః నస్త్రీస్వాతంత్ర్యమర్హతి. అను నీతిశాస్త్రము స్త్రీలను తారుణ్యమువచ్చువఱకుం దండ్రియు, తారుణ్యము సంప్రాప్తమయిన యనంతరము భర్తయుం, దారుణ్యము గడచిన యనంతరము పుత్రులును రక్షింపవలసియుండునని తెల్పుచున్నది. మఱియు స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్య మొకప్పుడును లేదుగదా. అట్లుండ నన్నడగవలసిన దేమున్నది. అని యనుచుండగా నాయమ మాటల నాక్షేపించి నడుమ నే నిట్లంటిని. ఓరాజా! నామనవి వినుము.

సీ. బాల్యంబువీడి సంప్రాప్తయౌవన యగునబలామణికి లజ్జ యధికమందు
రందు పెండ్లికథ లడిగిన తమభావ మించుకయైన సూచింపరంద్రు
తనమనోవర్తి యౌవనవు నెన్నివిధముల నడిగిన వరులతో నాదరంద్రు
శౌర్యగాంభీర్యాదిసంపన్నుపై నాస నంతరంగంబున నందురందు.

గీ. రదియకాలక్రమంబుగనంగకముల, సుభగతరమార వేదనావిభవసూచి
తప్రభాపాండురత్వాదివిప్రలంభ, ములం జతురలైన సఖులకుం దెలియుసంద్రు.

వ. కాన నిప్పుడీ తన్వంగియభిప్రాయం బెఱుంగుట దుర్లభంబు. మఱియును.

క. తరుణులభావ మెఱుంగక, వరునొక్కనిం గూర్చిరేని వనితలు లోనం
గర ముమ్మలించుకొందురు, ధర కన్యకభావ మెఱుంగం దగు జనకునికిన్.

వ. అదియునుంగాక.

గీ. తానుగోరినట్టిధవుని కియ్యక యన్య, వరునికిచ్చెనేని వనిత వెతలం
దగులు; నట్టితల్లిదండ్రులు తనకూంతు, కపరిహార్యులైనయరులు గారె.

వ. అంతియకాదు లోకసాధారణం బగువిషయం బొకటిమందలించెదవినుము

సీ. రమణికిం గుచకోరకము లురంబునం దోపం బలివాంఛ తోడనె పైకిందోంచు
వెలందికి మైదీంగె విస్తరిల్లుచు రాంగ కోరికల్ తోడనె గోలుకొనును
సతి కవలగ్నంబు సన్నగిల్లుచునుండ నరగున ధైర్యంబు సన్నగిల్లు
బాలకుం బిఱుందులు బటువులై కనుపట్ట రతివిభేదజ్ఞానరక్తి ప్రబలు.

గీ. నభినవోద్భూతయౌవన లైనకన్నె, లకు మనోభవతాపంబు ప్రకటమగును
నదియుం లజ్జాయవనికాభ్యంతరంబుం, బాయంగా లేక క్రన్నన బయలుపడవు.

కాన నీ సుతారత్నంబునకు నంతరంగంబునం గాంతవిషయానురాగంబు పదం బడియున్నయది. అభిజనవిద్యావిశేషవినయగాంభీర్యాది గుణయుక్తగావున నీయమయందు రాగం బేకాలంబనంబై యుండును. ఆయాలంబనంబైన పురుషుండు నతిమనోహరుండును రూపయౌవనలక్ష్మీ విభాసితుండును కులీనుండునై యుండునని తలంపుము. వినుమీయింతికి,

సీ. రాగంబు హృదయాంతరంబునఁ జూపట్టె గండపాళుల హెచ్చెఁ బాండిమంబు
మది మనోరథము లమందమై పర్విడె నడలలో మాంద్యంబు గడలుకొనియె
మగనిపై వాంఛలు తగురీతిఁ బెంపొందెఁ గార్శ్యంబు దేహానఁ గ్రమ్ముకొనియె
సంకల్పములయందు సరసునిరతిగల్గె విషయాంతరంబుల విరతి గల్గె.

గీ. నభినవాగతతారుణ్యవిభవధూత, గళితస్థైర్యహృదంతరగహ్వరమున
నళినబాణుఁడు దాఁచియున్నాఁడు రాచ, కొమరు నొక్కనిగాంభీర్యగుణవిభూష.

చ. జనకుఁడు చూపునట్టిపతి సారసబాణుఁడు చూపినట్టియా
కొమరుఁడగుభర్తకంటె నధికత్వముఁ జెందఁడు గానఁ దండ్రియుం
సునిశితబుద్ధియై యయిన సూనశరుం డెఱిఁగించినట్టివా
నినిఁ గొనితెచ్చి పెండిలి వినిశ్చితరీతినిఁ జేయ మేలగున్.

అని యిట్లుసెప్పిన నన్నుం గాంచి నావచనముల కచ్చెరువందుచు నాకారభావంబు మందహాసంబుతో నొచ్చిల్లఁగా నీవు సెప్పినమాట లన్నియు యుక్తియుక్తంబు లయి వెలయుచున్నవి. ఇంతవరకు నుపన్యసించినరీతి నింకొక్క విషయంబును నిస్సంశయంబుగ నుడివెదవేని చాల మేలు చేసినదాన వౌదువు. అదియేమంటివేని మన మదనమాల హృదయాంతర్వర్తి యగుకుమారుం డెవ్వరుండో యెఱుంగుదువేని తేటపఱుచునది. అని యడిగిన నేను నారాజచంద్రునితో నిట్లంటిని. ఓ మహారాజా నన్నింతదూరం బడిగెదవు. తెలిసినంతదనుక విన్నవించెదను. మన మదనమాల యొకకాపాలికి యిచ్చిన చిత్రఫలకంబుఁ గాంచుచుండుటవలనం జిత్రకేతన నగరాధిపతికిం గుమారుండైన మదనమోహనునిపై ఆశఁగొనియున్నది యని సూచితంబైయుండెడిని. ఆ కాపాలికి యిచ్చిన చిత్రఫలకంబును ఆ రాజకుమారుని రూపమమరియుండుదాని నొక నిమిషంబైన నెడబాయదు. అది యీయమె చేతికందినది మొదలు,

గీ. చెలులతో మాటలాడదు కలువకంటి, చిలుకలకుఁ బద్యములు సెప్పఁ జేర రాదు,
రాజహంసములకు నడల్ రక్తిఁ గఱప, దెంత యడిగిన నుత్తర మిడదు మాకు.

వ. అదియునుంగాక.

సీ. ఒకవేళఁ గుచకుంభ యుగముపైనిడుకొను నొకవేళ మోమున నొత్తుకొనును
ఒకవేళ ననిమేషయుక్తిమైఁ గనుగొను నొకవేళఁ గౌఁగిట నుంచుకొనును

ఒకవేళఁ బ్రణతయై యోలిఁ బ్రార్థనసేయు నొకవేళ రతికేళి కురవడించు
నొకవేళ నునుమోవి నొగి నొక్క గమకించు నొకవేళ విరహార్తి నొల్లఁబోవు
గీ. మఱియు నొకవేళ నేకాంతమందిరమున, సరసహాసము చేష్టకాఁడురకయున్న
మోడితోఁ జూచు నీరీతి మోహనాంగి, చిత్రకాంతునితోఁ లీలఁ జెలఁగుచుండు.

అని చెప్పినవిని రాజును మనంబున సంతసించుచుఁ దనదేవింగాంచి యోజయమాలినీ యీచిలుక తెలిపెడివియన్నియును యథార్థంబులయి యుండునవియే? యని యడిగిన నారాణియుఁ మందహాసముతో నట్టుకాదేని యీచిలుక యిట్టేల యుపన్యసించునని పల్కఁగా సిగ్గుచేతఁదలయెత్తలేక తనవిషయములన్నియుఁ బట్టబయలుసేయుచిలుకపై కోపగించుకొని గురుజనసన్నిధంబు గాన నేమియుంజేయనేరక యూరకయె తనలోఁ దానుమ్మలికముపడు తనకూఁతు నేమియుం నడుగలేక రాజును పురోహితునింగాంచి యోయయ్యా విషయమంతయుఁ మీహృదయమునకుపచ్చిన యదియే! జయవర్మను వృత్తాంతము విన్నవించి మాయందుఁ గరుణారసము గలిగియుండునట్లు సేయుఁడు అని చెప్పి యావిప్రునికి జాంబూనదాంబరాభరణాదులు బహుమానంబుగా నొసంగి యంపివేసెను. ఇవ్విధముగ నాపురోహితునింబనిచి రాజు ఆనాఁడు జయమాలిని యుండునంతఃపురంబునకుంజని యాదినాహ్నికకార్యములు జరిగించుకొనుచుండె. మదనమాలయుఁ తనగురుజనంబు తననగరుబాసి చనినతోడనె నాయొద్దకువచ్చి నన్నుంజూచి చుఱఁజూచిన నేనును ప్రియసఖి నాపైఁ గోపగించుకొనకుము. మీతండ్రి యడిగినప్పుడు నీవేమియుం ననలేక సిగ్గుపడుచు మనోగతంబు సెప్పలేకయుంటివి. ఇట్టిసమయముల సమీపమున నుండు ప్రియసఖి కన్యకామణికిం గలబాధకంబులు పరిశీలించుచు సమయోచితంబుగ నాయమయభిప్రాయంబు వెల్లడిసేయవలయుఁ; అట్లుసేయనినాడు దానికిం గలుగు బాధలు చూచి సంతపించు. ఇప్పుడు నీయభిప్రాయంబు వివరింపనైతివేని యీపాంచాలదేశపుచక్రవర్తికిచ్చి పరిణయంబుసేయ నీజనకుండు యత్నింపకమానఁడు. ఇదినీకనిష్టంబు గాన నిట్లుచేసితి. ఇందేదైన నీకనిష్టంబుగలదేని నన్ను శిక్షింపుము. అనిచెప్పిన నామదనమాలయుఁ నాయందు మిగుల సంతసపడుచు నోచిలుకా నీవుసమాచారముగురుజనసన్నిధియందు విన్నవించుటచేఁ గొన్ని కార్యముల కనుకూలతయుఁ గొన్ని కార్యములకుఁ బ్రతికూలతయుఁ సంభవించుచు. నేను మదనమోహనునియందు అనురక్తనైయున్న దాననను విని పాంచాలదేశపుచక్రవర్తి మనకు ప్రియంబుసేయకమానఁడు. ఇది ప్రతికూలము. నాతండ్రియుఁ శీఘ్రముగ నన్నామదనమోహనునికిచ్చి వివాహంబుసేయఁ బ్రయత్నించు. ఇదియనుకూలంబు. నన్నుఁ బాంచాలాధిపతి కియ్యం బ్రతిజ్ఞ చేయకమునుపె నాతండ్రికిని యెఱింగించుట మేలని యిట్లుచేసితివి. రాఁబోవు ననర్థకంబుం జింతింపనైతివి. ఇంక

నీవిషయంబునం దామసించినఁ గార్యంబుచెడును. శత్రుంజయునికుమారుం డగుమదన మోహనుని కీవృత్తాంతము విన్నవించి యతిత్వరితగతి నాతని నీనగరమునకుం దోడ్కొని రావలయును. ఇందుకుం దగినవారలెవ్వరో? మనంబునకురాలేదు. ఏమిసేయుదును అనిచెప్పఁగా నప్పుడు నేనిట్లంటిని. ఓమదనమాలా భవదీయప్రాణనాయకునిందోడ్కొని వచ్చుటకు నన్నుఁబంపుము. వేగిరంబచని యతనికి నీవృత్తాంతంబెఱింగించి తోడితెత్తును. అనఁగా నారాజకూఁతురు చిలుకా నీవు మదనమోహనునికిం దగినసమయోచితాలాపములు వచించి యాతనికి నామీఁదఁ గరుణజనియింపం జేసి యిచ్చటకుం గొనివచ్చుటకు సమర్థురాలవే? అయినను ఒంటరిగా నిన్నింతదూరము పంపుటకు నామనంబొల్లదు. సకల జనయనవిలోభనీయంబగునీయాకృతిం గాంచిన నెల్లవారును నిన్ను పట్టికొని బంధింపఁ దలంపక మానరు. నీ విల్లువిడిచి పోయినదిమొదలుకొని మరల నాచేతికి దొరకువరకును ప్రాణంబులు తల్లడపడుచుండును. అనఁగానందుకు నేను రాజపుత్త్రీ నీవుచెప్పినదిసత్యమే! అయినను నేను నాచాతుర్యముమెఱయ నెవ్వరికి నగపడకుండంజని యాతనికి వృత్తాంతము విన్నవించి వేగిరంబవచ్చెద. అనిచెప్పిన నందుకొడంబడి యారాజకొమారిక "మంచిది నీవితరులచేతఁ జిక్కకుండఁ దప్పించుకొనిరాఁగలదాన వనుటకుసందియంబులేదు. అయినను స్త్రీజాతి యొంటరిగాఁ జనకూడదుగాన బహుదినములనుండి నీకు భర్తఁగాఁ జేయవలయునని నేనత్యాదరముతోఁ బ్రాణపదంబుగఁ బెంచుచు వచ్చుచున్న కలకూజితం బనురాజకీరమును నీకుసహాయముగాఁ బంపెదను. దానితోఁగూడ నేగి నీవీ కార్యంబును నెరవేర్చుకొనిరమ్ము. అనిచెప్పిన నేనుసిగ్గుచే నేమియుననక యూరకుండఁగా నామదనమాల ప్రాణసఖి యగుమకరికయనునది యామెతో నిట్లనియె. ఓప్రియసఖీ నీవాకించుకయైన నాలోచింపక పల్కుచున్నావు. మనకలకూజితము ఈచతురిక చక్కఁదనమును చాతుర్యంబును మనముగ్గడింపఁగావిని దీనియందుమరులుగొనియున్నది. అంతియకాదు! దీనినెప్పుడెప్పుడు కనుగొందునాయని దినమొక్కయుగముగాఁ గడపుచున్నయది. అదియెట్లుండ నీవు కొన్ని దినములకుముందొకనాఁడు సాయంసమయమునఁ గలకూజిత ముండుపంజరమునకు సమీపించి యనేకవిధము లగుచమత్కారవచనములు సెప్పినను అదియేమియుఁబలుకక కేవలము చింతాక్రాంతంబై యుండుటఁగాంచి సమీపమున నుండునావలన నీకీరమాహారాదులయం దిచ్చమానియుండుటయెఱింగి విరహపాండురం బగునారాజకీరముశరీరమును గాంచి నాతో ఓమకరికా ఈశుకము చతురికయం దత్యంతానురాగంబుజెంది మదనవేదనఁదాళంజాలకయున్నట్లుతోఁచెడిని. మన్మథునికి బాణంబులు మాత్రమే విషమంబులుకావు, చర్యలును విషమంబులేకాన నుపేక్షింపందగదు. ఈకీరంబులకుం బరస్పరానురాగంబు కలుగుటకైకదా మనము కలకూజి

తముగుణములు చతురికయొద్దను చతురికగుణములు కలకూజితమునొద్దను బ్రతిదినము నుపన్యసించుచుంటిమి. ఇదివఱ కవి యొండొరులముఖంబులు గాంచుకొన్నవిగావు. ఒక మంచిముహూర్తంబు విచారించి యీరెంటికిం బరిణయమహోత్సవంబు బహువిచిత్రముగ జరిగింపవలయును; ఇంక నాలస్యముచేయంగూడదు. అని చెప్పియుంటివిగదా! అట్టికలకూజితమును ఈచతురికతో బంపితివేని నీకార్యమయిన యట్లే తలంచవలయును. ఒకవేళ యిది యొకించుక నీమీఁదిమక్కువచేతఁ గొంతదూరం బరిగినను కలకూజితంబు మనోహరము లగునుద్యానములను ద్రోవలోఁగాంచి వానియందు నీచిలుక నడ్డగించి యడ్డగించి వలరాచపనులఁ గాలంబుఁగడపుచు శరీరంబెఱుంగక విహరించుచుండును. ఇంతియకాక మదనమోహానునికి ఈ వృత్తాంతంబు సెప్పుట కింకదూరంబు సనవు. అని చెప్పఁగా మకరికావచనంబులు విని మదనమాల కొంచమాలోచించి మకరికంగాంచి యోసఖీ నీవుచెప్పినదిసరే; ఇందుకొక యుక్తిచేయవలయును. అది యిప్పుడ నీకుం జెప్పెదను. కలకూజిత ముండుపంజరముం గొనిరమ్ము అనిన నామకరిక యట్లుచేయ మదనమాలయుం నన్ను నాకలకూజితమునుగాంచి యోశుకములారా మీరిరువురు నెచ్చోటను నిల్వకచని చిత్రకేతనపట్టణమున నా రాజకుమారునింగాంచి యా వృత్తము విన్నవించి యాతనిం దోడ్కొనివత్తురేని మీ యిరువురకును నవరత్నహారములు మొదలగు నాభరణముల నలంకరించి వచ్చిననాఁడె మహోల్లాసకరంబుగ బరిణయమహోత్సవంబుఁ జరిగింతును. నాకు బహిశ్చరంబు లగుప్రాణంబులుగాఁ దలంతును. నా కాంతుని గొనితెచ్చియియ్యక మీ రిరువురును నొకవేళఁ బరస్పర మనురాగానుకూలముగఁ బ్రవర్తింతురేని మీమొగంబైనఁ గాంచను. అట్లు మీరు ప్రవర్తించితిరేని నామీఁద ఆన యున్నది. నాప్రాణములచేత శపియింపంబడుదురుగాక. మీరిరువురును పంజరములో నున్నవానిఁగాఁ దలంచుకొని రాత్రులయందు వెవ్వేఱుస్థలములంబరుండుచు నొకటితో నొకటి విశేషముగఁజేరి సరసాలాపాదులు సలుపక పోయి కార్యము సాధించుకొని రావలయును. అనిచెప్పి మకరికతెచ్చియిచ్చు శర్కరలును పండ్లును భుజియింపంజేసి పంజరములుదెఱచి యాశుకమును నన్ను వదలిపెట్టెను. మదనమాల యడిగిన యాజ్ఞకు భంగంబుగలగకుండ మేమిరువురమును చిత్రకేతనపట్టణపుమార్గముం బట్టితిమి. దానితోఁ గూడ నేనును నాతోఁగూడ నదియును పోవుచున్నార మని యంతమాత్ర మెఱుంగుదు మంతెకాని యొండొరులం గన్నులెత్తియైనం జూచుకొన్నవారముగాము. ఇట్లు చని కతిపయదినముల కానగరమునకు సమీపముననుండు నుద్యానమునం జేరి కొన్నిఫలములు భుజియించి పథశ్రమంబు నపనయించుకొనుచుండఁగా నచ్చోటికి సమీపమునఁ బెక్కండ్రు కాంతామణులు చేరమాటలాడుట వినంబడిన మే మక్కడకుం జని యొక

చోట నొకకొలనికెదుట నతిమనోహరముగఁ గట్టంబడియుండు దేవాలయంబుం గాంచి యద్దాని వాకిటను సువర్ణఘటంబులం దత్సరోవరనీరంబులు గొనితెచ్చువారును పుష్పఫల పత్రసముదయంబులు గొనియందిచ్చువారును మఱియు ననేకవస్తుసంభారములు మోచుకొని వచ్చువారునై తిరుగుచున్నకన్యకామణులం గాంచుచు నాగుడిలోనం బ్రవేశించితిమి.

ఆచ్చోట నొకరాజమహిషి నిందుధరసుందరికిం బురోభాగంబునం గూరుచుండి బ్రహ్మాసనస్థితయై నేత్రములు ముకుళించి స్ఫటికాక్షమాలికను హస్తంబునం బూని జపియించుచుదాని నొక్కతెం గాంచితిమి. కొంతసేపటికి ఆయమ నేత్రములు తెఱచి గౌరీదేవికిమ్రొక్కి యితరకాంతాకరానీతము లగుసువర్ణఘటోదకముల సాంభవానికి మజ్జనంబుసేసి ధౌతవస్త్రములచేఁ దడియొత్తి జాంబూనదాంబరాభరణాదుల నలంకరించి ఫలపుష్పాక్షతాదుల నర్చించి కర్పూరనీరాజనాదులు సమర్పించి ప్రదక్షిణనమస్కారములొనరించి భక్తిపురస్సరంబుగ నంజలిబంధంబుఁ గావించుకొని యనేకవిధములఁ బ్రార్థించె. ఓ హైమవతీ నాయందుఁ గరుణించి యనేకదేశవిలోకనోత్కంఠచే నగరంబుం బాసి పోయిన కృతబుద్ధిసహితుం డగునాకుమారునికి నెవ్వరివలనను భయంబులేకుండునట్లును సర్వకార్యంబు లనుకూలమగునట్లును శరీరారోగ్యంబు తప్పకయుండునట్లును భ్రమప్రమాదంబులు సంభవింపక యుండునట్లును శాకినీఢాకినీప్రముఖపిశాచంబులవలనను భయంబులేకుండునట్లును అనుగ్రహింపుము. అని మఱియుఁ ననేకవిధముల వేడికొనియె. ఇట్లు ప్రార్థించెడియాయమ మదనమోహనుని తల్లియగుమణిమాల యనియుఁ నాకుమారుండు నీవోయినరేయియె యిల్లువెడలిపోయె ననియు నచ్చటి వారిపరస్పరసంభాషణాదుల నెఱింగి వచ్చినకార్యంబునకు విఘాతంబు సంభవించె నని తలంచి చేయునది లేక చింతాక్రాంతహృదయులమై కుమారునిం దీసికొనకపోతిమేని మదనమాల మనమొగంబైనం గాంచనొల్లదు; రాజపుత్త్రుఁ డూరలేఁ డని తెలియుచున్నది; అనేకదేశములం గనుంగొనందలంచి పోయియున్నవాఁడు ఏయూరనుండునని యెక్కడెక్కడ వెదుకవచ్చును. ఇది యసాధ్యమగు పనిగాని సుకరంబుగాదు. మనరాక కెదురుచూచుచుండి యామదనమాల తుదకు మనల సఖిద్రోహులనుగాఁ దలంచి తనకింక నెవ్వరు నేకాంతసఖులును దూరదేశగమనసమర్థులును లేమి నేమియుం దోఁచక చింతాసముద్రమున మునింగి దరిగానలేక యుత్తలపడఁగలదు. రాజపుత్త్రునిం దీసికొనక మనముమాత్రము పోయినను దానివలవంతఁ దొలంగింపంగలమా? దానిపడుపాట్లు గాంచుచు మనమును బహువిధములఁ బరితపింపవలసియుండును. పోకపోతిమేని మనము రాజపుత్త్రునిం దోడ్కొనివత్తుమను ప్రత్యాశతోఁ గొన్నిదినములు బ్రతికియుండును. మనముమాత్రము

పోలిమేని నిరాశచేఁ దత్క్షణంబున మృతిఁజెందినను జెందు. కాన మనకారాజకుమారుని శక్తికలకొలఁది వెతకుటయె కర్తవ్యము. అందుకు సకలదేశములను గలయఁగనుంగొనుటయె యిప్పుడు మనకుం బనియైయున్నది. కార్యభారము దేవునియందుంచి శక్తివంచన లేక ప్రవర్తించువారికి సేమంబుచేసేతం గలుగకమానదు. అని నిశ్చయించుకొని మేమచ్చోటు వదలి కదలియనేకపట్టణములు నుపవనంబులను గడిచి యామరునాఁడు సూర్యోదయసమయమున కొకమహారణ్యమధ్యముం జేరితిమి. అట్లుచేరి తదీయమధ్యంబున నుండునొక సరోవరముగట్టున మొలిచియున్న ఫలవృక్షబృందములం గలమదరబండినపండులు మెక్కి క్షుద్బాధ నడంచుకొని యాకొలనికిం గొంచెముదూరమున నుండునొకమఱ్ఱిపైనం గూరుచుండి మార్గాయాసముఁ దీర్చుకొనుచుండఁగా నక్కడికి యిరువురుకుమారులు రూపయౌవన వినయశౌర్యధైర్యగాంభీర్యాదిగుణోపేతులు శ్రాంతవాహనులై వచ్చుచుండుటం గాంచి వీర లెవరో తెలిసికొనవలయునని తలంచుచుండ నాకుమారులును మేముండువటవృక్షము క్రిందం దిగిరి. అందొక్కరుండు తృషార్తుఁడై యుండుటంబట్టి దవ్వులనున్న కొలనిలో నుండి జలములు గొనితెచ్చుటకు మఱియొక్కనింబంపె. అప్పు డేను తొల్లి నాపాలికి తెచ్చియిచ్చిన చిత్రఫలకములోని కుమారునియాకారమును ఆచెట్టుక్రింద నుండుకుమారునియాకారమును సరిగా నుండుటవలన నితఁడె మదనమోహనుం డని నిశ్చయించి సమీపమున నుండునొకదానిమ్మచెట్టుననుండి కొరికి యొకమంచిపండు ముక్కునఁ గఱచుకొనిపోయి యాకుమారునిచేత నిడి కుమారకా నీవుదప్పికొనియున్నావు గాన నీపండు పిసికి రసాస్వాదనం బొనరించిన నది యడంగును; వేగిరం బట్టియొనర్చెదవేని నీకొక్క రసావహ మగుకథ సెప్పెద ననిన నామాట కాకుమారుం డచ్చెరువందుచు నాఫలము భుజియించి గతతృష్ణుండై యోచిలుకా రసావహమగునొకకథ సెప్పెదనంటివే యది నుడువు మనిన, నేను నారాజకుమారునితో నిట్లంటిని. ఓయయ్యా భవదీయగాంభీర్యాది గుణములను జగన్మోహనమగు నాకారమును నిన్ను మదనమోహనుం డని యెఱిఁగించుచున్నయది. అయినను నిశ్చయార్థము శత్రుంజయునికుమారుఁడవే కావా యని నిన్నడుగవలసియున్నది. అదియెఱిఁగి కాని వృత్తాంతము విశదీకరింపఁగూడదు. అనిచెప్పిన నాతండు నేనె మదనమోహనుండనని చెప్పఁగా సంతసించియే నిట్లంటిని. పాంచాలదేశాధిపతికూఁతురు మదనమాలయనుకన్యక నీగుణగణములు కర్ణాకర్ణిక గావిని నీయందనురాగము జెంది యావిషయము నీకెఱిఁగించి తోడ్కొనిరమ్మని నన్నును నాతోఁగూడ నీకీరమును బంపియున్నది. నీపై మనము నిలిపి యాకలఁకులాడి యనుభవించుదురవస్థల నీతో విన్నవించుచుం దడసిలితేని యా మందయానను కందర్పుఁడు చరమదశకుం గొనిరాక మానఁడు. అయిన నొకింత సేపు విశదీకరింతు వినుము.

శ్లో. *అధివసతివసంతేమర్త్యకామాదురంతే నవకిసలయతల్పంపుంజితాంగారకల్పం,
విరహమసహమానాచక్రవాకీసమానా చకితవనకురంగీలోచనా కోమలాంగీ.

[టీ. *చకితవనకురంగీ లోచనా = భయపడినదియు నరణ్యమునందున్నదియు నగు నాఁడుజింకయొక్క కన్నులవంటికన్నులుగల, కోమలాంగీ = కాంత, చక్రవాకీసమానా = ఆఁడుజక్కవపులుఁగువలె నాయకునియందుఁ బ్రేమయతిశయించినదియు, అందువలన, విరహమసహమానా = విరహవేదనను సహించనిదియునై, దురంతే = మలయానిల కోకిలాలాపాది కామోద్దీపనములు కలిగియుండు నదియగుటచే విరహిజనులకు దుస్తరమయియున్న, వసంతే = వసంతఋతువునందు, మర్త్యకామాసతీ = చచ్చుటకిచ్చగించినదియై, పుంజితాంగారకల్పం=గుంపుగాఁ జేయఁబడిన నిప్పుతోనొప్పుగు, నవకిసలయతల్పం = క్రొత్తచిగురుటాకులపానుపును; అధివసతి=ఆశ్రయించుచున్నయది. మనుష్యులతోఁ బరిచయము లేమిచే విశేషించిన బెదురుగల యడవిలేడికన్నులవంటికన్నులుగల యా సుకుమారాంగి ఆఁడ జక్కవపులుఁగువలె ప్రియానురాగముగలదియై నాయకుఁడు సమీపమున లేమిచే కరమతిశయించి మలయానిలకోకిలాలాపచంద్రాతపాదికామోద్దీపకములచే వియోగిజనులకు దుస్తరమయియున్న వసంతకాలమునందు మన్మథావస్థలను తొమ్మిదియు ననుభవించి తాళఁజాలక ప్రాణపరిత్యాగము సేయుటకు యత్నపడుచు విరహిజనులకు నుద్దీపనమగుటచేత రాశిగాఁ జేయబడిన నిప్పుకణికల కొప్పుయినట్టితోఁ జెడి లేఁజిగురుటాకులపానుపునందుఁ బరుండుచున్నయది.]

ఓ రాజకుమారుఁడా ఆ కన్యక విరహతాపము నే నేమనివిన్నవింపఁగలను. అని నేను చెప్పుచుండఁగా నాతోఁగూడ వచ్చియున్నకలభాషిత మనుకీరము తటాలున మా సమీపమునకువచ్చి యిట్లనియె. ఓ కుమారుఁడా !

శ్లో. †నవకిసలయతల్పంకల్పితంతాపశాంత్యై, కరసరసిజసంగాత్కేవలంమ్లాపయంత్యాః,
కుసుమశరకృశానుప్రాపితాంగారతాయాః, శ్శివశివపరితాపంకోవదేత్కోమలాంగ్యాః.

టీ. †[తాపశాంత్యై=దేహతాపనివృత్తికొఱకు, కల్పితం=సఖులచేఁ గల్పింపఁబడిన నవకిసలయతల్పం = లేఁజివురుటాకుపానుపును, కేవలం=కేవలము, కరసరసిజసంగాత్ = పాణిపద్మముయొక్క సంబంధముచేత, మ్లాపయంత్యాః=మ్లానమగునట్టుచేయు నదియు కుసుమశరకృశానుః=మన్మథాగ్నిచేత, ప్రాపితాంగారతాయాః = దేహమున సెగలెగయుచున్నదియునగు, కోమలాంగ్యాః = సుకుమారాంగియొక్క, పరితాపం=విశేషమగు దేహతాపమును, కోవదేత్=ఎవఁడు ఉపన్యసింపఁజాలును. శివశివ=కటకటా! ఆకాంతామణికి విరహతాపము శమించుటకొఱకు సఖులు నూతనములయిన లేఁజివురుటాకులుగొని తెచ్చి పడకవేయఁగా నది దానిహస్తపద్మము సోకినంతమాత్రన యాపానుపు వాడిపోవు

చున్నది అదియునుంగాక దానిదేహమున మన్మథాగ్ని జ్వలించుచుండుటంబట్టి సెగలెగయుచున్నవి ఆకాంతయో బహుసుకుమారగాత్రి. దానితాపము నేమని నుడువవచ్చును.?]

అనిచెప్పగా రాజకుమారుండువిని యట్టి యబలామణినిగదా రక్షింపవలసినది యని మనంబునందలంచి శుకంబులంగాంచి నాప్రియమిత్రుఁడు కృతబుద్ధి నాకు నీళ్లు దెచ్చుటకు బోయియున్నాఁడు. ఆతడు వచ్చినయనంతరము వాఁడును నేనును వచ్చెదము. కొంచెము విళంబమునసహించుకొనుఁడు. అనఁగా నేను మనమున మంత్రికుమారుండు సమీపించెనేని యొకవేళ యిందుకొడంబడకుండఁజేయునేమో యనితలంచి యాకుమారునితో నిట్లంటిని.

సీ. యుద్ధసన్నద్ధుడై యుండుశత్రువుబిల్వఁ దామసించునె బాహుదర్పయుతుఁడు
అన్నంబు భుజియింప నాసతోబిల్చిన ననుగంతగాఁడె క్షుధాతురుండు
ఆపన్నుడనునిన్ను నాశ్రయించితినన నూరకయుండునే యురుయశుండు
పాత్రుండు తనకు సంప్రాప్తుఁడై యుండఁగా దాఁ దామసించునే దానఘనుఁడు
గీ. అట్లు మదనశరోద్దామమహాతివిమూర్ఛి, తాత్మయైయుండుజవ్వని యాత్మఁగరఁగి
వేడుకొన జాగుసేయునే వేడ్కకాఁడు, పడతి గానంగ నిప్పుడె బయనమగుము.

అనిచెప్పిన నన్నుంగాంచి యా రాజకుమారుండు నోచిలుకా నీవు చెప్పినది సత్యమె కొలనికేగియున్నమంత్రికుమారుండు మరలవచ్చి నన్నుంగానక యత్యంత దుఃఖితుండై నేను జీవించియున్నవిషయంబునందుగూడ నమ్మికజెందక యతం డేమేమికష్టదశల ననుభవించునో? లేక యొకవేళ తనశరీరంబును వదల యత్నించునో! సాధారణముగ బుట్టిననాటినుండి శయనాసనభోజనవిహారాదుల నొకప్పుడైన నించుక యెడఁబాయని నాప్రియమిత్రుఁడు నాకై కష్టదశలఁ జెందవలసిన ట్లయ్యెనేని నాకట్టి సుఖము సంప్రాప్తమయిన నేమియుపయోగము? అదియు నాకు సుఖకరంబుగాదు.

అని యిట్లుచెప్పిన నేను కుమారునింగాంచి యోయయ్యా యాతనిఁ గుఱించి నీవు చింతింపవలదు. రాజపుత్రికం గాన వేగిరపడుము. మంత్రికుమారుని కీవిషయంబు సూచనఁగాఁదెల్పి మేమును నీవెనువెంట వచ్చెదము. అని చెప్పఁగా నందుకు సమ్మతించి యాకుమారుండు శీఘ్రముగ నశ్వవరంబు నధిరోహించి మేము చెప్పినమార్గమున జన సమకట్టె. వాయువేగంబునం బోవునదిగాన నాయశ్వంబును రాజకుమారుం డారోహించు టయెతడవుగా మేము మాదుచుండ నా మహారణ్యంబుఁగడచెను. మే మొకింతసేపుమంత్రి కుమారునిరాకఁ గాంక్షించుచుండి రాజకుమారునితోఁగూడిఁ గలిసిపోవలయునను త్వర మమ్ముండనీయక యెలయింప నా మంత్రిపోయినమార్గమునం జని యనతిదూరమున నాఁతఁడు వచ్చుచుండుటం గాంచి యొక బూరుగుచెట్టుకొమ్మపైఁ గూరుచుండి మేమిరు

పురము పరస్పరసంభాషణము సేయువిధముగ మదనమోహనుండు మనకుం బ్రాప్తప్రాయుండే. ఇఁక మనరాజకుమారికకు నితనికిని జరుగువిచిత్రంబులఁ గాంచుటకు మనము పోవుదము అని చెప్పికొనుచు నాచెట్టునుండి యెగిరి రాజకుమారుండు చనినత్రోవం బట్టి యతివేగముగం బోతిమి. బహుదూర మరిగియుం నారాజకుమారునిం గానక సూర్యుం డస్తమించు సమయంబున మార్గాయాసంబు పైకొనఁగా విశ్లథంబు లగున వయవములతో నొకించుక యైనఁ గదలలేక మనము రాజపుత్రి యొద్దఁగాని మదనమోహనునిఁ గాంచలేము అని యనుకొని రేపు తక్కిన త్రోవ నడచిపోవచ్చునని నిశ్చయించుకొన్న వారమై యొకయరణ్యమధ్యంబున నుండు రమణీయమగుసరోవరసమీపమునఁ బూవులు పిందెలు కాయలు నిండియుండు రెండుమామిడిచెట్లు వికసించిన పుష్పమంజరులపరిమళము నలుగడల వెదచల్లుచుండ వానిం గాంచి వానిమనోహరత్వమున కచ్చెరువునొందుచుఁ జేరి యొక వృక్షముపై కెక్కి యతివిశాలము లగు దానికొమ్మల యందలి కోటరములలో నారాత్రి వసించియుండ నిశ్చయించుకొని తత్సమీపమున నుండు వృక్షపుఫలముల భుజియించి యాఁకలి యడంచుకొనుచు గొంతసేపు తత్సరోవరనీరంబు లాస్వాదించి దప్పియడఁగించుకొనుచు గొంతసేపును ఆమామిడిచెట్టుకొమ్మలపై సుఖంబుగా వసించుచుఁ గొంతసేపును బరస్పరప్రాప్తి మనోరథంబులఁ గొంతసేపును జరుగ నర్ధరాత్రిసమయమునకు మే మాతరుకోటరములయందు శయనించి నిద్రఁ గూరితిమి.

ఇట్లు నిదురించి తెల్లవారుటకు నాలుగుగడియలు మిగిలియుండఁగా మేలుకొనియెను. నామనంబున నీదినము మనరాజపుత్రి యొద్దకుం బోయి నానాయకునితోఁ గూడఁ చేరఁగలను. తోడనె నన్నుం గాంచి తనభర్తం దోడ్కొనివచ్చినదని యతిప్రేమతో నన్ను మన్నించి ముద్దిడుకొని మార్గాయాసంబు వోవనుపచరించి తాను ప్రతిజ్ఞ చేసియున్న యాభరణంబులచే నన్నలంకరించి యీ కలకూజితంబునకు నన్నుఁ బల్లెఁగాఁ జేయును. ఆయుత్సవంబు సూచువారలకును నాకును మనోహరంబయియుండఁగలదు. రాజపుత్రుండు నింతలో మదనమాలయొద్దకుం జేరియుండవచ్చును. రాజపుత్రి మారాక కెదురు సూచుచుండును. ఎప్పుడెప్పుడు తెల్లవారును. ఎప్పుడెప్పుడు నామనోహరునిం గాంతును. ఎప్పుడెప్పుడు మదనమాలచే నాయకునితోఁ గూర్పఁబడి సుఖంబులఁబడయుందును. అని యివ్విధంబున ననేకవిధము లగు మనోరథంబులం దలంచుకొనుచు నాకోటద్వారమునకువచ్చి నా నాయకుఁడు వసియించు మామిడిచెట్టువలనికి దృష్టులు నిగుడించితిని. ప్రతిదినము నాకంటె ముందు నిద్ర మేల్కాంచి నాయందుచో టికిరాను భయపడుడు పట్టఁజాలని ప్రేమమున నాతో లీలావిలాసంబులు సల్ప యత్నించియుం మదనమాల యుండిన యొట్టుకు బిట్టుదరుచు మదీయముఖవీక్షణంబునకు వేచియుండునట్టి నాప్రాణనాయకుండు సూర్యో

దయసమయంబయ్యెను కనంబడకుండుటచే నా మనంబున నొకవేళ యాకలకూజితంబు నాయెడంగలుగు ననురాగంబుచే నన్నుంగలయంగోరి తన్ను వెదకవచ్చు నన్నుం బట్టి భోగింపందలంచి తనకోటరంబందుకుం దగినచోటని యచ్చోటువిడిచి రాకయున్నదేమో ? కామాతురులు కాంతల నెవ్విధమైన వశపఱుచుకొని కలయందివురుట సహజమేకదా ? అని యనుకొని మదనమాలవచనముం దలంచి యచ్చటికిం బోవనొల్లక కొంతసేపు నాయుంచుతావునన యుండి తదాగమనంబు నిరీక్షించుచుండ నాయాశలు బూరుగుకాయ కాశించి వేచినట్లయ్యె. బహుకాలమయ్యుఁ గలకూజితము కనఁబడకపోవుటచే నేను సంతోషంబులేక తద్విషయమున ననేకములగు ననిష్టశతంబులు చింతించుచు నదియున్న చోటికింబోయి యా కోటరంబునం బ్రవేశించి యంతయుం గలయంగాంచి నాథుండు పొడగానమికి వగచుచుఁ బైపై భర్తృవియోగతాపంబు నంతరంగంబు దహింపం జింతాసాగరంబున మునింగి దిక్కుతెలియక పెక్కుతెఱంగుల విలపించుచు ఓ ప్రాణనాథా నన్నిట్లొంటిగా నీనిర్జనంబున విడిచిపోవుట నీకుచితంబగునా ? నీయందను రక్తురాలననియైన నాలోచింపకపోతివే ? ఓనాథా నేనప్పుడప్పుడు చుంబనాదుల కుద్యుక్తుండవగు నీ కనుకూలముగఁ బ్రవర్తింపకపోతినని కోపగించుకొని యిప్పుడు నన్ను వదలిపోతివో ? లేక నామనంబుననుండు ననురాగంబుఁ బరీక్షింపనెంచి యెచ్చటనైన దాగియున్నాఁడవో ? కాక మదనమోహనుని వృత్తాంతంబు నాకంటెముందుగ రాజపుత్రికెఱింగించి తత్ప్రవర్తనంబులగు బహుమతులం బడసి నన్నెదుర్కొనం దలంచి ముందుగ భరావంతంబున నేగితివో ? అట్లుగాక పాపిష్ఠులగు బోయలచేతఁబడి ప్రాణములు గోలుపోతివో ? ఎక్కడనున్నాఁడవో ? ఏవిధముగనున్నాఁడవో ? మదనమాల యానమీఁద నీతో నేను మొగమిచ్చిమాట్లాడకుండితిగాని నేను నాహృదయమున నెప్పు డెప్పుడు రాజపుత్రిక కార్యముసెఱవేఱు? ఎప్పుడు భవత్సంగమసౌఖ్యము సమకూరు అని తలంచుకొనుచు నన్న్యస్తకమగు మోహాతిశయము నడంచుకొని భవన్మయమైన మనముతోఁ బ్రవర్తించుచుందుదును. దయితా ! కాముకుల మన మతిచంచలమగుటచేఁ బ్రతిజ్ఞాహానికలుగునని నీకు నామనోగతము ప్రకటింపనైతిని. మనకు రక్షకురాలగు రాజపుత్రికయభీష్టంబు సమకూర్చి సుఖసాగరంబు నీదంగలనని యుంటిని. ఇంక భవద్విరహంబు సైరింపంజాలను. తొల్లింటి నాయపరాధంబులు మన్నింపుము. నీ కభీష్టంబగు నేని నాతో సురతసుఖంబు లనుభవింపుము. నామనస్తాపంబుపనయింపుము. నీ ముద్దుమొగంబుఁ గానిపింపుము. నీమనోరథంబుపగిదిం బ్రవర్తింపుము. ఇఁకనిట్లొకింతతడవు నన్నుఁ గరుణింపవేని యేనుదేహంబు నిలుపుకొనంజాలను. ఎన్నివిధంబుల వేడికొనినను నీకుం గరుణలేకయున్నది. ఇట్టి కఠినగుణం బెవ్వరు నీకుం బట్టువడిరో. నీమీఁదిమక్కువచేత

నింతదనుక నాహారంబు కసిగాట్లుగాఁ దినుచుంటిని. ఇంకనదియును మాని ప్రాణంబులు విడువనిదె ప్రయత్నపడుచున్నాను. ఆర్తత్రాణంబుత్తములకత్యంత కీర్తిప్రదంబుగాదె! అని యిట్లనేకవిధములుగ దుఃఖించుచు;

సీ. మగనితోఁ గూడనిమానవతీమణి కిలలోన సుఖలాభ మేమిలేదు
సరసునికౌఁగిట సమ్మదమందనిపడతికి జన్మసాఫల్య మేమి
రమణుతో సౌఖ్యసామ్రాజ్యమేలనియట్టికాంతకు లావణ్యగరిమ యేల
నాథుతో రతులనానందంబుఁ జెందని నళినాక్షిజాణతనమ్ము వమ్ము.

గీ. సరసుఁడౌ ప్రాణనాథుండు సమ్మతించి, యెంచి మోహంబుననుగారవించ మించి
యుగముత్రుటిగాఁగఁ గడపనియువిద బ్రతుకు, విశ్వగర్హితమగునని విందుఁగాదె.

అనితలపోయుచు నామరవస్థం దలంచి పరితపించుచు; మగనిసడి యెఱుంగమికి వెఱగందుచు నేను గొంతతడవామామిడిచెట్టుకొమ్మలయందంతట వెదకుచును, గొంతకాల మాకోటరపువాకిట నిలువంబడి ప్రలపించుచును, గొంతసేపు ప్రాణనాయకుని విరహాగ్నికి సహింపలేక వెచ్చనూర్పుచును, గొంతవడియితరకీరంబులఁ గాంచి నానాయకుండని భ్రమించుచు నయ్యెడకుంజని చూచుచుఁ; గొంతసేపటికి నామనస్సునందు నేను నాయకుని నెడఁబాసి రాజపుత్రిదగ్గఱకుంబోయిన నన్నుంగాంచి కలహాశితంబెక్కడనని యడిగిన నేమి సెప్పంగలను; తనప్రాణంబులకు సమానముగఁ బెంచిన యాపంచశరునివాహనంబును గాంచనినాఁడు రాజపుత్రి నన్నుందూఱుచుఁ దనప్రాణంబులువదలునేమొ! భర్తృవిరహాశోకంబొకప్రక్క దేహంబుదహియింపనలుగురిలోనిది మగనిఁబోఁగొట్టుకొన్నమానహీనయని దూఱుపడుచు రాజపుత్రికకు నసూయాపాత్రంబై చెలికత్తెలు సేయునిందలకుఁ గొందలంబందుచు ధరాపతంబునకుంబోయి విధవనై జీవించుటకంటె నీయరణ్యమధ్యంబునందిరుగుచుఁ బ్రాణధారణంబునకుం గించిన్మాత్రాహారంబుఁ గైకొనుచుం గొంతకాలంబున కీశరీరంబువాయుట యుత్తమముగాఁ దోఁచుచున్నయది. ఒకవేళ ధరావంతంబునకుం బోతినేని నాభర్తృవియోగవ్యథంగాంచి యందఱును జేరి మఱియొకకీరంబునకు నన్నుఁగూర్తురేమొ! అట్లు సేయుదురేనియే మియుం జేయలేనుగదా? నాకుంగలకూజితంబు పయింగాక యితరంబుపై యుంచుకేనియుం నాసజనించినదికాదు. ఎన్నివిధముల నాలోచించినను పట్టణంబునకేగుట సరికాదు అనినిశ్చయించుకొని యచ్చటనదిరుగుచు నిలుచున్నచోట నిలుకడగాఁ బొడుకొన్నచోటుపడకగా నాయకుని ధ్యానించుచు బహుదినంబులు సంచరించుచుంటిని. ఇట్లు చూచువారలకు దైన్యాధిదేవతవలెఁ దోఁచుచు ననేకారణ్యముల సంచరించుచుండి యొక్కనాఁడొకయరణ్యమునకుంబోయి దానియందుం గొన్నిపండులుభుజించి క్షుధయడంచుకొని మహావ్యసనాక్రాంతనగుటచేత నాయరణ్యంబంతయుం గాంచుం గుతూహలంబుఁ గొనక యాయారామమందునట్టి యొక

కొండచఱియలోఁ గనంబడుచున్న గుహాముఖంబుం గాంచి యాచోటు ఏకాంతస్థలంబుగనుండునుగాన నొకింతసేపువిశ్రమించి మార్గాయాసముఁ బోఁగొట్టుకొందును అని తలంచి యాగవివాకిటి కరిగితిని. అచ్చట విషమస్థలంబున నాఁడుదియొకతె భూమిపయింబడియుండఁగాఁగాంచి సమీపించి యాకాంత నా రాజపుత్త్రిక ప్రాణసఖియగుమకరికగా నిశ్చయించి సమీపించి యాచేడియకుం గలిగినదుర్దశా విశేషమునకు దుఃఖించుచు నక్కన్నియహస్తంబుపయిఁ వ్రాలి మృతప్రాయయైయుండు నామకరిక గాఢమూర్ఛాక్రాంతయని నిశ్వాసాదులనెఱింగి యేమియుందోఁచక యందుకు సమీపమునందు నొక కొలనికరిగి యాసరోవరజలంబులచే నాఱెక్కలుం తడుపుకొని వచ్చి యాచేడియపైన నీటితుంపురులు విదిలించితిని. కొంచెము మూర్ఛదేరి యామకరిక యొక్కప్రక్కకుంబొరలిన నేను మఱియుఁబూర్వోక్తప్రకారంబుగ శైత్యోపచారంబు సేయుం గనువిచ్చిచూచి యోమదనమాలా కూరబాహువను జయమాలినియుం నిన్ను భూమిపై యడుగు పెట్టనిచ్చినం గందిపోదు వేమోయని యతిగారాబమునం బెంచుచుండిరే? అట్టినీకిట్టికట్టిఁడిదశ సంభవించెనే. కటకటా! విధివిపర్యాసంబు నేమందు. ప్రాణసఖీ తొల్లి యొకత్రుటికాలంబైనను మమ్మునెడఁబాసియుండఁజాలవే? ఇప్పుడు మమ్ముఁబాసిపోవలసివచ్చెఁగదే? అక్కటా నిన్ను మదనమోహనునితోఁ జేర్చి నీసుఖంబులం జూచి సంతసించవలయునని యెన్నెన్నో మనోరథంబులఁ మనోరథించుచుంటిమే? అవి యన్నియుం నొక్కగడియలోపల నశించిపోయెనుగదే? అయ్యయో! శృంగారరసాధిదేవత యస్తమించిపోయినట్లయ్యెనే? కటకటా! సౌందర్యసారములసంకేతనికేతనంబు అడవిపాలైపోయెఁగదే? హా! రామణీయకనిధిరాళ్లంగలసిపోయెనుమా! యని ప్రలపించుచు మూర్ఛపోయెను. నేనుమరల నాసరోవరజలంబులు ఱెక్కలచేఁగొనివచ్చి పూర్వపువిధమునంజల్లితిని. మరలనేవదేరి యామకరిక కనువిచ్చిచూచి యోభగవతిమందపాలకీ నీకు రెండవప్రాణంబనందగినయుండు నీమదనమాలకెట్టియాపదసంభవించెనే? హాదైవమా ఈ సుకుమారాంగిని నెట్టిబెట్టిదంపుబాధలు పెట్టితివు. ఇందున నీకైనఫలమేమిరా? అయ్యో! నీయంతనిర్ఘృణుఁడు లేఁడురా? ఓమదనమోహనుఁడా! రాజపుత్త్ర! నీ వెక్కడ నెవ్విధంబుగ బాములుబడుచున్నావురా? నిన్నుఁదలంచినమాత్రముననె యామదనమాలచందురునింగనుగొన్న చకోరకాంతయువున నుప్పొంగుచుండును. రాకుమారా! ఓకలహాజితమా! ఓచతురికా! మీరెప్పుడువత్తురోయని ప్రతీక్షించుచుండి గడియ యొకయుగంబుగాఁగడపుచుండెనే! మదనమాలవిషయమందుమీర లెంత క్రూరత్వముఁ జూపితిరే! పిన్ననాటనుండి ప్రాణపదంబుగ మిమ్ముంబోషించినవిషయంబైన మనంబుననుంచుకొనకపోతిరిగదే! అని యిట్లు ప్రలపించునామకరికతో నేను ప్రియసఖి అతిదౌర్భాగ్యశాలిని నగు నన్నేలదలంచెదవు. అనిన చక్కఁగాఁగనులెత్తిచూచి యామకరిక ఓచతురికాయని మరలమూర్ఛ

పోయెను. నేనును దానిమాటలవలన నామనంబునందు మదనమాలకు మహావిపత్తు సంభవించియున్నదని నిశ్చయించుకొని సంతసించుచు మకరికకు ననేకవిధములగు శైత్యోపచారంబులు సేయుచు బాష్పాయమానంబు లగునక్షణములతో డగ్గుత్తికపడు నెలుంగుతో నూరార్చి మూర్ఛదెలిపి కూరుచుండబెట్టిన నామకరిక నన్నుంగాంచి వెక్కి వెక్కి యేడుచుచు హా మదనమాలగతి యిట్లయ్యెంగదా చతురికా! యని యెలుంగెత్తి పెద్దపెట్టున నేడిచెను. నేనును దానింగాంచి శోకంబుపట్టంజాలక ప్రముక్తకంఠంబుగ నేడిచి కొంతసేపటికి దుఃఖవేగంబు నణంచుకొని కొన్నివచనంబులు చెప్పి దానినూరార్చిన నామకరిక యుం బైటకొంగుతోం గన్నులు దుడుచుకొని వెక్కుచుం జతురికా నిన్ను మదనమోహనుని బిలుచుకొనిరా నంపి యెన్నిదినంబులయ్యె? ఇన్నిదివసంబు లెచ్చోటనుంటివి? నీసహచరుడు కలహాజితం డెక్కడ అని యడిగిన నావృత్తాంతంబునంతయుం జెప్పితిని. అందువలన నాయమకు శోకంబగ్గలంబై పెదవు లదరుచుం గన్నులం గాలువలై బాష్పంబులు ప్రవహించుచు హృదయంబు తటతటం గొట్టుకొనుచుం దేహంబునం గంపంబు వొడమం దత్తరింపంగా నేనును మకరికతో లోకంబునం గర్మపరిపాకంబున కధీనుండం బగుజంతువునకు సంప్రాప్తములగు కష్టసుఖంబుల నడ్డగించుటకు సమర్థుండుగలండా? ఏలయింతవంతంగుందెదవు? కొంచెమాశ్వాసమునొంది మదనమాలవృత్తాంతంబు నాకుం దెల్పుము. శోకవేగం బధికంబగునప్పుడు సమానసుఖదుఃఖులగువారికిం దెలిపిన నది విభాగించుకొనంబడినరీతిని గొంచెము సహ్యావేదనంబై యుండునుగాదె? అని చెప్పిన నామకరిక యాశ్వాసమునొంది కన్నులనీళ్లు దుడుచుకొని ఓచతురికా మనమదనమాల వృత్తాంతంబుచెప్ప నానోరాడదే! ఏమిసేయుదునని యిట్లనియె. అప్పుడు రాజకుమారునిం బిలుచుకొని రా నిన్నంపి యా మదనమాల నీపోవుమార్గంబుం గనుంగొనుచుం గొంతతడవుండి నీవు దృష్టిపథంబతిక్రమించినయనంతరము భవద్విరహంబుం దాళలేకనన్నుంగాంచి యోమకరికా యీచతురికను నేనేలపంపితినే? దీనిమాటలునమ్మి యీరాజకుమారుండు వచ్చునటే? రాకున్నం జేయవలసినపనియేమి? ఆ రాజకుమారునినగరం బిక్కడకతిదూరంబుగాన మఱియు నెవ్వరును బోంజాలరుగదా? అని యిట్లనేకవిధములగు తద్విషయాలాపములం బ్రొద్దులు పుచ్చుచు;

సీ. ఎప్పుడు నాచిల్క యొకిమానికడ కేగు? నెప్పుడుం నాగతుల్ జెప్పుం బలికి
నెప్పుడు నానాథు నింపుతోం దోడ్తెచ్చు? నెప్పుడు బహుమతు లియ్యంగాంచు
నెప్పుడు నాతోడ నెలమిముచ్చటలాడు? నెప్పుడు దననాథు నేలుకొనును
ఎపుడు మాపాలయల్క లీకొని తాం దీర్చు? నెప్పుడు సఖియల నెచ్చరించు

గీ. నెపుడు నాచేతిపైకెక్కి నృపకుమారు, గన్నవృత్తాంతమంతయుం గ్రమముగాంగ
బల్కుచును గర్జయుంగళికిం బందువులను, నల్లునని కోరుచుండె నాసారసాక్షి.

మఱియును.

సీ. శుకమువచ్చెదుజాడ జూపట్టదిదిగాక మదిలోన నాచెల్మి మఱచెనొక్కొ
నృపకుమారుఁడు దానినేర్పుమాటలఁజూచి పలుమఱు వేడి తా నిలిపెనొక్కొ
త్రోవఁబోవుచునుండ దుష్టకిరాతులచేఁ జిక్కి కష్టముల్ జెందెనొక్కొ
నానావిధోపవనవిలోకనోత్కంఠ భూమిపైఁ దిఱుగంగఁ బూనెనొక్కొ

గీ. కాకసుమబాణబాణనిర్ఘాతదీర్ణ, హృదయుఁడై యున్నతనభర్త యెలమి సేయు
ప్రబలనిర్బంధములఁ జిక్కి పతికిఁదక్కి, తాను సుఖవార్ధిఁ దేలంగఁదలఁచెనొక్కొ.

అని యిట్లుచింతించుచుం గొన్నిదినంబులు యుగంబులపగిదింగడపుచుండి యొక నాఁడుదయమునఁ దనకన్యకాంతఃపురపుసౌధంబునం బై మేడమీఁదికెక్కి నాతోఁగూడ చతురికరాకం గాంక్షించుచు నలుదిక్కులుబరికించుచుండి యాహర్మ్యముదిగువ నేకయోధ వీరులు మహాజవంబు లగునశ్వవరంబులనెక్కి కవచంబులుదొడిగి యొఱవెఱికినకత్తులును ఖేటకంబులునుధరించి మించినశౌర్యంబున మాయంతఃపురంబు నాక్రమించుటకుం గడంగుచుండంజూచి వారలచేతికత్తులతళత్తళలు వియత్తలంబుఁ బొత్తుకొనంగాంచి యుత్తలపడుచు నేమియో? ఈయసమయంబున నిందఱు యోధవీరులువచ్చి కన్యాంతఃపురంబు నిరోధించుటకుం గారణంబనిచింతించుచు నేమియుందోఁచక కొంతతడవు నివ్వెఱవడి తత్తఱించుచుంటిమి. అప్పుడారాజగృహంబున నొకచోట మహాకలకలంబు వినంబడుచుండె. మేమదివినుచు భయభ్రాంతలమై యేమి యిది యకాలంబునకిట్టియెడరు సంభవించినది! కటకటాయనుకొనుచుండ నక్కడకుంగొందఱు దాసికలువచ్చియిట్లనిరి. ఓమదనమాలా పాంచాలదేశాధిపతి యగుజయవర్మ నీతండ్రియగు శూరబాహు వుండు గృహంబులోనంజొచ్చి దేవీసహితుఁడైనయాతనిం జెఱవట్టి నీయన్నలగు జయచంద్ర ప్రతాపచంద్రులతో నొక గడియకాలమున క్రూరయుద్ధంబునలిపి యేమఱుపాటున యుద్ధముసంప్రాప్తమైనందున నాయుధంబులు లేక కేవలముబాహుబలంబున ననేక యోధవీరులంజంపుచుండు నారాజకుమారుల ననేకవిధమాయోపాయంబులంబట్టి నిగళ బద్ధులంజేసి విజయలక్ష్మీవిలాసభాసురుండై నీవుండు కన్యకాంతఃపురంబున కేగుదెంచు చున్నవాఁడు. తొల్లిపురోహితునితో నిన్నుందనకు వివాహంబు చేసియియ్యనని నీజనకుండు సెప్పిపంపినందున నాతండుకోపగించుకొని మనపట్టణంబుపై దండెత్తుటకునిశ్చయించి చతురంగబలసమేతుండై వచ్చి నీయన్న లగుజయచంద్రప్రతాపచంద్రులబాహువీర్యం బునకులికి యేమఱుపాటునఁ దనమనోరథంబుఁ దీర్చుకొనందలంచి ధర్మయుద్ధంబుమాని నిద్రావిశ్రాంతజనంబై యున్న రాజవీధింజొచ్చి యీవేళవ నగరుచుట్టుముట్టడించి కావలివారలంబట్టి వధియించి యతివేగంబున రాజగృహంబుం బ్రవేశించెను. అతర్కి తోపనతం బగునీమహాసంకటంబునం జేయునది లేక నీతండ్రి పట్టుపడెను. యుద్ధసన్నా

హంబు సేయుటకనువు లేక సేనానాయకులున్నవారు. అనిచెప్పుచుండఁగాఁ గొందఱు యోధవీరులు కన్యాంతఃపురంబుం జొచ్చిరి. ఓచిలుకా అప్పుడు మాహృదయంబు లెవ్విధి వ్యాకులత నొందెనో యెట్లుచెప్పంగలను? వారలకుఁ బ్రధానుఁ డగునొకవీరుండు మాసమీపమునకుఁజనుదెంచి సౌందర్యగాంభీర్యాదుల నిరూపించి మదనమాలను రాజపుత్రికఁగా నెఱింగి లోకోత్తరంబు లగుదానిరూపరేఖావిలాసంబులకు మదిలోన మెచ్చుకొనుచు ఓ మదనమాలా నేను పాంచాలదేశాధిపతియగు జయవర్మయను రాజకుమారుఁడను. నిన్నుం బరిణయంబు సేసికొనంగోరివచ్చి యున్నాఁడను. నీజనకుండును అన్నలును నాచేఁబట్టువడిరి. ఇఁకనీవు తామసించిన నుపయోగంబు లేదు. ఈసీవాకిటం గొని తెచ్చియుంచిన చతురంతయానంబునఁ గూరుచుంటివేని తత్సంవాహనసమర్థలగు కాంతలు నాయంతఃపురమునకు నిన్ను భూషణంబుఁ గావింతురు. ఇట్లు నీయంతటరాను సమ్మతింపవేని బలాత్కారంబుగ నైనం గొనిపోవుట నిస్సందేహంబు. వేగిరంబ మీఁదటికార్యంబు చింతించి ప్రవర్తింపుము. అని యిట్లు శృంగారవీరరసంబులు దోఁపం బలికిన మదనమాలయు సమయంబు తప్పి వచ్చినది. ఇప్పు డితనిచేతినుండి తప్పించుకొనుట కుపాయంబు లేదు. కలవ్రాఁతప్రకారంబు జరుగకమానదు. ఇప్పుడిందుకు నేనొప్పనేని క్రోధంబు పెచ్చుపెఱిగి నన్ను నానావిధముల మానహాని సేయుటమాత్రమేగాక నాజననీజనకులను సహోదరులను బట్టి వధించి ననువధించును. కాన నిప్పుడితనియిష్టానుసారంబుగఁ బ్రవర్తించుట మేలు. అని మనంబున దలంచి రాజపుత్రియుఁ గపటవికాసంబు ముఖకమలంబునం గనుపట్ట నో రాజపుత్రా మీరు మాయింటికరుదెంచి మాయిచ్చునాతిథ్యంబులు గైకొనక యిట్లు ప్రవర్తించుట న్యాయమా! ఈ నాదేహంబిఁక మీసొమ్ముగాని యన్యులది గాదు. తమయిష్టానుసారంబుగఁ బ్రవర్తించి నన్నుం దోడ్కొనిపోయి పరిణయము చేసికొనవచ్చును. అభిజనరూపవయోవిలాసంబుల నీజగతీతలంబున నుండు రాజకుమారులకంటె నధికు లగు మిమ్ము వివాహంబు చేసికొనుట నావంటి కన్యలకుఁ దొలిపుట్టువునం జేసిన పున్నియంపుంబంట కాదా! అమృతరసంబుఁ ద్రావ నందఱు నిర్బంధించవలెనా? యని మృదుమధురోక్తులమందలించిన నా జయవర్మయుం మనమున సంతసంబందుచు నోదేవీ నీసుగుణంబులకు మెచ్చితిని. నీసరసాలాపాదులవలన నాకాతిథ్యంబు సంప్రాప్తంబయినట్లయ్యె. నామనంబు భవత్పాణిగ్రహణంబునకుం ద్వరపడుచున్నది గావున శీఘ్రంబ చతురంతయానంబు నలంకరింపుము. ఈసీ చెలికత్తెలును మఱియొండు పల్లకీల నారోహించి నీవెనువెంట మననగరంబునకు రాఁగలరు. అనతిచిరకాలంబునన కాంపిల్యంబునకుం జేరనగు. అనిచెప్పినవల్లెయని మదనమాలయుఁ దదుపదిష్టమార్గంబునం జని పల్లకియెక్కెను. అవ్విధముగ నాతనినిదేశమునం జేసి యేనును మఱియుం గొందఱు మనుంగుంజెలికత్తియలును బల్లకీలనెక్కితిమి. కొన్నిదినములు గడిచిన నొకనాఁడు మధ్యాహ్నసమయమునకుఁ గాంపిల్యంబుఁ జేరితిమి. అచ్చటి

రాజగృహమున నుండెడుమూడిగంపుంగత్తెలు మమ్మునెదుర్కొని సబహుమానంబుగం
బిలుచుకొని పోయి యతిమనోహర మగుహర్మ్యంబున విడియించిరి. మదనమాలకు
సమస్తోపచారంబులు సేయ ననేకదాసీజనులు నియమింపంబడి భ్రుకుటీభటులై తదాజ్ఞా
పాలనంబు సేయుచుండిరి. అప్పుడు మదనమాల ప్రవర్తించెడి విధంబుం గాంచి నేను
నా హృదయంబున నీ కుమారిక సమయమువైషమ్యంబుందలంచి యీ పాంచాలాధిపతిం
బెండ్లియాడుటకు నిశ్చయించుకొన్నదని యెంచియుంటినిగాని మనమున మదనమోహ
నునిపైఁ బ్రబలమగుననురాగంబు సెడబాయకుండుట యెఱుంగనైతిని. ఆకాంపెల్య నగ
రాధిపతి సకలగృహకార్యములును మందపాలికి యనునొక కాపాలికి చెప్పినచొప్పునం
జరుగవలసినవియైయుండెను. ఎవరైన నాయకుయాజ్ఞనుల్లంఘించిరేని రాజదండనంబు
సిద్ధంబైయుండు. రాజు నాయమయందు దేవతాబుద్ధిం జేసి తదాజ్ఞ జవదాటకయుండు
వాఁడుగాన నాకాపాలికి వచనంబుచే మదనమాలా పాణిగ్రహమునకుం ద్వరపడక కొన్ని
దినములుగడపుచుండె. సఖీజనమువలన నారాజకుమారుండు మదనమాలాసంగమోత్సు
కుండై యనుభవించువియోగవ్యథలు మాకప్పుడప్పుడుఁ దెలియవచ్చుచుండును. ఇట్లుండ
నొకనాఁడు మదనమాలకు సైరంధ్రియై యుండునట్లు లేర్పాటుచేయఁబడిన రతిమాలిని
యనునది మదనమాలతో నిట్లనియె. ఓరాజపుత్రి యేనీదినమున జయవర్మనగ్గఱచుంటిని.
అప్పుడు రాజభటు లొకచిత్రపటంబుం దెచ్చి రాజు నెదుటనునిచి స్వామీ యీపటంబు
మన రాజవీధియంగళ్లయొద్ద నొకతె తనచేతంబట్టుకొని చూచుచుండి యాదృచ్ఛికముగ
నచ్చోటికేగిన మమ్ముం గాంచి తటాలున దానిం దాచుకొనఁగా మాహృదయంబున సంది
యంబుగలిగి దానిసమీపమునకుంజని యోసీ నీవు దాచుకొనియుండువస్తువుం జూపుమని
నిర్బంధించితిమి. బహుదూరమట్లు బలాత్కరింపఁగా విధిలేక యాయాఁడుది తనస్తనాం
శుకంబునందాచికొనియుండు నీపటంబు మాచేతి కిచ్చెను. మేము నాయతివందోడ్కొని
వచ్చి నగరివాకిటం గావలివారియొద్ద నొప్పగించి క్రొత్తవస్తువుఁగాంచితిరేని తత్క్షణంబ
రాజసముఖమునకుం గొనిరావలయును; అని మీరుచేసియుండు నేర్పాటునకు బద్ధులగు
వారుగాన నిదియిచ్చుటకుం దీసికొనివచ్చితిమి. అని మనవిసేయ రాజును వారలంగాంచి
యిప్పు డభినవవస్తుపరీక్షాధికారంబు భగవతిమందపాలకి వహియించియున్నదిగాన నామె
యొద్దకుం గొనిపోవలయు. ఇది యీరతిమాలినిచేతికిచ్చి యీపటంబుం దెచ్చిన యాఁడు
దానింగూర్చి యాభగవతికడకుంబంపి మీమీపనులయందు జాగరూకతతోఁ బ్రవర్తిం
పుఁడుపొండనిన వారును రాజాజ్ఞ చొప్పున నాపటంబు నాచేతికిచ్చి యాయాఁడుదానిం
గూర్చి మందపాలకియుండు పర్ణశాలకుం బంపిరి. నేను నామందపాలకిసమీపమునకుంజని
యీపటంబు నామె చేతికిచ్చితిని. ఆభగవతి యాపటంబుననుండు రాజపుత్రుని యాకా
రంబుం గాంచి ప్రాణంబులు మరలవచ్చినశరీరంబు చందంబున నుల్లసించుచుఁ గన్నుల

సానందబాష్పంబులు నిండ నాయాఁడుదానిం బిలిచి యోసీ నీకీపటం బిప్పుడియ్యంజనదు. కొన్ని దినములు నాయొద్దనుండుమనేని యనంతరమాలోచింతము. నీకిచ్చట నన్ను పాసాదు లకు మరేమియుఁ దక్కువయుండదనిచెప్పిన నామె వచన మతిక్రమింప ననువులేక యామగువయు దీనమగువదనముతో నర్థాంగీకారముచేసినయది. అంత నేను నామంద పాలకితో నొకభగవతి మదనమాలకు స్నానసమయంబు సమీపించినయది. దానికంగ సంస్కారంబుసేయ నతిత్వరితముగ నేనక్కడ కేగవలసినదానను గాన నా కుత్తరువు దయ సేయుమని వేడికొన నందుకామె సమ్మతించిపంపించిన నచ్చోటువాసివచ్చుచు సమీప మార్గమని యానగరమధ్యమున నుండుమహోద్యానపు నడిత్రోవవచ్చుచు నచ్చట నొక మామిడిచెట్టుక్రింద గూరుచుండినవాని నొక్క రాజకుమారునింగంటిని. ఆతని రూప రేఖావిలాసంబులుగాంచిన నావసంతుండే మూర్తిధరియించి యిట్లు పొడసూపుచున్న వాఁడనియు, నీశ్వరానుగ్రహంబుకలిమి నభినవమనోహరాకారంబువడసిన మన్మథుఁడు రతిదేవిని వెదకుకొనుచుం దిరుగుచునిక్కడకుఁ జనుదెంచియున్నవాఁడనియు, రంభకంటె నతిసుందరాకారయగు కాంతామణిం బడయంగోరి నలకూబరుండు తపంబుసేయ నీయిల కవతరించియున్నవాఁడేమో యనియుం నాకుఁదోచెను. అంతకుమును దాచిత్రపటంబున నుండు నాకారంబుఁగాంచి యిది యనల్పశిల్పనైపుణంబున నూహించి వ్రాసినదేకాని యిట్టిజగన్మోహన మగునాకారంబు ఏరాజకుమారులయందుఁగాని యేదేవతాకుమారుల యందుఁగాని యుండదనియే తలంచియుంటిని. ఆపురుషోత్తముని యాకారంబుఁగాంచినది మొదలు ఈయుత్తముని రూపంబుంజూచి యతిసమర్థుండగుశిల్పి తన సామర్థ్యమునంత యును వినియోగించియు నించించుక తదీయలావణ్యలేశంబుమాత్రమైన నభివ్యక్తంబు సేయలేకపోయెనని యనుకొనుచుంటిని. ఆయన నాకుమారునిరూపంబె యాచిత్రపటం బున వ్రాయంబడియున్నదియనుట నిక్కువంబు. అభినవయౌవనప్రాదుర్భావంబుం గాంచిన నిరువదిసంవత్సరములవాఁడని తెలియుచున్నది. ఆనవయౌవనునింగాంచి యిట్టి యభినవమన్మథునికిం దగినరతి నెక్కడ విధి సృష్టిచేసియున్నాఁడో యనితలంచుచుం డగా మనోరథడోలికా విహారంబు నీవొక్కతవె కొంచెముసేపు సలిపితివి. పాంచాలాధి పతి చెట్టుపట్టంబోవునిన్ను నితరరీతిగఁ దలంపంగూడదనియెంచి యాతనిశరీరలావణ్యపం కంబునం బడఁబడి వెడలించుకొనలేక మునుంగుచుండు నామనంబున భవదీయదాస్యత్వర చేయూతయియ్య నతికష్టంబున నుద్ధరించుకొనివచ్చితిని; అనియిట్లు రతిమాలినిచెప్పఁగా విని మదనమాల యోసీ యితరపురుషప్రసంగంబు మనకేలయనిన నౌనౌనని యాసైరం ధ్రియుఁ దత్కాలోచిత క్రియాకలాపంబులుజరిపించెను. ఓచతురికా యొకత్రుటికాల మయిన నారాజనియుక్తలగుకాంతలు మదనమాల నేమరియుండరు గాన మేమిరుపురము

మాటలాడికొన నను వృపడకయుండె. రతిమాలిని యీసంగతిఁ దెలిపిన యైదాఱుదినం బులకుఁ బెండ్లిపనులు రాచనగరునఁ జరుగుచుండెను. ఎంతెంత త్వరగా నవి జరుగు చుండునో యంతంతత్వరగా మదనమాలకు ముఖమున వైవర్ణ్యంబును మనంబున చిం తయుఁ సంగంబున విహ్వలత్వంబును మించుచుండె పరిజనులతో నేమియుం బలుకదు. సఖులకు సంగతులేమియుం విశదీకరింపదు. కసిగాట్లుగా నాహారంబు భుజియించు. మంచి సొమ్ము లలంకరింపదు, జిలుఁగువలువలు గట్టికొదు. కేవలము కరకలితకపోలతలయై చింతించి చింతించి నిట్టూరుపులు నిగుడ్చుచుండు. ఇట్లుండఁగా నాదాసీజనులు దాని విధంబు గాంచి తమమనములయం దేమైన గొఱంతయుండి యది సెప్పలేక యిట్టి లుమ్మలి కంబుంజెందుచున్న దేమో యని యెంచి భయంబునొంది యొకనాఁడు నన్నడిగిరి. అందుకు నేను నీమదనమాల తనలీలాశుకము తన్నుఁ బాసిపోయి యున్నదిగాన నిట్లు పరితపించుచున్నది యంతెకాని యొండేమియుం లే దని చెప్పితిని. వార లందుకు సమ్మ తించిరి. ఒకనాఁ డుదయమున నారాజపురోహితునిభార్య యగు నొకవిప్రకాంత వచ్చి మాచేయుగౌరవంబునకు సంతసించుచు నుచితాసనాసీనయై మదనమాలం గాంచి యి ట్లనియె. ఓ కన్యాకారత్నమా యీ దినమురాత్రి మూఁడవయామము జరుగుచుండు నప్పుడు ఈ నగరాధిపతియగు జయవర్మమహారాజు మహాబ్రాహ్మణులు నిర్ణయించి యుండు శుభలగ్నమున నిన్నుం బాణిగ్రహణంబు సేసికొనం బోవుచున్నాఁడు. నీ వీ యుదయమున మంగళస్నానంబుఁ జేసి ధవళాంబరంబులు ధరియించి మంగళసూత్ర భూష ణంబు లలంకరించికొని యుపవసించుచు నీదినం బంతయుం దేవతాసన్నిధియం దుండ వలయుఁ; పట్టమహిషీపదంబునకు వచ్చునట్టికన్యకలు పరిణయదినమున నిట్టు లనుష్ఠించుట యీరాజకులాచారము; నీవు నట్లొనర్పవలయును. అని చెప్పఁగా నారాజకన్యక తనహృద యంబుననుండు దుఃఖసాగరంబు పొంగి వేలాతిక్రమణంబు సేయంబూనిన నది యడంచు కొని యా బ్రాహ్మణివాక్యంబులకు సమ్మతించిన నప్పుడు తదాజ్ఞచేతఁ బరికత్తెలు మంగళ స్నానంబు సేయించి యమృతఫేనధవళంబులగు దుకూలంబులు గట్టనిచ్చి కొన్నియాభర ణంబు లలంకరించి యాకన్యకను మణిమయమగు చతురంతయానమున నెక్కించి సమీప మునయుండు మహాలక్ష్మీసన్నిధానంబునకుం గొనిపోయిరి. నేను దానితోఁ గూడం బోయితిని. పల్లకిఁదిగి యాపల్లవపాణియుం నుల్లంబున నుడుకుచు నచ్చటికావలివారల దాసీజనుల నవ్వలనుండ నియమించి భక్తివినయంబున నాహరివల్లభకు మ్రొక్కి ప్రదక్షిణంబులు చేసి యనేకవిధంబుల నుతియించి యా యాలయంబున నుపవసించియుండెను. మేమును రమణీయములగు వివాహకథాలాపములఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుంటిమి. మదనమాల యనుభ వించుమనస్తాపంబులం జూచి సహించలేకయేమొ సూర్యుండును పడమటిసముద్రం బునం దూఁకె. పాంచాలాధిపతిమన్మథాగ్నిపొగలో యనందగి కటికిచీఁకటులు లోకర

బునం గలయం బర్వె. గాఢాంధకారమదదంతిదంతకుంతంబులకాంతిలతాంకురంబులనం
దగి తారకలు నభంబున వెలింగెను. విరహపాండురంబగుచు విలాసవిధురంబయియుండు
మదనమాల మొగంబుతో నిష్కైన సరి పోలంగలనాయని పరీక్షింపనెంచి యేమొ చందు
రుండు నుదయించెను. అనేకవీరభటరక్షితంబై యుండు నామనోలక్ష్మీమందిరంబునందు
మదనమాలయు నేనునుమాత్రము దేవీసన్నిధానంబున నుంటిమి. పరిజనంబులెల్లం బరిణయ
కార్యతత్పరతం బ్రవర్తించుచుండిరి. కన్యాజనరక్షణంబున నియుక్తలగు కొందఱు
మందయానలు కొంతదూరంబున నచ్చటచ్చటం గుంపులుగూడి యాయాచరిత్రంబులు
మాటలాడుకొనుచుండిరి. అప్పుడు మదనమాల నన్నుం గాంచి 'మోహకరికా పంజరంబు
నందగులుకొన్న చిలుక చందంబున నేమియుం జేయ నేరకయున్నదానను; వివాహలగ్నం
బును సమీపించుచున్నయది; ఈజయవర్మను బెండ్లాడ నించుకేనియు నాకు సమ్మతి
లేదు; తప్పించుకొనిపోవుటకు మార్గంబును గనంబడదు; ఇన్నిదినములుగ నీతో నీసంగతి
మందలించుట కొంకించుకయైన నవకాశంబు దొరకినదికాదు. కేవలము మందభాగ్యనగు
నన్నుం గన్నందున నాతల్లిదండ్రులకుం గష్టదశ సంప్రాప్తంబయ్యె. నన్ను వివాహంబు
చేసికొనినయనంతరమునంగాని జయవర్మ నాజననీజనకులం గారాగారవిముక్తులం జేయండని
తోంచెడిని. విషంబుఁదిని ప్రాణంబులు విడుతునా యని యన్ననో యది గొనితెచ్చి
యిచ్చువారలును లేరు. కటకటా! దైవంబు నాయెడల నింత క్రూరతరంబై యుండుట
నాజన్మాంతరకృతపాపఫలంబుగాదె? ఇందు కేమందు? లోకమునం గలకష్టంబులకెల్ల
యునికిపట్టు లేదనియేమొ యీ మదనమాలను చతుర్ముఖుండు సృజియించె? నీవునాకుం
బరమార్థసఖివైతివేని నాప్రార్థనంబొకటి యంగీకరింపుము. ఇతరదాసీజనంబులు రాక
ముందె కార్యంబున కనుకూలింపుము. నాఖేదం బపనయింపుము. ప్రియసఖీధర్మంబుం
బాటింపుము. వేగిరంబ నామనవి యంగీకరింపుము.' అని యిట్లనేకవిధములుగ బతిమాలు
కొనంగా నేను దానిపరితాపంబుంగాంచి మనంబున దుఃఖించుచు, 'ఓమదనమాలా నీ
యిష్టంబేమి' యని యడిగితిని. అప్పుడు రాజపుత్రియుం బ్రియసఖి యీ నా శరీరము
మదనమోహనునికి మన్మథునిచే నివేదితంబై యున్నది. ఇట్టిదీని నితరవినియోగంబుం జేసి
యామహాభాగునికి విప్రియంబు సేయుటకంటెం దత్క్షణంబున నుజ్జగించి యాతనితోం గల
యుంటమేలు. నేను శరీరంబుం దొరంగిన నాపంచభూతములయందుం బృథివి యాతని
మార్గసంచారభూమియందును, జలం బామోహనాంగుండు స్నానముచేయు వాపికా
జలంబులందును, తేజంబు మదనమోహనునియుదరంబునందును వాయు వామహాభాగుని
నిశ్వాసంబులందును ఆకాశం బానవమన్మథుని మందిరాంగణమునందును గలయునట్టు
లీకరుణామయి యగు దేవినింభూర్చి ప్రార్థించి ప్రాణంబులు వదలుదును. ఇందుకు నీ
వాదంబడుద్దు వని నమ్మి నీతోంజెప్పితిని. ఇప్పుడు నాకుమరణంబుగాని వేఱుశరణంబు

లేదు. ఇతరులు వచ్చిరేని యడియు దుర్లభంబు. ఇట్టిసమయంబునంగదా ప్రియసఖు లుపకరింపవలసియుండు.' అని, యిట్లనేకవిధముల, నా చుబుకంబుఁ బట్టుకొని వేడికొనియె. ఇఁక నిన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనుట లేదుగదా యని యాలింగనముఁ జేసికొనియె. నీమధురము లగువచనములను వినఁబోనుగదా యని మొగంబు ముద్దిడుకొనియె. ఈ మదనమాల యందుఁ బ్రీతిఁ బాయకు మని కేలుఁ గేలంగీలించె; మద్విరహంబున కోర్చుకొనుమని తన పయింటచేఁ గన్నీరు దుడిచె. నామనవిగా మదనమోహనునికిం దెల్పుమని ప్రార్థించె. నా జననీజనకులకు తీరనిదుఃఖదాయిని నైతినే యని వగచె. ఏమి నామాట కుత్తరమియ్యవే యని యూసడించుకొనియె. ఇదియేనా స్నేహధర్మ మని దూఱె. నన్ను బాములఁ బెట్టి నీకిష్టమా యని యడిగె. ఇట్టివారటే ప్రియసఖులు అని విసికికొనియె. నాయందుం గరుణించి తనువుఁ దొరంగనియ్యవే యని పాదంబులువట్టుకొనియె. నేను నామదనమాల పరితాపంబుఁ గాంచి యేమియుం జెప్పలేక కేవలబాష్పాయమాననేత్రనై యంతర్గాఢం బగుశోకవేగంబు నడంచుకొనలేక పయింటకొంగున మొగంబుమూసికొని యేడుచు చుంటిఁగాని దానితో నేమియుఁ జెప్పఁజాలకయుంటిని. మదనమాలయు నన్ను బహువిధ ముల వేడుకొనుచుండె. ఇట్లు కొంతసేపుజరుగఁగా నేను మదనమాలతో "నో ప్రియ సఖీ నీవు పరితపించువిధముం గాంచిన నీయభీష్టంబు నెరవేఱనియ్యకయుండుట యయుక్తంబు గాఁ దని తోఁచెడిని. నీమరణానంతర మొకనిమిషంబైన నేనుజీవించియుండలేను. మన మిరువుర మొక్కటిగాఁ బ్రాణత్యాగంబుఁ జేసికొందము. ఇది నీకు సమ్మతమేని నీ యభీష్టము నెఱవేర్చుటకు నాకును సమ్మతమే" అనిన రాజపుత్రియుం గొంచెము కోప గించుకొనుచు 'నోసీ నాయభీష్టము సమకూరదన్నమాట ప్రకారాంతరముగఁ జెప్పితివం తియ కాదటే! నేను శరీరము నుజ్జగించుట యిప్పటికి భావ్యముగుఁగాని మీకిట్టియమంగళం బేలనే! హరిహరీ! మీతో నేను చెలిమిఁ జేసినందుకు మీ ప్రాణములుం బోగొట్టుటయేనా ఫలంబు! కడుపుచెడంబుట్టినందుకుఁ గన్నవారికిఁ గారాగృహప్రాప్తిఁ జేసితిని. చెలిమిఁ జేసినందుకుం జెలికత్తెలకుఁ బ్రాణపరిత్యాగంబుం జేయించవలయునా! చాలుం జాలు. మదనమాల నీకుఁ బ్రాణసమానయగుసఖియయ్యేనేని దానిబాధలుదప్పించుట యుచి తము.' అని యిట్లు బహుకరుణంబుగఁ బల్కుచుండఁగా ననతిదూరంబున నొక సన్యాసి మఱియొకసర్వానవద్యాతిసుందరియగు సుందరీమణిని తనవెనువెంటం దీసికొనివచ్చుచుం డెను. అది గాంచి రాజపుత్రి మహావ్యసనాక్రాంతయై యామదనమాల మరణనిర్యాణం బునకుంగూడ నోచుకొనలేదుగదే యనిచెప్పి 'యాయువ నూచి యేమిది యనియడిగిన నుత్తరమేమి సెప్పంగల" నని కన్నులబాష్పములు దుడుచుకొనుచుండెను. ఆ యమయు నతిశీఘ్రముగ సమీపించి మదనమాలా యేమనీకన్నులు బాష్పచ్ఛన్నములైనట్లు తోఁచుచున్నవి; కపోలములయందుఁ గన్నీటిధారలుగారుటవలన మకరికాపత్రంబులు

మాసిపోయినది; సౌభాగ్యసదనమగు నీమొగంబు విన్నబాటుఁజెందినయది; వెగచుటం జేసి కుచతటంబు కంపంబునొందుచున్న యది; అని యడిగిన నాకాంత భయంబుతోఁ నేమియులేదనిన నాసన్న్యాసినియు సమీపముననుండువారల నవ్వలికంపి యామూల యపుఁదలుపులుమూసివేసి నిర్జనంబగునాగుడి కలయఁజూచివచ్చి మదనమాలనుదగ్గఱి దానిచుబుకంబుంబట్టి యెత్తిముద్దిడి తొడపయింగూరుచుండఁబెట్టుకొని కురులు చక్క నొత్తుచు నిట్లనియె. ఓ మదనమాలా యే నెవ్వతెనైనదియు నీవెఱుంగవుగదా? తొల్లి నీకు మదనమోహనుని చిత్రపటంబిచ్చిన మందపాలకినిగానాయేను? నీవునన్ను నిరూపించి చూడుమనిన నేమియుపురమును చక్కఁగాఁజూచి లేచిప్రణామంబుచేసి భగవతియనవధా నంబుననైన యపరాధంబుసైరింపుము; నిష్కారణవత్సలత నియ్యెడకు మీరలేతెంచుటం బట్టి మాకు మహాప్రమోదంబయినయది; ఈ మహాదేవియనుగ్రహంబునంజేసికాదె మీ సన్నిధానంబుమాకయ్యె; మీరలిప్పుడియ్యెడకు విజయముచేయుటకుం గతంబేమి? కల వృత్తాంతంబువినిపించి మమ్ముం గాపాడుము. అనిప్రార్థించిన నాయమ యిట్లనియె. ఓ రాజపుత్రి నేను నాతపశ్శక్తిచేత భూతభవిష్యద్వర్తమానంబులు బాగుగనెఱుంగుదును. నేను సంసారంబుంబరిత్యజించి బాల్యము మొదలుకొని యాకలంబులంభుజించి శరీరధార ణంబుసేయుచు వీధులయందుం బడియుండు చింపిపేలికలు ధరించుకొనుచు చంద్ర చూడచరణకమలధ్యానానందంబున దినంబులు మఱచియుండు హృదయంబుతోఁ దపంబునలుపుచుండి యాపార్వతీకాంతుండు కాంతాసమేతుండై వెలసియుండు శ్రీపర్వ తాదిపుణ్యక్షేత్రంబులదర్శింపనెంచి గురుజనానుమతి వడసి పెక్కుదేశములుతిరిగి చూచు చు మదనమోహనుని సౌందర్యంబును నీరూపాతిశయంబునుగాంచి మీయిరువురసమాగ మంబు రసావహంబై యుండునని యెంచి సంసారపాశబద్ధమానసనై యారాజపుత్రుని యాకారంబుతోనొప్పు చిత్రఫలకంబుఁగానిపించి నీకుఁ దదనురాగంబుంగల్పించి మీఁద నీకుంగలుగ ననర్థంబులుచింతించి యీకాంపిల్యనగరమునంజేరి యీరాజచంద్రుని వశ గతునింజేసికొని యీయూరనుండువారికి నాపద్బాంధవువిధంబునను గురుజనమురీతిని పరమమిత్రురాలివలెను బ్రవర్తించుచున్నదానను. ఈపౌరులు నన్నడుగక యేపను లైనఁజేయఁజాలరు. గురుభక్తి నాయెడల వారుచేయుచున్నారు. అదియట్లుండ నీకాం పిల్యనగరాధిపతి జయవర్మయు నాకు శిష్యప్రాయుండై తననగరునందు జరుగంగల సమస్తకార్యములు నాయనుమతిలేక చేయఁగూడదని యుత్తర్వుచేసియున్నవాఁడు. ఇచ్చట నామాటకుం బ్రతిగా నెవ్వరును నడవరు. నీకీసమయంబున ఆనుకూల్యంబు సేయుటకే యేనునీనగరంబున వసముచేయుచు వీరినివశగతులుగఁ జేసికొనియున్న దానను. ఇప్పు డీకాంపిల్యనగరాధిపతి యగుజయవర్మ నిన్నుం బరిణయంబుచేసికొనం గోరి మాహూర్తికులవలన నీరాత్రిమూడుజాములకు మంచిలగ్నంబున్నదని నిశ్చయించి

దేవతాసన్నిధానమున నుపవసించియుండు పెండ్లికూఁతు బ్రాహ్మణముత్తైదువ లగ్ని సన్నిధికిం దోడితెచ్చుట యీరాజకులాచారంబుగాన నట్లువారలచేఁ జేయింప నన్నుం బ్రార్థించి యిచ్చుటకంపియున్నవాఁడు. ముత్తైదువులును ఇంకొకగడియ కిచ్చటికి రాఁబోయెదరు. అగ్నిసన్నిధికిం గొనిపోఁబడినయనంతరమ నీవు జయవర్మకు భార్య వగుటతప్పదు. ఇప్పుడిందుకొకయుక్తిచేసెద వినుము. ఇదిగో యీకాంతం జూచితివే? ఇది నీ జనకుం డగుశూరబాహువు మిగులఁ బ్రీతితో వివాహంబు జేసికొనిన యాతని మాతులునితనూజ యగుకళావతికిఁ జనియించి యతిగారాబముగాఁ బెరుఁగువచ్చిన మోహానవతి. ఇదియాకారముచేతను రూపముచేతను వయస్సుచేతను కళాకుశలత్వంబుచేతను నీకు సమానయైయున్నది. విశేషపరిచయముగలవారలుగాని మీయిరువురకు భేదంబుగని పట్టఁజాలరు. అనినమదనమాలయుం లేచి యత్యాదరంబుతో మోహానవతి నాలింగనంబుం జేసికొని యోదలమూర్కొని ఓచిన్ని చెలియలా యెన్ని దినములకునిన్ను గాంచితిని. అని యానందబాష్పంబుల నామోహానవతియొడలఁ దడుపుచు మందహాసకింగాంచి యోభాగ వతీ యీచిన్నది యిక్కడ కెట్లువచ్చెనో యెఱింగింపుమని వేడికొనగా నాయమ యిట్ల నియె. ఈ చిన్నదిమాత్రమేకాదు! నీప్రాణనాయకుండు మదనమోహానుండును వచ్చి యున్నవాఁడు. వీరి రాకకుంగారణంబు వివరింతు వినుము. నీవు పంపించినచిలుకలు మదన మోహానుని నగరంబునకుం జని యచ్చట నతండు లేమి ననేక వనంబులు వెదకుచు నొక చోటంగనిపట్టి స్మరసందేశంబుం జెప్పిన నతఁడును మంత్రికుమారునికిం దనదూరదేశ ప్రయాణంబుసూచింప నాచిలుకల నొకింతసేపు నిలిచియుండంబనిచి తాను ముందర బయలువెడలి ధరావంతంబుఁ జేరెను. అది నష్టభర్త్రి యగునంగనవిధంబుననుండుట తన మనంబునకురాఁగాఁ గొందఱవలన నీజనకునికి కాంపిల్యనగరాధిపతి చేసిన కారాగృహ ప్రాప్తియుం జయవర్మ నిన్నుఁ దనయంతఃపురకాంతఁగా జేసికొనుటయుం విని దుఃఖాకు లుండై చేయునదిలేక యాయూరిబయటి దేవాలయంబులోఁబరుండి కేవలము చింతా క్రాంతుండైయుండఁగా మధురిక యనునీ చెలికత్తెలలో నొకతె యాదృచ్ఛికంబుగ నచ్చటకేగి యాతనింగాంచి వృత్తంబువిచారించి తెలిసికొని యిట్లనియె. ఓరాజకుమా రుఁడా యేను మదనమాలకుం బ్రియసఖిని. నాపేరుమధురిక. ఆమదనమాల యున్నట్టుండి కాంపిల్యాధిపతి పట్టుకొనిపోఁగా నారాజపుత్రిక తనప్రాణపదమగునొకచిత్రపటం బును తద్గృహాంతరంబున నునిచియుండుటం జేసి తీసికొనిపోవనువుపడక పోయెను. ఈపటంబుం గానకయుండెనేని యారాజపుత్రిక యాహారంబుపైగూడ ఆశమానును. దీనినెవ్విధినైన నాకన్నియయొద్దకుం జేర్చుట ప్రియసఖినైననాకు ముఖ్యకర్తవ్యంబు. ఆరాకన్నియ కనుంగుంజెలియలు మోహానవతి యనుకన్యక తనజననీజనకులఁ బట్టుకొను నట్టి జయవర్మచేతికిం జిక్కక యొకరహస్యప్రదేశమున డాగియుండి దిక్కులేక

యిప్పుడు పరితపించుచున్నయది. శూరబాహుండు రాజగృహంబును పరరాజభటులాక్రమించుకొనియుండుటం జేసి యామోహనవతి ప్రచ్ఛన్నవేషయయి తిరుగుచున్నయది. కాంపిల్యనగరముం జేరనేని యెవ్విధమునైనం దనయక్కదగ్గఱ కేగి సుఖపడును. ఆర్తసంరక్షణంబు రాజకుమారులకుం గర్తవ్యంబుగాన నిందుకు నీవొడంబడవలయునని యనేకవిధముల వేడికొనెను. అప్పు డారాజకుమారుండు దానిం గాంచి యోమధురికా యిప్పు డామోహనవతి యెక్కడనున్నది? ఇక్కడకుం బిలుచుకొనిరా ననుపుమనా యనియడిగిన నామధురిక యిదె పిలుచుకొనివత్తునని చెప్పి మాసినచీరె ధరించి యొకభిక్షుకి చందంబుననుండు కన్నియను బిలుచుకొనివచ్చి రాజకుమారునికిం జూపి యోయయ్యా యిదియె మోహనవతి; అత్యులెఱుంగుదురేమొయని యీ వేషంబుతోం దిరుగుచున్నయది యని యవకుంఠనంబు ఎసిచూపిన నతఁడు సౌభాగ్యాధిదేవతవలె నుండు నాకన్నియం గాంచి దానిరూపరేఖాతిశయంబుల కచ్చెరువందుచు నిట్టిశుభలక్షణంబు లమరియుండు నీకన్నియకుంగూడ యీవ్రాఁతవ్రాసియున్నవాఁడుగదా విధాతయని తలయూచి మధురికా నీవు వేడికొనినవిధంబుగ మిమ్మిరువురను గాంపిల్యనగరంబుం జేర్చెద నని చెప్పి యానాఁడు మధ్యాహ్నమంతయు నాగుడిలోవసియించియుండి సూర్యుండస్తమింపఁగా నాయిరువురం దీసికొని నడుమనడుమ నరణ్యంబులో నాహారనిద్రాదులుదీర్చుకొనుచుఁ గొన్నిదినములకుముందె యీనగరమునకుం జేరెను. నూతనచిత్రపటంబుం జేతపట్టుకొని యామధురిక యంగడివీధిలోనుండఁగా రాజభటులు నాయొద్దకుం గొనితెచ్చిరి. ఆమధురికవలన రాజకుమారునివృత్తాంతంబువిని యితరులకుఁ దెలియకుండ నతని నాపర్ణశాలయందు నునిచి యీమోహనవతినిఁ దగుకథంబులఁ గాపాడుచుంటిని. ఈమోహనవతిసంప్రాప్తికై యిన్నిదినములు రాజునకు వివాహంబు జరుగనీయక యభ్యంతరము చేయుచుంటిని. ఇదియుం బట్టమహిషీపదంబునకుం దగినయదిగాన నీజయవర్మను వివాహము చేసికొనందగును. అతండు మీయిరువురభేదంబుఁ దెలిసికొనంజాలఁడు. ఇప్పుడు చేటివేషంబుధరియింపం జేసి తీసికొనివచ్చియున్న దీనికి భవదీయాలంకారంబు ధరింపం జేసి వివాహవేదికకడ కంపవలయు. ఈచేటివేషంబు ధరియించి నీవు మధురికతోఁగూడ మదనమోహనుఁడువసియించు నాపర్ణశాలకేగి యాతనితోఁగూడ నీరాత్రి యీపాంచాలదేశంబు దాటిపోవలయు. అనిచెప్పఁగా మదనమాల "భగవతిమందపాలకి యీరహస్యంబు భేదింపంబడెనేని నాచెలియలికి ననేకకష్టంబులు సంప్రాప్తంబులగునేయని నామనంబు సంతపించుచున్నయది." అనిచెప్పఁగా నాయమ నేనీవిషయంబులఁ జక్కబెట్టంగలను. వేగిరంబ నీవుపొమ్ము. అనఁగా నేను నామందపాలకిసాహసంబునకు మంత్రాలోచనంబునకు నచ్చెరువందుచుం దదాజ్ఞచేత మోహనవతికిఁ బెండ్లికూఁతురివేషంబును మదనమాలకుం జేటీవేషంబునలంకరించి యాకపటచేటికను వెంటఁబెట్టుకొని యా

యాలయంబుం దాటితిని. మధురికయు మాకెదురుపడి యాభగవతి పర్ణశాలకుం బిలుచుకొనిపోయె. వివాహకార్యంబులకై యనేకదాసీజనులా మందపాలకియుండుచోటికిఁ రాకపోకలం జేయుచుండుటఁగలదుగాన మేముమువ్వరము నచ్చటికేగుట సందేహాస్పదంబు గాకయుండుటచే రక్షకభటులు మమ్ము నడ్డగించుటకుం బ్రవర్తింపరైరి. పర్ణశాల సమీపమునకుం బోవుచుండఁగాఁ దనచేతనున్న చిత్రపటంబు మధురిక మదనమాలచేతి కందిచ్చిన నారాజపుత్త్రి దానిం దీసికొని "యో ప్రియసఖి యీపటంబు నాకుం బ్రాణపదంబని తెలిసికొని బహుదూరప్రయాణాయాసంబునకు వెఱవక యిది తెచ్చి నాకిచ్చిన నీకు నేనేమియుపకారంబు సేయఁజాలుదును; నాయెడల మీకుంగల ప్రేమాతిశయం బిట్టు మిమ్మలయించుచున్నయది. నీవు నాప్రాణములకంటెం బ్రియురాలవు" అని యగ్గించుచు నాకుటీరంబునం బ్రవేశించి యందు గంధర్వతుల్యుండై యుండు రాజకుమారునిం గాంచి భయసంభ్రమంబులతో వెనుకకొదిఁగి నిలిచి నన్నుం జూచి రహస్యంబుగ 'నో మకరికా మనము స్త్రీస్వభావసులభమగు నజ్ఞానముచేతఁ గార్యాకార్యములు విచారింపక ప్రవర్తించితిమిగదే? ఈయతిగంభీరుఁడును మహానుభావప్రకృతియు నగుపురుషసత్తముం డెక్కడ? మన మెక్కడ? ఈతనిదాస్యమునకుంగూడ నేను తగనే? మనమా యీతని నిచ్చటకు రప్పించెడు వారము? మహోదారస్వభావముకలవారలగు నృపకుమారులు శరణార్థులను దనరు సమస్తవిధములఁ బోషించుచు వారికభీష్టసిద్ధిఁ జేయుం బ్రకృతిగలవారుగాన నీగుణహీననగు నావాక్య మాదరించి వచ్చియున్నవాఁడు. అనిచెప్పఁగా నేను నా రాజకుమారునియంతికంబున కరిగి సవినయముగఁ జేయి మోడ్చి 'యో కుమారకా నాప్రియసఖి మదనమాల సహజప్రేమ పరవశహృదయయై విన్నవించుచున్నయది! బహుదూరంబుగ నొకదేశమునుండి మఱియొకదేశమునకు మిమ్ము రప్పించి మీయతిసుకుమార మగు దేహమునకు పరిశ్రమంబుఁ గలుగం జేసితి; ఈయపరాధంబు క్షమియింపం దగును. ఇదియునుంగాక భవదాగమనంబునకు సంతసించి నాజనకుఁడును సహోదరులును మహోత్సవంబు నడుపుచు నెదుర్కొని నగరునకుం దోడితెచ్చునట్లు లేకపోయెగదాయని తనహృదయంబునం బరితపించుచున్న యది.' అని సఖిచెప్పఁగా నామహానుభావప్రకృతి యగుకుమారుండు పావనవాక్యోపన్యాసంబుల మానసపంకంబుం గడిగివేయునట్లు నాతో నిట్లనియె. ఓసీ మీరాజకూఁతురు మమ్మింతటిప్రేమచేఁ బిలిపించుట వలననైన సంతోషము దూరదేశగమనాయాసంబుఁ గణింపనియ్యదు. మీర లిపుడు పరిపూర్ణానురాగముచేత నాయెడకేతెంచి నన్ను విచారించుటవలన కూరబాహువు నన్నెదుర్కొనినంత సంతసమును గలిగె. ఇప్పుడిచ్చోట నేతత్ప్రసంగంబుల బ్రొద్దుజరిగిన నేమేమిసంకటములు తటస్థించునో యెఱుంగము. తత్క్షణంబ యలు వెడలి యీపాంచాల దేశమును దాటిపోవలయును. మధురిక మందపాలకి యాజ్ఞాప్రతీక్షకురాలై యిచ్చ

టన యుండవలయు. భగవతి యింతకుముంద సర్వాయత్తము చేసియుంచియున్న యుత్త మాశ్వంబుపై నీవును మీరాజకూఁతురు నారోహించి యావనమునకుం జేరువనయుండు నరణ్యంబునం బ్రవేశించి క్రమక్రమంబుగ నీదేశము దాటవలయు నని చెప్పఁగా నేను నట్లకానిమ్మని యాకుమారుండు చూపిన యశ్వంబుపై మదనమాలతోఁగూడ నారోహించి యాతనిగుఱ్ఱంబుతో వెనువెంటనే యచ్చటిచెట్లసందున నితరులకుఁ దెలియకుండ మెల్ల మెల్లనఁజని యడవిలోఁ బ్రవేశించితిని. ఇట్లా రాజకుమారుండును మేమును బ్రవేశించి గుఱ్ఱంబుల నతిజవంబునం బరుగులెత్తించిన మరునాఁ డుదయమునకుఁ బాంచాలదేశంబుఁ దాటి యాయశ్వవరంబులు వాయువేగంబునం జరిచని యొకచోట సింహశార్దూలఖడ్గ గవయ శరభాదిక్రూరమృగనిబిడంబయి యనేకవిధములగు సాలతాలకపిత్థాశ్వత్థపిచు మందచందనతిందుక ఖర్జూరవేణునింబకదంబప్రముఖము లగువృక్షములు క్రిక్కిరిసి యొడతెఱపిలేక సూర్యకిరణప్రసరణంబునకైన నవకాశం బియ్యని యతిభయంకరమగు నొకగహనంబుం బ్రవేశించెను. రాజపుత్రుండును మాతోఁ దొల్లి తాను మధురికను మోహన వతినిం బిలుచుకొని ధరావంతంబునుండి కదలి చక్కనిమార్గమునం జనక యాగహనంబు నం బ్రవేశించి దీనికుండ కాంపిల్యనగరమునకుం జేరితిని. అనిచెప్పుచుం బూర్వపరిచితము లగు నాయాచోటులను జూపుచు మాత్రోవ కడ్డంబై పైకుఱికి మమ్ము హింసింపంబోవు శార్దూలాదిమృగంబుల నతిచాతుర్యంబునం జంపి భయంబుడుపుచు, మఱియు రాజపుత్రు లీయాస్థలంబుల నీయామృగంబుల నీయావిధంబుగ వేఁటాడుదు రని యాప్రకారం బభి వర్ణించిచెప్పుచు, మాకుమార్గప్రదర్శకుండై ముందుఁబోవుచుండెను. సూర్యుండు నాకాశ మధ్యంబుం జేరె. భూమియయి నడుగిడనీయక లలాటతపంబులై యాతపంబులు బిట్టుడి కించె. మృగకులంబులు మందలుమందలుగఁ జేరుకొని చెట్లక్రిందం బడి నెమరు వెట్టుట కుపక్రమించె. ఎండమావులు పథికులకు జలభ్రాంతిఁ గల్పించి యలయింపసాగె. పక్షి కులంబులు చెట్లనీడలకుం జేరె. అట్టికఠోరాతపంబున కశ్వంబులు పరిశ్రాంతినొంది నడవ లేక చిక్కిన మేమును తృషార్తులమయి జలకాంక్షచే నెక్కడనైన జలాశయంబుండు దనుక మెల్లగ నేగవలయు నని ప్రయత్నపడుచుఁ బ్రతిచెట్టుక్రిందను బ్రతిపొదరింటను నిలువఁబడుచు నతిప్రయాసంబుతో నరుగుచుంటిమి. అప్పుడు నల్లనిశరీరంబులును పల్ల వెండ్రుకలును కోరమీసంబులును మిడిగ్రుడ్లును తడవిడ్లును గలవారు కొందఱుబోయలు మా దారి కడ్డంబువచ్చి యిటునటుం దిరుగుచుండిరి. రాజకుమారుండు వారిం గాంచి యోచెంచులారా యిక్కడకు నీటిపట్టు లెంతదూరంబున నున్నవియని యడిగిన వారును సమీపమునకువచ్చి యోస్వామీ మీరు విశేషముగ దప్పిగొనియున్నారనితోఁచుచున్నది. లోకమున ననేకులు ఎడారిత్రోవలోఁ జలువపందిరులుంచి పథికులకు శీతోదకంబు లును పానకంబులును శుంఠీ జంబీరరసాదియుక్తంబగు తక్రంబును చందనంబును

తాళవ్రతంబులనొసంగి మహాపుణ్యఫలంబులం బడయుచున్నవారు. అట్లుండ మేము మీకు నీటిపట్టులైనం జూపలేమా? మీయనుగ్రహంబుఁబడయ నియ్యకొనమా? మీరలొంటరిగఁ బోదురేని యాచోటులుగనిపట్ట బహుకాలంబుసెల్లు. ఈమూఁడువారు ఎండకోర్వక విశేషంబుగఁ బరితపించెదరు. ఈయశ్వంబులును శ్రాంతంబులైయున్నవి. గాన కొంచెము దవ్వులనున్న జలాశయంబుదనుక నడవలేవు. ఈగుఱ్ఱంబులను ఈకాంతలను ఇక్కడచెట్టుక్రిందనిలిపి పాదచారివై నీవుపత్తువేని యొకింతసేపటికి జలాశయంబుం జేరి దప్పిఁదీర్చుకొని నీరంబులుగొనిరావచ్చును. అనిచెప్పఁగా రాజకుమారుండును "ఓ బోయలారా యిట్టిమహారణ్యంబున నాఁడువారి నొంటిగవదలి రాఁగూడదే" యని యనఁగా వారలుసామీ యిది మేమువసియించియుండుతావు; మాయెఱుక లేక యీఁగ నైన నిందుం జొరలేదు; భయపడక మీరు మాలోఁగొందఱతోఁగూడ చెఱువునొద్దకుం బొండు. కొందఱము వీరికి మీరు వచ్చునంతవఱకుఁ గావలియుండెదము. లోకమునం బరోపకారమునకుంగాని యీకాయము దోషనికాయంబు కాదాయని పల్కిన నతఁడు వారిపల్కులకు సంతసించి మమ్మునడిగి గుఱ్ఱంబులను మమ్ము నక్కడనిలిపి యాబోయలలోఁ గొందఱం బిలుచుకొని యాయరణ్యమధ్యంబున నొకత్రోవం జనియె. మేము తృషార్తుల మగుటం జేసి మతిభ్రంశంబుం జెంది యాతని గొంటరిగఁబోవ ననుమతించితిమి యంతయొకాని వేరుకాదు. విధివిపాకంబు త్వరచేయఁగా నెట్టి దిట్టలకయిన బుద్ధిపెడతలఁ బట్టునుగాదె? అట్లు రాజకుమారుం డరిగిన యనంతరము మేము చల్లని యొక మఱ్ఱిక్రిందం గూర్చుంటిమి. ఒకింతసేపయ్యెను. మఱియు నొకబోయ యచ్చటికివచ్చి మాకుం గావలియున్నవారినడిగి మావృత్తాంతం బెఱింగి కటకటా జలంబునకంతదూరంబు చననేల? సమీపముననె యున్నవే యని మమ్ముం దోడ్కొని పోయి సమీపస్థలంబునన జలంబులు గానిపించె. మేమిరువురము నాజలంబులు ద్రావి యాగుఱ్ఱంబులకు దప్పికఁదీర్చి తొల్లిటిస్థలంబునం గూర్చుంటిమి. రాజకుమారునితోఁ బోయియున్న బోయలుకొందఱు బిట్టువాపోవుచు మాయొద్దకువచ్చి మాపాదంబులబయిం బడి బాష్పజలముచేఁ భూమిందడుపుచుం బరితపింప మేమును దిగులుపడి యోబోయలారా రాజకుమారుఁ డెక్కడనున్నాఁడు? అతనివిడిచి మీరు పరువిడి వచ్చుటకుం గారణం బేమి? మీరలిట్లు దుఃఖించుట వలన మాహృదయంబులు అతనివిషయంబున; ననేకానిష్టంబులు చింతించుచున్నయవి. అని యడిగితిమి. వారు ఓయమ్మలారా మేము చెరువుత్రోవంబట్టిపోవుచుండఁగా మామార్గమున నొకసింగం బెదురుగా వచ్చెను. ముందరుగుచున్న రాజకుమారుండు మేము వలదు వలదని చెప్పుచుండఁగా దాని నదలించెను. అదియుం క్షుధాతురంబై యున్నదిగాన నతని యదలింపునకుం గనలి మొగంబు దెఱచుకొని నటలు నిక్కించుకొని యత్యాగ్రహంబున నెగిరి ముందటికాళ్లగోళ్ల హృద

యంబున గ్రుచ్చుకొనునట్లు క్రూరప్రహారంబునలిపిన మన రాజుభూమిపయింబడియె పడునంతలో నావ్యాఘ్రరాజంబు నాతనిశరీరమున ననేకవ్రణములు గలుగునట్లు బహు ప్రకారంబుల మోదుచుండ మేమందఱమునుజేరి యాఘాతంబులు కొన్ని సలుపఁగా విడిచిపోయెను. రాజకుమారుండు పూర్వమె తృషార్తుండై యుండుటచేతను సింహనఖర ప్రహారంబుచేతను సొమ్మవోయి యిలపయింబడియె. మేమెంత బిలిచినం బలుకక ఘోర లాడుచున్న వాఁడు. శీఘ్రముగఁ బ్రాణములం వదలిపెట్టునని తోఁచి మీకీవృత్తాంతము దెలుపవచ్చితిమి. ప్రాణములుండఁగా బంధుజనంబులుఁజూచి కన్నీరుపెట్టుకొని మాట లాడలేని యది జీవముండువరకు మనశ్శల్యంబయి బాధించుచుండునని పెద్దలు వచింపు దురుకాదె? యనిచెప్పఁగా మేమును పిడుగుపడ్డట్లు వినఁబడిన యామాటకు మూర్ఛ వోయి యొడలు దెలిసి లేచి విలపించుచు నోయయ్యో రాజకుమారుఁడా మమ్మునిట్లు నట్టడవినిడించిపోవుట న్యాయమేనాయని వాపోవుచు మాకైనీకిట్టి యాపద సంభవించె గదాయని ప్రలపించుచు నచ్చటనుండలేక యోయయ్యలారా ఆమహాభాగుఁడు పడియుండుచోటికి మమ్ముం గొనిపొండు; ఈయనాథలయందుఁ గనికరముంచుఁడు; అని వేఁడికొనఁగా వారును అట్లనే కానిండు, మావెంటనె రండు. మీకుఋణానుబంధం బున్నఁ బ్రాణంబుతోనుండఁగా నాతనిం జూడఁగలరు. అందుకైకదా మేమతిత్వరిత గతింబరువిడివచ్చితిమి; అనఁగా మేమును శోకవేగంబు సహింపంజాలక యాయుంధంబులను గుఱ్ఱంబులను మఱచి వారివెంటనంటి భూమిపైఁబడుచు లేచుచుం బోవుచుంటిమి. కొంతదూరం బఱుగునంతకు మేమ ఏయేచోటులుదాటితిమో యేయేగుట్టలు మెట్టితిమొ ఏయేచెట్లుచుట్టితిమొ ఏయేమిట్టల నరిగితిమొ భూమిపైనుంటిమొ ఆకసంబున కెగిరితిమొ ఏవిషయంబునెఱుంగక కేవలము రాజపుత్రాపహృతమానసలమై బహుదూరం బరిగి తిమి. సూర్యుం డస్తమించె. అప్పటికిని రాజపుత్రునిం గానక యాబోయలతో నోరీ మారాజకుమారుఁడేడీ? ఒకవేళ ముందుపోయిన త్రోవ తప్పిపోయెదరో? ఇంత వఱకాతండు జీవించి యుండునా యని యడిగిన వారును మమ్ముంగాంచి నవ్వి మారాజ కుమారుం డిచ్చటికి సమీపముననుండు బోయపల్లెయందున్న వాఁడు; త్రోవతప్పకయె పిలుచుకొని పోవుచున్నారము రండు. ఈరాజపుత్రిక వేగిరంబ తనదగ్గరకురానిచో మదనబాణంబులచేతఁ బ్రాణంబులు పరిత్యజించును. అతివేగంబునం బోవుదమేని మేలుగలుగు ననిచెప్పిరి. అప్పుడు వారిమాటలకు సంశయించుచు మేము నిలువఁ బడి మనల వీరువంచించి యింతదూరంబు గొనితెచ్చిరి; వీరల చేతందగులుకొంటిమి. ఇంకేమి సేయనగునని దిగులుపడుచుఁ గాళ్లుతడంబడ హృదయంబు తటతటనదర వదనంబులు శుష్కంబులై దేహంబులు వడవడవడంక నొండొరుల మొగంబులు గాంచు కొనుచుంటిమి. అప్పుడు ఆబోయలు ఓబాలామణులారా మీరు మాసంగీతంబునకు

హృదయంబు గరఁగివచ్చి మృగంబులు వలలం దగులుకొనురీతి మా నయవంచకంబులగు వచనంబులకేమరి మాచేతం జిక్కుకొంటిరి. ఇఁక దప్పించుకొన మీకుఁ దరంబుగాదు. ఇంతకుం గొన్ని దినములకు ముందు ఆరాజకుమారునితో వచ్చిన యాకన్నియం గాంచి మాయధిపతి మోహించి మమ్ముంబిలిచి యెట్టికపటోపాయంబునైన నాతని వంచించి యామెం దోడిని నామంచంబునొద్దకుం గొనిరావలయుం; రాజకుమారుండు మహాపరాక్రమశాలిగాన నతనితోఁ బోరాడి మీరుగాని మీతోఁగూడిన నేనుగాని జయింపలేము; తుదకు ఆయాఁడువారుగూడ క్షత్రియకాంతలుగాన ధనుర్విద్యాభ్యాసంబునం గడితేరినవారై యుండురు. వారియొద్ద నైన నాయుధంబులుండఁగా మీరు పోఁగూడదు. వారలతో రాజపుత్రునెడవాపి వంచనమెయి నాకాంతల నిరాయుధులం జేసి పట్టుకొని తెచ్చునది అని మాకాజ్ఞఁజేసియున్నవాఁడుగాన మేమిన్ని విధముల మిమ్ము వంచించికొని తెచ్చియున్నారము. ఇదిగో యెదురనుండునది మారాజు వసియించు బోయపల్లెయని చెప్పఁగా విని మేము మనంబుల ఖేదంబు నొందుచు, శ్లో॥ అన్యథా చింతితం కార్యం దైవమన్యత్ర చింతయేత్॥ అనులోకోక్తి యప్రయోజకంబు గాదు. కాంపిల్యాధిపతికిఁ బట్టమహిషియై యుండుటకు సమ్మతించని యీమదనమాలకుం దుదకు బోయల పాలంబడి కాయంబు జెడుపుకొన వలసినట్లయ్యెఁగా అహా ఏమిదైవ చిత్రము! అఘటితఘటనా సమర్థుఁడగు విధికిం దుష్కరంబును గలదే? శూరబాహువునకుం గూఁతురై పుట్టుటయెక్కడ! బోయవానిం జెట్టపట్టుట యెక్కడ! కటకటా ఏమి యీభాగ్యవైపరీత్యంబు! అనివగచుచుం జేయునదిలేక యూరకుంటిమి. ఇట్లు చింతించుచునుండ మమ్ముంగాంచి యాబోయలు ఓకాంతలార యిఁక వగచి యుండ యోగము లేదు. వంటింటిఁ బ్రవేశించిన కుందేళ్ళవలెనైతిరి. మారాజు దీనిపై మక్కువచేతఁ బ్రబలతరముగ నస్వస్థశరీరుండై యున్నవాఁడు. దైవము మా పాలనుండి మిమ్మును మాకు లభ్యలగునట్లొనరించి మా ప్రాణంబులు నిలిపినదయ్యెను. వేగిరంబ రండు నేను వలచియుండు కాంతామణింగొనిరాక మీరు మీ మీకాంతలం గాంచిలేరేని కృతాంతుని మొగంబును గాంచఁగలరు. అని మాయేలిక యతికఠినంబుగ నాజ్ఞ చేసి యుండుటంబట్టి మేము గృహంబులువదలి యన్నాదులుమాని పరిభ్రమించుచున్నారము. మా పెండ్లాల మొగంబులు చూడ మనంబును భ్రమించుచున్నయది. మిమ్మతని చేతికొప్పగించి యాతండిచ్చు వసనంబులు గైకొని మాయిండ్లకేగెదము. అనిచెప్పుచు మమ్ము బహునిర్బంధపూర్వకముగఁ గొనిపోయిరి. మేమును చని శబరబాలకనిహత నానావిధశకుంతతతి ప్రోతసిరామయతోరణ ఘోరగృహద్వారంబును, క్రూరసారమేయమాత్ర పరిజనకిరాతనివహానిబిడంబును, నానామృగనికాయ మృతకళేబరదుర్గంధంబు నగుబోయపల్లియం బ్రవేశించితిమి. మాతో నరుగుదెంచుచున్న కాంచుల

మమ్మునొక గుడిసెయొద్దకుం గొనిపోయి వాకిటనిలిపి యందులోనికిం బ్రవేశించి యొక ముసలివానిం గొని తెచ్చిరి. వాఁడు మమ్ముం గాంచి మించిన యాశ్చర్యంబునం దన పెండ్లమును బిలిచికొనివచ్చి కూరుచుండి యోసీ వీరిని గాంచితివే? ఇట్టియతిసుకుమారులగు మనుష్యులుకూడ నున్నారుగదా. ఈకాంత యేమందమనియొ మనవాఁడు రాజకన్యక రాజకన్యకయని తలంచుకొనుచున్నాఁడు; వీరికి దేహమున నేమైనబలమున్నదా? మనవలె నడవులయందు దూఱి యెగిచియెగిచితఱిమి పిట్టలనుబట్టుకొనఁగలరా? ఏమేమొ బెదరిబెదరి చూచుచున్నారు; ఇసిరో, ఈనాలిలేనిబాలలు మనకేలా? కొన్ని దినములనుండి వానిమాటలువిని వీరి నఱికట్టి త్రోవలుకొట్టి ధనము సంపాదించుటలు మాని, మృగంబులం బొరిగొని మాంసంబులు గడించుటలువదలి, వేఁటకుక్కలం గొని వరాహాదులం జంపననువులభ్యసించుటవిడిచి, వలలొడ్డి పులుగులం బట్టి కట్టి తెచ్చుటం బరిహరించి యీపనికిమాలిన పనులకుం గడంగిరి. బళాబళా బాగుబాగు! ఓసీముసలీ మనబిడ్డం డీపిండిబొమ్మలవలె నుండు కొమ్మలం గాంచెనేని ముమ్మరంబగు మన్మథవేదనచే నిమ్ములువదలి దిమ్మవట్టినవానివిధమున వీరితో దిరుగుచుండు నంతియకాని నెమ్మదితో దాఁజూడవలసిన పనులుచూడఁడు. మృగహింసకుంబోక వలలొడ్డి పులుగులు పట్టుకొనంబనక కన్నములుపెట్టి ద్రవ్యంబులు దొంగిలించుట కఱుగక కేవలము వీరితోనే కాలంబుగడపుచుండు. అట్లయ్యెనేని మనకులధర్మంబు చెడును. ఎన్నివిధములనైన వానికీకాంతల నందకుండంజేయుటమంచిది. ఎవ్విధమున నీకార్యంబు సమకూర్పవలయు ననిపల్కెను. ఇంతలోన నొకబోయ యచ్చటికిరాఁగా నాముసలిబోయవాఁడు నాబిడ్డని నేమంబుఁ దెల్పుము; పోయినకార్యం బేవిధమున ముగిసెను? అని యడుగఁగా నాకిరాతుండు సామీ మీకొడుకును మేమును బ్రయత్నించినపని చెడిపోవుటకూడగలదా? మీ ఆనతిఁగైకొని యిల్లువిడిచి బయలుదేరి యీకొండగవిలో నుండు చండికదేవళంబునకుం జని మేమందఱము నేలంబడి మ్రొక్కి యోతల్లీ యీసారి మాకు గొప్పధనసంచయము దొరికెనేని యప్పుడె నీకు మంచిమానిసిని బలియిచ్చెదమని వేడికొని బహుదూరం బరిగితిమి. ఆతల్లివరంబెట్టిదో తెల్పలేము. మేము యీహిమవంతంబుదగ్గఱ నుండు నొకరాజధానిని గొల్లగొట్టి యెన్నరానిధనంబులును వస్త్రంబులును మణులును దొంగలించుకొని నిరుపద్రవంబుగా దాగియున్నారము. రహస్యముగ మీకీ వృత్తాంతంబుం దెల్ప నన్ను తమకుమారుం డంపినవాఁడు. అనఁగా నావగ్గుబోయ బహుసంతోషపడుచు మన కింతమేలు చేసినయాతల్లికిఁ బ్రార్థన చెల్లించుటకు జాగుసేయఁగూడదు. అది నెరవేర్చినంగాని మనబిడ్డఁడు రాజోపద్రవములేక మనయుండు చోటికిం జేరఁడు కాన నిప్పుడ దేవదాబలి నిర్వర్తింపంబడవలయు, జాగుసేయక యీయిరువురిలో నిండువయస్సునా నుండెడిదానిం బట్టి తీసికొనిపోయి యీకొండలదాయని

పట్టికి బలిపెట్టుఁడు. మఱియొకదానిఁ దఱుమఁగొట్టుఁడు అనియంత్రర్వు చేసెను. అంతట నేను వానిమాటలువిని మదనమాలకుఁ బ్రాణములుపోవునట్లు సంభవించిన కట్టిఁడిసేగికి ననేకవిధముల వగచుచుండ నన్నువదలి యాకిరాతులు మదనమాలంబట్టుకొని యాకొండగవియొద్దకుం గొనిపోయిరి; నేనును దానివెనువెంటం బెనురోదనంబు సేయుచు నురంబు మోదుకొనుచు భూమిపయింబడుచు లేచుచు వాపోవుచు నచ్చటికిం బోతిని. ప్రళయకాలంబునం బదునాలుగులోకంబులం నములం దెఱచికొన్న యమునినోటి దంష్ట్రలవలె నుండు పెద్దకత్తులుగొని యిరువురు కిరాతులు మదనమాలను దత్సమీపమునసుండు మడుగులో ముంచియెత్తి నన్నుంగాంచి యొకపలుకైనం బలుకనియ్యక నన్నింటకుపైన రాకూడదని నిరోధించి యాగుహలో నుండు శాలయము లోనికిం గొనిపోయిరి. మనరాజపుత్రికిం గలిగిన యీవిధివైపరీత్యంబుం దలంచుకొని యప్పుడు మూర్ఛపోయి భూమిపయింబడితి. ఇప్పుడు నీవచనంబులచేత దేహంబుం దెలిసికొంటిని, ఓ చతురికా వింటివటే! మనమదనమాలగతి! ఏమయ్యెనో! ఆ సుకుమారాంగికిం గలిగినయతికఠినపు మరణమ్ము జూప నన్ను దేవుఁడు దానితో వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చెను వింటివటే! అని యిట్లామకరిక నాకుం దెల్పిన నేను మదనమాల ప్రాణంబులయందు నిరాశనయ్యెఁ దొల్లి జ్యోతిష్కులు ఇది మహామండలేశ్వరునిం జెట్టపట్టి యఖిల భూమండలంబు నేలుచుఁ బతికిఁ బ్రాణసమానురాలై యనేకవత్సరంబులు సుఖించుచుండును. అని చెప్పియున్నవారు గాన నొకించుక ప్రత్యాశతో నా మకరికం గాంచి యో ప్రియసఖి ఇఁక మనము చింతించుచుం జేయఁన దేమున్నయది? ఇచ్చోట నుండుట వలన నుపయోగము లేదు. మెల్ల మెల్లగఁ బోయి కాంపిల్యనగరముం జేరి మోహనవతి సైనజూచుచుఁ గాలముఁగడపుచుందము పోదము రా అని చెప్పితిని. అందు కామకరిక సమ్మతించి అచ్చోటువాసికదలి క్రమక్రమంబుగ నాచూపునట్టి మార్గమునవచ్చుచు కాయలను పండ్లను జలంబులు నాహారంబుగాఁ గొన్ని దినములకు కాంపిల్యనగర సమీపమునకుం జేరెను. ఆనాటిరాత్రి నేను నానగరంబునం బ్రవేశింప నిచ్చలేనిదానఁగాన దానికిఁ దెలియకుండ నచ్చోటువిడిచికదలి తొల్లింటిపగిది ననేకస్థలములయందు సంచరించుచున్నదానను. మారాజపుత్రికకుఁ బ్రియసమాగమంబగుదనుక నేనును బ్రహ్మచర్య వ్రతంబు సలుపవలసినదాననై యుండుటంజేసి యితరులతో మాటలాడనొల్లను. మనోహరములగు నుద్యానవనములయందు సంచరింప సమ్మతింపను. రాజగృహములయందు విహరింపను. ఓ రాజకీరమా నీవు నాకుఁ బ్రియసుహృత్తు వని నీతో వృత్తాంతము విన్నవించితిని. అని యిట్లాయొఁడుచిలుక పల్కుచుండఁగా మాయుండు పొదరింటికి సమీపంబున ఓ చతురికా తొల్లి యారాజపుత్రి తనకుం బ్రియసమాగమంబు కాకముంద నీకుం బ్రియసంగమమహోత్సవంబుఁ గావించునట్లు చెప్పి యిప్పుడు తాక్ష

క్రమంబు మాని ప్రవర్తించెను. ఈ కిటుకు నీ కెఱుకపడదాయెఁగదా అని యొకపలుకు వినంబడియె. అందు కాయోఁడుచిలుక మహోహర్షంబుతో నో రాజకీరమా యిప్పుడు వినంబడిన వచనము నాకుం జెవులయందు సుధావర్షము గురిసినట్లయ్యెను. ఆ మదనమాల జీవించి సుఖంబుగఁ దన యభీష్టనాయకునిం గలసినదా? శ్లో. అథవాభవితవ్యానాం ద్వారాణిభవంతిసర్వత్ర, అనునట్లు శుభములుగాని యశుభములుగాని సంభవించ వలసివచ్చినపుడు అన్నియును వానికిం బ్రోవరై యుండును. రానికాలములో నన్నియుఁ బ్రతిబంధకములుగానగును. ఆమదనమాల తానెన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను తుదకుఁ దన ప్రయత్నములు విఫలంబులై పోవుటమాత్రమేగాక ప్రాణములు పోఁగొట్టుకోవలసి నట్లయ్యెను. జీవితనిరాశయైన యనంతరము ప్రియసంగమసౌఖ్యంబు సమకూరె. అఖిలజంతువులకును వానివానికర్మములు ఫలములియ్యఁదలఁచిరయైనచో సుఖ దుఃఖములు సంప్రాప్తములగుచుండుటను దర్శించిచూడ నెవ్వనికిని దరంబుగాదు. ఓరాజకీరమా యీవచనామృతమును నాచెవులకు వర్షించినదియెవరు? దానిం దెలుపుము; అనఁగా నేను ఓచతురికా యీవచనముం దెల్పినయది యీమదనమాలప్రియసఖి యగుకళావతి. అని చెప్పఁగా నది యిట్టయిన నారాజపుత్రిక యింతకు సమీపమున నుండునట్లు తోఁచుచున్నది. లోకమునం బ్రియజనము ప్రవృత్తిదెలియక బహుదినంబులుగడపినను గుశలవృత్తాంతమును వినినయనంతర మాయిష్టజనముం గాంచునంతలోపల మనం బత్యుత్సుకంబై తత్తరించుట సాధారణంబుగదా? కాన నేను నా ప్రియసఖిం జూడ నత్యుత్కంఠనై యున్నదానను. అదియుండుచోటుం దెలుపుము. అని ప్రార్థింపఁగా కళావతి మరలనిట్లనియె. ఓ చతురికా నీప్రియసఖియగు మదనమాల యీపూఁబొదరింటం దననాయకునింగూడి నీ వృత్తాంతంబు వినుచున్నయది. నీ ప్రియసఖుండగు కలకూజితంబును భవత్సంగమౌత్సుక్యంబుతో నీతో మాటలాడుచున్నవాఁడు. ఇదియు నీ వెఱుంగలేకపోతివి. అనిన నాయబ్జాక్షి వచనములువిని యాచతురికసమంగాంచి సిగ్గుపడుచుం దటాలున నాపొదరింటిలోనికింజని యామదనమోహనుడును మదనమాలయును నుండుటంగాంచి సంతసించి యారాజపుత్రిక ముంజేతిమీఁద వ్రాలిన నామదపతి యత్యనురాగంబుతో నోచతురికా నీకష్టంబులెల్లవింటిని; కేవలము తిర్యగ్జంతుసాధారణ మగుచాపలమువదలి స్నేహధర్మమును బాటించుచు సర్వసుఖంబులకు వెలియై యిట్టిదైన్యాకరమగు కఠినవ్రతము ననుష్ఠింప నీకుఁదరంబుగాని యితరులవలనఁ గాదు. ఇందుకు నేనేమి నీకుపకారంబు సేయంగలను. అనుచుం దన కష్టంబులం దలంచుకొనుటం జేసి పయింబయి నతిశయించు శోకంబువలనం గలిగిన బాష్పంబులచే నాచతురిక యొడలుదడుపుచుండ నాచిలుకయుఁ బ్రియసఖ మనమిరువురము కొన్నాళ్లు విపదంబునిధిం గడచితిమి; రాజకుమారుండును, నీవు సంప్రాప్తం

డయ్యె; ఇఁక నవియెల్లం దలంచుకొని యేల దుఃఖింపవలయు; పూర్వదుఃఖస్మరణం
బును విడిచిపెట్టుము; ఆమాయాకిరాతులచేతం జిక్కికొన్న నిన్నుం గాపాడిన వా
రెవరు! ఎట్టులా చండికాలయంబు నుండి యిచ్చటకుం జేరితివి! సంగ్రహంబుగఁ
దెల్పుమన నామదనమాల యిట్లనియె. ఓచతురికా వినుము. నన్నుఁగొనిపోయి
యాకిరాతులు చండికాసమీపమున నిలువంబెట్టిరి. ఇంతలోపలం గొందఱు క్రూరా
త్ములు భయంకరంబు లగుకత్తులం ధరించి నాయిరుప్రక్కల నిలిచి యాదేవికిఁ జేతులెత్తి
ప్రణామంబులుచేసి యోతల్లీ యీపల్లవపాణి నిప్పుడు నీకుఁ బలివెట్టెదము. మాయేలిక
యేవిధమగు రాజోపద్రవంబు లేక సుఖముగ తాఁదొంగలించికొన్న ధనంబులతో
మా నెలవునకుం జేరున ట్లనుగ్రహింపవలయును. అని ప్రార్థించి యేకకాలంబున నా
రెండుకత్తులను పైకెత్తి ప్రహరింపంబోయిరి. ఓచతురికా యప్పుడు నేను ప్రాణ
ములు పోఁగొట్టుకొనవలసినట్లు తటస్థించిన నాదురవస్థకు సంకటపడక యాభోయ
వానిబారికింబడక తప్పించుకొనివచ్చి తన కుపకారముగాఁ జేసికొన్నదని యాజగ
న్మాతం దలంపున స్తుతియించుచుంటిని. ఇట్లు మహోద్ధతంబులుగఁ బైకెత్తంబడిన
యాకత్తులు రెండు నేకారణంబుననో చేయిజారి భూమిపైఁబడియె. నిరపరాధినైన
నన్ను వధింప నుద్యుక్తులయిన పాపంబువలన నేమొ యాయిరువురకును గన్నులంగానం
బడవయ్యె. వారల కట్లగుటకు నేను మనంబున నింకనెన్నికష్టంబుల నన్ననుభవింపఁ
జేయుంటకో వీరి నిట్లు కన్నులుకానని వారలనుగాఁ జేసెను! దైవంబు దుఃఖదానంబున
నతినిపుణముగం బ్రవర్తించుచున్నయది. అనితలంచుచు వగచుచుండ వారలకధిపతియై
యచ్చటికివచ్చినవాఁడు నన్నుంగాంచి యీ కన్యక దేవోపహారంబున కింకఁబనికిరాదు;
దీనింగొని యతిరహస్యమార్గంబుగ మనయేలికకుమారుం డుండుచోటికిం గొనిపోండు;
అతఁడు దీనిపై విశేషముగ మరులుగొని యున్నవాఁడని యిరువురి కిరాతులచేతికి నన్నప్ప
గించి వారలతోఁగూడ నన్నాయాలయంబు వెలిచెను. నేనును నావిధివైపరీత్యంబు
మానక మరల నాకిరాతుని బారికింబట్టిద్రోచెనే యని వగచుచుం జేయునదిలేక యా
చెంచులతోఁజనుచు నొక రహస్యస్థలంబునకుం జేరితిని. సూర్యుం డస్తమించె. నా
భాగ్యాధిదేవత ప్రత్యక్షమైనట్లు ఈకళావతి నాకుం గనంబడి యచ్చటినుండి కొని
తెచ్చె. ఇదియ నావృత్తాంతంబనినఁ జతురిక సంతసించి రాజకుమారునిం గాంచి యో
కుమారకా మీర లీ మదనమాలామకరికలంబాసి యరణ్యమధ్యంబునం గిరాతులు మాపు
మార్గంబునం బోతిరిగదా! మీ తరువాతి వృత్తాంతంబేమయ్యె మీర లెట్టిస్థలంబునకుం
జేరితిరి. కల వృత్తాంతంబుం దెల్పి నాహృదయసంశయంబుం దీర్పుమని యడిగిన రాజ
కుమారుండును ఓచతురికా వినుమని యిట్లనియె. అట్లాకిరాతులచేఁ జూపంబడుత్రో
వన బహుదూరంబరిగి నీళ్లుగానక తృషచేఁ బ్రాణములు వెడలిపోవునట్లయిన ఓరీ

జలాశయం బిక్కడ కెంతదూరంబుననున్నది? దేహము బహుదూరంబగు శక్తిచాలక మూర్ఛిల్లునని తోఁచెడిని; అదియునుంగాక యాఁడువారి నొంటరిగా వదలివచ్చితిని; వారును తృషార్తలయి నేనింతదనుక తమయొద్దకుం జేరమికి దుఃఖాక్రాంతత భయము నొందుదురు; వేగిరంబ జలంబులు చూపితిరేని మీకు మంచిరత్నంబులు బహుమానంబుగ నర్పింతును: అని నేను వేఁడుకొనఁగా ఆదుష్టాత్ములు ఓరీ రాజా మాకు నీయొసంగు రత్నంబులేల? నీవుకొనివచ్చిన కామినీరత్నంబు మాయేలికకుం గావలసియుండి నిన్ను మోసంబుచేసి దానితో నెడబాపి యిచ్చటకుం గొనితెచ్చినారము. ఆకామినీ రత్నంబు మాయేలికయొద్దం జేరియుండును అని చెప్పికొనుచు నాచెట్లసందున మూల కొక్కరుఁడుగాఁ బరువులిడిరి. నేనును వారిమాటలువిని యాహా! మోసపోతిని గదాయని తలంచుచు నీకాంతామణులగతి యేమైయుండునో? యనిదుఃఖించుచు నతివేగముఁ బూర్వమరిగినమార్గముగుండఁ దొలుతటిచోటికివచ్చితిని. అచ్చట నే నారోహించికొనివచ్చిన యశ్వవరంబులుమాత్రముండెను. అదిగాంచి యావామాత్యులకుం గలిగినకిరాతులవలని మహాసంకటంబునకు వగచుచుం జేతిమీఁదుగ నీబాలామణినిబోయలచేతి కప్పగించితినేయని వాపోవుచు నొకింత నేపచ్చట నున్మత్తుని విధంబుగందిరిగి దిక్కుగానక యిట్టి దౌర్భాగ్యశాలికి సుకుమారరూపోదారంబగు కామినీరత్నంబుదక్కునేయని ప్రలపించుచుండి సూర్యాస్తమయమగునప్పటి కచ్చోటు వాసి యాయశ్వవరంబులలో నొకదాని నెక్కితిని. మదనమాలకుం గలిగినమహాసంకటమును దలంచుచు నొడలెఱుంగకయుంటిని గాన నాయశ్వోత్తమం బెక్కడెక్కడ కేగెనో యెఱుంగను. ఆనాఁడు రాత్రి జాము ప్రొద్దుపోయినసరికిం జంద్రభాగం బనునేపాళదేశపునగరముసమీపమున నొకజలాశయంబుగట్టున నాగుఱ్ఱంబు నిలిచె. నేనును నాగుఱ్ఱంబుదిగి రెండవయశ్వంబును వెంబడించి వచ్చుచుండుటంజూచి యారెండిటికిని జలంబులుదావించి నేనును జలావగాహనంబుచేసి యంధకారంబుచేఁ గన్నులేమియుం దెలియకున్నను క్షుద్బాధకోర్వఁజాలక సమీపవృక్షములకుంజని దొరకినన్నిపండులు కోసికొని భక్షించి యాచెరువునందలి యాస్వాద్యంబులగు జలంబులు ద్రావి యచ్చటికి సమీపమున నుండునొకభైరవునిగుడికిం జేరువనఁ బఱపియుండు విశాలమగు శిలాఫలకంబుపయిం బరుండి మార్గాయాసపరిశ్రమంబును దీర్చుకొని యచ్చోటువాసిపోవ నుద్యుక్తుండనైతిని. నాకు నప్పుడు తగుసహాయం బొందుదొరికెను. అట్లు క్రమక్రమంబుగ దేశంబులంగాంచుచు నీనగరంబునకుం జేరితిని. ఇదియ నావృత్తాంతంబు అని చెప్పఁగా నాయాఁడుచిలుకవిని ప్రియసఖియగుమదనమాలం గాంచి నవ్వుచు నేనేమియొ యడుగంబోయి సిగ్గుచేసన్నం గ్రేఁగంటఁజూచుచునూరకున్న నాసైగయెఱింగిమదనమాల ఓచతురికా నీవు నీమగనివృత్తాంతంబు తెలిసికొనవలయునని యాశగలిగియున్నది.

సిగ్గుచేత నడుగలేకయున్నావు. కాన చెప్పెదను వినుము. నేనీ యూరికిం జేరంగానే యీ కలకూజితంబును గొన్నిదినంబులకు నాసమీపంబు జేరినయది. నేనత్యాదరంబుతో దీనింగారవించి యోరాచిలుకా మీరిరువురును నా ప్రాణనాయకునిం బిలుచుకొనిరా నేగితిరి. అంతియకాని మరల మిమ్ముంగానము. నేను కాంపిల్యనగరమున నుండు నప్పుడు మదనమోహనుండు చెప్పినమాటలవలన మంత్రికుమారునికి వృత్తాంతంబు విన్న వించుటకుఁదడసి నిలిచినంతవఱకు మీ వృత్తాంతంబువింటిని. మీరు వచ్చి నగరము చేరకపోవుటకుం గారణంబేమి యోయెఱుంగనని యడిగిన నీరాచిలుక యిట్లనియె. ఓమదన మాలా వినుము. మంత్రికుమారునికి వృత్తాంతంబు దెలిపివచ్చుచు నడుమ నొకయరణ్యం బున నస్తమయమగుటయును వచ్చటియొక సరోవర సమీపమునను సొంపు తియ్యనిమామిడిచెట్టు తొఱ్ఱలలోఁ జెఱియొకచోటఁ బ్రత్యేకముగ నిద్రవోఁ బరుంటిమి. మఱునాఁ డుదయ కాలమున నిదురమేల్కాంచి నేను చతురికాకుశలం బరయఁగోరి యాచెట్టుతొఱ్ఱ వాకిటి కేగుదెంచి కాలభటప్రతిమానుండగు నొక కిరాతుండు నాయుండు వృక్షంబు నారో హించుచు సమీపమునకుం జేరుచుండఁగాఁగాంచి యీనీచుఁడు యమునిపాలంబడితినిగదా యనితలంచి యించుకయైన సవ్వడిసేయక వెనుకవైపుకకానరిగి యాకోటరంబునంతరం బున నొకయెడ నణఁగియుంటిని. ఒకింతసేపటికి వాఁడు నాయుండుకోటరంబునొద్దకుఁ జేరి కాలపాశసమానములగు నంగుళులచేనొప్పుచుఁ గాలసర్పంబునంటిన తన యొడలు చేతిని లోనికిం జొనిపి నన్నుంబట్టుకొని వెలికిదిగిచెను. అప్పుడు చేయునదిలేక మృత్యు ముఖంబునంబడినదానివలె నఱచచ్చియున్న నేను మరణభయంబుచే ఱెక్కలు తటతటఁ గొట్టుకొనుచుఁ గుండె లదరుచుండఁగా నెక్కొనుదుఃఖావేశంబునం గొఁగులుచుంటినిగాని నోరెత్తి యొకమాటయైనను బల్కనవాఁడనుగాను. సహచరియగుచతురికకుం గూడ నీదుర వస్థసంభవించునేమోయని దానిం బిలువనైతిని. నాకుం గలిగినదురవస్థంగాంచె నేని చతు రికయుం మున్నె ప్రాణంబులు వదలును; అట్టయిన రాజపుత్రికి మహావ్యసనంబు సంభవిం చును. ఇట్లు సర్వనాశంబగుసమయంబు సంప్రాప్తమాయెఁగదాయని యనుకొనుచు నూరకయుండు నన్నుంబట్టి చిక్కంబులో బెట్టుకొని చెట్టుదిగి యాబోయమఱికొన్ని పాద పంబులపైకెక్కి నావలె ననేక విహంగమంబులం బట్టికొని తనయింటిదారింబట్టిపోయెను. అటుపోయి యాకిరాతుండు నొక్కొక్కదానిని చిక్కంబులోనుండి వెలికీడిచి ఱెక్కలు విఱిచి యిలుకయింబెట్టుచుండె. వానిచేతికందక కొంతసేపు తప్పించుకొనియుండ దుదకు నామరవస్థకేనును బాత్రము కావలసివచ్చె. అట్టిసమయంబున నేను వానింగాంచి మనుష్య వచనంబుల నిట్లంటిని. ఓయన్నా యిప్పుడు నన్నుఁ దిన్నంతమాత్రమున నీయాఁకలి యడం గదు. నేనొకయుపాయంబు సెప్పెద నాప్రకారంబు నీవానరించెదవేని మహాధనాఢ్యుఁ డవై నీసుకసతీబంధుజనంబులతోడ సుఖంబనుభవింపంగలవు. "యుక్తియుక్తంవచో

గ్రాహ్యంబాలాదపిశుకాదపి.” బుద్ధిమంతులు తిర్యగ్జంతువుల వచనములని యనాదరణ చేయక యుక్తియుక్తంబులగునేని వానివచనములు పరిగ్రహింతురుగదా? అని చెప్పిన నావచనములకు మనంబున నచ్చెరువొందుచు నాబోయ యోచిలుకా నీవు చెప్పినదేమి యనిన నేనును ఓయన్నా నన్నుంగొనిపోయి యొక రాకన్నియకమ్ముము. ఆ కొమ్మ వలన నీ కపరిమితధనంబులందీసియిచ్చెద. వానితో నీవు సుఖంబున నుండంజనును. వేగిరంబ లెమ్ము. ఏదియేనొకనగరంబునకురమ్ము అనంగా నతండునంతసించి కృతాభ్యవహారుండై కొన్నిపండులుగొని తెచ్చినాకిచ్చి యవిభుజియించినయనంతరము స్వాదూదకంబులు గొని తెచ్చిపోసినం దత్పానపరిభ్రష్టతృషావిశేషుండనైననన్ను నొక పంజరంబున నిడుకొని సమీపమునవుండు నొకనగరంబునకుంజని యారాజవీధినరుగుచుండంగా నంతకు సమీపమునంబోవుకాంతలు నాసౌందర్యంబుంగాంచి యచ్చెరువందుచు నిది మనరాజపుత్రి చూచెనేని యీచిలుకను విలుచుకొనక మానదని యొండొరు లనుకొనుచు నాతనిం బిలుచుకొని రాజకన్యకసమీపమునకుంబోయిరి. తన సఖీజనంబువలన నావృత్తాంతంబు నెఱింగిన యారాజకన్యక యతికుతుకంబున నచ్చటికివచ్చి నన్నుందీసికొని నాపలుకులకు ముదంబొందుచు నీ సకలజనవిలోభనీయంబగు సౌందర్యంబును ఈ మనోహరములగు వచనములు నెట్టిచాతుర్యం బితరకీరములయం దెందైన లేవు; దీనిం గొని తెచ్చి యిచ్చిన యాబోయకుం గావలసినధనములన్నియుం నాజనకునితోం జెప్పి యిప్పింపుండని యాజ్ఞ చేసిన నొకకాంత వానిం దోడ్కొనిపోయి రాజువలన నపరిమితధనంబులిప్పించి వానిం దఱిమివేసెను.

చంద్రసేనా వృత్తాంతము

ఓ మదనమాలా యీ బాలారత్నము సౌభాగ్యమేమని చెప్పంగలను.

సీ. పరిణీతకామి నాభామాశిరోమణి రతియేయనుచుం జెప్ప మతముగాదు
కమలవాసినిగామిం గాంతావతంసంబు భార్గవియేయని పలుకరాదు
భూమినుండుటచేతం గామినీతిలకంబు శచియనిశపథంబు సలుపరాదు
కచ్ఛపీయుతపాణిగామిం జంద్రానన భారతియేయని పదరరాదు.

గీ. కాని సౌందర్యలక్ష్మియుం గాంతిసుషమ, భోగభాగ్యంబు వైదుషీపూర్ణతయును
రతిరమేంద్రాబ్జనేత్రిభారతులకంటె, నధిక మని చెప్పనొప్పు నయ్యబ్జముఖికి.

సీ. రంభావిభాసురరామణీయకమెల్ల తొయ్యలిరుటపుంబెందొడలయంద
హారిణీప్రభామనోహరవిలాసంబెల్ల కోమలిబెళుకుంగన్దోనలయంద
హేమానుపమకాంతికామనీయకమెల్ల కలకంఠకంఠియంగకములంద
తారానుసంగతోదారతైఖరియెల్ల కల్కిపాదాగ్రనఖంబులంద.

గీ. లలితశశిరేఖలక్ష్మిఫాలంబునంద, యామదాలసగరిమయయ్యానమంద
యడఁగియుండునుగాన నాయబ్జముఖికి, సాటియనిచెప్పఁగూడదచ్చరలనైన.

ఆమనోహరాంగి పేరు చంద్రసేన. జనకుని పేరు దీర్ఘబాహువు. ఆదేశము కళింగదేశము. అనిక్రమక్రమముగ నెఱింగితిని. నే నాయతివచేతికి దొరకినది మొదలు నాకు మనోహరములగుఫలంబులు భుజియింపఁజేయుటయు, శీతజలంబుల నాయొడలు గడుగుటయు మనోహరము లగునంగకంబులదువ్వి యనేకాభరణంబు లలంకరించుటయు నిటువంటిమత్సంబంధములగుకార్యములచేత నారామామణికిఁ బ్రొద్దుగ్రుంగుటయు నుదయమగుటయుం దెలియకయుండె. ఎల్లకాలము నామనోహరములగువచనములకు సంతసపడుచు వినుచుండును. ఇట్లుండ నొకనాఁ డాకాంతాతిలకంబుతోఁ గన్యాంతఃపురోద్యానపాలికి యగు కపోతికయనునది యిట్లనియె. ఓచంద్రసేనా యాకలకూజిత మనుశుకంబు దొరకినది మొదలు నీకత్యంతప్రేమపాత్రంబులై యుండునుపవనలతా వితతులమఱచి యావలనికైనఁ జూడరావు. మొదటినుండినీవు నీప్రాణములతోసమానముగా స్వాదూదకంబులనుగొజ్జఁగినీటను జెఱకురసంబులను చందనపంకంబులను తానే పెంచిన లలిత యనువాసంతీలత నవార్తసంప్రాప్తిచేఁ బుష్పిణియయ్యె. ఇదినీకుమహోత్సవకాలంబుగావున నెఱిఁగించితిని. అనిచెప్పఁగా నాచంద్రసేన సంతసంబంది యోకపోతికా మనలలిత పుష్పిణియయినతోడన వనభూషణ మనునశోకపాదపరాజముతోఁ గూర్చి పరిణయమహోత్సవంబుఁ జరిగింప నేను మహోత్సుకత్వమును జెందియున్నదానను. ఈ దినము సంధ్యాసమయంబున నమ్మహోత్సవంబు నిర్వర్తింపవలయు. ఇంతలోపల నాయుద్యానమునం బల్లవతోరణంబులు గట్టించి చందనోదకంబులను పవనతరువీథికానికరంబుల సువాసితంబు లొనరించి చీని చీనాంబరంబుల నిర్మించిన ధ్వజపటంబు లుద్యానపాదపంబుల పైకెత్తించి యా లలితయు వన భూషణమునుండుచోటం బూలపందిరివేయించి ముత్యాల మ్రుగ్గులు తీర్చి సర్వమంగళవస్తువులు నచ్చటసిద్ధముచేసి యుంచవలయును. ఈనగరమున నాకుం జెలికత్తియలగుకన్నియల నమ్మహోత్సవంబునకు రమ్మనిపిలువవలయు. ఇది నీచేయుపని అని యాజ్ఞచేసి దానినంపించెను. అది మొదలా చంద్రసేన మహోత్సాహంబున నయ్యా మహోత్సవ కార్యంబులు తానె జరిపించుచు సూర్యాస్తమయసమయముం గాంక్షించుచుండెను. అప్పుడు.

క. చటులరవితురగవరఖుర, పటుఘట్టనదళితచరమపర్వతసాను
స్ఫుటధాతుధూళులనఁగా, నటఁదోఁచెనుజరఠభాస్వదాతపకాంతుల్.

ఆట్టి సంధ్యాసమయమున నాచంద్రసేనయుఁ బరిజనసమానీతంబగు నందలంబు నెక్కి యనేకపరిజనంబులు గొలువంగదలి నన్నుం బసతోఁగూరుచుండం బెట్టుకొని యూ

యుద్యానవనికరిగి దాని పురఃప్రదేశమున నొకతెం; గాషాయంబుధరియించుకొని స్ఫటికమయమగు నక్షమాలఁజేఁబూని నిమీలితనేత్రయై బ్రహ్మాసనంబునం గూరుచున్న దానిం గాంచి భయసంభ్రమంబులతో నా రాజపుత్రి పల్లకిఁదిగి యా యోగినికి నమస్కరించి యోభగవతి మీరలెవ్వరో? యేదేశమునుండి యిచ్చటికేగుదెంచియున్న వారో? ఇచ్చట నుండుటకుం గారణంబేమొ? నాయందుం దయయుంచి యానతిండని ప్రార్థించిన నాయోగిని చంద్రసేనం గాంచి యోకన్యకామణీ యేనుపసియించుచోటు సంసారులకగమ్యమయినయది. అంతకు సమీపముననుండునుజ్జయినియందు మహాకాలునిం దర్శించి ఆకాశమార్గంబునం బోవుచు నీ యుద్యానవనసీమసర్వాలంకారాలంకృతంబై యుండుటం గాంచి వినోదంబు చూడందలంచి యిచ్చటికిం దిగితిని. ఇంతమాత్రమె కాని నేనిక్కడనుండుటకుం గారణాంతరంబు లేదు. అనిన నాకన్యకయుం మహామోదంబుతో నోభగవతీ జన్మాంతరకృతంబులగు పుణ్యవిశేషంబులు ఫలప్రదానోన్ముఖంబులౌటవలనఁగదా మీబోటి తపస్సిద్ధులదర్శనంబు మాకుం గలుగును. మాయందుం గరుణించి యారేయియిచ్చటనుండి మాచేయునాతిథ్యంబుం బరిగ్రహించి మమ్ముం గృతార్థులం జేయవలయు. అని ప్రార్థింపఁగా నాయోగినియుం నోచంద్రసేనా నీభక్తికిఁ జాల మెచ్చితిని; నిన్ను విడిచిపోవ నాకుమనసురాదు; అందుకనుగుణముగ నీవును బ్రార్థించుచున్నావుగాన నిలిచెదను. అనిచెప్పఁగా రాజుకూఁతురు సంతసముతో నాయోగినికిం గైదండయిచ్చుచుం బాదచారిణియై లలితావనభూషణము లుండుచోటికిం దోడ్కొని పోయి యచ్చటనమర్పంబడియుండు బూఁబందిరిలో నవరత్నమయంబయి మధ్యదేశమునఁ జేర్పఁబడియుండు ముక్కాలిపీటపయిం గూరుచుండం బెట్టి పాదంబులఁ గడిగి కందమూలఫలంబు లాహారంబుగా నిచ్చి పూసురటీలు చేఁబూని విసరుచుండునట్లు కొందఱు కాంతల కాజ్ఞచేసి యొకింతసేపు పాదసంవాహనాదికృత్యంబులు సలిపి తదనుజ్ఞాతయై పరిణయమహోత్సవ కార్యంబులు ప్రవర్తింపం జేయుచుండె. వీణావేణుమృదంగాది తూర్యవాద్యంబులు కాంతామణులు వాయించిరి. సర్వాలంకారాలంకృతంబై యా నగరకాంతాజనంబును మహావైభవంబుతో నమ్మహోత్సవంబుం గాంచ నేగుదెంచె. కార్యనియుక్తలగు పరిచారికలు వారి వారినిత్తదుచితస్థలంబులం గూరుచుండం బెట్టి చందనపంకంబు దేహంబులకుఁ బూసి సుమమాల్యములు కొప్పులకుం జుట్టి యనేకవిధములగు ఫలములును ఇక్షుఖండంబులును దూర్వాదళంబులును మంగళాక్షతలును కానుకలిచ్చి యుపచరించుచుండిరి. అగురు ధూపధూమంబులు దిక్కులయందంతటనిండి ఘుమఘుమాయింపుచుండె. నానావిధాభినయచతురం బగువారకాంతాకదంబంబు కలకంఠకంఠనాదనిభంబు లగుకంఠధ్వనులు చెవులపండువులు సేయం బాడుచు నర్తనంబు సలిపె. ఆపై చతురలగు కొందఱుకాంతలు చాటుపద్యంబులు రచియించి తక్కినవారలకుం

జెప్పుచుండిరి. కొందఱు పరిహాసచతురలు నానావిధహాస్యరచనా చమత్కారంబులు కనఁబఱచుచుండిరి. ఇట్లు మహోత్సవంబు ప్రవృత్తంబుకాఁగా నాచంద్రసేనయుం మనంబున సంతోషముప్పొంగం గొందఱు చెలికత్తియలతోఁగూడ నాలలితాలతను దన కరంబులంబట్టి యెత్తి వనభూషణపుశాఖాహస్తంబులం జేర్చి యాయశోకంబుంగాంచి యిట్లనియె.

సీ. ఎండకన్నెఱుఁగక యుండఁగాఁబెంచిన లేనునుతీవె యీమానసీయ
గాలివైసోకిన కంపంబునొందుచు సుడివడు మిగుల నీసుందరాంగి
హితసరసోషఘ్ను యంతిఃబ్రాకపుండిన వ్రాలును భూమి నీవర్ణనీయ
సహవాసచతురలు జాగ్రతపడకున్న లోన వాడుచునుండు లోకవినుత.
గీ. దీని శాఖాకరంబుల దిద్ది పట్టి, యంగుళీపల్లవంబుల నప్పళించి
యేలుకొనుచుండు మెప్పేళ లీలమెఱయ, పుష్పిణిని రక్తపల్లవభోగరతుల.

అని యిట్లు చెప్పఁగా దానిరసవ్యంగ్య మనోహరము లగువచనములకు నచ్చట నుండు వారలెల్ల సంతసించి యాచంద్రసేనం బొగడిరి. ఇట్లు లలితావనభూషణములకుం బరిణయ మహోత్సవంబు నిర్వర్తింపంబడియె. ఆ చిత్రంబేమని వర్ణింపగలను. అది యదృష్టశ్రుతచరము. ఆచంద్రసేన తనచేతంబట్టి యాలలితయను మాలతీలతను అశోక వృక్షముపయిం బెట్టగానే యాలత యొకకాంతా తిలకంబయి నిలిచెను. అప్పుడు
సీ. కులుకుమిటారంపు గుబ్బచన్నులదాని కొమరొప్పునలముంగురులదాని
ఎలరారుచేరెడంతేసి కన్నులదాని ముద్దులుగుల్కు నెమ్మోముదాని
నంసనతంబులై యమరుబాహులదాని తోరంపురుటపుఁ బెందొడలదాని
నూనూఁగునూఁగారు జానుమీఱెడుదాని నకనకిలాడు లేనడుముదాని
గీ. కంబుసుందర మంగళగళముదాని, సల్లలితనవ్యమందహాసంబుదాని
జూచియాశ్చర్యమగ్నులై సుదతులెల్ల, బాలతిలావణ్యగరిమంబుఁ బొగడిరంత.
ఉ. భూరుహరాజ మప్పు డలపొల్తుక లచ్చెరువందిచూడఁగా
మారసమాన విగ్రహారమాధరుఁడైన విలాసియై మహో
దారత నావిలాసవతిఁ దాఁకి కరాబ్జము పట్టి నిల్చెనా
చారునికుంజమధ్యమునఁ జాననుగూడినకంతుకైవడిన్.

అప్పుడు వారలంగని యచ్చెరువునొంది కన్నియలుగాఁవున నరపురుషసన్నిధిం గలుగు లజ్జాభియంబులచేఁ దొట్రుపడుచు నచ్చోటువాసిచన నుద్యోగించుచుండ నా సన్యాసిని వారలం గాంచి యోకన్నియలారా మీరలీదంపతుల నిప్పుడు విడనాడిపోవుట యుక్తంబుకాదు. మీరుచేసిన మహోత్సవంబునకు మనంబునలరి వసంతుండును మన జేర

తరయం నిట్లు ప్రత్యక్షమయిరని తోచెడిని; ఉత్సవంబును బూర్ణంబుసేయుండు. అని చెప్పిన నొక్కతెయైన వారల సమీపమునకుం బోవనొల్లక యుండ నంతలో నాకసంబున నుండి యతివేగమున.

సీ. సురపారిజాత విస్ఫుటవాసన ల్గుభాళించుకీల్జడలతో మించువారు
అనిమేషచంచలాయత సుందరములై నగొప్పుకన్నులతోడ నొప్పువారు
భూస్థలినంటక పొలుపారు మృదుపాదపద్మతలంబులఁ బరగువారు
స్వేదాది సంయుక్తిఁజెందని భ్రామ్యించు మించు దేహముల దీపించువారు.

గీ. సారసౌందర్య చారుసంచారభూము, లభినవోద్భూత యౌవన ప్రభవసుభగ
లమృతకరరేఖలను దీటులైనవార, లచ్చరలు శేనవేలుగావచ్చి రటకు.

అట్లు వచ్చిన యచ్చరమచ్చకంటులంగని యిదియేమి విచిత్రంబేయని యొక రితో నొకరనుకొనుచు నాశ్చర్యరసమగ్నమానసలై చూచుచుండ నా వేలుపుంబువ్వ బోడులు.

సీ. కమనీయమణిదర్పణములు గైకొని కొంద రెదురుగా నిల్చిరి యిందుముఖులు
పల్లవోశీర సంభావితవ్యజనాళిఁ గొందఱు వీచిరి మందయాన
లభినవపారిజాతాది మాల్యంబులు కొప్పులఁ దుఱిమిరి కొంద ఱబల
లనుపమ నవరత్నహారముల్ కైసేసి రం దఱుమధ్యలు కొంద ఱెలమి.

గీ. కొంద ఱతివలు బూసిరి చందనంబు, కోర్కెఁ బన్నీరు జల్లిరి కొంద ఱందుఁ
గొంద ఱింతులు సుందరీ సుందరులకు, నలిపి రప్పుడు లలితోపచారవిధులు.
అది యెట్టిదన!

గీ. నవ్యమణిమయ సింహాసనంబు మీఁద, నిందువదనను వేడుక సుందరాంగు
నెదురెదురుగాఁగఁ గూర్చుండ నేర్పఱిచి మహాముదంబున బలసియాయతివలెల్ల.

శృంగారములగు పూఁబంతులును చందన పంకంబు నిండియుండు పన్నీరుపుగిన్నియలు, నడపంబులును, కపురంపుఁబరిణెలును, పటవాసిపెట్టెలును, అత్తరువు కుప్పెలును, జవ్వాజి కడ్డీలును, మొదలగు మంగళ వస్తువుల నాదంపతుల నడుమనునిచి యందుం గొందఱు చతురలగు కాంతలు మొగంబులం జిఱునగవంకురింప నాసరసునిం గాంచి యిట్లనిరి.

సీ. మదిరాక్షి కుచకుంభమంజరు లవియెంచి యంది యాపూబంతులాడమయ్య
ఇందు బింబంబునఁ గందదండమైనట్లు దిలకంబు మొగమున దిద్దుమయ్య
చందనగంధి యాసారసాక్షీ యనంగ గంధంబు మేన నలందుమయ్య
భవిఁగన నీయింత చాలునో చాలదో నప్పులి పిడె మొసంగు మయ్య

గీ. పాటలాధరవిరహతాపం బడంగ, జల్లనైమించుపన్నీరు జల్లుమయ్యె
నీదువ్రేటుఁ దనుదాళనేర ననుచు, సుదతిక్రీడకును బాలు సుట్టుకయ్యె.

అనుచుం గందంబు మొదలగునవియందిచ్చుచు పతనినిర్బంధింప నావలకాఁడును గించిల్లజ్జాభాసురముఖారవిందుండై యట్లుచేయుంట కొల్లకయుండుటం గాంచి మతి యొకతె కించిదంకురితమందహాసంబుతో నిట్లనియె.

సీ. పూఁబంతులంటఁగాఁబోలదు బాలరో విరహులనేచెడిమరుశరములు
ఇందుబింబంబునఁ గందులేకుండిన నందంబుగావటే మందయాన
సుమగంధియనుటకుఁ గ్రమముతోఁజదుగదే చందనంబలఁదినఁ జంద్రవదన
సంకల్పరతములఁ జవిఁచూచియున్నది శంకయేలనే నీకు సారసాక్షి
గీ. రతిపరిశ్రమజస్వేదరసమునందు, తడియుండిన నడఁగునే తాపభరము
కీలుజడవ్రేటులకు నోర్వఁ గృతియె యితఁడు, వలదువలదిప్పు డితని కీవట్టిపనులు;
అనిన నందు మఱొక్కతె యిట్లనియె.

సీ. పడతిచన్బంతులుబట్టఁగోరెడివాఁడు పూఁబంతులంటునే పువ్వుబోణి
వలరాచపనులందువనితదిద్దెడువాఁడు తిలకంబు సూటిగాఁ దిద్దలేఁడె
కుచకోరకంబులఁగోరిగందములంద నేకాంతమే యిది యిగురుబోణి
వీడియంపుంజవి వెలదుక కేలనే నునుమోవిచవిఁజూపుఘనుఁడె వీఁడు
గీ. వాక్సుధాపూరమునఁ దాపవహ్నినడచు, వాఁడు పన్నీరుజల్లునే వనితపైన
సబలజడవ్రేటులకు నోర్వనపు డితండు, వనితపాదాబ్జములపైన వ్రాలలేఁడే.

అని సపరిహాసంబుగాఁ బల్కఁగాఁ నందుకొం బెరమొందమ్మాన యొక్కతె యక్కలకతింగాంచి చతురత్వంబున నిట్లనియె. ఓసీ! నీవు చెప్పినది యొప్పదు. ఏలనన.

సీ. చనుబంతులనుబట్టి ననువునేర్చెడివాఁడు విరిబంతులనుబట్టి విడువవలదె
ఏణాంకముఖిఁజూడ నెలమిగల్గినవాఁడు కులుకులాడి కిడండె తిలకరేఖ
చందన మబల కలందఁడే నెటులోర్చు చందనాచలవాయుసాహసంబు
కామదేవుని భక్తిఁ గానఁబూనెడివేళ తాంబూలమొసగక తప్పునటవె
గీ. సకియమీఁదను బన్నీరు చల్లకున్న, విధునికిరణంబు లిఁక వీని వేచపటవె
బాలకీల్జడవ్రేటులఁ బడలకున్న, కామదేవునిమన్నన గల్గునటవె.

అని యిట్లాయచ్చరలు పరిహాసచతురంబుగా నాదంపతులం బల్కుటలువిని చంద్రసేనాప్రముఖలగుకుమారికలు మనంబున నలరుచు చూచుచుండు నెడ;

సీ. తనదేహకాంతి చెంతలనుండువారినిఁ దప్తహాటకవిభాధరులఁ జేయ
తనవాలుగన్నులధాళధళ్యంబులు క్షమయెల్ల క్షీరసంద్రముగఁ జేయ
తనమందహాసకాంతశ్రీలు సవిధోర్వి చంద్రకాంతస్థలీసమితిఁ జేయ
తనవాక్సుధారలు వినువారిచెవులకానందంబు సృష్టిసేయ

గీ. కనకనూపురములు ఘల్లుఘల్లనంగ, సరసకాంచ్రికమది ఝల్లుఝల్లనంట.
చెలియ కీసీటు ఘెల్లను జెల్లుననగ, రంభ వచ్చెను నాట్యసంరంభయగుచు.

ఇట్లువచ్చినయారంభ వెనువెంటనె మృదంగతాళవేణువీణాదివాద్యవిశేషంబులతో.

చ. అభినవమన్మథాకృతు లహస్కరతేజులు పద్మపత్రస
న్నిభనయనద్వయుల్ కనకనిర్మితచేలులు దివ్యమాల్యసౌ
రభవిభవాధివాసితధరాగలదిగ్వలయాంతరిక్షులున్
శుభు లగుదేవగాయకులు సొంపెలరారఁగ వచ్చి రంతటన్.

వారలంగాంచి యాచంద్రసేన తనతోను గూడు కుమారికామణులతో లేచి యా పురుషులసన్నిధానంబున నుండఁగూడదని ప్రియసఖులతో ననుకొనుచు సావనమువాటి పోవ నుద్యుక్తయయిన నాకస్యారకన్యంబుంగాంచి సర్వాసిని యిట్లనియె.

చ. తమతమభావ మామయంను తక్కిన వారల జూసి యుండఁగా
రమణులు వారిసన్నిధికి రాఁజనదందురుగాని కామినుల్
సుమహితమంగళోత్సవవిశోభితకాలమునందు నిందరీ
క్రమముగనుండ గాయకనికాయము గానము సేయఁజూడరే.

చ. ద్విజవరసన్నిధానమున దేవతపస్విగురుస్వబంధువుల్
విజయము చేసియున్నయెడ వేడుక గాయక గాయకాంగనల్
నిజపరిచారకుల్ భటులు నిండినచోటుల రాణివాసముల్
స్వజనముతోడ నుండుటలు సాజము నింద్యము గాదు చేరికిన్.

కాన నిప్పుడు మంగళసమయమున బాడవచ్చినగాయకమాత్రులకై నీవు తొలఁగి పోనక్కరలేదు. ఇప్పుడీక్రొత్తగావచ్చిన యచ్చరకాంతలనాట్యంబు విలోకించి యభ్యంతరంబున కేగవలయు. అనిచెప్పఁగా చంద్రసేనాప్రభృతులును గూరుచుండిరి. ఇంతలోపల నారంభోరువును.

క. మురజంబులు వాయించుచు, సురగాయకసమితి పాడ సుస్వరములతో
మురుగజ్జెలగుత్తులువలె, నరవిందదళాక్షి నాట్యమాడం దొడంగెన్.

సీ. కంబుసౌందర్యకంగళమైనగళమునఁ జిలిబిలిపాట ముద్దులుచటింప
పల్లవతల్లజపరిభావిహస్తము లర్థజాతంబుల నభినయింప,

ఖంజనచయకాంతిభంజనం బగుకన్నుఁగవను భావంబులు గ్రాలుచుండ
కల్హారకమనీయకాంతిరంజితము లౌపదములు తాళానుబంధ మెనయ.

గీ. తాళములుదీర్పుచోఁ దనంతట నెకదలు । వజ్రతాటంకకాంతులు వరలి చెక్కు
టద్దములఁ దోఁచి తద్దయు ముద్దుగుల్క । మోవ మిగురెత్త నాడె నమ్ముద్దుగుమ్మ.

వ. అట్టిసమయంబున,

చ. కనకమయంపుఁగుడ్యములు గారుడరత్నకవాటకోటులున్
దినమణితుల్య వజ్రమణిదీపితచత్వరముల్ విచిత్రకే
తనములు సత్ప్రవాళముల స్తంభములుం గలదివ్యవైభవో
పనతసుసౌధమై వెలిఁగెఁ బందిరి యంతయు విస్మయంబుగన్.

ఉ. అందొకచోటఁ గేళిగృహ మచ్చెరువై శుకసారికావళుల్
క్రందుకఁ బల్కుచుండునవి గన్పడె మంచము నిల్వుటద్దముల్
గందపుఁగిన్నె పూసురటి కమ్మనిగారపుజాలవల్లికల్
క్రొందళుకుంబసిండితళుకుల్ వెలుఁగొందుచుచుండెనచ్చటన్.

మఱియు నందు భోగోపకరణంబు లనేకంబులు నిండియుండుటం గాంచి చంద్రసేన మొదలగువార లాశ్చర్యమగ్నమానసలై యుండ నాయచ్చర లాదంపతులం బడక టింటి కంపుఁబ్రయత్నంబులతో వారల నచ్చోటనుండి లేచిన లజ్జాకులితయై యందుం జొరఁబోక యాఁడిగిలంబడుచు సఖియలమఱుఁగున నిలిచి ముందరికడుగులిడనికులుకులాఁడిం గొందఱు మందయానలం బోదివి సరసాలాపంబుల నిట్టనిరి.

సీ. తమికొద్దిబిగువుగుత్తపుఁగుబ్బ లదిమినఁ బగులునో యని భయపడియెదొక్కొ
మోహాంబువోలఁది లేమోవినొక్కిన తేనియలు గారిపోవని తలఁచెదొక్కొ
వలపుకొద్దిగ రతివ్యాయామమునమించి నలుపు మైదీఁగె నంచులకెదొక్కొ
బాళిమైఁగళలంటి పలుమరు సొలయించి యలయించు నని వెఱవందెదొక్కొ

గీ. సహజలజ్జానఖీమణి సరసనుండ, నిట్టు పతిఁగూడ నేనని యెంచెదొక్కొ
గానిచోఁ బ్రాణనాథునికడకుఁబోక, యిచటఁ దలవంచుకొనియుండె దేలబాల.

అనిన నందు మఱియొకతె వచ్చి యాబాలికామణిని నందిటం బట్టికొని యోగోలా యేల నీ యిట్టిభయము? నీ ప్రాణనాయకుని కేను కొన్ని హితంబులు పల్కి నీ కీజంకు వదలించెదను రమ్ము అని చెప్పుచు వెనుక కీడిగిలంబడు నాయింతిని మెల్లన ననువుతోఁ దిగిచికొనిపోయి యాసుందరాంగుని సరస నిలువం బెట్టి యిట్లనియె.

సీ. తాఁకినగందునీతన్వితనూలత వలపుతోఁ గౌఁగిళ్ల నలపఁబోకు
మీఁటినవిచ్చునీబోటికుచంబులు గట్టిగాఁ గరముల బట్టఁబోకు

తేనెలొల్కెడు దీనిచిన్నివాతెఱయందుఁ దెంపుతోఁ బలునొక్కు లుంపఁబోకు
పాలుగారెడు దీనిబంగారుచెక్కిళ్ల పలుమాఱు ముద్దులఁ గలపఁబోకు
గీ. యౌవనము నిండి ననబోడి పూఁపు మొలికి, దొరకటారి తెఱంగునఁ దోఁచుదనుక
కుసుమసుకుమారదేహాను గూడి గాఢ, రతుల గాసిలఁజేయంగరాదువినుము.

అనిచెప్పి యాచెలువకేలువట్టి యాతనిహస్తంబునఁ బెట్టి యందఱు నచ్చోటు వాసి వెలికివచ్చిరి. ఇంతలో నొకప్రక్కనుండి మహాగద యొకటి మూపునధరియించి యతిభయంకరంబులగు దీర్ఘదంష్ట్రలకాంతులు మేదఃపంకసంకలితంబులై యొండు నురంబున నొలయ నొకమహాకాయుం డగురక్కసుండు సనుదెంచి యాకేళీగృహప్రాంతంబున నున్న కన్నియలు తన్నుంజూచి భయసంభ్రమాక్రాంతలై చెదర నతిరయంబున నాదంపతులుండు చోటుసొచ్చి పచ్చవిలుకానిమొలకయనందగునట్టి యామచ్చకంటినిం బట్టుకొని యిట్టట్టు గదలనీయక తనయంకతలంబున నిడుకొని.

సీ. విరిజాజిపూసరుల్ పీడియల్లలనాడ మగువకొప్పొకచేతఁ బిగియఁబట్టి
తళుకుఁజెక్కులను బత్రములు మాయగ వేగ మోముమోమునఁ జేర్చిముద్దుబెట్టి
గాఢనఖక్షతాక్రాంతమై సొగసేదఁజిన్నారిచనుగవ జిక్కఁబట్టి
యూర్ధ్వదంతక్షతు లంతట గలయంగ నునుమోవి మొనపండ్ల నొక్కిపట్టి
గీ. అనదు లేఁగౌను నులియంగ నానిపట్టి, ప్రీతి నూరుద్వయంబును బెనఁగబట్టి
కంపమందంగ నంగంబుఁ గౌఁగిలించి, రక్కసుం డాకృశాంగిని రతికిఁ దిగియె.
క. బలుమార్జాలముచేతం, జెలువరఁగాఁ దగులుకొన్న చిలుక తెఱఁగునన్
కలకంఠి చేయునదిలే, కలయుచు వెతగూరుచుండె నందఱుసూడన్.

అట్టిసమయంబున నాసుందరుండును మహాక్రోధంబుతోలేచి ఖడ్గంబొరవెఱికి యారక్కసుండగ్గఱి యోరిరాక్షసాధమా యిదెనిన్ను నీ కన్నియకుం బ్రీతిగా మన్నుపడంతికిఁ బలివెట్టెదఁ జూడుమని బాహాంపైకెత్తి ప్రహరింపంబోవుఁడు నాకసంబున నీరక్కసునిఁ జంపవలదు చంపవలదని యొకమాటవినంబడియె. ఆ శబ్దంబువినంబడు దిక్కునకెల్లవారును జూచుచుండ మహాఘోరరూపిణి యగునొకరాక్షసి యాచోటికి వచ్చి తొల్లివచ్చియున్న యారాక్షసుని జుట్టుపట్టుకొని వంగదీసి వీఁపున బిడిగ్రుద్దులు గ్రుద్దుచు నోరి నీకెప్పుడు నిట్టి దుర్బుద్ధియేకదా? నన్నుంగాక యన్యకాంతంజూడవలదని నేఁజెప్పియుండలేదా. నాకెఱుక పడకుండ యెప్పుడు తప్పించుకొని యిచ్చటకేగుదెంచితివో. పోపో! అనిత్రోసిన నారక్కసుఁడు భూమిపయిఁదుల్లి బుడిబుడినల్లఁ గ్రక్కుచుఁ డిల్లపడి గిఱగిఱందిరిగి ప్రాణంబులు విడిచెను. అదిగని యారాక్షసకాంత బాహువులెత్తి మోదుకొనుచు అయ్యో నామగఁడు మరణంబునందె; ఇఁకనేమి

చేతును. మగఁడులేక యొకనిమిషంబైన భూమిపయి నుండఁగూడదు. ఈ ముక్కిడి
రక్కసుండుచచ్చిన నేమి? ఈచోట నుండు చక్కనిసామిం దగులుకొని దర్పకబాధఁ
దొలఁగించుకొనియెదనని యాకుమారు నెత్తుకొని యాకాశమార్గంబునకుం జనియె. అది
గాంచి యాసుందరి యచ్చటనుండు గంధర్వుల పాదంబులపయింబడి యేడ్చుచు నా
నాథుని విడిపించి నన్నురక్షింపుఁడని యాక్రోశింప వారునుం గడంగి శక్తితోమరముసల
ముద్గరాద్యాయుధంబులు ధరించి యా రాక్షసియుండుచోటికెగసి దానింజంపి యా
సుందరునిం గొనితెచ్చి యాకాంతకిచ్చిరి. గంధర్వనిహతయగు వారక్కసియొడలుభూత
లంబునంబడి చెల్లాచెదరై రక్తబిందువులు గ్రక్కుచుండె. ఒక్కొక బిందువున కొక్కొక
రక్కసుఁడుగాఁ గోట్లకొలంది పొలసుదిండు లాదేవగాయకులంబట్టిగొట్టి విగతప్రాణులం
జేసిన నాసుందరాంగుండు నొఱవెలికిన ఖడ్గంబుంగొని మండలభ్రమణంబులు సేయుచు
నాక్రవ్యాదుల నెదిరించెను. వారి కతిభయంకరంబగు మహాయుద్ధంబయ్యె. అప్పుడా
మనోహరుండు తనకాంతాతిలకంబును చంద్రసేనయొద్ద నుండ నియమించి శౌర్యంబున
విజృంభించి శత్రులం జంప నుంకించి యాకసంబున కెగసెను. ఒకింతసేపటికి భూమి
మీఁద నారక్కసుల శిరంబులు వడగండ్లపగిది రాలుచుండెను. కబంధంబులు యుద్ధరం
గంబు నిండి పర్వతాకారంబులయిన గుంపులు గుంపులుగఁ గనఁబడెను. ఇంతలోపల
నతితేజోవంతంబయిన యాసుందరాంగుని శిరంబు నిలపయింబడఁ గాంచి యందఱు
శోకాకులితచిత్తులైరి. అతనిభార్యయుం మిగుల వగచుచు నోచంద్రసేనా యింక నేనేమి
సేయంగలనే! నాభర్త ప్రాణంబులువాసె; ఇఁక నేనీరక్కసులచేతికిం దొరకకుండఁ
గాపాడుమని వేడుకొనఁగా జంద్రసేనయుం నేమియుం దోచకయుండ సన్యాసినియుం
దానితో నోకన్యకా శరణాగతులవిడనాడుట పాడిగాదు. నీజనకునికిం జెప్పిపంపి వీర
భటులరప్పించి యారక్కసులం జంపించి యీ కాంతం గావుము. అనఁగా నాచంద్రసే
నయుం నచ్చోటనుండు నొకదాసికంబిలిచి యిక్కడజరిగిన యావృత్తాంతము విన్నవించి
చతురంగబలసమేతుండై నాజనకుని యుద్ధసన్నాహముతో రమ్మనిచెప్పుమన నదియునట్లే
యని యచ్చోటువదలి కదలిపోయె. మఱియుం నొకముహూర్తకాలంబునకు దీర్ఘ
బాహువు చతురంగబల సమేతుండై వచ్చి యచ్చటిరక్కసుల నఱికట్టి యుద్ధభూమికింబలి
వెట్టిన నందొక్కరుండా దీర్ఘబాహువుంబట్టి రథంబుతో నిలాతలంబునంగొట్టిన నాతండు
తనరథంబుతోడ మట్టిలో నంగలసె. అదిగని చంద్రసేన మహావ్యసనాక్రాంతయై తనజన
కుని మరణంబునకు వగచుచు నారక్కసులు తన్నుంబట్టికొననుంకించి పైకిరాఁగా
భయముపడి యాసన్యాసిని మఱుగుఁజొచ్చెను. మఱియుం నారక్కసులు పుడమి యాటిన
చందంబున నెక్కడంజూచిన తామయై యానైనికుల నురుమాడి వాహాకారంబులు
సేయుచు నొక్కొక్క రొక్కొకతెఁగా నాయచ్చరలనందఱనుం దగులుకొని సురాపానం

బులం జేయుచు నన్మస్తకంబున నైపున నొడలు దెలియక యాడుచుఁ బాడుచునుండ నందొక్కరుని కాయచ్చర మిగిలియుండమి నాచంద్రసేనం బట్టుకొని నతివేగంబున రాఁగా రాజకన్యక యో భగవతి నన్నురక్షింపుము; నీకంటె రక్షకులెవ్వరును లేరు ; ఈరాక్షసుని సంహరింపుమని వేడుకొనుచు దానిగళంబు దృఢంబుగఁ గట్టికొని నదితటాలున నెగిరి యాకాశమార్గమున బహుదూరంబుచని యొకచోట దానిందించి యోదార్చి యో చంద్రసేనా నాయోగబలంబుచేత నిన్నారాక్షసభటులకు దొరకనీయక రక్షించుకొని యిచ్చటికిం దెచ్చితి. నీతండ్రి మొదలగువారు నాతపోబలంబుచే మరలఁ గొంత కాలంబునకుఁ బ్రతుకఁగలరు. అందుకుఁ జింతింపకుము. ఇచ్చట నాతపోవనంబున కుంజని కొన్నిదినంబులుందము. నన్ను నీవు తల్లికిని తండ్రికిని మారుగా భావింపుము అని చెప్పి యొక పర్వతగుహాముఖంబున దానిందిసికొనిపోయె. నేనును దానితో నంతవరకువచ్చి యుండియు మీఁద నలబ్ధమార్గుండనై యచ్చోటికి సమీపమునం దిరుగుచు నీనగరముం జేరితిని. కొన్నిదినములు స్వేచ్ఛఁదిరుగుచుండి యనతి చిరకాలంబునన నీ మేడమీఁద వ్రాలిన నీవు నన్నుం గాంచి పూర్వస్నేహంబున నాదరించుచున్నావు. అని యాకలకూజితము తనవృత్తాంతంబుఁ దెల్పెనని మదనమాల చతురికకుం జెప్పె. ఓమంత్రికుమారుఁడా యిది నీకుం గథాసందర్భానుగుణంబుగ వచియించితి. అనఁగా మంత్రికుమారుండును రాజకీరముం జూచి ఓకలకూజితమా యనంతర మామదనమాలా రాజకుమారులవృత్తాంతం బేమయ్యె నది యెఱింగింపుమన రాజకీరము మంత్రికుమారుఁడా నేనిచ్చోటికివచ్చి బహుకాలంబయ్యె. ఒకనిమిషంబైన నన్నుం జూడక యుండదు నేని యామదనమాల యేమియుందోచక పరితపించుచు. ఆహారంబైన నొల్లదు. విన్నదనంబుతో మిన్నక యుండు. ఆకన్నియకు మోము చూపి యెన్ని కార్యంబులున్నను విన్నను వచ్చునఁ జక్క బెట్టి పన్నుగ మరల నేతెంచి వృత్తాంతంబు విన్నవించెదనని చెప్పుచుం దిరిగి చూచి ససంభ్రమంబుగ నక్కటా మనకమలవతి భయసంభ్రమంబులతో నతిత్వరితగతి నేతెంచుచున్నయది. ఇందుకుం గతం బేమై యుండునో? రాజకుమారుని రహస్యవృత్తాంతం బుద్ఘాటితంబై యందువలన నేమైనఁ జెట్ట సంభవింపనున్నదో, హృదయం బేమియుం దోచక తత్తరించుచున్నది యనునంతలోఁ గమలవతియు నతిత్వరితగతి నేగుదెంచి హృదయము కటకటమని యదర నడుగులు తడంబడ బిట్టునిట్టూరుపులు నిగుడ్చుచు హృదయనిహితకరాబ్జాతయై దైన్యంబున కాకరంబైన మొగంబుతో బయలువెడలలేనివచనంబుల నిట్లనియె. ఓయయ్యా మన కళావతిం గాంచితిరే? అది యిచ్చటికి వచ్చియుండెనే! భగవతి సాంఖ్యాయని యిప్పుడు తన పర్ణశాలనుండి సితచంద్ర సౌధంబునకుం జని రాజకుమారునిం గాంచి విచారించ బయలు వెడలినయది. రాజకుమారుండు మదనమాలా సహితుండై మధుమంతోద్యానమున నున్నవాఁడు. సితచంద్రముం జేరెనో చేరఁడో

యెఱుంగను. సాంఖ్యాయనిగాంచునప్పుడు సితచంద్రంబునం గుమారుండు లేచిచో మహాప్రమాదంబుసంభవించు. ఆభగవతికిం గోపంబువొడమెనేని భూమియెల్ల వడవడ వడంకు. పర్వతంబులునుపగిలి బ్రద్దలువారు. ఆకసంబునువిఱిగి భూమిపయింబడు. అమరులెల్ల భయభ్రాంతులై పరువులిడుదురు. కట్టా యెట్టిచెట్ట సంభవింపనున్నదో యెఱుంగ. నా కప్రతివిధేయంబైన యీ కార్యంబునం గళావతికింగాక యితరులకుం జేయంనదిలేదు. కళావతియుం గనంబడదు. కుమారుండు సితచంద్రంబునంగనంబడఁడేని తత్క్షణంబున సంశయాపన్నమనసయై యోగచక్షువుచే భూతంబగువృత్తాంతంబరయుఁ! ఆమహనీయచరిత్ర దివ్యజ్ఞానంబున కందని వృత్తాంతంబులు లేవు. ఏదైన నొకకారణంబు వొడమినంగాని యోగజ్ఞానంబుచే నెల్లవృత్తాంతంబులరయంబూనదు. అట్టుకాంచెనేని మదనమాలా మందారమాలావృత్తాంతంబులును రాజకుమారుని దుర్నీతియును భగవతిహృదయంబున కవగతంబు కాకమానదు. ఏమిసేయనగును. గరుడగామికృపావిశేషంబునంగాక యిదియితరులకు సమాధాతవ్యంబుగాదు. అనిచెప్పిన నాకమలవతింగాంచి మంత్రికుమారుండు ప్రియసఖీ! కళావతి యింతకుమున్నవచ్చి యీపంజరంబుతో నీచిలుక నిచ్చోనునిచి నాతో నేమియుంమందలింపక యతిత్వరితగతి సితచంద్రంబునకుం బోయె. ఆకళావతిచని యొకజాముకావచ్చెనఁడి. వేకువకు ముహూర్తముకలదనఁగా నిటకువచ్చినయది. ఇంతదనుక మరలిరాలేదు. అని చెప్పినవిని కమలవతి యొకించుక సంతసంబంది యోరా! కళావతి యతి చతుర! సాంఖ్యాయని సితచంద్రంబునకు వచ్చునని యూహించియె తానచ్చోటికిం జనియున్నది. రాజకుమారుండు నచ్చోటికి వచ్చియుండు. మనము భయపడవలసినదిలేదు. అనిచెప్పి కమలవతియు నచ్చోటన యొకయాస్తరణంబుపై నుపవిష్టయయ్యె. కలకూజితమును వారలవీడ్కొని మదనమాలయుండు సాగరధవళంబునకుం జనియె.

తృతీయతరంగము సమాప్తము.

శ్రీ రాధాకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

చమత్కారకథాకల్లోలిని

చతుర్థతరంగము

క. సత్యాజాంబవతీయుత
నిత్యశ్రీయుక్త రుక్మిణీప్రియ కృష్ణా
దైత్యారి దేవకీసుత
భృత్యాయితరాజమౌళి ప్రీతి న్వినుమీ.

ఇట్లు కమలవతి సుఖాసనంబుపయింగూరుచుండి యనేక ప్రస్తావవశములగు మాటలుఁమాటలాడుచుండఁ గొంతతడవునకుఁ గళావతి యచ్చోటికివచ్చి సంతోష వికాసభాసురముఖాబ్జాతయై యెదుటనిలిచిన నాకాంతంజూచి కమలవతి యిట్లనియె. ఓప్రియసఖీ నీమందహాససుందరంబగు ముఖారవిందంబుం గాంచినమాత్రమునన భగవతి సాంఖ్యాయనికి మదనమాలామందారమాలా రాజకుమారులవృత్తాంతంబు విదితంబుగా లేదని యెఱింగితిమి. అయిన నీమంగళంబు నేటికి మనకు సమకూఱినందుకై మన మెంతయుం సంతసంబున నీప్రొద్దుగడపవలసియున్నది. కాన తదాశ్రితంబగు కథాసందర్భంబును నాలకించుచు నాయుత్సవమును పూర్ణముగావింతము. మొదటినుండి వృత్తాంతము విశదీకరింపుము. మంత్రి కుమారుఁడును తచ్ఛ్రవణకుతూహలాక్రాంతాంతరంగుఁడై యున్నవాఁడనఁ గళావతియుం సుఖోపవిష్టయై కమలవతీ మంత్రికుమారులతో నిట్లనియె.

ప్రియసఖీ కమలవతీ యఘటితఘటనాపటీయసుం డగువిధాతశక్తి యచింత్యము. అపరిమేయము. అవార్యము. అప్రతివిధేయము. అనంతము. అతఁడు మొదట దుఃఖముల సమకూర్చినట్లుకూర్చి యాదుఃఖంబులం సుఖంబులంజేయంగలండు తొలుత మిన్నువిఱిగిమైఁ బడవచ్చినట్లు దుఃఖంబులు సంభవించు; నట్లు సంభవించినకష్టంబులు ఏటినీరు తీసిపోయినట్లు గతించు. ప్రియసఖివినుము. మధుమంతము నుద్యానమున మదనమాలా రాజకుమారులు సుఖంబునవసించుచుండఁగా వేకువజామున నే నచ్చటికింజని రాజకుమారునిసితచంద్రంబునకును మదనమాలనుసాగరధవళంబునకుంబనిచి తద్వృత్తాంతంబీ

మంత్రికుమారునికిం జెల్పుందలంచి మందారమాల రాజపుత్రాపహృతమానసాఖ్యాతమై
యుండుటం జేసి కలకూజితమున కుపచారంబులుసలుపఁ బ్రయత్నపడదుగాన దీనినస్మద్గృ
హంబునకుం గొనిరాఁదలంచి దానిని పంజరంబున నునిచికొనివచ్చుచుండఁగా నడివీథిలోఁ
తరళిక యెదురయ్యెను. దానింగాంచి యోతరళికా యెక్కడనుండివచ్చెదవు తెల్పుమని
యడిగితిని. భగవతిసాంఖ్యాయనియుటజమునుండి వచ్చుచున్నాననెను. అందుకు నేను
తరళికాభగవతి యిప్పుడేమి సేయుచున్నదియని యడుగఁగా నది యోకళావతీ సాంఖ్యా
యని యింతకుముందు మదుపనీతంబు లగుశుద్ధోదకంబులం బార్వతీపతికభిషేకంబులొన
రించి యితరపరిచారికోపనీతంబులగు ఫలపుష్పాక్షతల నాదేవునర్చించి హృదయపుండ
రీకంబునం గొంతతడవు తదీయదివ్యమూర్తిని ధ్యానించి బ్రహ్మాసనంబుననుండి లేచి
యిప్పుడ సితచంద్రంబునకుం జనుచున్నది. ఆమె తన్మార్గానుసారిణియగుచు నేను నిటు
వచ్చుచున్నాను. అనఁగా నేనును నామనంబున కటకటా సితచంద్రంబునకు సాంఖ్యా
యని ప్రవేశించునప్పుడు రాజకుమారుండు లేకుండెనేని యామె తనదివ్యజ్ఞానంబునం
గాంచి వృత్తాంతంబుల నరయును. అందుచే బహుకష్టంబులుసంభవించు. కాన నామె
సితచంద్రంబుం బ్రవేశించకముంద నేనచ్చోటికింజని రాజకుమారుని కెచ్చరిక పఱచి
యుండనగు. కాలవిళంబంబయ్యెనేని కార్యంబు చెడు. అని యాలోచించి యాతరళి
కతో నేమియుంబలుకక యతిత్వరితగతి నేతెంచి యామంత్రికుమారునితోఁగల కూజిత
మునకు నంగసంస్కారాదులు నాహారాదులు నిర్వర్తింపుమనిచెప్పి యతిత్వరితగతి సిత
చంద్రంబునకుంజనితి. అప్పటికి సాంఖ్యాయని సితచంద్రమున కించుక దూరంబున నే
తెంచుచుండె. నేను నామెచక్షుఃపథంబునకుందగలక యాసౌధపునుద్యానమార్గద్వారము
గుండ లోపలం బ్రవేశించితి. అప్పుడ రాజకుమారుఁడు మధుమంతమునుండి వచ్చుట
కేర్పఱచంబడి యుండుగూఢమార్గముఖమునుండి బయలువెడలుచుండె. ససంభ్రమం
బగుమదాగమనంబున నాతండు సంభ్రాంతుండై మున్నివేదితంబగు సాంఖ్యాయ
నీసమాగమనంబువిని యపరిమితంబగు భయంబుచేతఁ "దా నాకాలంబున స్నాతుండై
ధౌతాంబరంబులం ధరియించి సూర్యోపస్థానంబు చేసి సాంఖ్యాయనీసమాగమనంబు
నకుం బ్రతిదినమును బ్రతీక్షించుచుండవలసినజపకాలకుంజని తదాగమనంబునకు వేచి
యుండెనుగాని కాంతాసంభోగచిహ్నంబులతో నొప్పియుండు తనదేహమునునీటంగడిగి
మాఱువేషంబుధరియించుటకవకాశమును వీలును లేనివాఁడై యుండెను. అతం డాకాల
యందడుగిడునప్పుడు భగవతిసాంఖ్యాయనియు నచ్చటికింజనుదెంచె. అట్లు చనుదెంచిన
సాంఖ్యాయనికి రాజకుమారుండు దూరముననుండియె భక్తిపురస్సరంబుగ నమస్కరించి
లేచి యధోముఖుండై యేమియుంబలుకక యూరకుండె. అప్పుడు,

సీ. ఆర్ద్రదంతక్షతు లంతటఁగలసినసొగసు మీఱిన మోవిచిగురువాని
నఖసౌఖ్యలకుచోటులై జాగరకషాయకాంతిమించెడివిప్పుగనులవాని
కుచకుంభచందనకుంకుమ చిహ్నంబులొప్పులొల్కెడు వక్షమొప్పువాని
కామినీభుజలతాకలితకంకణ చిహ్నకమనీయబాహుయుగ్మంబువాని
గీ. వాసనామాత్రశేషమైవన్నె కెక్కు, ఘుమఘుమాయించుమైపూఁతకొమరుమిగుల
మృదితభావంబుగన్పట్టుహృదయసీమ, తనువుగలవానిఁగనియె భూపకుమారు.

ఇట్లు కాంచి భగవతి సాంఖ్యాయని యించుక సంశయించి కించిదంకురితరోషారుణితముఖాబ్జాతయయి నిరూపించిచూచునప్పుడు నాహృదయంబు భయసముద్రంబునమునింగి యితికర్తవ్యజ్ఞానశూన్యంబై వృత్తిరహితంబగుచు మూఢంబైయుండె. భగవతియుం నాకుమారునిం దిలకించి యోకుమారా తొల్లి నేనిచ్చోటి కేఁగుదెంచునప్పుడు నీవు పరిపూతుండవై స్నానంబాచరించి సంధ్యోపాసనంబు చేసియుందువు. ఈ దినం బట్లుగాక కేవలమృదితము లగునంగములతోను, నిద్దురమబ్బునిబ్బరంబై యుండుకనుదమ్ములతోను, కుచకలశకుంకుమచిహ్న ముద్రితంబగువక్షంబుతోను, అత్యలసంబగు గమనంబుతోను, అసౌష్ఠవం బగుశరీరంబుతోను, అధికం బగునిశ్వసితంబుతోను, గనుపట్టుచున్నావు. లోకంబునం గందర్పునియాజ్ఞ యఖిలజంతుసంతానవంచనాచంచువై వెలయుచున్నది. అందుకు నానా వికారవిహారస్థానం బగుయౌవనంబునుతోడై ప్రవర్తించుచుండు. అతిలలితంబు లగునా యా భావంబులును పురుషులధైర్యంబు వ్రొత్తుగ నపహరించుచున్నయవి. ఇన్నియుం జేరినప్పుడు లజ్జయనునది నిర్జితంబగుదానిభాతి యొకమూలనడంగు. వినయమువినివారింపం బడినచందంబున నావలికింజను. ధైర్యము న్మథితంబైనరీతి క్షోభంబునొందు. వివేకము విశసితంబైనపడుపున వినష్టంబగును. ఇప్పుడు నిన్నుంగాంచిన రతిరమణబాణగోచరత్వంబు నందినవిధంబుగ నాకుందోచెడిని. నీవెవరివిషయంబున నపరాద్ధుండవైతివో? ఈసుందరీ మందిరంబున నుండుమందయానలు నాకుఁబ్రాణసమానలు. మఱియుం నాకుం దనూజాత లనందగి మద్రక్షితలై యున్నవారు. వారలెల్ల పాతివ్రత్యభూషణలుగాని సాధారణలుగారు. నీవును మహాకులప్రసూతుండవుగాని కేవలుండవుగావు. నీచకృత్యములయందు నీమనంబు చొరదని నేఁదలఁచియుందు. అది యట్లుండనిమ్ము. నాకు రోషం బుత్పన్నంబగునేని చరాచరంబులుంగడగడవడంకు. త్రిమూర్తులును భయభ్రాంతులై తమతమకృత్యంబులఁ దడబడుదురు. సూర్యచంద్రులు తమతమగతులుతప్పి యొప్పుచెడుదురు. అనియిట్లు సాంఖ్యాయని రోషరూక్షంబుగఁబల్కుచుండ నేను నామనంబున నోహో యీసాంఖ్యాయని యీరాజపుత్రుని యాకారవేషంబులంగాంచి యితఁడెవ్వతెనో కాంతామణిం దగుల్చ

కొని దాని ప్రాతివ్రత్యాదులను చెరిచెనని తలంచినయది. ఈమె మనంబునంగల కోపము శాంతిపఱుప నెవ్విధియుం జూపట్టదు. ఏమి సేయుందు. అని యించుకసేపు చింతించి సంతప్తహృదయంబుతో నిట్లు వక్కాణించితెని. ఓభగవతీ నీదివ్యజ్ఞానంబున కెఱుకపడనిది పదునాలుగులోకంబులను గనంబడదు. నీ తపశ్శక్తిచే సకలజంతు సమూహంబుల మనోగతంబులఁగూడ నీవెఱుంగుదువు. అట్టి నీయుండుచోట మనంబునకైనం దలంపరాని యిట్టి సాహసకృత్యంబులఁజేసి భవదీయకోపానలజ్వాలల వేగం గచుకించఁ గలవాఁ డెవ్వండును లేఁడు. భవదీయ తపోవిశేషంబునంజేసి జాతివైరంబులుగల మృగంబులు గూడ తమతమ సహజవైరంబు లెడబాసి పరస్పరమైత్రితో జరించుచున్నవి. ఒక జంతువైన కామాతురంబై కనుపట్టదు. కేవల శమప్రధానంబై వెలయుచుండు నీనగరంబున భవదాజ్ఞలేక తృణమైన నల్లాడదు. అట్టి నీ యాజ్ఞావశవర్తియగు పరిజనము ఇట్టి కట్టిండికృత్యంబున కొడిగట్టనుటయెట్లు. వినుఁడు. ఈరాజకుమారుండు చంద్రచూడ చరణకమల ధ్యానధురీణుండు, అనవరత మీాసితచంద్రంబున నేకతంబవర్తించుచుసంధ్యాత్రయంబునను సావిత్రి జపియించి సాంబమూర్తి దివ్యమంగళ విగ్రహంబు ధ్యానించుచుండు. నిన్న చతుర్దశియగుటంజేసి సాయం సంధ్యోపాసనానంతరము చంద్రమౌళి దివ్యమూర్తిని దర్శింపనెంచి నాతో మందలించె. నేనును మనంబున నీతని భక్తికిమెచ్చి యింతపం జెంతనున్న భవానీమందిరంబునకుం దోడ్కొనిపోతిని. అచ్చో నాజగన్మాతను నమస్కరించి విరచితాంజలియై స్తుతియించుచుండ నక్కడ కొక సిద్ధపురుషుం డేతెంచి కుమారునింగాంచి యితనివృత్తాంతంబు విచారించి మించిన ప్రీతిచే నాయోగిభవభావానీదివ్యాంగంబుల దేవతాకల్పితంబులగు భస్మమును హారిద్రాపంకంబునుగొని కుమారుని కరంబుననిడి యిది దేవప్రసాదంబు; దీనిని ధరియింపుము మేలు గలుగును; అని చెప్పిన కుమారుండు నట్లుధరియించి మఱియొకింతసేపా దేవాలయంబునం గలుగు విశేషంబులం గాంచుచుండి యింతలోపలన వేకువకాఁగా నాతోఁగూడ నిచ్చటికివచ్చె. ఈకారణంబున నీతనికి నిదురలేదు. భస్మోద్ధూళనంబుచే శరీర మించుక పాండురంబై కనఁబడుచున్నది. దేవీ ప్రసాదరూపంబుగ లభియించిన హారిద్రారసంబు వక్షంబునను ఫాలంబునను ధరియించికొనిరి. ఇదియె వృత్తాంతంబని చెప్పుచుండఁగా నొకయోగీశ్వరి యొక వజ్రమయమగు పెట్టియను చేత ధరియించుకొని నాగబెత్తంబు మఱియొండు కరంబునంబెమల్చి యంధకారపటలసమం బగుజటాభారంబు సమీపస్థలంబులకు తమాలకాంతార ప్రభలనావహింప నాకాశయానంబున నేగుదెంచి సాంఖ్యాయనికి నమస్కరించిన నాభగవతియుం నిరువదివత్సరంబులునిండక యుండు నాయోగినీ కన్యకను హస్తములం జాచి లేవనెత్తి కౌగిలించుకొని యానందబాష్పధారల నొదలఁదడుపుచు వత్సే! కామందికి! నీకు మేలా? సౌదామిని నేమంబుగనున్నదే? మూయొడల నేర్చిన యోగవిద్యల

నిర్విఘ్నంబుగ ననుష్ఠించుచున్నదియే? ఆయమయొద్ద నీవు ననుకూలత్వమున యోగవిద్యాభ్యాస మొనరించెదవే? నిన్నుం జూచినంతన మాకుమా ప్రియశిష్యయగు సౌదామినిం గాంచినంతసంతసము మనంబునం గలిగె. మిగుల సంతోషభరితాంతరంగనై తిని. అని యనేకవిధంబులుగ నాసాంఖ్యాయని యుపచారోక్తు లుపచరింప నా కామందకియు వినయభయభక్తులతో నిట్లనియె. ఓభగవతీ మీ దివ్యకృపాకటాక్షమునకుం బాత్రులైన వారలకు నెందునైన సేమంబునం గొఱంతయున్నదే? తమ ప్రియశిష్యయగు సౌదామిని యీవజ్రపుంబెట్టియను మీయొద్ద నొప్పగించమని యాజ్ఞ చేసి నన్నంపె. ఇది మీహస్తంబున కప్పగించితిని. మఱియొకవృత్తాంతంబును అషట్కర్ణంబుగా విన్నవింపుమని చెప్పి పంపినయది. కాన నది యవధానదానంబునం జేసి యంగీకరింపుఁడు. అనఁగా సాంఖ్యాయనియుం నట్లకానిమ్మనిన నాసౌదామిని సమీపంబునకుంజని యామెచెవిలో నేమేమొ యొకింతసేపు వచియించినయది. అది వినినతోడన యాసాంఖ్యాయనికి హర్షమును, వ్యసనంబును, భయమును, మనంబున ముప్పిరిగొనియున్నవి యని తత్తత్కాలజనితముఖభావంబులచేఁ బరిజ్ఞాతంబులగుచుండె. నేను ఆబాలయోగినింగాంచి దానిరూపరేఖావిలాసంబుల కచ్చెరువంది "మహాభోగార్హంబై మృదుతరంబగు నీయంగకంబును ఈ బాల యిట్లు యోగనిష్ఠలచే గాసిపఱచుటయేలకో? ఆహా దీని యంగసౌష్ఠవంబుం గాంచిన నొక సర్వసర్వంసహాపతికుమారునిం జెట్టపట్టి పట్టభద్రయై యుండందగునని తోఁచెడిని. ఇది యిట్లగుటకుం గతంబేమియో యెఱుంగను; అని తలంచుకొనుచుంటిని. ఆయోగినియుం సాంఖ్యాయని చెవిలో వృత్తాంతంబుఁ దెల్పి యామెనువీడ్కొని యాకాశ యానంబునం జనియె. సాంఖ్యాయనియుం నావజ్రపుం బెట్టియనుదెఱచి యందులోనున్న హారంబులను రెంటిని తనచేతం బైకెత్తెను. అందొకటి నవరత్నమయంబును అనర్ఘరత్నప్రభాపుంజపింజరిత దశదిశాంతరంబునై వెలుంగుచుండె. మఱియొండు అతిరుచిరవర్తులముక్తాళిగ్రథితంబై శేషభోగిభోగసంకాశంబుగఁ బ్రకాశించుచుండె. ఇట్లు పైకెత్తిన నవరత్నహారంబుం గాంచిన రాజకుమారునికి జలజలబాష్పబిందువులు త్రుటితంబగు ముక్తామణిసరంబు విధంబుగఁ గన్నులనుండి యిలకుంజారె. అతి గంభీరప్రకృతిగాన పునః పునః నిరుద్ధంబగుచుండుటంజేసి యత్యావేగంబున నధరనాసాపుటంబుల స్ఫురియింపం జేయుచు శోకవేగంబు హృదయకుహరంబున నతిశయించుచుండె. కొంతతడవునకు ధైర్యం బవలంబించి రాచకుమారుండును నిలువంబడియె. అప్పుడు సాంఖ్యాయని యాతనితీరుంగాంచి యోకుమారకా నీవీహారంబుంగనినది మొదలు పూర్వానుభూతంబుం గాంచిన వానివలె దుఃఖించుచున్నావు. నీకుం బ్రాణప్రియంబగునది యొకటి దీనిం జూచినమాత్రమున నీకు స్మృతికిందగిలినట్లు తోఁచెడిని. ఈహారముం దాల్ప నీవతగుదువనితోఁచెడిని; ఇది నేనిచ్చినట్టిదిగాన భక్తిపురస్సరంబుగఁ బరిగ్రహించి ధరించికొనుము. అని చెప్పి యాహార

మతనికొసఁగి మఱియొండుహారంబును తాఁ జేతనెత్తికొని మందారమాలాగృహంబునకుం జనియె. ఆహారంబు కంఠదేశంబున ధరించినందున నారాజకుమారుండు నభినవోద్భూత మనోహరకాంతియై నక్షత్రమాలికచేఁ బూర్ణచంద్రునిపగిదిం దోఁతెంచె. సాంఖ్యాయని యచ్చోటువాసిపోయినయనంతర మారాజకుమారునిచే నాహారము జీవంకరణనామకంబని యెఱింగితిని. ఈ హారంబు చేతికందినదాదిగా నాహారంబును గూడ నా కుమారుండు గైకొన నిష్టపడఁడని తోఁచెడిని. మహానుభావప్రకృతియగుటం జేసి చెప్పునో చెప్పఁడో యని నేను దానివృత్తాంతంబు నడిగినదానంగాను. క్రమక్రమముగగాని తెలిసికొన ననువుపడదు. ఈమణిహారప్రస్తావవశంబుచే నాయసత్యవచనంబులం బాటించక యాసాంఖ్యాయని యంతకుమున్ను మందారమాలానిరీక్షణకౌతుకితాంతరంగయై తదాగారంబునకుం జనియె. పూర్వమునం బ్రస్తూయమానంబగు వృత్తాంతంబు మఱచిపోయెనని తోఁచెడిని. రాజకుమారుండును స్నానగృహంబునకుం జనియె. నేనిటకువచ్చితిని. ఇదియె వృత్తాంతంబని చెప్పినఁ గమలవతియు మంత్రికుమారుండును జీవంకరణహారవృత్తాంతంబును మఱియొక హారవృత్తాంతంబును దెలిసికొన మనంబులఁ గోరుచుండిరి. ఇట్లు కొన్నిదినంబులు జరిగె.

ఆసుందరీమందిరంబునకు రాజైయున్న చంద్రసేనాభిఖ్యుం డొకనాఁడు తత్పురసమీపవనంబుల వేటాడం జని కొంతసేపాఖేటకావిహారంబున నలిసి మరలివచ్చుచు నెండకు బడలి యాపురబాహ్యోపవనంబునందుం బ్రవేశించి తదీయమధ్యంబునం గనుపట్టు శైత్యసారమను పువ్వునికుంజంబునం బ్రవేశించి దానినడుమ నుండు శిలాఫలకంబుపైఁ బరుండియుండెను. మంత్రికుమారుండును తద్వనమునకు వినోదార్థంబుగ నానాఁ డుదయమునం జని రాజపుత్రుండు దిగినలతాగృహమునకుం బ్రక్కనయుండు మఱియొక నికుంజంబునం గుసుమస్తబకసుందరం బగుతమాలంబుక్రిందం గూరుచుండి చందనానిలాంకురంబుల సేవించుచుండె. అప్పుడచ్చటికి రెండుచిలుకలు మనోహరాకారంబులు సనుదెంచి యా నికుంజంబులకు రెంటికిని సంబంధపడుచు వానినడుమనుండు నతిరమ్యంబగు మాకందంబుపయిం గూరుచుండి యలుపుఁదీర్చుకొని యొకింతసేపటికి సమీపస్థలమున నుండు బింబఫలంబులం గొన్నింటిం గొరికి భుజియించి జంబూఫలరసంబాస్వాదించి మించిన మోదంబునఁ జనుదెంచి యొకించుకయేని సూర్యకిరణంబులు జొరనీయక నిబిడితలతానివహానీరంధ్రంబై యనవరతనిపతితమకరందబిందుబృందసురభిశీతం బగునారసాలపాదపంబుశాఖపయిం గూరుచుండె. ఇట్లుకూరుచుండి యాశుకీశుకంబులు పరస్పరప్రేమరసార్ద్రంబులగు హృదయంబులతో నొండొంటినిముద్దుగొని సరసాలాపంబులం బల్కుచు మహానందంబునం జెలంగుచుండ నందొకచిలుక యిట్లనియె. ప్రాణనాథా మధురరవమా నేనొకవృత్తాంతంబు నిన్నడుగవలయునని యున్నదానను. అందు [illegible]

నిప్పుడు దొరికినది. అదియేమంటివేని? మనరాణి యగుమందారమాల కొన్నిదినముల నుండి బహుదుర్బలంబు లగునవయవంబులతో నీషత్పాండురంబగులవలీతా సౌంద ర్యంబుఁ గొల్లలాడుచున్నయది. దానింగాంచిన నాకు నదియొకమహాపురుషునియం దను రాగభరితయయి యంందువిధం బవగతం బగుచున్నయది; అనిన మఱియొక చిలుక పలుకుచున్నది. ప్రాణనాయకీ కలాలాపా ఆ మహాపురుషుం డెవ్వాడని నీవునమ్మి యుఁన్నావు.

కలాలాపము. నాథా వచియించెదవినుము; ఆమహామహుండు మనయారనుఁగడేడి సితచంద్రసౌధవాసియగురాజకుమారుండని యూహించెదను.

మధురరవము. కలాలాపా నీతర్కము సుసంగతం బయియున్నది. నిక్కవమే? తొల్లిరూపల్లవపాణి మధుమంతోద్యానంబున నొకపూఁబొదరింటఁ దనప్రియుంనిం బొందియుఁ నసంపూర్ణమనోరథయై యెడబాసి యనవరతంబును తదీయసమాగమసుఖంబు మనంబునంగోరుచు నుగుదగావున మనోగతంబన్యులకెఱుకపడనీక మెలఁగుచుండు.

సీ. చిలుకకు పద్యంబుఁ జెప్పనొల్లదు బాల పువ్వులు ముడువదు పువ్వుఁబోఁడి
జలకంబులాడదు జలజాతలోచన యాహార మానదు హంసగమన
సఖులతోఁగ్రీడింపఁజనదు చంద్రానన వెన్నెలబయిటికి వెడల దబల
మలయానిలమునకు మది భీతిలును చాన శుకపికారావముల్ సుదతి వినదు
గీ. మది భరింపగలేనట్టిమదనబాణ, జాలనిర్ఘాతపతనసంజాతవేద
నావిహస్తితస్థైర్యయైనళినన్నేత్రి, కరధృతకపోలయై దైన్యగతిఁ జెలంగు.

కలాలాపు. ప్రాణనాథా నీవు వచించినదివాస్తవమే. ఒకనాఁ డామందారమాల సఖియలు కమలవతియుఁ గళావతియు నీయమను గుఱించి మాటలాడునప్పుడు కళా వతింగాంచి కమలవతి యిట్లనియె. అదినేనువింటి.

శ్లో. నబరీభరీతి కబరీభరే స్రజో నచరీకరీతి మృగనాభిచిత్రకం
విజరీహరీతి నపురేవ మత్సురో వివరీవరీతి నచ విప్రియంసఖీ.

[ఓకళావతీ మనసఖియగు మందారమాల తొలుతటివలెఁ గనఁబడదు. ముందు పువ్వులంగాంచినచో నత్యాసక్తిదీసికొని తానెముడుచుకొనును. సఖులువచ్చిముడుచు నంతవఱకాలస్యముసహింపదు. అట్టిది యిప్పుడు మనముగాఁ గొప్పునఁబూలుదుఱిమి నను భరించుటకు శక్తిలేదనితీసివేయుచున్నది. ముందుతనయొడలిలో మకరికాపత్ర ములు తిలకమును నొకయెడ యొకింతమాసిపోయిన నప్పుడుదిద్దినఁగాని మనస్సమాధాన పడనిరూ యింతిమకరికాపత్రంబులను వ్రాయించుకొననొల్లదు. మంగళార్థంబుగఁ గస్తూరితిలకంబు మాత్రము ధరియించుకొనునంతియకాని చిఱుచెమటం గఱంగిపోయు

జేసి మరల జిక్కనొత్తదు. ఇందుకుముందు మన మొల్లకయుండినను వనవిహారాదులకుం దానె నిర్బంధించికొనిపోవుచుండుగదా. అట్టిది యిప్పుడు మనము పిలిచినను క్రీడించుటకురాదు. అది యట్లుండనిమ్ము; తనమనంబునకుం దోఁచిన ప్రియాప్రియంబులు తక్షణము నాతో మందలించకయుండదు. అట్టిది యిప్పుడు నేను పలువిధములనడిగి బతిమాలుకొనినను ఒకమాటయైనం బలుకదు.]

ఇట్లు మందారమాల వర్తించుచున్నదియని కమలవతి చెప్పుచుండఁగా వింటిని అందు కనుగుణంబుగ నీవును పల్కుచున్నావు. మధుమంతమునందు మందారమాలకుం గలిగిన ప్రియసమాగమంబునకుం గారణభూతయై సర్వసహాయంబు లొనరించినది కమలవతియని విందు. అట్టిది యాకాంతకు రెండవహృదయంబై యుండనగునుగదా. ఇప్పుడాకమలవతికింగూడ మనసియ్యక నిగూఢహృదయయై యుండుటకుం గతంబేమొకో.

మధుర. కలాలాపా యదియధీరయు ముగుదయుఁగాన మధుమంతోద్యానమునం దనకుంగలిగిన పరిభవంబునకు భయపడి కమలవతి యతిచతురయగుటంజేసి తొలుతటివలె నింకేమేమియనర్థంబులకుం బాలుపడఁజేయునోయనితలఁచి దానిని ముందటివలె నందఁజేర్పకయున్నది. తనకు ప్రొద్దుపోనికాలంబున మదలేఖ యనురాజపుత్రికఁబిలిపించి లోకవృత్తాంతంబు మాటలాడుచుండు. మఱియుఁ దనమగండైన చంద్రసేనునిం దలంచి యతికంపితచిత్తయై యుండుచుండు.

కలాలాప. ప్రాణనాథా చంద్రసేనునికిని మందారమాలకును పరిణయంబు జరిగినదా? చంద్రసేనునికి మందారమాలయందుఁ బ్రేమ విశేషించియుండునుగదా?

మధుర. ప్రాణనాయకీ సాంఖ్యాయనిసమక్షంబునం బాణిగ్రహణంబు జరిగినది. మందారమాలయందు చంద్రసేనునికిం బ్రీతి యతిశయించియేయుండు. ఇరువురును సమానవయస్కులు. సమానరూపరేఖావిలాసభాసురాంగులు. అత్యుత్తమవంశప్రసూతులు. అట్లుండఁ బరస్పరానురాగంబునకుం గొఱంతయేమియున్నది. మందారమాల యష్టాదశవర్షీయయయిన యనంతరము చంద్రసేనునితోఁగూర్చి సుందరీమందిర పట్టాభిషేకోత్సవము జరుపవలయునని సాంఖ్యాయని పలుమరు తనశిష్యసంఘముతో వాక్రుచ్చియున్నది.

కలా. ప్రాణనాథా యట్లుండ నీమందారమాల సితచంద్రసౌధవర్తి యగు రాజపుత్రియం దనురక్తయయినవిధంబు ఆత్మనాయక వంచనాపథాయణత్వంబునం గాదె యనువక్తమయియున్నయది.

మధుర. కలాలాపా! మనకందునం గలకీలెఱుంగుటకు శక్యంబుగాదు. అతిబుద్ధిచతురులకుంగాని యీసందర్భచాతుర్యంబు మదికెంబట్టదు. అట్లుండఁ దిర్యగ్జాతిసులభమాధుర్యుల మగు మనకాయెఱుంగనగును!

కలా. నాథా అతిదుర్భరంబగు విషయంబునం బ్రవర్తించి మానస వృత్తికేల శ్రమపఱచుకొనవలయు. ఇప్పుడు మందారమాలవృత్తాంతంబు నీకెఱుకపడినదనుక వినిపింపుము.

మధుర. కలాలాపా కొన్ని దినంబులకుముందు సాంఖ్యాయని యొకతారహారంబు గొనివచ్చి మందారమాలకిచ్చిన నాసుదతి దానింగాంచి పూర్వానుభూతంబుం దలంచుకొన్న దానివలె వ్యసనాక్రాంతయై యడఁపరానిశోకవేగంబునం బెదవులదరఁ గనుదమ్ముల నుండి బాష్పబిందువులు చనుకట్టుపయింబడి చెదరి సమీపస్థలంబులనార్ద్రంబులు సేయ నొకింతసేపు దుఃఖించుచుండె. అయ్యవసరంబున నే నాకాంతామణిం గాంచి యో మందారమాలా యీహారంబుపేరేమి యనియడిగితిని. అదియుం నీహారంబు భోగంకరణం బనం బరగుచుండునని నాకుత్తరం బొసంగె; అంతట నేను నాకన్యకశోకావేగం బణఁగిన యనంతరము తద్వృత్తాంతంబు విచారింతమనియుంటిని గాని యవకాశంబు దొరకమి మరల విచారింప ననువుపడక యపోయె. మఱియుం మఱియుం విరహతాపం బాకన్యకామణి కధికంబగుచువచ్చె. అందుకుం గారణం బిట్టిదియని తెలిసికొన నేనికిం దరంబుగాక యున్నది. మందారమాలయుం జెల్లప్పుడును గరకలితకపోలలయై యాలోచించుచుండునంతియ కాని సఖులతో మాటలాడుటయు నలంకరించుకొనుటయు నాహారంబుఁగొనుటయుం బొత్తిగా వదలి విరహవేదనా విషణ్ణచిత్తంబుతోఁ బరితపించుచుండె.

కలాలాప. ప్రాణనాథా యిట్లు పరితపించుటవలన నేమిఫలంబు వాటిల్లునో యా పాటలాధరకు?

మధురరవము. ప్రాణనాయకీ వినుము. ఇట్లనవరతవిరహవేదనాదోదూయమాన మానస యగు నామందారమాలంగాంచి మదలేఖయను రాజపుత్రిక మనంబున వితర్కించి "యిఁక దీని కభిమతనాయకసమాగమంబు సమకూరనినాఁడు ప్రాణంబు లుండవని తోఁచెడిని. దీనిహృదయగుహాంతరాళవిలీనుం డగుపురుషసింహం బెవ్వఁడో నెఱుఁగఁగానగు.

శ్లో. ఔదుంబరాణిపుష్పాణి శ్వేతవర్ణంచ వాయసం
మత్స్యపాదం జలే పశ్యేన్న నారీహృదయస్థితం.

అన్నట్లు అత్తిపూలు తెల్లకాకి నీటియందు మత్స్యపాదమును గనఁబడవు. ఒకవేళ వానిని జూచినను జూడవచ్చునుగాని స్త్రీహృదయంబున నుండు విషయంబు దెలియుట దుర్లభము. కానిమ్ము చేతనైనంతదనుక ప్రవర్తించిచూతము." అని నిశ్చయించుకొని యొకనాఁడు మందారమాల యుండుపడకటింటికిం జని యందొకచిత్రఫలకంబున నొకమనోహరాకారుని వ్రాసియుండుటం గాంచి యానందపూరపిచికానిచయంబులం బోలిన వీక్షణంబుల నాతని ననిమేషదృష్టి నిరీక్షించుచుండు మందారమాలం గాంచి

ప్రియసఖి యీ నవమన్మథుం డెవ్వఁడు? ఈమాన్యుం డుండుచోటు నీకవగతంబగునే? ఈమానినీమన్మథుని పేరును కులశీలంబులును నీకు విదితంబులయ్యెనో? అని యడిగెను. అందుకు మందారమాల లజ్జావనత ముఖాబ్జాతయై యేమియుంబలుకక యూరకున్న మదనరేఖయుఁ దనకరాంగుళీయకంబుల దానిమొగంబు పైకెత్తి యో ప్రియసఖి లోకంబున నెవ్వరైనను పంచశరబాణగోచర హృదయులు కానివారలు లేరు; నా వృత్తాంతంబెల్ల నప్పుడప్పుడు ప్రసంగవశంబున నీకెఱింగించియుంటినుగదా? నీవునట్లు నీ వృత్తాంతంబుం దాచక నాతోఁ దెల్పుము. నీప్రాణవల్లభుం డెచ్చోటనున్నవాఁడు? ఇంతమాత్ర మెఱింగింపుము; అని యనేకవిధంబుల వేఁడికొన నామందారమాలయుం సిగ్గుచే నేమియు మందలింపలేక బహుకాలము సంశయించి తుదకు నీవడుగుమనోహరాంగుండు సితచంద్రసౌధవర్తి యగు రాజకుమారుండని యుత్తరమిచ్చెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు మదనరేఖయు మందారమాలయు నిరువురును సాయంతనమజ్జనంబు నిర్వర్తించికొని ధౌతాంబరంబులు ధరియించి వెన్నెలబయట కొంతతడవు సంచరించుచుండిరి. అప్పుడు నేను మందారమాల స్నానసమయంబునం దీసి తనమెడనున్న భోగకరణంబను ముక్తాహారంబు నచ్చట నొకచిలుకకొయ్యకుం దగిలించియుండుటఁ గాంచి తిర్యగ్జాతి సులభచాపలంబునం జేసి యా చిలుకకొయ్య నుండు హారంబును ముక్కునం గరచుకొని యాకసంబున కెగిరితిని. అది చూచి యా మందారమాలయు నతివేగంబునం జనుచుం జక్కెరయుఁ దాడిమీఫలబీజంబులును బింబఫలంబులం గొనుచు నా వెనువెంట నన్నుం బతిమాలుకొనుచు నొంటిగ వచ్చుచుండె, నేనాయింతి యెంతబతిమాలుకొనినను హారంబియ్యక నాకన్యక చేయలంతినన వర్తించుచు దానికిం జిక్కక కొంతదూరంబు చనుచుంటి. తత్సౌధసమీపవర్తి యగు మధుమాసితంబను సాలకాననంబునం బ్రవేశించి నేను నాసుందరియుం గొంత దూరంబరిగితిమి; దానిమధ్యంబున నతిసంకులశుకపికారావమనోహర మగులతానికుంజంబు చెంతనుండి యొకవిలాసి మందారమాలయుండుచోటికి కభిముఖుండై వచ్చుచుండె. నేను నతండెవ్వఁడో కనుగొననగునని సమీపించి యో హో సితచంద్రసౌధవర్తియగు రాజకుమారుండుగదా యనియంటిని. ఆమాటవిని మందారమాల సిగ్గుచుభయంబును వెనంగొన నేమియుందోఁచక యవనతముఖాబ్జాతయయి యుండంగాంచి యాపంచశరాకారుండు కించిదంకురితమందహాస సుందరముఖారవిందుండయి ప్రాణనాయకీయని సంబోధించి యిట్లనియె.

శ్లో. గాఢాలింగనగండచుంబనకుచస్పర్శాదిలీలాయుతం
సర్వం విస్మృతమేవ విస్తృతవతో బాలే ఖలేభ్యో భయాత్
సల్లాపస్త్వధునా సుదుర్ఘటతమస్తత్రాపి సాచివ్యథా
యత్త్వద్దర్శనమప్యభూ దసులభం తేనైవ దూయే భృశం.

[తా. ఓ బాలారత్నమా మనము మధుమాసోద్యానమునందు గూడినప్పుడు నిన్ను నేనురహస్యముగ బిగికౌఁగిటం జేర్చుకొనుటయును నీచెక్కులు ముద్దుగొనుటయును నీకుచకోరకంబులను గరంబుల స్పృశించుటయు మొదలగు క్రీడావిశేషంబు లెన్నియోజరిగె. ఖలజనంబులవలని భయంబునం జేసి మనమప్పుడ యెడబాసితిమి. అందుచే నవియన్నియు జన్మాంతరానుభూతంబులయిన చందంబున విస్మృతిఁ జెందనే చెందెను. ఇప్పుడు నీతో సల్లాపముగూడ మిగులదుర్ఘటమైయున్నది. అందును నామనంబు వ్యథపడదు. మఱియొందుకు సంతాపింతుననఁగా నిన్నుఁగంటంజూచి నీముఖచంద్రబింబమునుండి వెడలుస్మితసుధామధురకటాక్షములకు క్షణకాలమైనను పాత్రుండనుగాక యున్నాఁడననుటకు మిగులవగలం బొగులుచున్నాఁడను.]

అనిపల్కిన నామందారమాలయుం నేమియుననక యూరకుండె. అంతనాకాంతుండంతరంగంబున నుప్పొంగుచు నో ప్రాణనాయకీ నీవుమాటలాడకపోయెదవేనిపొమ్ము. నామాటయొకటివిని నన్నుబహూకరించి యీలతానికుంజంబున నుండుచంద్రకాంతశిలాఫలకంబుపయి యొకింతసేపు నాతో సహవాసం బంగీకరించి,యనంతరం బేగుము. నాయదృష్టవిశేషంబు ఫలోన్ముఖంబై యీదినంబీనిర్జనభూమికి నిన్నును నన్ను నేకతంబ దైవంబు సమకూర్చినయది. నిన్నెడబాసినది మొదలు నేను క్షణంబులు గడియలుగను గడియలు యామంబులుగను యామంబు లహోరాత్రంబులుగను అహోరాత్రంబులు యుగంబులుగను గడపుచున్నాఁడను. వేయేల? సర్వకాలసర్వావస్థలయందును నీమీఁది తలంపున నున్నవాఁడఁగాన మఱియొండుదలంప. అని యిట్లనేకవిధంబుల ననునయించినం గన్నియయుం వన్నెకానింగాంచి కించిదంకురితమందహాసంబుతో నాథా యిట్టి కట్టిఁడి చెయ్వులకొడిగట్టుట మీకుందగునా? నామగండు మహాపరాక్రమశాలి. ఇది యించుకేనియాతని చెవికెక్కెనేని యందఱకును మహాసంకటంబు సంభవించు. భగవతి సాంఖ్యాయనియుం దుర్ధర్షరోషావేశగాఁగనుపట్టు. మనయిరువుర మనోరథంబులు దరిద్రమనోరథంబులతెఱంగున మానసంబునన లీనత్వంబు నొందవలసియున్నవి యంతెకాని ఫలవంతంబులెన్నటికిని కానేరవు.

శ్లో. అనాతురోత్కంఠితయోఃప్రసిధ్యతాసమాగమేనాపిరతిర్నమాంప్రతి
పరస్పరప్రాప్తినిరాశయోర్వరంశరీరనాశోపిసమానురాగయోః.

అని చెప్పంబడియున్నట్లు ఆతురుఁడు నుత్కంఠితయుఁగాని పురుషునికిని కాంతకును సమాగమముకలిగియు రసావహంబుగాదు. మఱి పరస్పరానురాగంబు విశేషించి గురుజనాదినిర్బంధమునం జేసి యొండొరులకుం బ్రాప్తికలుగక తత్సుఖలాభమునందు నిరపేక్షఁ జెంది యీయిరువురును మదనవేదనకుఁ దాళంజాలక శరీరంబుఁ దొఱంగుటయు

రసావహంబై యుండుఁగాన నిదిమనంబున నుంచుకొనుము అనిన నా కాంతుం డా కాంతా మణి సమీపంబునకే తెంచి తనకరంబా మహిళారత్నంబు కరంబునంగీలించి మఱియొకకర పల్లవంబున దానిచుబుకంబువట్టియెత్తి ముద్దిడుకొని యనేకములగు చతురాలాపంబుల దాని సిగ్గును భయంబున నపనయించి మెల్లన నానికుంజాంతరంబునకుం దీసికొనిపోయె. అట్టిరువురును దానియంతరంబునకుంజని సరసాలాపంబులాడుచు నందు మందమారు తాభిరామంబగు చంద్రకాంత శిలాఫలకంబుపయిం గూరుచుండిరి. ఇట్లు కూర్చుండి యా రాజకుమారుండు మందారమాలం గౌఁగిలించుకొని తదీయ మనోహరాంగ సంగమ సుఖంబునకు బరమానందంబు నొందుచు మెల్లన

సీ. తలిరులశయ్యకుఁ దార్చి మోహనగాత్రి మోము మోమునఁ జేర్చి ముద్దుగొనుచు
పడఁతిపోరములు చిక్కడలించు నెపమునఁ గులుకుచన్నుంతులఁ గొసరితాకి
సుమములుదురిమెడు సొంపు గాన్పించుచుఁ గొప్పొకచేత బా గొప్పఁబట్టి
ముచ్చటల్ జెప్పెడిమురువు దోపించుచు మోవి చురుక్కున మొనసినొక్కి
గీ. పోకముడిజార్చి యచువునఁ బోలఁతియూరు, కాండములకును తమిమీఱఁగరముసాచి
యున్నతం బగు కటిసీమ నునికిఁజేసి, రతులఁ గరఁగింపసాగె నారాజముఖిని.

ఇట్లు సమరతిం గొంతతడవు సుఖాంబుధిందేలిన బాలామణియుఁ దత్కాలశం బర సూదనాధ్యస్తసురతవిద్యా పాటవంబునం గడిఁజేరి కాముని మదమత్తగజంబుచందంబు ననుసులుచు ముసిముసినగవుల పసందనమోముదామరకు అసమానకాంతి సంభవింపఁ దత్కాల సముపజాతకాంతకర సంక్రమేషత్ క్షుభితకళావిశేష సుఖపరవశసుకుమారాం గంబులతో నాయకునింబైకొని

చ. కామిని సొంపుమీఱుపలుగంటులు నిండినలేతమోవితో
సామియురంబుపైనఁ బెలుచ న్నటియించెడు జాఱుకొప్పుతోఁ
గోమలమానఖాంకములు గూడివెలింగెడియంగవల్లితో
శ్రీమహితంబుగా బలిపెఁ జేడియ తా మగబాడి ప్రోదయై.
చ. కాముకుఁ డాపరానితమిఁ గ్రక్కున లేనుచు మోవినొక్కఁగా
భామిని యోర్వలేక కరపంకజనాళముల న్విదిర్పఁ ద
త్కోమలకంకణక్వణనగుంభితమై ఖగు లందుఁ జర్వి ని
స్సీమముగా వినంబడియెఁ కేంతల నుండెడివారి కత్తఱిన్.

ఆ వినోదంబులు వర్ణింప నవసరంబు చాలదు. ఇట్లారసికులు మహానందాంబుధిం దేలుచుండు నవసరంబునం దత్సమీపస్థలంబున నొక శ్లోకంబు వినంబడియె.

శ్లో. దష్టం బింబధియా ధరాగ్ర మరుణం పర్యాకులో భావనా
ధమ్మిల్ల స్తిలకం క్రమాంబుగళితం ఛిన్నా తనుః కంటకైః

ఆః కర్ణజ్వరకారికంకణఝణాత్కారం కరా ధూన్వతీ
కిం భ్రామ్యస్యటవీశుకాయ కుసుమా న్యేషా ననాందా గ్రహీత్.

[అవతారిక. రాజకుమారునితో జారరతి సేయుచున్న మందారమాలకుఁ దాని సంభోగచిహ్నంబులను అన్యవిధంబుగ నైనవిగా సమర్థించి దానివదినగారికిఁ దెలుపుచు సంశయంబుగలుగనీయక జారరతిసక్త యగుమందారమాలికకు "నీవదిన వచ్చుచున్నది జారపురుషునిబాసి చిలుకను వెదకు నెపంబున పాతరలాడుచుండు" మని హెచ్చరిక సేయుచున్నది.

టీ. ఓకాంతా! అరుణంఅధరాగ్రం = ఎఱ్ఱనగునీవెదవికొన, బింబధియా = దొండపండని భ్రమసిన (చిలుకచే) దష్టం=కొఱుకఁబడెను. ధావనాత్ = పరుగులిడుట చేత, ధమ్మిల్లః=కొప్పు, పర్యాకులః = చెదరిజాఱిపోయినది. తిలకం = నొసటిబొట్టు, శ్రమాంబుగళితం = శ్రమవలనఁగలిగినజలముచేతఁ గరఁగిపోయె. తనుః=నీశరీరము, కంటకైః=ముండ్లచేత, ఛిన్నా = చీల్పఁబడినది. ఆః = కటకటా, కర్ణజ్వరకారికంకణఝణాత్కారం=చెవులకువినఁగూడక బాధగలిగించుచున్న రత్నకంకణముల ఝణాత్కారము బయలుపడునట్లు, కరౌ=హస్తములను, ధూన్వతీ = విదిలించుచున్నదానవై, అటవీశుకాయ = అడవియందుఁ దిరిగెడు చిలుకకై, కిం భ్రామ్యసి = ఏల పరిభ్రమించెదవు. ననాందా = నీమగనితోఁబుట్టువగు నీ వదినెగారు, ఏషాకుసుమాన్యగ్రహీత్ = పుష్పములఁగోయ నిదె వచ్చుచున్నయది.

తా. ఓముగుదా నీవేల యీయడవిచిలుకను బట్టికొనసమకట్టి యిట్టికష్టంబులనుభవించెదవు. నీయెఱ్ఱనియధరంబునుజూచి యీచిలుక దొండపండని భ్రమియించి మాటిమాటికిఁ గొఱికెఁగదా? అక్షతంబులుగాంచినచోఁ బరపురుషకృతంబులని సంశయింపరా! ఆచిలుకతోఁ బరుగెత్తుటంజేసి నీకొప్పుజాఱిపోయినది. కస్తూరీతిలకము శ్రమాంబువుచేతఁ గరఁగిపోయినది. మఱియు నీ శరీరమున నచ్చటచ్చటఁ బూబొదలలోఁ దూరుటంజేసి ముండ్లుతగిలి గిచ్చులుగల్గినవి. కటకటా నీవు చెవులకు చీదరపుట్టునట్లు కంకణఝణాత్కార ముఖరంబుగఁ జేతులువిదిర్చుచు నీ యడవిచిలుకకుఁగా నేలతిరిగెదవు. నీవదినగారు పువ్వులుగోసికొనుటకు వచ్చుచున్నది. అది నిన్నుం గాంచి యన్యథాగా సంశయించును గాన మరలిరమ్ము.]

ఆనియిట్లు వినంబడిన మందారమాల తనకెచ్చరికపలుకుచున్న విధంబుం దెలిసికొని తన వదినగారు తన సమీపమున కేతెంచుచుండుటకు భయపడుచు రాజపుత్రు నెడబాసి తటాలున నానికుంజంబుం దాఁటి తన భోగంకరణం బను తారహారంబు నెత్తికొనిపోవుచున్న నన్ను వెంబడించివచ్చునట్లుగఁ బాతరలాడుచుండె. ఇంతలో చందనరేఖయను చంద్రసేనుని చెలియలును మదరేఖయు నికుంజసమీపంబున కేతెంచిరి. అప్పు

డాచందనలేఖ మందారమాలను నిరూపించిచూచి "యిది తనకిష్టం దగుజారపురుషునితో సంబంధపడినవిధంబు దీనియొడలు తెలుపుచున్నయది. ఇది సాకెఱుకపడునని యీమదనలేఖ యన్యవిధంబుగ సమర్థించినది. ఔర యీమదలేఖాచాతుర్యంబు మెచ్చందగినదియే. ఇంతలోపల నాజారపురుషుండు నీనికుంజాంతరంబుంబాసి పోవం జాలండు ఎవ్విధంబుననైన వెవకి కనిపెట్టవలయు" అనితలంచి యాచందనలేఖ యానికుంజాంతరంబుంజొచ్చి యచ్చటచ్చట వెదకుచుండ నందొకయెడ మూర్తీభవించినమన్మథుని చందంబున వెలుంగురాజకుమారునిం గాంచి తదీయసుషమావిశేషంబుం గాంచుటచే మనంబు నచ్చెరువు ననురాగంబును విచ్చలవిడి నాక్రమింప ఱెప్పవేయక చూచి తలయూచి యాచంచలాక్షీమణియుం తనమరందలిదౌర్జన్యంబునకుఁ గోపగించుకొనుచు నిట్టియనవద్యరూపరేఖావిలాసవంతుండగు పురుషపుంగవునిం గన్న కన్నెలు మనంబున మరుబాధలకోర్వంజాలుదురే? ఇది మందారమాల యపరాధంబుగాదు. వీని సౌందర్యంబె యిందపరాధంబైయున్నది. అని తలంచుకొనుచు మదలేఖతోగూడ నయ్యారణ్యంబునం గొన్ని పువ్వులుగోసికొని తనయింటికిం జనియె. మదలేఖ కొంతదూరంబు చందనలేఖతోఁజని యాకాంతనువీడ్కొని మందారమాలయింటి కేతెంచి చిన్నబోయినవదనారవిందంబుతో నున్నయామన్నెలాడిం గాంచి ప్రియసఖీ మందారమాలా వెఱవకుము చందనలేఖవలన నీవృత్తాంతంబు బయలుపడునని భయంపడియెదవేమో? అది యట్టిదికాదు. రాజకుమారునిం జూచి తానును స్మరార్తయయి యున్నయది. అట్లు కాదేని బయలుపఱచు. ఇప్పుడు తన ప్రియునికేమైన నెగ్గు వాటిల్లునోయని విశదీకరింపదు. అని యిట్లూరార్చి మదలేఖయు నారాత్రి మందారమాలతో స్నానభోజనాదులు నిర్వర్తించి సుఖంబుననుండె. నేనును భోగంకరణంబను పేరంబునుగొనిచని మందారమాల చేతికిచ్చితిని. అందుకు మందారమాల సంతుష్టాంతరంగయై నాకు ననేక భూషణంబులు బహుమతిగ నిడి చక్కెరలుపెట్టి ముద్దిడుకొని లాలించె.

కలాలాప. నాయకా యా రాజకుమారునితోఁ బొందు గోరియుండుమంద యానలు మందారమాలయు, మదలేఖయు, మదనమాలయు, చందనలేఖయుం వీరలిప్పు డెవ్విధంబున నాతనిం జేరఁగోరి ప్రయత్నంబు లొనరించి యున్నవారు.

మధుర. కలాలాపా వినుము. మదలేఖయుం మందారమాలయుం నీదినమందయ కాలంబున నేకతంబ రాజకుమారానుషక్తకథాలాపంబు లొనరించుచుండిరి. అప్పుడేను మేలుకనియుండియుం నిద్రించువానిలెఱంగునందోఁచుచు వారల భాషణంబులు వింటిని. ఈ దినము సూర్యాస్తమయానంతరము రాజకుమారుండు కుసుమాకరోద్యానభూమి మధ్యసంబద్ధం బగుసముద్రగృహంబునకు వచ్చునట్లును, అచ్చటికి మందారమాలామదలేఖలు బోవునట్లును అచ్చట మనుష్యసంచారంబు రాత్రిలేకుండుటం జేసి స్వేచ్ఛాను

సారంబుగఁ గొంత తడవు కామినీకాముకులు విహరించి గూఢమార్గంబుగ తమతమ యిండ్లకుం బోవునట్లును, ఇందుకుం దగినవెరవు కపులవలికింగాని యితరుల కెఱుకపడదు గాన నాకాంతామణింగొనియె ప్రవర్తింపవలయుననియుం నీవిషయంబు వారలప్రసంగంబున నవగతం బయ్యెం.

అని చెప్పుచుండఁగా నావృత్తాంతంబును లతానికుంజంబునం దాఁగియుండి వినుచుండిన చంద్రసేనుండు తనచేతనున్నదాని నొకశరము బహుదీర్ఘసూక్ష్మదండాగ్ర సంయోజిత సూత్రంబగుదాని నతివేగంబునం బైకివిసరినం దానిసూత్రముఖంబున విలిప్తంబైయుండు బంక యాచిలుకల ఱెక్కలనంటుకొనిన రాజకుమారుండు దక్షిణంబున నాకశఁ బట్టి యీడ్చెను. అప్పు డాచిలుకలు రెండును శరసూత్ర సంసక్తంబులయి రాజకుమారుని చేతికిం జిక్కి చేయునది లేకయుండఁగా నతఁడు వానిరెంటినిం దనయుత్తరీయంబునం గట్టికొని యతి త్వరితంబున నచ్చోటు వాసి తన యింటికిం జనియె. మంత్రికుమారుండు నున్నట్టుండి ప్రసంగము చిలుకలునిలుపుటకుం గారణంబేమని యాలోచించి సమీపస్థలంబులకు దృష్టులు నిగుడించినఁ జంద్రసేనునిచేతికిఁ జిల్కలుదొరకొనుటయుం నతండు కోపారుణముఖకమలుండై వికటగమనంబునం జనుచుండుటయుం నెఱుకపడఁగా దనమనంబున నిట్లు వితర్కింపసాగె. ఈచిలుకలు దంపతులుగాఁ జేరి వివిక్తదేశంబని యిచ్చటికివచ్చి లతానికుంజంబునం జంద్రసేనుఁడు దాఁగియున్నాఁడని యెఱుంగక తత్పల్లి యగుమందారమాలా వృత్తాంతంబుసర్వంబును బ్రసంగవశంబునఁ దెల్పె; అది విని కోపాక్రాంతుండై చంద్రసేనుండు తనకిదియెఱుకపడిన విషయంబు దెలిసికొని యీచిల్కలు సముద్రగృహంబునం జరుగంబోవుజారభావంబున కంతరాయంబు గల్పించు. అట్టైన రాజకుమారమందారమాలలను బట్టి శిక్షించుటకు వీలు కాదు. అంతవరకు వీనింబట్టి తనయింటిపంజరంబున నునుచుట మంచిదనియెంచి యీపులుగులంబట్టుకొనియె. ఇది మనరాజపుత్రుని కనర్థాంకురంబు పొడముటకు మూలంబగు. ఎదిజరిగిననేమి? కాముకులు ప్రాణములనైనఁ బరిత్యజింతురు గాని ప్రాణనాయకీసందేశంబు నిరాకరింపరు. ఇప్పుడు సముద్రగృహంబునకుం బోవల దన్ననో, రాజకుమారునికి మనోవ్యాకులత్వంబు గలుగకమానదు. ఏమి చేయనగును? అని చింతించి చింతించి కొంతసేపటికి రాజకుమారుండు పోవునప్పుడు శరచాపంబులు ధరియించి ఖడ్గఖేటకంబులతో జనునట్లుమాత్రము సేయనగు. నేను నంతకుమెంతలన పొంచి పొంచి వసియించియుండి సమయమువచ్చినప్పుడు సహాయపడనగు ననితలంచి యచ్చోటువాసి తనయింటికిం జని యానాఁడు సాయంసమయమున సితచంద్రసౌధంబునకుంబోయి రాజకుమారునిచేఁ దనకుఁ బోవ్పత్తిప్రకారము శరచాపంబులును ఖడ్గ

ఖేటకంబులు ధరియించి సముద్రగృహంబునకుం జనునట్లు ప్రతిజ్ఞ చేయించుకొని యచ్చోటువాసి రాజపుత్రుఁడు ప్రావృతకుఁడై సముద్రగృహసమీపస్థలంబునకుం జని యొక సంకుచితస్థలంబున డాగియుండె. చంద్రసేనుసాజ్ఞావశవర్తులై కొందఱు రాజభటులు సహస్రసంఖ్యులు మాఱువేషంబులు ధరియించుకొని వచ్చి యచ్చటచ్చట పొంచి పొంచి డాగుచుండిరి. బహుకాలంబుజరిగె. అప్పుడు కలకూజితంబును చతురికయును ఈరెండు చిలుకలునుంగలసి సముద్రగృహమునుండి వెలుపలికివచ్చి తత్సమీపవర్తి యగునొక రసాలవృక్షపుగొమ్మపయిం గూరుచుండి యనురాగపేశలంబుగఁ గొన్నిభాషణంబులుసలిపి యొండొంటిని ముద్దుగొనుచు నుపగూహనంబు సలుపుచు ననేకవిధచుంబనంబు లాచరించి యొండొంటితో మాటలాడుచున్నవి.

కలకూజితము. ప్రాణనాయకీ చతురికా కంటివే సందర్భచాతుర్యంబు. కమలవతీ కళావతులసామర్థ్యంబు లేమనిపొగడందగును. ఈదినము మధ్యాహ్నము కళావలి మదనమాల యుంచుసాగరధవళసౌధంబునకువచ్చి తనయిచ్చవచ్చినట్లు లోకాభిరామంబుగ మాటలాడి "మదనమాలా తొల్లిమధుమంతోద్యానమునందు నీతోనొకించుక సుఖమనుభవించిన సితచంద్రసౌధవర్తి యగురాజకుమారుండు భవదీయసమాగమంబుంగోరి పంచబాణంగుల పరితాపపడుచున్నవాఁడు. ఆతనియవస్థలం గాంచినచో మావంటికఠినచిత్తలకును మనంబు గరంగుచున్నయది. నీవంటి రసికవతంసురా లడిగెనేని యతనికిదాసియై సర్వంబునతనికి వశగతంబుసేయకమానదు. ఈదినమతండు కుసుమాకరోద్యానమధ్యవర్తి యగుసముద్రగృహంబున కేకతంబునరుదెంచు. అక్కడకు నీవును చనుదెంచెదవేని సర్వంబు ననుకూలంబగు" ననిచెప్పిన మదనమాల యంతకుమున్న రాజపుత్రసమాగమంబున కువ్విళులూరుచున్నదిగాన నందుకుసమ్మతించి సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని ముసిముసినగవులు నగుచుండె. ఆ సన్నయెఱింగి కళావతియుం గొంతతడవు తత్సంబద్ధాలాపంబులఁ బ్రొద్దుపుచ్చి సాయంసమయంబున నా కాంతామణికిఁ బన్నీటం జలకంబాడించి చలువవలువ ధరింపంజేసి సమస్తాభరణంబు లలంకరించి చందనకుసుమతాంబూలంబులొసంగి తానును యథోచితాచారంబుగ నలంకరణాదుల నిర్వర్తించుకొని మదనమాలను వెంటఁబెట్టుకొని సాగరధవళమునుండి నిర్గమించి యింతకుముందుఁ దనకుఁగూడ నపరిచితంబై యుండు నొకగూఢమార్గమునుండ సముద్రగృహంబునకు వచ్చుచుండె. నేనును వారలవెనువెంటవచ్చుచుంటిని. ఇట్లాగూఢమార్గమునం గొంత దూరం బరిగి కళావతీమదనమాలలు సముద్రగృహమునంతరంబున నుండు సురంగమున నిర్గమించిరి. నేనును వారలంబాసి యాగృహమధ్యవర్తి యగు రసాలపాదపంబుపై కెక్కితిని. అందొకచో రాజకుమారుండును మందారమాలయు నొకపొన్నమ్రానిక్రిందం గూరుచుండి పరసాలాప సుధాధారలం గ్రోలుచుండిరి. అప్పుడు కళావతి నాకు

కడనొదిగి ద్వారంబున నిలువంబడిన మదనమాల యభ్యంతరస్థలంబునకుం జనియె. అప్పుడా రాజకుమారుండు ప్రేమాతిరేకంబునం దనకంఠమునం దుండు జీవంకరణం బనుహారంబును మందారమాలా కంఠంబునవైవ మందారమాల తనగళంబున నుండు భోగంకరణ హారంబును వానికంఠంబున నిడి యాహారసౌందర్యంబును కన్నులు చల్లవడం జూచుచుం గౌఁగిలించి కుచకుంభయుగంబున నాథుని యురంబు ముద్దుగొనుచుండె. అతర్కితో పనతం బగు తదాగమనంబున మందారమాల యొడలు ఝల్లనం దిరిగిచూచి భయసంభ్రమంబులతో నచ్చోటువాసి మఱియొండుచోటికిం జనియె. మదనమాలయుం దననాయకుం డితరకాంతం గూడి యుండుటం గాంచినది గాన మనంబున నీర్ష్యాతిశయము జనియించి నాథుని మొగంబుం గాంచనొల్లక బొటనవ్రేల నేల వ్రాయుచు నవనతముఖాబ్జాకంబుః గేలధరియించి నిలువ నది గని రాజపుత్త్రుఁడు మదనమాలయొద్దకు వచ్చి యాకాంతామణిహస్తంబు తనహస్తంబునం దెమల్చి యనేకవిధానునయాలాపంబులు పల్కుచు నిట్లనియె.

శ్లో. శేతే శీతకరోంబుజే కువలయద్వంద్వా ద్వినిర్గచ్ఛతి
స్వచ్ఛా మౌక్తికసంహతి ర్ధవళిమా హైమీం లతా మంచతి
స్పర్శా త్పంకజకోశయో రభినవా యాంతి స్రజః క్లాంతతా
మే షోత్పాతపరంపరా ప్రియతమే జీవస్పృహాం కృంతతి.

[టీ. ప్రియతమే=ఓ ప్రాణనాయకీ, శీతకరః=చంద్రుఁడు, అంబుజే=కమలము నందు, శేతే = పరుండియున్నాఁడు. కువలయద్వంద్వాత్ = నల్లకలువలజంటనుండి, స్వచ్ఛా=ధవళమగు, మౌక్తికసంహతిః=ముత్తియంబులసమూహము, వినిర్గచ్ఛతి=బయలు వెడలుచున్నది. ధవళిమా=తెల్లందనము, హైమీంలతాం=బంగారపుదీవియను, అంచతి= పొందుచున్నది. పంకజకోశయోః=తామరమొగ్గలయొక్క, స్పర్శాత్=స్పర్శమువలన, అభినవాః స్రజః=క్రొత్తపూలమాలికలు, క్లాంతతాం యాంతి=వాడిపోవుచున్నవి. ఏషోత్పాతపరంపరా=ఈయుత్పాతములవరుస, జీవస్పృహాం = ప్రాణములయందలి యిష్టమును, కృంతతి=గిల్లివేయుచున్నది. లోకమున నెవ్వని కుత్పాతములు వరుసగాఁ గనంబడునో వానికి మరణకాలము సమీపించుటం జేసి జీవస్పృహ చెడిపోవునుగదా. అట్లు నాకు నుత్పాతపరంపరలు కనంబడుటంబట్టి యిఁక నే బ్రతుకుట దుర్లభమని తలంచెదను. చంద్రుఁడు తనకువిరోధ మగుకమలంబుపై బరుండుచున్నాఁడు. తెల్లనిముత్యముల గుంపు శుక్తికలంగలుగుట సహజమైయుండ నల్లగలువలనుండి వెడలుచున్నది. బంగారపుదీఁగె యెల్లకాల మెఱుపుమీఱినదిగానే కనఁబడుచుండు. అట్టిదానికిం దెల్లకాంతి క్రమ్ముకొనుచున్నది. పుష్పములను దాఁకినచో పుష్పములు వాడిపోవుట యిదివరకు గానము. ఇప్పుడు క్రొత్తపూదండలు తామరమొగ్గలపైఁ దాఁకి వాడుచున్నవి. ఇవియు

న్నియు నుత్పాతముల వరుసలు. ఇట్టి యుత్పాతములం గాంచితినిగాన నిఁక నేను ప్రాణముల నిల్పుకొనలేను అని తాత్పర్యము. కమలమనఁదగు జంద్రుఁడు వరుండై సనఁగాఁ గరమైన ముఖము ధరింపఁబడియున్నది; కువలయద్వయమునుండి స్వచ్ఛమగు ముత్తెపుంగుంపు వెడలుచున్నది యనఁగా శోకవేగంబుచేఁ గన్నులనుండి భాష్పధారలు గుంపులు గుంపులుగాఁ గారుచున్నవి; బంగారుతీవియకుఁ దెల్లందనము కలుగుచున్నది యనఁగా నొడలు తెల్లబాఱుచున్నది. తామరమొగ్గలకు తాఁకి క్రొత్తపూమాలికలు వాడుచున్నవియనఁగా దీని స్తనకుట్మలములయందు వియోగజ్వరంబు పెచ్చుపెరిగి యుండుటంజేసి యవితాఁకఁగానే యిప్పుడు క్రొత్తగా నిడినపూలమాలికలు వాడిపోవుచున్నవి. ఈ వియోగజ్వరమును జూచి నాప్రాణంబులు నిల్వవు. అని భావము.]

అనిచెప్పిన మదనమాలయు నించుకకోపంబుతో మరలిచూచి సమీపంబునఁ గళావతి యున్నదని యనుకొని యో కళావతీ ఈ రసికశేఖరునికిం బ్రాణంబులకంటె బ్రియతమయగు మందారమాల సమీపంబుననుండఁగా నా పదుపాట్లంగాంచి ప్రాణంబులు మానుట యొకయక్కజంబుగాదే! అదియునుంగాక యీతని ప్రాణంబులను శరీరంబును తదధీనంబులై యుండ ప్రాణంబులు వదలుట కీతని కేమిస్వాతంత్ర్యమో యోఱుంగము. అని కోపరూక్షంబుగాఁబల్కు రాజకుమారుఁడును దాని మొగంబు తనకరంబునం బట్టి యెత్తి మరల నిట్లనియె.

శ్లో. చక్షు ర్జాడ్య ముపైతు మానిని ముఖం సందర్శయ శ్రోత్రయోః
పీయూషస్రుతిసౌఖ్య మస్తు మధురాం వాచం ప్రియే వ్యాహర
తాప శ్శామ్యతు మే ప్రసాదశిశిరాం దృష్టిం శనైః పాతయ
త్యక్త్వా దీర్ఘమభూతపూర్వ మచిరా త్క్రోధం సఖీదోషజమ్.

ఓప్రాణనాయకీ నన్ను సఖీజనము నిర్బంధించుటచేత నిప్పుడ యిట్టిదోషంబు నాయందు సంభవించెను. ఇట్టియపరాధం బింతకుముందు నేఁజేసినవాఁడఁగాను. ఇందుకై నీవు దీర్ఘకోపంబుధరించితివి. ఓమానినీ యిది మాని నీప్రసాదసుముఖం బగు ముఖంబుం జూపుము. నాకుం గన్నుఁగవంగలిగియున్న జాడ్యము నివర్తించిపోనుగాక. మఱియు నమృతవర్షము వర్షించుటవలనం గలిగిన సౌఖ్యమబ్బునట్లు అతిమధురమగు నొకవాక్యము నాతో మందలింపుము. నీకరుణారసశీతలంబులగు కటాక్షంబులు మెల్లన నాపైఁజల్లుము. నావిరహవేదనాయాసంబునననైన జ్వరతాపము చల్లారి నాకు సౌఖ్యంబు గలుగుఁగాతయని వేడికొనుచుండె. అట్టిసమయంబున నాసముద్రగృహమధ్యదేశంబున నించుకదూరదేశంబున నిరువురు కాంతలు పరస్పరము మాటలాడుకొనుచుండు విధంబు వినంబడిన నేనును నాదిక్కునకు మిగుల వ్యాపించియుండు నారసాలశాఖను

మతియొకదానికిందాటి వారియాలాపంబులు వింటిని. అందొకతె ఓ తరళికా యా
పురుషపుంగవుండు ఈదినము రాత్రి యీసముద్రగృహంబు నలంకరించునని నీకెట్లు
తెలిసె. తరళిక. ఓ ప్రియసఖి చంద్రరేఖా యీ దినము సాయంసమయమున నేను
సాంఖ్యాయనికిం బూజాద్రవ్యంబులు సమకూర్చి యాభగవతి చంద్రచూడపూజా
విధానంబున నుపక్రమింపఁగా నది ముగియునంతలో మరలరావచ్చునని తలంచి నీయన్న
యగు చంద్రసేనుఁడు వేటాడివచ్చుటం జేసి శ్రమాతురుండై యుండునుగాన వేగిరంబ
సాయంతనస్నానమునకు శీతోదకంబులు పాటలీపున్నాగ గోశీర కాశ్మీర చందనమందారా
దివాసితంబులు గావించి స్నానశాలకుం గొనిపోవఁ బరిచారికలకు నాజ్ఞయిడియున్నదా
నఁగాన నదిపరీక్షింపనెంచి యతిత్వరితగతి రాజసౌధంబునకుం జనుచుంటి. అప్పుడు
కమలవతి యొకనవరత్నహారంబుఁగొని సితచంద్రసౌధంబునకుం బోవుచుండి మధ్య
మార్గంబున సమ్ముఖాగత యగుకళావతిం గాంచి నిలిచినయది. అపుడు కళా
వతియును సమీపంబున కేగుదెంచి యోకమలవతీ యీ నవరత్నహార మెవరిది?
ఎక్కడకుం గొనిపోయెదవు? అనియడిగె. కమలవతియుం నిది వశీకరణమను పేరంబరగు
హారము. సాంఖ్యాయని రాజకుమారునికిం బ్రేమపురస్సరంబుగ నిడినది. ఈ దినముదయ
మున మంత్రికుమారుండు దీనిని తనకు రెండవహృదయం బనందగు నాచేత నతనికంపిన
వాఁడాయె. మంత్రికుమారుండు ఈహారముం గాంచి యిది దివ్యమణి నిర్మితంబుగాన
మహాప్రభావసంపన్నంబు; ఈహారంబుధరించిన రాజకుమారుండతగును; అనిచెప్పి మరల
నాచేత రాజకుమారుని సన్నిధికంపించి యున్నాఁడు. ఆ రాజకుమారుండు నీ దినము
సాయంతన క్రియలు ముగింపుచేసికొని వేగమె యొంటరిగ కుసుమాకరోద్యానమున
నుండు సముద్రగృహంబునకుం జనఁ బ్రయత్నపడుచున్నవాఁడు. ఇది ధరించికొని తా
నచ్చటకుంజన మదాగమనంబునకు వేచియుండు. త్వరితగతిం జననగునని చెప్పి వేగంబ
చనియె. కళావతియుం మదనమాలయుండు సౌగంధికశాలకుం బోయె. నేను వారు
మాటలాడుచుండినచోట నొకకదళీతరువు మరుగున నిలిచి యిది వింటిని. ఓచంద్రలేఖా
నీవు మధుమాలితోద్యానమునకుం జని మరలివచ్చినది మొదలు నిన్నస్వాద్వృశఁగాఁ
దలంచుచున్నాను. ఒకవేళ సితచంద్రసౌధవర్తి రాజకుమారుండు నీకుం దృష్టిగోచరుండై
యుండనోపు. కాదేని యింతలోపలన యీ మేనితాపంబును ఇంచుకించుక గనంబడు
పాండిమయుం నుత్కంఠాకులత్వంబును గలుగుట యెట్లు? నిక్కువంబుగ నాకుండనీమనో
వర్తియయి యుండునని నిశ్చయించుకొనుచు రాజసౌధమునకుంజని పరిచారికలు తమ
తమ కార్యములయందు జాగరూకలై యుండుటంగని యీసందర్భము నీకు విన్నవింతు
ననియెంచి నీయుండు సౌధంబునకేగుదెంచితిని. నా మనంబునం దోఁచినయది నీవును
దదాసక్తచిత్తవై యున్నావు.

చందనలేఖ. తరళికా యీనముద్రగృహంబునకుం గలగూఢమార్గంబు నీకు విధితంబైన తెఱంగెట్టిది? చతురిక. ఓచందనలేఖా నేను ఎల్లకాలమును సాంఖ్యాయనికి సమీపంబుననుండుదానంగానా? ఆభగవతి యొకనాఁడొకశిల్పికి సముద్రగృహనిర్మాణపత్రకంబు వ్రాసి చూపుచుండఁగా నే నచ్చోటికొకకార్యవ్యాపృతనై యరిగి దానం గొంత భాగంబుఁ జూచితిని. ఇంతలోపల నా యమ యాపత్రికంబుం దాచుకొని నా కార్యంబు నేయువిధంబు నెఱింగించి న న్నచ్చోటు వాపె. ఇందుం జొరనొకమార్గంబు నాహృదయంబున నదిమొదలు విదితంబైయున్నది. ప్రియసఖి స్నేహంబునం జేసి నిన్నచ్చోటికామార్గంబునం దీసికొనివచ్చితి.

ఇవ్విధంబుగ తరళికాచందనలేఖలం మాటలాడుకొనుచుండుట లోననుండు మదనమాలయును గళావతియును విని భయసంభ్రమంబులు పెనంగొనం దత్తరించఁ రాజపుత్రుండు వారలభయం బుడిపి యలికన్వరిళగతి న చ్చోటువాసి చందనలేఖ యేతెంచు మార్గముపట్టి యాకాంతకెదురు నడిచి సమీపించుచుండె. రాజపుత్రుఁ డొకయెడఁగి చతురిక వెనుకకు వెనుకకునొదిగి మెల్లమెల్లన దవ్వుబడిపోయె. రాజపుత్రుండును చందనలేఖంగాంచి యనురాగబంధురంబుగ; శ్లో. క్వ ప్రస్థితాసికరభోరు ఘనే నిశీథే (కరభములవలె మీఁదబలిసినవైన అడుగున్న సన్ననిపిఱుఁదులుగల యోకాంతామణీ ఈ మహానిశీథమందు నీ వెక్కడికిఁబోవ బయలువెడలితివి) అని యడుగఁగా నా చందనలేఖయుం. శ్లో. ప్రాణేశ్వరోవసతియత్ర మనఃప్రియో మే. (నామనః ప్రియుండైన ప్రాణనాయకుం డెక్కడ వసియించుచున్నాఁడో అక్కడికిఁబోవ బయలువెడలితి) అని యుత్తరమిచ్చెను. అది విని రాజపుత్త్రుఁడు. శ్లో. ఏకాకినీ వద కథం నబిభేషి బాలే. (ఓ కాంతా నీవు పసిదానవు. నీ వెట్లుభయపడక యొంటిగా వచ్చెదవు) అని యడుగఁగా నాయింతి. శ్లో. నన్వస్తిపుంఖితశరోమదనస్సహాయః. (మన్మథుఁడు తన ధనుస్సునెక్కు వెట్టుకొని నాకు సహాయుండైయుండలేదా) అని యుత్తరమిచ్చెను. అప్పుడు రాజకుమారుండు దానిచాతుర్యంబునకు సంతసించి యా వామాక్షింగాంచి.

శ్లో. బాలే తవాధరసుధారసపానకాలే చేతోమదీయమభివాంఛతి శేషభావం

ఆలింగనే తవవిరోచనపాత్రభావ మాఖండలత్వ ముఖలాంగనిరీక్షణేషు.

[ఓబాలామణీ నీచాతుర్యంబునన్యాదృశంబు. నీయొక్క సరసాలాపసుధారసంబుం గ్రోలి మహానందంబు నొందితి. ఇఁక నీమనోహరమగు సునుమోవినొక్కి యాయధరామృతముం గ్రోలుటకుగా నామనంబున నాదిశేషుండనై యుంటినేని వేయినాలుకలచేఁ గ్రోలనగునుగదా యీయొంటినాలుక చే నాస్వాదింప సాధ్యంబుకాదని తలంచుచున్నాఁడను. మఱి నిన్నాలింగనముచేసికొనుటకుగా బాణుండనై యుండక పోతినే యని తలంతును. వేయికరంబులున్నచో నన్నింట నీమనోహరాంగంబుల నాలింగనం బొనరించుకొని యందునం గలిగినయానందంబు ననుభవింపఁగలనే యనియు మనోరథించెదను. నీ ప్రత్యవ

యపనిరీక్షణంబునందును తదీయసుషమావిశేషంబు గనుంగొన నీ నయనద్వయంబు చాల దని సహస్రనయనుండగు నింద్రుండనుగా నుండకపోతినేయని తలంచెదను.]

అని పల్కఁగా నా చందనలేఖయుం నాతని చతురభాషణంబులకు లోన మెచ్చుకొనుచు నేమియుఁబల్కక నవనతముఖకమలయై నిలుచుండె. ఓచతురికా నీవ్వనప్పుడ నాయుండుచోటికిం జనుదెంచితివి. మనమిరువురము నచ్చోటువాసి యీయియ్యామామిడిగున్నపైకి వచ్చితిమి.

చతురిక. ప్రాణనాథా ఇదెచూడు కమలవతి యిక్కడ కేగుదెంచుచున్నయది. అనియిట్లు మాటలాడుచుండఁగాఁ గమలవతి యాసముద్రగృహపు దేహళీప్రదేశంబునకు ననుదెంచె. ఇంతలోఁ గళావతియుం నాకాంతామణితోఁ గలసికొని ప్రియసఖి కమలవతీ! నీ విర్యోఁడఁ గనఁబడుచుండుటంజేసి మందారమాల రాజపుత్రుని మనోరథంబు పూర్ణంబుగావింప నేతెంచినయదియని యెంచెదను.

కమల. మెల్లగాఁబల్కుము. ఔను. నీవేల యిచ్చటికి కేతెంచితివి.

కళావతి. ప్రియసఖి నీవు జీవంకరణహారం బెత్తికొనిపోవుచు నన్ను సంధించి రాజపుత్రుండు సముద్రగృహంబున కరుగు ననిచెప్పితివి. మందారమాల వచ్చెడివృత్తాంతం బెఱింగింపక కార్యవ్యాపృతవై వేగిరంబ యరిగితివిగాన నేను మధుమంతోద్యానపమాగమంబు మొదలుకొని యామదనమాల యనుభవించు నతి దుస్సహావిరహవేదనాయాసంబుఁ బ్రతిపదంబుఁగాంచుచు ననతిచిరకాలంబునన కాంతసమాగమంబు నను కూర్పనినాఁడు దీని ప్రాణంబులుండవని నిశ్చయించుకొని సమయంబువేచియున్నదానంగాన నందు కిదియ యదనని యాకాంతం దోడితెచ్చితిని.

కమలవతి. భయసంభ్రమంబులతో నెదుటం గాంచి, ఓకళావతీ యేమి యీవింత. ఆకసంబున మేఘంబులు లేకయ మెఱుపులు తళ తళలాడుచున్నయవి.

కళా. నిరూపించిచూడు, శరీరంబు గడగడ వడంక, కమలవతీ యాతళ తళలాకసంబునం గలిగినవికావు. మనకు సమీపప్రదేశంబునం బొడసూపుచున్నయవి. మరల దృష్టులునిగుడించి, అక్కటా రాజభటులుం ఒరలువెఱికినకత్తులతో నిశ్శబ్దముగ నీసముద్రగృహంబును ముట్టడించుచున్నవారు. ఈకత్తులతళ తళలు మనకు మెఱుపుఁదీగెలవలెఁ దోచినయవి. ప్రియసఖి యేమియనర్థకంబు. స్త్రీబుద్ధిచే సులభంబులుగఁ జేసిన పను లిప్పుడందఱకును ప్రాణహానికరములై వచ్చినవి ! ఇందుకుం బ్రతివిధేయం బేమియున్నది మందారమాలా మదనమాలల నీయెదరునుండి తప్పించుటయెట్లు (అనుకొనుచుండఁగా) సముద్రగృహంబులోనుండు రాజకుమారుండు వారలపలుకులువిని ససంభ్రమంబుగ వారలకడ కేతెంచి యోకమలవతీ యోకళావతీ మీరలు భయపడకుఁడు ; రాజభటులనైనను యమభటులనైనను మదీయచాపనిర్ముక్తంబు లగునారాచంబులంధలలు తరిగి యిలకుం బలిపెట్టెద. మీప్రియసఖు లగుమదనమాలామందారమాలల కొకించుక

రైన చెడుగుకలుగనియ్యను. నాబాహుసాలంబునం డాగియుండు నాయందజరాజయూనల దేవదానవసంఘములైనం దలయెత్తి చూడలేవు. అని వికటాటోపంబుతోఁ బరిక్రమింప లోపలనుండి మదలేఖ ఖడ్గఖేటకంబులును శరచాపంబులును గొనితెచ్చి రాజకుమారునిచేతికందిచ్చె. అవిదాల్చి యతఁడు యుద్ధసన్నద్ధుండై నిలిచిన రాజభటులందఱు నొక్కుమ్మడి నాతని నెదిరించి పటుతరబాణపరంపరలంబఱపిన రాజకుమారుండును కోదండంబు నెక్కుపెట్టి పైపైశరవర్షంబుగురియించిన నాశరంబులుదాఁకి రాజభటులు తలలునొగిలియు, కంఠంబులు కుంఠితంబులయ్యు, బాహువులు ఖండితంబులయ్యు, పాదంబులు విఱిగియు, డొక్కలు చెక్కంబడియు, ముక్కులు నికృత్తంబులయ్యు, చెవులు తెగియు, చాపంబులు జాఱియు, శరంబులు విడిచియు, కవచంబులు చూర్ణంబులయ్యు, నడుములు తునిఁగియు, వీపులు విఱిగియు, ఊరంబులు వ్రగ్గియు, శౌర్యంబులు స్రుక్కియు, ధైర్యంబులేమఱియు నిట్లనేకవిధంబులం జీకాకుపడి చెల్లాచెదరైరి. అప్పుడు చంద్రసేనుండు తనబలంబులు రాజకుమారునిబాహుబలంబున కోడిపాఱుటం గాంచి కోపంబుపెచ్చువెరిగి ధనుర్ధరుండై యతనియెదుటికివచ్చి నిలిచి నారిసారించి కన్నుల నగ్నికణంబులురాల వైరింగాంచుచు నతనిపైశరంబులుగురియింప నుద్యుక్తుండగుచునుండె. ఇంతలో మందారమాలయు రాజపుత్రుని సమీపంబునకువచ్చి ప్రాణనాథా మీరు నాతో సరసాలాపంబులాడునప్పుడు మీకంఠంబుననుండు నీజీవంకరణహారంబును నాకంఠంబున వైచితిరి. అంతలోపల మదనమాల యచ్చటికివచ్చుటం జేసి నే నభ్యంతరంబునకుం జనిన మీరదిమరచి మదనమాలాచంద్రసేనలతో మాటలాడుచు యుద్ధప్రసంగంబుతటస్థించిన నదిమఱచితిరి. అది మీకంఠంబున లేనినాఁడు మీకపజయంబు వాటిల్లుంగాన మీ రిది గ్రహించి గళంబున ధరియించికొని యుద్ధంబున జాగరూకతతోఁ బ్రవర్తింపనగునని వేడుకొనియెద ; అనిచెప్పి యాహారము నతనిగళమున నలంకారంబు గావించి పురఃప్రదేశమునకు దృష్టులు నిగుడించిచక్కఁగాఁజూచి భయంబునుసిగ్గునుగదురఁ దనలో నక్కటా నాయపరాధంబు కన్నులార నామగండే యిప్పుడుచూచె ; నింకేమి కావలయు! ఇదె నామగండు చంద్రసేనుండు ధనుర్ధరుండై వీరరసావేశంబున వెలుంగుచున్నవాఁడు. నేను రాజపుత్రునికంఠంబున హారంబిడుటయుం బ్రత్యక్షముగఁ గాంచినవాఁడయ్యె. ఇఁక నన్నుశిక్షింపకమానఁడు. స్త్రీలు స్వల్పబుద్ధులుగాన మీఁదెఱుంగక తీవియ యుపఘ్నంబులపయిం బ్రాకిన తెఱంగున సమీప వర్తులపయిమచ్చిక లెచ్చి వారితో బెనంగి తుదకు గురుజనంబులచేతికిం జిక్కికొని యిహమున దూరుపడుదురు. నాగతియునిట్టులయ్యె. ఇదియంతయు నీకమలవతివలననైనదిగదా ? దానినేల దూషింపఁబోవలయు. నాబుద్ధి యప్పుడు పెడతలఁబట్టెఁగదా ? ఇప్పుడు ప్రాణంబులుపోవుటకు భయపడను. మానంబుపోవుటకుం జింతించెదను. అనుకొనుచుండఁ

జంద్రసేనుఁడు దానిం గాంచి సటలు వెఱికిన సింగంబు వగిది మండిపడి యోసీ తొత్తా మందారమాలా నీ పాతివ్రత్యంబు నేఁడు వెల్లిదంబయ్యె. నీ ప్రాణనాయకుని యెదుట నిన్నుఁ గత్తి కొక్కకండగాఁ గోసి యిలకుం బలిపెట్టెద. ఇట్టి జారిణులు నగరంబున నుండుదురేని తక్కిన వారలును చెడుదురు. అని చెప్పి రాజపుత్రునింగాంచి యోరీ నరాధమా నీ ప్రాణనాయికలు నీ ప్రక్కన యున్నవారు. వారి యెదుట నిన్ను యుద్ధరంగంబునకుం బలిపెట్టి యనంతరము నీతోఁ గూడ నీ జారిణులను శమనలోకంబునకనిచెదను. బహుదినంబులుగ జరుగుచుండు నీ దొంగతనంబు నేటికి బయలుపడినది. వీరలతోఁ బరలోకంబునంగాని యీలోకంబున సుఖించుట నీకనువు పడదు. అని వీరాలాపంబులు పల్కఁగా రాజపుత్రుండును కోపంబుతో, కం. మొగమున మీసము కలిగిన, మగవాఁడై తేకడిందిమగటిమి చేతం, దెగబడి పోట్లాడవలెఁ, బిగువేమిర రాచములుచవిడుతు నెనిన్నుఁ. అని చెప్పుచు శరసంధానంబుం జేసి బాణంబులు ప్రయోగింపం బూని యందుకుం జేతులాడక తన మనంబులో నిట్టు వితర్కించె. ఇామల కేమి యో కారణం బెఱుంగను. ఇతనిపై బాణంబులు ప్రయోగింపం జేతులాడవు. మనంబీతని గాంచినది మొదలు శృంగారాయత్తంబయి వీరరసావేశంబుం దొరంగుచున్నయది. ఈతని కటాక్షంబు లలితనీలంబులై హృదయమర్మంబు భేదించుచున్నయవి. ఈ రాజపుత్రుఁడు ప్రయోగించిన బాణములు పుష్పబాణముల పగిది నాకు శరీర మర్మంబు భేదింపక హృదయస్థైర్యంబు వగులగొట్టుచున్నయవి. ఇది చింతింపం జింతింప మనంబున కచ్చెరువై తోచుచున్నయది గాని హేతువు స్ఫురియింపకున్నయది. అనియనుకొనుచుండఁగాఁ జంద్రసేనుండును కోదండం బెక్కుపెట్టి కోట్లకొలఁది బాణంబులు రాజపుత్రుని పయిం బఱపిన నతండు వానికన్నింటికోర్చుకొని యనువుఁగని చంద్రసేనుని చేత నున్న ధనువును తుత్తునియలుగ నఱికె. ఇలపయిం బడవ్రేయఁ గోపోద్దీపితుండై చంద్రసేనుండు ఖడ్గఖేటకంబులు ధరియించి విజృంభించి రాజపుత్రునిపైకి నడిచి యనేకవిధమండలభ్రమణంబులం దన నేర్పు చూపుచుఁ గడంగి చండతరభుజాదండంబున మండలాగ్రంబుం ద్రిప్పుచు వైరిశిరంబుఁ దెగవ్రేయఁగమకించి యుప్పరంబున కెగసి దెప్పరంబునఁ గత్తి విసరిన రాజకుమారుఁడు నతని వ్రేటునకుం దప్పించుకొని యొప్పిదంబు చెడ నా చంద్రసేనుని హస్తంబున నుండు ఖడ్గంబు భూమిపయింబడఁగొట్టిన నతండు దంష్ట్రలు వెఱికినం జేయునది లేక రోజుచున్న భుజంగంబు చందంబునఁ దోఁచుచు భూమిపయి నిలువంబడియె. అది గని మదనమాలయుం మదలేఖయుం మొదలగు కాంతలు నవ్విరి. చంద్రసేనుండు నాడు వారలనడుమ తనకుంగలిగిన యవమానంబునకు మిక్కిలి యక్కసించుచుం జేయునది లేకయుండ రాజపుత్రుండు చంద్రసేనునిం జూచి ముసిముసి నగవులు నగుచు నిట్లనియె. ఓ శూరశేఖరా నీవు నను బట్టి శిక్షించెద నంటివి. ఇప్పుడు శరచాపంబులు నష్టంబులయి ఖడ్గఖేటకంబులం వదలి విఫలమనోరథుండవై యున్నాఁడవు; ఈ రెంటియందు నీ సామర్థ్యంబుం గంటి; నింక

బాహుయుద్ధంబున నించుకసేపు వినోదింప నీకిష్టంబయ్యెనేని యదియు నుపక్రమింతువు గాక. అందు నీకేమియుఁ దెలియదేని జితోస్మి యని చెప్పి యీసుతనువులమందహాసంబునకుం బాత్రుండవై యింటికేగుము అని యిట్లు ధిక్కరించి పలికినవిని చంద్రసేనుండు కోపోద్దీపితుండై తనహృదయంబున “నిప్పుడు నేనూరకయుంటినేని యిక నన్నెవ్వరు నీయూరం గౌరవింపరు; ఇప్పు డీకాంతాసమూహములు చేతులఁదట్టి నవ్వును; ఈయవమానంబు సహించుట మహాదుస్తరంబు. కాన నిప్పుడు చేతనైనంతదనుక నీతనితోఁ బోరాడిచూచెదను అని నిశ్చయించుకొని రాజకుమారునింగాంచి హుంకరించి యోరీ నీవతిప్రగల్భత్వమున మాటలాడెదవు. నాసామర్థ్యం బీబాహుయుద్ధంబునం జూడుము. అని బాహువులప్పళించి ముష్టాముష్టింబెనంగ నుపక్రమించినఁ బరస్పరహస్తసంస్పర్శంబున నిరువురకును మేనంబులకలును సర్వాంగంబుల స్వేదసలిలంబు నుద్భూతంబులు కాఁగా నదివదలి యిరువురును బెనకువకుందలఁపడి తిగిచియుం ద్రోచియుం నెగచియుం నొగిలిచియుం నెత్తియుం మొత్తియుం సరిగాతగిలి యలఘుపాటవంబునంబోరి యొండొరులు పెడలంటఁబట్టుకొని ఘట్టించినం బరస్పరాంగ సంశ్లేషంబునం బొడము సుఖవిశేషంబునకుం మనంబులుసొక్కి తొడలుతొడలతో భుజంబులు భుజంబులతో మోము మోముతో వక్షస్థలంబు వక్షస్థలంబుతోఁ జేర్చి యారాజకుమారులు మహానందంబు నొందుచు నదివెలికి దోపింపక యొండొరుల విడువనొల్లక పెనఁగుచుండిరి.

సీ. ఉరముతో నురము భాసురరీతిఁ గదియించి వీడరు బహుచిత్రవేల్లనముల
మోముతో మోము సమ్ముఖముగాఁ గదియించి యొత్తుదు రలఘుస్థైర్యోద్ధతముగ
నూరువు లూరులఁ జేరిచి మెలియించి సారెకు నెదురెత్తి చౌకళింతు
రొండొరుచేతుల నొండొరు బిగియించి పాయరు దృఢబంధపాటవముల
గీ. రసికవరు లీవిధంబుగ వెస నియుద్ధకాంక్షఁ బెనకువ సలుపుటఁ గాంచ గాంచ
నల్లములఁ దోఁచె సుమశరమల్లయుద్ధరీతి సవిధోర్వి నుండునారీతతికిని.

అప్పుడు బాహుయుద్ధంబున నారాజకుమారులు పరస్పరాంగ సంశ్లేషంబులేని యితరాంగంబుల నకృతార్థంబులఁగాఁ దలంచుకొనుచు మిథ్యాకోపం బభినయింపుచు వీరరసావేశంబునం బోరుచుండువారి తెఱంగునం దోఁచుచు శృంగారరసావేశంబుఁ జరితార్థంబు సేయుచుండిరి. అట్టిసమయంబున సాంఖ్యాయని తరళికాముఖంబుగ వృత్తాంతంబు విని మహారోషావేశంబున నయ్యెడ కరుదెంచినం గాంచి రాజపుత్రు లిరువురును, మల్లయుద్ధంబు చాలించి యాభగవతికిం బాదవందనాదులు నిర్వర్తించి యధోముఖులై నిలువంబడిన నా యోగిని వారింజూచి మండిపడుచు రాజకుమారుని సంబోధించి యోరీ నిన్నింతదనుక ధర్మచింతాపరుండ వనియుం పరదారపరాఙ్ముఖుండ వనియుం శీలసంపన్నుండ వనియుఁనెంచి మించినరాగంబునఁ గుమారునిగనెంచి పోషించుచుంటి. ఓమూఢహృదయా యదియైన నీవరుస నుంచకపోతివి. నాయోపాయంబుల మందారమాలాది

కన్యకలకుఁ గన్యాప్రతహానిఁ గావించితివి. స్త్రీలఁగోరుట, వేఁటాడుట మొదలగునవి సప్త వ్యసనములనంబడు; నట్టివానియందుం దగులుకొన్నవాని మొగంబుఁ గాంచినను పాతకంబు సంభవించు. నీమొగంబుంగాంచి వేయిమాటలు చెప్పవలసినదిలేదు. నిన్నిది మొదలు కారాగారబద్ధునింజేసి యుంచవలసినదిగాన నీవందు కొడంబడవేని యిప్పుడీనాతపోగ్నిచే నిన్ను భస్మంబుసేయక మాననని చెప్పిన రాజకుమారుండును వినయభయభక్తులు దోఁప భగవతి సాంఖ్యాయని యిది నీకు స్వాధీనంబగుజనంబు. నీవిందెవ్విధి నొనరించినను సరే. తప్పుకుఁ దగినదండనం బొనరింపవలసినది గురుజనులకుం దగవు. దాసజనంబునకు నడఁగి యుండుట మేలు. అని విన్నవించుకొనఁగా సాంఖ్యాయని యోరిదొంగా చేసినపనులు చేసి పైపైమాటలాడెదవా యిట్టివాఁ డీయూరనున్న సెట్టికొట్టలైనం జెఱచుదురు. ఈకాంతా తిలకంబులం గలంచినందుకై నిన్నును, నీతో సంగరంబునల్పినందుకై యీచంద్రసేనుని నీతోఁ జేరి తమతమపాతివ్రత్యంబులు గోలుపోయినందుల కీమందారమాలా మదనమాలా చందనలేఖలను, మీకు సహాయంబు లొనరించి మిమ్మీవిధంబుగఁ జెఱిచినకారణంబునం బట్టి యీకమలవతీ కళావతీ మదనలేఖలనుబట్టి కారాగారనిబద్ధులం జేయ నిడ వచ్చియున్నదానను. అని చెప్పి యచటనుండు రాజభటులం గాంచి యోరి వీరి నిరువురం బట్టి పాతాళగృహంబునం బెట్టుఁడు. మదనమాలాదికాంతలను చెఱసాలనుంచి యాయా స్థలంబుల స్త్రీజనంబులఁ గాఁపుంచఁదగు నని వారినిరువురను రాజభటులు పట్టుకొనిపోయిన యనంతరము తరళికాదికాంతలచేత మందారమాలాది స్త్రీలను జెఱసాలం బెట్టించి మించిన కోపంబున రాజసౌధముననుండె. మంత్రికుమారుండును తనస్నేహితునికిని మదనమాలాదికాంతలకు సంభవించిన దుర్దశావిశేషంబునకు మనంబున దుఃఖించుచుం దన యింటికిం జనియె.

మరునాఁడు భగవతి సాంఖ్యాయని యొకభటునిచేత మంత్రికుమారుని రప్పించి చంద్రసేనునిచేత నుండు రాజమోహరుగల యంగుళీయకంబుం దీసికొని మంత్రికుమారుని చేతికిచ్చి సర్వపరిజనులం బిలిచి యిప్పుడు సుందరీమందిరాధిపత్యమునుండి, చంద్రసేనునిం దొలంగించి యీచోట మంత్రికుమారు నునిచితిని గాన నిఁకనందఱు నీతని రాజుగా భావించుకొనుచుఁ దదాజ్ఞావశవర్తులయి ప్రవర్తించుచుండనగు నని యాజ్ఞయిడి మంత్రికుమారునిం గాంచి యోకుమారుఁడా యాధిపత్యంబుగల్గెనని గర్వింపఁబోకు. ఎవ్వరెవ్వరి యెడ నేయేవిధముగఁ బ్రవర్తింపవలయునో యది యోజించి ప్రవర్తింపుము. పరిజనుల యందు మిగుల దయతో మెలంగుచుండుము. రాజ్యకార్యములయం దప్రమత్తుండవై నడువుము. పాతాళాగారంబున నునిచిన రాజకుమారులఁ బాటించుచు మందారమాలాది కాంతల కష్టసుఖంబులు చేటికాముఖంబుగ విచారించుచుండుము. బుద్ధిచాతుర్యంబుతో మెలంగుచుండెదవేని మేలుగల్గునని వచించి రాజ్యకార్యములన్నియు నతనికొప్పగించి తాను తనయుటజంబునకుఁ జనియె. మంత్రికుమారుండు తనకాధిపత్యంబు గల్గుటకు

సంతసింపక తనకుం బ్రాణమిత్రుండగు రాజకుమారుని గావవలయుంగదా యని మనంబున మనోరథించుచుండె. తనకుం బ్రియులగు వారలంగొని రాజపుత్రుని కన్నపాన స్నానానులేపనాదుల నా పాతాళగృహంబునన నిర్వర్తింపించుచుండె. మందారమాలాదులకు నెవ్విధమగు కొఱంత లేకుండ సమస్తవస్తు సంభారంబుల నాయత్తపఱిచి పంపి వశవర్తినులగు పరిచారికలవలన సమస్తోపచారంబులు జరిపించుచుండె. ఈతని యధికారమునందు రాజపుత్రాదులకుఁ దమయిచ్చవచ్చిన చోటం దిరుగుటకు వీలుపడక యొక్కచోట నుండవలసిన నిర్బంధ మొకటిగాక తక్కిన కష్టంబేదియు లేదు. ఇట్లు రెండుదినములు జరిగిన యనంతరము మూఁడవనాఁడు కొందఱు పరిచారికలు రాజపుత్రులుండు పాతాళగృహంబుఁ దెఱచి యందుం జంద్రసేనునిం గానక సంతపించుచు నాగృహంబెల్ల వెదకి చూచి యెచ్చటను గానక యపరాధిని బోవిడిచినందుకు మంత్రికుమారుండు కోపగించుకొనక యుండునే యని భయపడుచు రాజకుమారునియొద్ద కేగుదెంచి చంద్రసేనుండెక్కడనని యడిగిన నాతండును ఓ పరిచారికలారా మీరు వచ్చినప్పు డిక్కడనయుండె నెటకేగెనో యెఱుంగనని యుత్తరము చెప్పెను. మృత్పిండబుద్ధులుగాన నది సత్యమని యెంచి చంద్రసేనుఁడు లేమికి విచారగ్రస్తలయి యచ్చోటువాసిచని చంద్రసేనుఁడు కారాగృహంబునుండి తప్పించుకొని పోయెనని మంత్రికుమారునికిం దెల్పిరి. మంత్రికుమారుండు వృత్తాంతంబువిని యిట్లు వితర్కించె. భగవతి సాంఖ్యాయని యనలి చిరకాలమునన నాకు రాజ్యంబప్పగించినయది. పాతాళగృహమునుండి యపరాధియగు వాఁడు తప్పించుకొని పోయెనను ప్రసంగము చెవికెక్కెనేని నాపై నాక్రోశింపక మానదు; ఏవిధంబుగనైన నాచంద్రసేనునిం బట్టుకొని తేఁ బ్రయత్నపడవలయు" నని వితర్కించి పలాయిత చోరగ్రహణాధికారంబున నున్నవాని నొక్కని రప్పించి వానికి "నీవు చంద్రసేనునిం గాంచియున్నావుగదా? తదాకార సదృశంబు లగుభావ చిత్రంబులం గలపటంబు లనేకంబు వ్రాయించి సమస్తదేశాధీశులకుం బంపవలసినది. ఆ పటంబులందెల్ల సుందరీ మందిరాధిపతి చంద్రసేనుండు అపరాధియై పరువిడిపోయె నతని యాకారం బీపటంబున వ్రాయంబడియున్నది. కనుగొన్నవారతనిం బట్టియుంచి మాకుఁ దత్క్షణంబ తెలుపవలెను. అని వ్రాసియుండనగు. ఇట్టిది శీఘ్రంబునం జరిపింపుము" అని యాజ్ఞసేయ నాయధికారియునట్లుచేసి చంద్రసేనుని పటంబు లనేక దేశాధీశులకుం బంపె. క్రమక్రమంబుగ నీపటంబొకటి కళింగదేశాధిపతి యగుదీర్ఘబాహువు హస్తంబునందె. దీర్ఘబాహువును బహుకాలమునుండి పుత్రికావిరహంబుచేఁ బీడితుండై యున్నవాఁడుగానఁ దదాకారం బమరియుండు చిత్రపటంబును బ్రీత్యుత్ఫుల్లలోచనుండై కని తన మనంబున నిట్లువితర్కించె. ఇప్పు డీ పటాంతరవర్తి రాజకుమారుని యాకారంబు చక్కఁగా నిరూపించి చూచినం బురుషాకారంబుగాదని నిర్ణయింపఁజనును.

సీ. ఉరమున వక్షోజగిరు లించుకించుక యుత్తరీయముపైకి నుబ్బుసూవె
తామోదరమనోజ్ఞ సీమ నూనూఁగారుచాయ పొల్పెసలారుచుండ మొదవె
నధరంబు పక్వబింబానురాగంబుఁ గొల్లలాడుచునున్నకుదురు సూవె
బాహువుల్ నవలతాశ్రీవారక్వము నొంది సరసమృణాళసచ్ఛాయఁ దనరె.
గీ. చిత్రరూపంబుఁ బరికింపఁ జేడె యనుచు, దోఁచుచున్నది యందు సంస్తూయమాన
చరిత యైనమదాత్మజ చంద్రసేన, యిదియె యని చెప్ప నొప్పగు నెంచిచూడ.

అదియునుంగాక నాతనూజాత యగుచంద్రసేన తనకుం బ్రాణప్రియం బగులలితాలతకును వనభూషణంబునకును బరిణయంబు సేయించుట కుపవనమునకుం జని మరలి రాదయ్యెను తత్పాణిగ్రహణమహోత్సవంబునకు వచ్చియున్న పౌరకన్యాకదంబంబు గంధర్వహరణంబున సంత్రస్తంబై పరుగిడ చంద్రసేనాగతి యిట్టిదయ్యెనని యెఱుంగకయయున్నది. చంద్రసేన నపహరించుకొని పోవవచ్చు మాభిక్షుకి పేసిన యింద్రజాలం బది యని తోఁచెడిని. తుదకదియ దానినపహరించి యున్నదియని నిర్ణయించెదను. ఈ సుందరీమందిరంబునం జంద్రసేన దొరకుటకు సందియంబేమియునుండదు. నేను చతురంగబలసమేతుండనై యని సుందరీమందిరంబు ముట్టడించిననే వృత్తాంతము వెల్లడంబగు. అని యెంచి యా పటము దెచ్చినవాని కపరిమిత ధనంబులిచ్చి యా నగరంబునకుం బోవు మార్గంబుఁ దెలిసికొని సకలసైన్యసమేతంబుగా గదలి కతిపయప్రయాణంబుల సుందరీమందిరంబుం జేరి యానగరంబు ముట్టడించెను.

ఇట్లు కళింగదేశాధిపతి సుందరీమందిర నగరంబు ముట్టడించి జనులకుమాత్రము విరోధముచేయఁ దలదని సైనికులకాజ్ఞ చేసి రణభేరి వాయింపఁబంచిన నప్పుడు ప్రళయకాలభైరవుని నేత నుండుఢక్క పదునాల్గులోకంబులు నతలకుతలంబు లానటులు కఠోరధ్వనులు వెలియిడు చందంబున సైనికకరవాదితం బగురణభేరి ప్రళయకాలమేఘ గర్జాధ్వనుల నాకసంపంబుబలుప నుపక్రమించె. ఇట్లు తనసైనికుల యుద్ధసన్నద్ధులుగానుండఁ బనిచి యాదీర్ఘబాహువు ఒకదూతంబిలిచి కొన్నిసంగతులు సుందరీ మందిరాధికారికిం దెల్పనాజ్ఞ యిడి యాతని యొద్దకుం బనిచినదూత మంత్రికుమారునకుఁ జేతులుమోడ్చి యిట్లు దెల్పుచున్నాఁడు. ఓ మంత్రికుమారుఁడా కళింగదేశాధిపతి దీర్ఘబాహువు తన కూతు రగుచంద్రసేన యీనీనగరంబునునుండుటయెఱింగి దానివిడిపించుకొనిపోవ నడుకట్టి యుద్ధసన్నద్ధుండై సుందరీమందిరమును ముట్టడించి యిప్పుడీవృత్తాంతంబు నీకుం దెల్ప నన్నంపియున్నవాఁడు. చంద్రసేనను సమర్పించితివేని ప్రాణంబులతో నుండఁగలవు. అట్లుచేయవేని నీనగరంబుఁ బెల్లగించి నిన్నుబట్టివధియించి తావచ్చినకార్యంబు నెఱవేర్చుకొనువాఁడు. చంద్రసేననుసమర్పించిననుసరే ! యుద్ధమునకు వచ్చిననుసరే! యిది మాయధిపతి చెప్పిపంపిన వృత్తాంతంబనిచెప్పి దూతయుఁ నందుత్తరంబేమియు నొసం

గని మంత్రికుమారుని వీడ్కొని తనరాజుకడకుం జనియె. మంత్రికుమారుండుక సాంఖ్యాయని యాజ్ఞావశవర్తియయి యుద్ధంబునకు వెడలి, దీర్ఘబాహువుతోఁ బోరుసల్పు నుపక్రమించి తనవిక్రమంబు కళింగదేశాధిపతి కెఱుకపడంజేయుచు నొక్కరుండ యశ్వారూఢుండయి యుద్ధరంగంబున నంతకాలకృతాంతునిబోలి నొక్కదినంబున నాతని సైనికుల నెల్లఁజంపి కళింగదేశాధిపతి ననేకరీతుల నవమానపఱిచి యతనిని మాత్రము వదలిపెట్టి విజయలక్ష్మీవిభాసితుండై తన నగరంబునకుం జనియె. అమిత పరాక్రమశాలి యగుకళింగాధిపతింజయించిన మంత్రికుమారుని శౌర్యంబు సకలజనంబులును పొగడుచుండిరి. అంత నవమానితుండై దీర్ఘబాహువు నిగూఢ దూతలం బిలిచి వారితో మీరు మహాజవంబు లగునశ్వవరంబుల నారోహించి యొక్కడు చిత్రకేతన పట్టణంబునకును మఱియొకండు కాంపిల్యనగరాధిపతి యగుజయవర్మ కడకును జని మత్సహాయార్థంబు దోడుకొని రావలయునని యాజ్ఞ చేసిపంపిన దూతలట్లు చని దీర్ఘబాహువువృత్తాంతంబుం దెలుపఁగా చిత్రకేతన కాంపిల్యనగరాధిపతు లగుశత్రుంజయ జయవర్మలు బహుసైన్యసమేతులై దీర్ఘబాహు సహాయార్థంబుగ సుందరీమందిర ప్రాంతంబున నుండు నతనియొద్దకు వచ్చిచేరిరి. ఇట్లు బలవంతులగు రాజులు సుందరీ మందిరంబును ముట్టడింపఁగా ననవరతంబు గజఘటాఘీంకారంబులును శూరభటశింజినీటంకారంబులును ప్రజవహయహేషావిరావంబులును, అనవరతతాడిత భేరీపటహాధణధణధ్వానంబులును బెరసి దిశాగజంబులకుం జెవులు చీదరఁబుట్టింపుచు బ్రహ్మాండంబు బ్రద్దలు వాపుచుండె. మరల సమరాయత్తుండై మంత్రికుమారుండు నమ్మువ్వురందఱి బాహుపరాక్రమంబున నోడించి వారలసైన్యంబులం బెక్కెంటిని రూపుమాపిన శత్రుంజయుండును దీర్ఘబాహువును జయవర్మయు నొకయెడఁజేరి యిట్లుచింతించిరి. సమస్తదేశవిఖ్యాతకీర్తులమగు మన బాహువీర్యంబును పరాక్రమంబు నొకకుమారునియొద్దఁ గుంఠీభూతంబులై చెడిపోవుచున్నవి. ఆకుమారుండు నమితసాహసవంతుం డనియుం వీని నెదిరించి జయించుట మనకు సాధ్యంబుగాదనియుం దోఁచెడిని. ఇంకొకయుపాయమువన్ని వీనిని జీవగ్రాహంబుగఁ బట్టికొనుట మనకుఁ దగవు. అది యెట్లంటిరేని! మనమాకుమారునితో సఖ్యంబుగోరినట్లు నటించుచు నతని నిచ్చటకురప్పించి మనయెడల విశ్వాసంబునొంది వర్తించుచు నాయుధహీనుండై యుండునపుడు పట్టుకొని కారాగారనిబద్ధుం జేసి యనంతరము సుందరీ మందిరంబునం బ్రవేశింపఁదగు. అని యాలోచించి యంపకుం దగినదూతలను బనిచిన వారు మంత్రికుమారునొద్దకువచ్చి శత్రుంజయుండును జయవర్మయు దీర్ఘబాహువును నీపరాక్రమంబునకు మెచ్చి నీతో సఖ్యంబుఁ బాటించియుండుటకుం గోరికవొడమి యది మీకువిన్నవింపుచున్నారని చెప్పగా మంత్రికుమారుండును వారిమాటలనువిని సాంఖ్యాయనికిం జెప్పిపంపి తదాజ్ఞాప్రకారంబుగ సఖ్యంబున కొప్పుకొనియె. మంత్రికుమారుండు నిష్కపటహృదయుండై వారలుండు పటకుటీరంబులకుంజనుచు వారలతో

సరసాలాపంబులు సేయుచు వాగల మిగులగాగవించుచు వారలతో నిష్టగోష్ఠీవినోదంబులు సలుపుచు విశేషప్రీతియోగంబున రాజ్యవిచారణకాలంబుగాక తక్కినసమయంబులందు వారందుచోటుల వర్తించువాఁడయ్యెఁ. ఇట్లుండి యొకనాఁడు జయవర్మయు శత్రుంజయుండును దీర్ఘబాహువును మంత్రికుమారునితో రమణీయం బగునొకమామిడి చెట్టుక్రిందం గూరుచుండి లోకవృత్తాంతంబులు మాటలాడుచుండ నొకచెంచువాఁ డచ్చోటికేగుదెంచినం గాంచి నీయొద్ద నేమేమివస్తువులున్నవి యనియడుగఁగా వాఁడు తనయొద్దనున్నపచ్చికస్తూరియును, పులిగోళ్లును, వగాపంచులముద్దలును, మొదలగువానిం జూపెను. అప్పుడా చెంచువాఁ డిచ్చినకస్తూరి మొదలగువస్తువులనుగాంచి శ్లాఘించుచు శత్రుంజయాదులు మంత్రికుమారునికిం జూపుచుండిరి. కొంతసేపటికా చెంచువాఁ డొక చూర్ణంబును చూడుమని మంత్రికుమారునిచేతికియ్య నతఁడదిగాంచుచుండ వాయువుచే దానిపరాగములు నాసికారంధ్రమూలంబు ప్రవేశింప నొడలెఱుంగక భూమిపయిం బడిన నందఱుఁజేరి యతనింబట్టుకొని దృఢతరపాశంబులచేఁగట్టి యొకకారాగృహంబునం బెట్టిరి. ఇట్లు మంత్రికుమారుండు తమచేఁబట్టువడిన మహాసంతోషముతో శత్రుంజయాదులు జయభేరివేయించి తమతమసేనాసముదయంబులతో సుందరీమందిరనగరంబునం బ్రవేశించి యాపట్టణ రామణీయతకు మనంబున నచ్చెరువొందుచు నిందు స్త్రీప్రాయజనంబులు వసించియున్నారు; ఏలకో పురుషులు తఱుచుగ గనంబడరు, అని వితర్కించుచు పౌరులకేమియుం బాధచేయకుండునట్లు సైనికులకునాజ్ఞాపించి ప్రతిగృహంబునందుం బ్రవేశించిచూచుచు రాచనగరునంజొచ్చి విచ్చలవిడి సర్వప్రదేశంబుల నిచ్చమెయిం జూచి యొకచోటం బాతాళగృహంబును కారాగృహంబునుం గాంచిరి. అందు దీర్ఘబాహువుఁ బాతాళగృహంబుతలుపుతాళంబులు పగులఁగొట్టించి యందుంజొచ్చి,

సీ. రతితోడఁ జేర్మి సంగతి సేయుచుండినయభినవమన్మథుం డనఁగనొప్పి
లక్ష్మితో గూడి లీలలఁ దేలుచుండెడు శ్రీవత్సధరునిసుశ్రీలఁ దెగడి
రంభతోఁ గూడుసంరంభంబుతో నొప్పుధనదపుత్రునికాంతిఁ దన్కరించి
పౌలోమితోడ సౌభగరీతి సుఖయించుదేవనాయకుచాయఁ దేజరిల్లి.

గీ. రామణీయకవిధిమైన రాజవదన, యొకతె జనలోకలోభనీయోద్యదతుల
యౌవనమనోజ్ఞ సరసనయుండ దానిఁగూడి వెలుఁగొందువానిరాకొమరుఁగాంచె.

ఇట్లు దీర్ఘబాహువు వారలంగాంచి యందు కందర్పసుందరీ సౌందర్యంబునధఃకరించు రూపరేఖావిలాసంబుల నొప్పు మందయానను చక్కఁగ నిరూపించి చూచి యది తనకూఁతురు చంద్రసేనయని నిశ్చయించుకొని యది తనకుందొరకినందుకుసంతసించియుం నది పరపురుషహస్తగత యగుటకు మనంబుననుడుకుచు నారాజకుమారునింగాంచి యోరీ మూర్ఖ నీవు నాకూఁతురుఁ జంద్రసేన నపహరించుకొనివచ్చి పరులెవ్వరునుం బ్రవేశింప

రాని యీనగరంబునం బాతాళగృహంబునందాఁగి యీసత్కులజాతయెడ ననుచితం బాచరించుచున్నాఁడవు. ఇప్పుడు నిన్నుంబట్టి వధియించి నాకులంబునకుం గలిగినకలంకంబుఁ బోఁగొట్టికొందును. అని చేతనున్నధనువు నెక్కిడి యతి రోషావేశంబున బాణజాలంబులు పఱప రాజకుమారుండును కించిదంకురిత మందహాస సుందర ముఖారవిందంబుతో నతనియంపజడి తన దేహంబునకుం దాకకుండునట్లు మండల పరిభ్రమణంబులఁ జేయుచుఁ దప్పించుకొనుచుండ దీర్ఘబాహువు కొంతతడవునకుఁ దనసైనికులం బిలిచి యీ రాజకుమారునిం బట్టికట్టుండని యాజ్ఞసేయ వారందఱు నొక్కపెట్టున దలపడి తనపైకిరాఁగాఁ గుమారుండు నుప్పరంబునకు లంఘించి సైనికులనడుమదూకి యొకనితల తనకరతలాఘాతంబునం బఱియలుగావించి వానిఖడ్గంబును ఖేటకంబును దీసికొని విజృంభించి తన్నుంబట్టుకొన సమకట్టుసైనికులం గొందఱఁ దలలుదఱిగి దీర్ఘబాహువుం దఱిసి యతని చేతిధనువును తుత్తునియలు చేసి శిరంబుదెగవ్రేయఁ గరవాలంబుసారింప నంతలో చంద్రసేన యతనిసమీపంబునకువచ్చి ప్రాణనాథా యితనికిఁ బ్రాణదానం బొసంగుఁడు. ఇతఁడు నాతండ్రియగు దీర్ఘబాహువు. నిన్నెఱుంగక నన్నపహరించుకొని వచ్చితి వని యెంచి యుద్ధంబునకుం గడంగె. నిన్నెఱింగెనేని నాతండ్రి యపరిమిత సంతోషంబుఁ జెందునని చెప్పిన రాజకుమారుండు నతనిం జంపుతెంపుడిగె. ఒండుచోట జయవర్మయుం శత్రుంజయుండును కారాగృహంబుల తలుపులు పగులఁగొట్టించి లోనం జొరఁబడిరి. అందు మదనమాలం గాంచి జయవర్మ యోసీ యనేక కపటోపాయంబులు చేసి నీచెలియలగు మోహనవతి నతిచతురత వివాహమండపంబునకంపి నీవు నానగరు దప్పించుకొని పరుగిడితివి. ఆహా స్త్రీలజాణతనంబె మెచ్చందగినది. నేను మోహనవతిం గూడ బెండ్లాడవలయునని యుంటినిగాన నప్పుడు తత్సమాగమంబు నాకిష్టంబయ్యు భవదీయ విరహంబు మనంబునకు మిగుల నుమ్మలికంబుఁగల్పించుచుండె. నీవు నితరపురుష సహాయంబులేక యింతదూరంబు రాఁజాలవు. అందునదుష్టవయ్యు నీమీఁది ప్రేమభరంబున నిన్ను నా యింటిదాసిగానైన నుంచుకొన నెంచెద. రమ్ము నాసన్నిధానంబునకు. అని బిట్టదలించి పలుక నచ్చటికాంతలు దుఃఖాక్రాంతలై తమకుం గలిగిన క్రూరదశకు సహింపలేక యందఱు నొక్కపెట్టున నేడిచిరి. వారల రోదనధ్వనివిని రాజకుమారుండు చంద్రసేనను వెంటందీసికొని కారాగారంబునకుం జనియె. అప్పుడు జయవర్మ మందారశీల సమీపంబునకుంజని యోసీ యిఁక నీవు తప్పించుకొనుట యెక్కడిది. నిలువుము అని దానిచేయిఁబట్టుకొనం బోవుడు నది వానిం జుఱచుఱం జూచి రాజా పతివ్రతలగు కాంతల నన్యులు స్పృశింపంజనదు. కులకన్యకాజనంబులు ప్రాణంబులకంటె మానంబును మిగుల పాటింతురు. అనిచెప్పియవలకుం జనినదాని వెంటనంటిపోయి బలాత్కారంబున దానిచీరచెఱంగుంబట్టుకొనియె. అదిరాజకుమారుండుగని మహారోషావేశంబునవానికడ్డంబునని యోరీ పురుషాధమా యిట్టిపనులు క్షత్రియులకుం దగునటరా. అన్యాకర్త యగు

కాంతంబట్టికొనుట పరువుగలవారి కుచితంబగునటరా. ఇప్పుడా కాంతచెఱంగుపట్టినందుకై నీహస్తంబును రెండుఖండంబులుగ దెగవ్రేయఁ మాననుఁ; అని యాతనిపైకిం గవిసిన జయవర్మకును రాజకుమారునకిని చండతరంబగు మల్లయుద్ధంబు ప్రవృత్తంబయ్యె. అప్పుడు రాజకుమారుండు దృఢముష్టింబట్టి జయవర్మనొసటం బొడిచిన నతఁడు ఫాలంబుననుండి రక్తధారలుగారఁ నిలపయింబడి మూర్ఛవోయి కొంత తడవునకుం దెప్పిరిలి రాజకుమారునిపైకింగవిసి దండతాడితంబగు భుజంగంబు చందంబున రోజుచు నశనిసమానంబగు పిడికిట రాజకుమారు నురంబునడచిన నడిసరకుగొనక యతండు జయవర్మంగాంచి రోరీ నీపిముష్టితో యమలోకంబుంగాంచెదవు; చూడుము నాపిడిగ్రుద్దునంగల బలము. అని ముష్టితో శిరంబువగుల నడవంబోవుడు మదనమాల సత్వరంబుగవచ్చి రాజపుత్త్రుని చేయిపట్టుకొని యార్యపుత్రా యితఁడు నాచెలియలిమగండు; ఇతఁడు మృతిజెందెనేని నాసోదరి యనుభవించు వైధవ్యంబుసూడ నసహ్యంబుగాన నన్నుం గాంచి యితనిని విడిచిపెట్టుఁడు; అనిచెప్పఁగా శత్రుంజయుండు తనమిత్త్రునికింగలిగిన చేద్పాటునకుంగనలి రోషావేశంబున రాజకుమారునిపైకి సైనికులం బురికొల్పుకొనుచు వచ్చి యనేకవిధములఁ బరశుముద్గర భిండివాలముసలాద్యాయుధంబులఁ బఱపింప నన్నింటికిం దప్పించుకొని యారాజకుమారుండు సింహంబు చందంబునఁ బరాక్రమించి యాసైనికులంజంపి శత్రుంజయునిపైకి నడిచి యతనిశరచాపంబులు ఖండించిన శత్రుంజయుండు మఱియొండు చాపంబెత్తికొని బాణసంధానంబు సేయునంతలోనన దానిని రెండుఖండంబులుగావించి నిరాయుధునింజేసిన నప్పుడు ససంభ్రమంబుగ సాంఖ్యాయుని యచ్చోటికి వచ్చి కుమారునింజూచి యోరీ నీకిట్టికనులుతగునా? గొప్పవారిఁబట్టి యవమతించుట నీకుదోషావహంబుగాదా? గురుజనంబుల నధిక్షేపించి ధిక్కరించుటంజేసి నీయొనర్చిన పుణ్ణియంబెల్ల మన్నుఁగలసిపోదా? నీ కిది తగదు. ఊరకుండుము. అని యతనిని యుద్ధమునుండి వారించి శత్రుంజయునింగాంచి యోమహారాజా యీ కుమారుఁడు పసితనంబుంజేసి నీయెడలనపరాద్ధుండయ్యె. ఇతఁడు మిమ్మెఱుంగక యొనరించిన వినయవిహీనతకుం గనలక నన్నుంగాంచి క్షమియింపుము. నేను నిన్నమహాప్రదోష సమయంబని యీయూరికిఁబోకించుక దూరముననుండు గిరిసుతాపతికినమస్కరింప నేగియుంటిని. ఏనొకింతసేపు లేనిచో నిట్టిచెట్టలీయూరికి సంభవించుచుండును. గౌరవ్యులగువారు బాలభావంబున నెఱుంగక చేసినతప్పు మనంబునం దలంచక దీనులయెడ దయారసంబునం బ్రవర్తింతురుగదా ! ఈదినంబు నాచేయునాతిథ్యంబు నంగీకరించి యిచట వసియించి మీపట్టణంబునకుం జననగు. మీరలుం దీర్ఘబాహువునకు సహాయము చేయ వచ్చియున్నారనివింద. అయినను తపోనిష్ఠ మీయొద్దకు వచ్చుట కభ్యంతరమయ్యె. పార్వతీపతి సన్నిధిబాసివచ్చిన యప్పుడె పరిచారికాజనంబులవలన మీయుదంతంబువిని యిదెవచ్చితిని. అని చెప్పఁగా శత్రుంజయుండును సాంఖ్యాయనుం గాంచి నమస్కరించి యిట్లు

నియె. ఓభగవతి యీకుమారుం డెవ్వండో? ఈ శౌర్యరాశింగన్న మన్నతేఁడొనరించినపున్నియంబునకు మేరలే దని తోఁచెడిని. ఈ మహాపురుషునియందు వర్తించుటంజేసి సార్థకంబయియున్న నామధేయంబునందగిలి గౌరవమును వహించినయక్షరంబులేవియొ? ఈతనిం జూడఁజూడ నాహృదయంబు ప్రేమార్ద్రంబై వాత్సల్యంబుచే ద్రవించుచున్నయది. ఇతండు నాపైఁ బ్రయోగించిన బాణంబులెల్ల నాయంగకంబుల సమీపంబునకువచ్చి యిలఁబడెనంతియకాని యొకటియైన నామేనం దాఁకినది కాదు. ఈచతుస్సముద్రముద్రితధరామండలంబున నింతదనుక నాచేతనుండుచాపంబు ఖండించిన యఖండశక్తిం జూడలేను. ఈబాలకుం డతిచతురత రెండు మాఱులెత్తిన ధనువును ఖండించె. ఇతని కరలాఘవం బపరిహార్యంబై యున్నది. వీనింగాంచినది మొదలు ఎప్పుడెప్పు డాలింగనము చేసికొందమా యని యున్నదిగాని వీనిపైశరంబులు వేయమనంబురాదు. ఇందుకు గారణం బేమియో యని యడిగిన సాంఖ్యాయనియుం మహారాజా యిదియేకదాశారామైత్రియుం చక్షూరాగంబని (ఒండొరుల మొగముచూచుకొన్న వేళయని తెలుగునవాడుక) యాలంకారికులు చెప్పుదురు. తొల్లింటి సౌహార్దంబులు భావస్థిరంబులై యుండి వారలు గనంబడినచో నబోధపూర్వకంబుగ నౌత్సుక్యాదులం గలుగఁజేయుచుండు నంతియకాని వేఱుకాదు. అనిచెప్పి కలహానివృత్తులగు శత్రుంజయదీర్ఘబాహు జయవర్మాదులంగొనిచని యాతిథ్యంబు గావించి సంతృప్తులం జేసె. ఇట్లు సత్కృతులై యారాజులుమహోల్లాసంబుతో నాదినంబుగడపి సూర్యాస్తమయానంతరంబు భుజించి సాంఖ్యాయనిచే నుపనీతంబు లగుచందనకుసుమ తాంబూలాదుల స్వీకరించి తన్నిర్దిష్టంబగు నొక మనోహరరంగమండపికాభ్యంతరంబున సమర్పింపబడియుండెడు మహామంచంబులపయిం గూరుచుండిరి. అప్పుడు కాపాలికి యచ్చటకు వచ్చి యోమహీపతులారా భవద్వినోదార్థంబుగ నొకమనోహర రూపకం బభినయింప వలసినట్లు భరతకులంబున కాజ్ఞ యొసంగియున్నదానం గాన సావధానమతులరై యీ నాటకంబు నిరీక్షింపుఁడు. అని చెప్పి తాను రంగమంటపంబులోనికిం జనియె.

మందారమాలా చరిత్రము

నాంది

క. శ్రీరుక్మిణీమనఃప్రియుఁ, డారూఢఖగేశ్వరుం డహస్కరతేజుం
డూరీకృతార్తరక్షణుఁ, డారూఢిం బ్రోచుగాత నందఱ నెమ్మిన్.

నాంద్యంతంబున సూత్రధారుండు రంగంబుఁ బ్రవేశించి నలుప్రక్కలుంగాంచి ఆహా నాభాగ్యం బేమని వర్ణింపుదు. అఖిలభూమండలాధిపతులును ఒక్కచోటం జేరియున్నారు. నేపథ్యంబుంగాంచి. నటీమేల యింకను రంగస్థలంబునకురాకయుండెదవు. నటి ప్రవేశించి. ఆర్యమిశ్రా యిదెవచ్చితి. కరణీయంబు నిరూపింపుఁడు. సూ. నటీ

ప్రస్తుతంబగు ఋతువ్రునవలంబించి యించుక పఠింపుము. నటి. ఆర్యమిశ్రా! అష్టేకం. పల్లవలసమానములై, పల్లవితామోదపర్వసంయుక్తములై, యుల్లసిలుచున్న విప్పొడు, మల్లియలుం జారిణులును మధుమాసముగదా. సూ. నటీ. నీ నుడివిన పద్యంబుచే రూపకార్థంబు సామనంబున కపగతంబయ్యె. అని వారు రంగస్థలంబునుండి నిష్క్రమించిరి. ప్రస్తావన.

చేటికలిరువురు ప్రవేశించిరి. ఒకతె: పరభృతికా రాజపుత్రి యగుమందారమాలకు వీణాసంవాహనంబు సేయుట మానుకొంటివో? కాదేని నీకొంకించుకయైన తీరుబాటు గనుపట్టదుగదా? పరభృతిక. ఓ కలకంఠధరా, నీవు నన్నడిగినపని మానుకొన్నదానను గాను. మందారమాలతల్లి రత్నావళి యనవరతముం దనకూతున కభినయవిద్యావిశేషంబులం గఱపించుచున్నది: వీణావాదనంబునకు సమయంబు దొరకదుగాన నాకొకించుక విశ్రాంతి యబ్బెను. కలకంధర. పరభృతికా రత్నావళికిం దనకూతు నభినయవిద్యాపారంగతం జేయవలయునని యేల పుట్టికట్టుదల గలిగె. పర. కలకంధరా తన చవతికూతునకంటెం దనకూతురు సమర్థురాలుకానిచో నోర్వకల్గునేయింతులకు? కల. ప్రియసఖి చవలికూతురు వసంతసేనగాదా? అది యభినయచతుర యనియుం నిది వీణావాదనచతుర యనియుం నివి ప్రసిద్ధంబులే. రత్నావళి చవతియగు మదయంతిక యూరకున్నదాయేమి? పర. అదియుం దనకూతు నసమానవయోవిలాస భాసురాంగి నభినయతత్త్వవిత్తమం జేయుంచున్నది. కల. ప్రియసఖి యభినయవిద్యయందింత సామర్థ్యము గలిగి బోధింపంగల గురువులెవ్వరో? పర. ఓసీ యవంతీనగరమునుండి వచ్చిన రాజదత్తుండను విప్రవర్యునింగొని రత్నావళియుం ధారానగర సమాగతుం డగువివేకదత్తుం డను బ్రాహ్మణునింగొని మదయంతికయుం విద్యలు నేర్పుచున్నవారు. కల. ప్రియసఖి యెనిమొదలుకొని వీరి కిట్టిపట్టుదల గల్గెనో? పర. సౌదామిని యనుకాపాలిక యీయూరం గొన్నిదినములనుండి వసియించుచున్నదిగదా. ఆదిమొదలుకొని రత్నావళీమదయంతికలకుఁ బరస్పరము హృదయంబున సాగ్రహముకల్గియున్నది. రాజగు పరంతపుండును వీరిభావంబులింగితంబుల నెఱింగి తత్తదుచితాలాపంబులం బ్రవర్తించుచున్నవాఁడు. ఇది యితరులచెవికెక్కెనేని సంకటంబు గలుగుఁగాన హృదయంబునన యుండనిమ్ము. కలకంధరా నీవిప్పు డెక్కడకేగెదవు. కల. పరభృతికా, ధర్మకవచునికూతురు కళావతి నాకుం బ్రాణసఖి. దానిం గాంచంజనియెద. పర. ధర్మకవచుఁడు పరంతపుని ప్రధాన మంత్రిగదా? కల. ఔను. అతనిభోగపత్నికిం జనియించినది కళావతి. అని యిరువురును రంగస్థలంబుం బాసిపోయిరి.

పరంతపుఁడును రత్నావళియుం మదయంతికయుం సౌదామినియుఁ బ్రవేశించిరి. రత్నావళి. ప్రాణనాథా యీమదయంతికతనకూతు రగువసంతసేనతో నభినయవిద్యయందు మందారమాల సరి కాదని పుండలించుచున్నదిగదా. ఇప్పు డాయిరువురను

రప్పించి పరీక్షింపుఁడు. తారతమ్యము దెలిసెదరు. మదయంతిక. అనూనకోప కొంచెమునవ్వుచు. ఓరాజా యీరత్నావళి తనమాటనెఱింగించినను వసంతసేన కాలి గోటికైన దీటుగాదు. రంభోర్వశీమేనకాదులు బిడ్డలై యభినయంబున నరిపోలఁ గల రేమొ యెఱుంగము. దుష్యంతుండు సరి యిది సేవలనొనరించుకొనఁ దగ్గది. సౌదామిని. ఓదేవి మదయంతికా నీకూఁతురికి యభినయచాతుర్యంబు లేకను నీవంతగర్వపడుట యుక్తంబుగాదు. ఇప్పుడు మందారమాలయు గలిగియున్న విశేషంబులు గోటింటి కాటిఁగి యున్నదిగాన వసంతసేన నతిక్రమించునని నాకుఁ దోఁచెడి. మదయంతిక. అట్లైన జేసి జేసిరత్నావళికి దాసినయ్యెదన. మందారమాల వసంతసేన నతిక్రమింపదేని యీరత్నా వళి యేమగునో యడుగుము. రత్నావళి. ఓభగవతి మందారమాల వసంతసేన నతిక్ర మింపదేని నే నీమదయంతికకుం జేటినై దేవీపదంబుం గోలుపోయెదను. ఇప్పుడీ యిరు వురను బరీక్షింపవలసినది. వసంతపుఁడు. (తనలోపల) కటకటా యీ యిరువురకును విరోధంబువెరిగి దారుణతరంబుగ ప్రతిజ్ఞలుపలుపుకొనిరి. వలదని యెంతవల్కినను వినరు తక్కిన విషయంబులందు విధేయలై ప్రవర్తించెదరుగాని యీవిషయంబు ప్రసక్తం బగునపుడు బిడ్డలమొగంబులనైనఁ గాంచుకొనక యెంతకంటె నంతకు వగదిగుచు యుక్తాయుక్తపరిజ్ఞానంబులేక ప్రవర్తించుచున్నారు. ఈయాగ్రహం బిప్పు డారోపితంబుగాని వీరలకు స్వాభావికంబుగాదని తోఁచెడిని. ఇది మందారమాలా వసంతసేనలను పరీక్షించి సామర్థ్యాసామర్థ్యంబు తేర్పఱచినం గాని తీరదు. ఏమి సేయవచ్చు (అని ఆలోచించి ప్రకాశముగ) ఇది పరీక్షించుట నాకు నిష్టమే. భరతకళారహస్యవేది యగుమధ్యవర్తియెవఁడో తెల్పుఁడు. రత్నావళి ప్రాణనాథా వేఱొక్కని మధ్యవర్తిగ నేల ప్రార్థించి కొనిరావలె. మీరును ఈ సౌదామినియుం మాధ్యస్థ్య మంగీకరించి పరీక్షింపుఁడు. అప్పుడప్పు డీభగవతితోడ నీభార్య తనకూఁతురు సామర్థ్యంబు స్తుతించుచుండు. మదయం. సగర్వముగ, ఓరాజా నాకూఁతు నభినయకళా కుశలత్వంబుం బరీక్షించుటకు మీరలు సమర్థులుగారు. ఎప్పటికిని మాధ్యస్థ్య మంగీక రించువారు పరీక్ష్యులకంటె నతిచతురత్వంబు గలిగియుండనగుంగదా ? సౌదా. ఓరాజా యీమదయంతిక చెప్పినవి గర్వోక్తులుగావు. నిక్కువంబులే. ఇందుకుం దగిన భరత శాస్త్రకుశలు నొక్కనిం దేఁగడంగవలయు. వసంతపుఁడు: భగవతి నీవు బాల్యము మొదలు సంసారవిరక్తవై భూప్రదక్షిణంబు సేయుచు సమస్తనగరములకు వచ్చియలును గాంచి వానియందుంగల పండితుల నఖిలశాస్త్రతత్త్వవేత్తలం బరిశీలించియున్నదానవు గదా. మందారమాలావసంతసేనలం బరీక్షించి వీరితారతమ్యముం దెల్పందగువాఁడు గలఁడే నిందెల్పుము. సౌదా. రాజా వినుము. శ్లో. భరతాగమతత్వజ్ఞాః త్రయోవిఖ్యాత కీర్తయః, భరతర్షిర్నందికేశో రోచనశ్చజగత్త్రయే. [ముల్లోకములందును భరతశాస్త్ర తత్వజ్ఞులం భరతఋషియు, నందికేశ్వరుఁడు రోచనుండు అనువారుమువ్వురు జగద్విదిత

మగు కీర్తిగలవారు] అను పద్య మింతదనుక నీచెవికెక్కినదికాదా? సకల కళావిదు
లందుం బండితులు పెక్కండ్రు అసమానబుద్ధిచాతురీ విలాసభాసితులగు వారు గలరుగాని
రోచనునివలె సాహిత్యకళారహస్యం బెఱింగినవాఁడు గనంబడఁడు. ఆదామహానీయుని
కింగల చతురతయట్లుండ భరతాగమపరిజ్ఞానంబు సకలరసిక జనహృదయమోదావహంబై
యున్నయది. అతండ యీవివాదంబుఁ దీర్పంగలవాఁడు. పరంతపుఁడు. భగవతి ఆ
మహానీయుం డెక్కడనున్నవాఁడో? అతని నిక్కడకెట్లు రప్పింపనగునో? అందు
కేమేమి ప్రయత్నంబులు సేయంజనునో యోచింపుము. ఆశనిరసించి వీరివివాదంబున
డంతము. సౌ. రాజా ఆ కుమారుం డిప్పు డుదయాదిత్యుని నగరంబున నున్నవాఁడు.
ఆతనిం జూడక యరనిమిషంబైన నాతఁడు ప్రాణములు ధరియించుకొనలేఁడు గాన
నతని నంపండు. ఆయుదయాదిత్యుఁడు నీకుబహువిధములనుండి శత్రువై యున్నవాఁడు.
కపటోపాయంబులంగాని రోచనుని రప్పించుటగు అనువుపడదు. రాజు. ఓ భగవతి
యట్టియిన నాతనిం దెప్పించుటకు తగినయుపాయంబులు పన్ని గూఢచారులం బనిచెదను.
సభాస్థలంబున ననేకపౌరులు తనుతమవివాదంబులం జెప్పుకొన వేచియున్నవారుగాన
నచ్చటికిప్పుడేగవలయును. ఓరత్నావళీ ఓమదయంతికా మీరు మీమీయాఁతుల కుపా
ధ్యాయులచే శక్తివంచనలేక విద్యాపరిశ్రమంబు సేయింపం బ్రయత్నపడుచుండుఁడు.
అనిరాజు లేచిపోవఁగా సౌదామినియుం రాజపత్నులును లేచిపోయిరి.

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.

మాయామంధరుఁడు ప్రవేశించి తనలో, మనరాజు పరంతపుఁ డుదయాదిత్యుని
నగరముననున్న రోచనుం గపటోపాయంబునంగొనిరా నాజ్ఞయొసంగియున్నవాఁడు.
తద్వశవర్తినై యిచ్చోటికివచ్చియున్నవాఁడను నించుమించుగ రెండునెలలుగడచిన
వచ్చె. కార్యాంశంబున నేమియు ననుకూలతగానంబడదు. మహానుభావప్రకృతియుం
దేజస్వియునగువారోచనకుమారకుండు కపటోపాయంబులకు సాధ్యపడండని తోఁచెడిని.
రాజగుపరంతపుఁడు నన్నంపునపు డేకాంతమున నోరీగూఢచారా నీవుమాయామంధరుండ
వగుట నిక్కువంబేని యీకార్యంబు సమకూర్పంగలవు అనిచెప్పినమాట మనంబునెడ
బాయకున్నది. ఇందుకేమిసేయునగు. అని చింతాస్తిమితుండై యోచించి, తనయెదుటికి
దృష్టులనిగుడించి, మనమే మితిలేనిచింతాక్రాంతహృదయులమై యుండ్నారమనుకొం
టిని. మనకంటెను చింతావ్యాకులుం డొక్కరుం డిచ్చటంగూరుచుండి యేకాగ్ర
చిత్తుండై చేఁపలకువేచియుండుకొంగచందంబున ధ్యానించుచున్నవాఁడు. వీనిచందంబుం
గాంచిన ఘనంబగుకార్యంబు నెఱవేర్చుకొనంగోరి వచ్చియున్నవాఁడని తోఁచెడిని.
మంచిది. ఇతనివృత్తాంతంబు విచారింపకపోఁగూడదు. (ప్రకాశముగ) ఓయన్నా
యీ తటాకంబుగట్టునంగూరుచుండి కపటకౌశికునివిధంబున నాలోచించెదవు. ఏమి

యీ విచారము. కపటకౌశికుఁడు. (ప్రవేశించి ససంభ్రమముగ.) ఓయన్నా కపట కౌశికుండ నేనని యెఱ్ఱింగితివి. మాయా. (తనలో.) ఆహా నేను వీనిని కపట ప్రధానుం డగు విశ్వామిత్రునిం బోల్చినట్లుకటచేత వీఁడు కపటకౌశికుఁడను పేరు గలవాఁడని యెఱుకపడియె. మంచిది. ఈనెపంబున నీతనివృత్తాంతం బెల్ల నెఱుంగుదుంగాక. (ప్రకాశముగ.) ఓయన్నా నేను పెక్కండ్రు సిద్ధపురుషులకు సేవ చేసి దృష్టిమాత్రమున నెదుటివారి నామగోత్రాదులం జరిత్రాదులు నెఱుంగువిద్య నభ్యసించితిని. దానచే నెఱుంగుదు. కపట. (తనలో.) ఔర యీతనిమాహాత్మ్యంబు జేరి వర్ణింపదు. ఇతని సహాయంబున మనకార్యంబు సాధించుకొనందగుగాని వేఱువిధంబున సాధ్యంబుగాదు. (ప్రకాశముగ.): ఓయన్నా తమనామధేయంబు విన గోరియున్నాఁడను. వీనులకు విందొనర్పుము. మాయా. ఓకపటకౌశికా నన్ను మాయామంథరుండని జనులు వాడు కొందురు. కపట. ఓయన్నా నీకు పదివేల నమస్కారములు. బహుదినములనుండి నిన్నుఁ జూడఁగోరియున్నవాఁడను. మాయామంథరుండు మాయమారీచుండనియె జనులు వాడుకొందురు. ఏను పాపాకరంబగు నగరమున నుండు ధనలుబ్ధునికిం గూఢచారుండను. ఈనగరమున నుదయాదిత్యునికిం బ్రియమిత్రుండగు రోచనునిభార్య మదలేఖయనునది యసమానరూపవయోవిలాసభాసురాంగియని యాబేహారివిని దాని నెవ్విధినైన వంచించి కొనిరమ్మని నన్నిచ్చటికంపియున్నవాఁడు. నేను వచ్చి రెండునెలలుగడచినవి. ఇది వరకుం దదనుకూలప్రవర్తనంబు ఫలియించినదికాదు. నాయందు గరుణించి యీ కార్యంబు సమకూర్చుకొను నుపాయం బొక్కటి వచింపుము. మాయా. మిత్రమా యట్లే కానిమ్ము. సమయంబు వేచియుండినఁగాని కార్యంబు చేకూరదు. నీతోఁగూడ మదలేఖా నైపథ్యంబు ధరింపఁగలవాఁడున్నాఁడా తెల్పుము. కప. అన్నా నాతమ్ముఁడు కృతకైతవుండనువాఁడు నాతోవచ్చి దాసీవేషధారియై రాజాంతఃపురంబుం జొచ్చి పనులు చేయుచున్నాఁడు. రాణి కీకపటంబు విదితంబుగాదు అసంఖ్యాతంబులగు దాసీజనంబుల నడుమ నిదియు నొకతెయని యెంచియున్న దంతెయెకాని నిరూపించినదికాదు. అట్టుండి యొకనాడు రాణిచే విందుకై పిలువంబడియుండు మదలేఖం గాంచి దాని వేషభాషా చతురత్వం బభ్యసించియున్నాఁడు. మా. ఓమిత్రమా అట్లయిన నేనొక్కయుపాయంబుం జెప్పెదను. ఈరాత్రి మదలేఖావేషంబు ధరించుకొని కృతకైతవుండు రోచనుఁడు రాజసభనుండి యింటికి పొయ్యెడి త్రోవలోని చండికాలయమున వేచియుండవలయు. అచ్చటికి రోచనుండు తప్పక యరుగుదెంచును. వానికి వలపుగొలుపుచు నతినైపుణ్యంబునం దీసికొని యతనిచేతికిం జిక్కక యవంతీనగరపు త్రోవంబట్టి యరుగుచుండవలయు. అతఁడు వియుక్తుండయ్యెనేని మదలేఖ సులభసాధ్య యగును. కప. అన్నా నీవు చెప్పినది యుక్తియుక్తమే. ఇది నా తమ్మునికిం జెప్పి యీ కార్యంబునందు జాగ్రతగల్గి యుండునట్లు దిట్టపఱిచి యిదె వచ్చెదను. ఇక్కడనె యుండుము. అని వెడలిపోయెను.

మాయా. (తనలో) ఇప్పుడు నా మాయామంథరత్వంబు సార్థంబయ్యెఁగదా. ఇంచు కేనియుఁ శ్రమములేక కార్యం బనుకూలంబగు. కృతకైతవుఁడు మదలేఖావేషధారియై వంచించి రోచనుని మననగర మగుయుజ్జయినికిం గొనిపోవును. అచ్చట నియుక్తులగుగూఢ చారులు రాజకుమారునింగని పెట్టి రాజునొద్దకుం గొనిపోవుదురు. ఇట్లయ్యెనేని నా కార్యంబు అనుకూలంబగు. కపటకౌశికుని కార్యం బెవ్విధి నెరవేర్పందగునో తెలియదు. ఇట్లు తలంచుచుం గూరుచుండె. కపటకౌశికుండు (ప్రవేశించి). ఓయన్నా నీ చెప్పినయట్లు కృతకైతవునికి మదలేఖా వేషంబు వేసి చండికాలయంబునకంపి కార్యంబుగతివాని కిందెల్పి యిదెవచ్చియున్నాను. మాయా. మిత్రమా నీచేసినపనికి సంతసంబయ్యె. ఇంతలో నొక్కరుండు ఖడ్గంబుకేలందాల్చి యక్కడికివచ్చి ఓయయ్యా కపట కౌశికా నీయానతిరీతి కృతకైతవుం డచ్చోటనుండ రోచనకుమారుండువచ్చి దేవికి నమస్కరించి క్రిందనునిచిన యాచంద్రహాసంబుమఱచి తోడవచ్చినదాసికతో నతిత్వరిత గతింజనియె. ఇదె యీ చంద్రహాసము. ఇది మీకొఱకు కపడంజేయఁ గృతకైతవుఁడు పన్నంపె. ఇఁక జరుపంగల కార్యములకు భవన్నియోగంబుం బ్రతీక్షించుచున్నాను. కప. ఓరీ మంచిది యీచంద్రహాసంబు నాచేతికిచ్చి నీపనిలో జాగ్రతగానుండుము. మను ష్యుఁడుఖడ్గం బాతనిచేతికిచ్చి నిలుచుండెను. మాయా. మిత్రమా యీఖడ్గంబుదొరకుట మనకత్యనుకూలమె. దీనిందాల్చి నీవు రోచనవివేషధారివై యాగుడిలోనం బ్రవే శింపుము. ఖడ్గంబునకై మరల రాచకుమారుండు చనుదెంచు. అది లభింపమి నిక్కడఁ గొంతసేపు వెదకుచుండి మదలేఖావేషధారియగు కృతకైతవునిచేత నపహృతమానసుండై రోచనుండు బహుదూరం బరుగు. రాజపుత్రవిరహంబుం దాళలేక యొకింతసేపటికి మద లేఖయుం నక్కడికిరాఁగలదు. అప్పుడు నీవు దానికగపడి తీసికొనిపోవచ్చును. ఈ పనులలో నీపరిజనులు బహుజాగ్రతతోఁ బ్రవర్తించుచుండనగు. ఓమిత్రమా నీవు మద లేఖంబట్టుకొనిపోవుటకు ఏమితెచ్చియున్నావు. కపట. నేను దారుమయంబైన బో నొకటి తెచ్చియున్నాను. మాయా. సరీ దానినాగుడి కుత్తరపువాకిటి కెదురుగా దెరిచి పెట్టుకొనియుండమని నీభటులకాజ్ఞచేసి దానియం దామదలేఖ ప్రవేశించినతోడన తలుపులుబిగియించి యెత్తించుకొనిపోవునట్లు నీ ప్రధానభటునికిం జెప్పి నీవు రోచనుని వేషంబుధరించి ఆలయంబుం బ్రవేశింపుము, నీవెనువెంట నేను నచ్చుటకిం బ్రచ్ఛన్నం బుగవచ్చెద. వేగిరంబబొమ్ము. కపటకౌశికుండు నిర్గమించెను. మా. తనమనంబులో. నేనివ్వా డీయత్యున్నతమగుగోపురంబుపైకెక్కి గుడిలోజరుగువృత్తాంతంబు కనుంగొని యెదను. అని యాలోచించి గోపురంబెక్కితిరిగి చూచి. ఇదె రాజకుమారుండు రోచనుం డతిత్వరితగతివచ్చి తొల్లిఖడ్గంబుంచిన తావునఁ జూచి యదిలేమిసంశయించు చున్నవాఁడు. మఱియొందుచోటికి దృష్టులునిగుడించి భళా యాకృతకైతవునిచాతుర్యం బేమనివర్ణింతు, వేషభాషాదులెల్ల మదలేఖంబోలె వీనికొప్పియున్నవి. వీఁడును

రాజకుమారునియొద్దకు వచ్చుచున్నాఁడు. ఔరా యేమి యీరాజపుత్రునికి మదలేఖయం దుండుప్రేమాతిశయంబు! చూచినంతమాత్రమున సమీపమున కేగి ప్రాణవల్లభా యిచ్చటికేల వచ్చితివి యని యడిగి యదియేమియుం బలుకకున్న నోమదలేఖా నీతో నతివేగంబున వచ్చెదనని చెప్పి యిచ్చటదడసియున్నందుకై కోపగించితివా? నేనేమి సేతు. నాచంద్రహాసంబు గానకపోయె. అనిచెప్పఁగా నామదలేఖావేషధారియుం "ప్రాణనాయకా వింటివా యీయుదయాదిత్యునిదుర్ణయంబు నన్నువదలి నీవు రాగానే నలుగురు రాజభటులును ఇరువురు దాసికలును మనయంతఃపురంబునం బ్రవేశించిరి. అదిగని నేనుభయంబందుచు నొకమూల కొదిగియుండ నందొక్కతె యోమదలేఖా మారాజుయుదయాదిత్యుఁడు తనయంతఃపురకాంతాజనంబువలన నీరూపరేఖాదులు విని నీపైమక్కువతో నిన్నుం దనశయనగృహంబునకుం దెమ్మనియె. రాజకుమారుం డేదేనియాటంకంబుఁ జేసెనేని యాతనిం బట్టి శిరంబునరికివేయుఁడు అని యాజ్ఞచేసియున్నాఁడు. లెమ్ము వేగిరంబరమ్ము. అని చెప్పగా నేను వారల కట్టే కానిందు; నాకును రాజుపై మరులుకలదు. బహుదినములనుండి రాజభోగంబునకు వేచియున్నదానను. ఇదె సర్వాభరణభూషితనై వచ్చెద నిక్కడన యుండుఁడనిచెప్పి యలంకారశాల కేకతంబ యరిగి యచటనమర్పంబడియుండు గూఢమార్గంబున వెలువడి యిదె నీయొద్దఁ జేరితిని; నన్నురక్షించుభారంబు నీది" అని చెప్పిన రాజపుత్రుండు ఉదయాదిత్యునికింగూడ నిట్టిమిత్రద్రోహంబున బుద్ధిప్రవర్తించెఁగదా ఇఁక మనమిచ్చోట నుండం జనదు. రాజవిరోధంబుగల్గెనేని పౌరు లాయూరు పరిత్యజించిపోవుట మంచిదిగాని వారితో కలహించుకొనుచు అక్కడన యుండుట మంచిదికాదు. అని చెప్పిన కృతకైతవుఁడును ప్రాణనాయకా అదియనాకునుసమ్మతంబు. మనము నీమార్గంబున నిర్గమించి మఱియొక గ్రామాంతరంబునకుంజని యక్కడ సుఖంబుగనుండెదము. అని చెప్పిన నందుకువప్పై యనినరాజకుమారునిందీసికొని కృతకైతవుండు చనుచున్నాఁడు. వీరునుజ్జయినీమార్గంబుం బట్టిపోవుచున్నారు. మంచిదయ్యె. మరియొందువలనికిం దిరిగిచూచి. ఓహో కపటకాళికుఁడు రోచన వేషధారియై ఖడ్గంబుధరియించి గుడిలోనికిం బ్రవేశించుచున్నాఁడు. రోచనవేషధారియై కపటకాళికుండు ప్రవేశించి తనలో నామిత్రుండు మాయామంథరుండు వచించిన యుపాయం బతిశ్లాఘనీయము. అత్యంతలాభకరము. తొలుత నన్నుం గాంచినతోడన యామదలేక ప్రాణనాథాయని పైఁబడి కౌగిలించుకొని యధరామృతంబొసంగి తనకులకుంగుబ్బల నురంబుం గ్రుమ్మునుగదా. ఈ మదలేఖా పరిష్వంగలాభము నాకు సమకూరుటకు నేఁజేసినపుణ్ణియం బెట్టిదియో! ఒండుచోట లలితాసఖితో మదలేఖ ప్రవేశించి, లలితంగాంచి యో ప్రాణసఖి మనరోచనుం డిట్టె వెడలిపోయి యొకగడియయయ్యె. కాళికాలయంబు నిక్కడనె యున్నది. అతండు పొడగానమికిం గతంబెద్దియో తెలియదు. గుడిలోన ప్రవేశించి చూతము అని లలి

తతోఁ ప్రవేశించుచున్నది కపాలాపీడుం డను. కాపాలికుండు ఆకాశయానంబున బ్రవేశించి: ఘోర నాకు కాపాలికమతతత్వం బుపదేశించి వేషధరియింప నతి పావనంబు లగునీనరకపాలమాలికలును భిక్షాటనంబున కీయుత్తమ తపస్వితలపుఱ్ఱెయు సాంత్రమయభూషణంబులు నస్థిమయములగు యోగవాగెలునొసంగి చంద్రచూడచరణపూజావిధానంబుఁదెల్పి నన్నుంగృతార్థునింజేసి తదుక్తప్రకారంబుగ నాకాపాలికవ్రతంబు సలిపిన నాయెడల సంతసించి యీదినంబు వ్రతసమాపనదినం బని తెలిసికొని యోరీ కపాలాపీడా నీకాపాలికవ్రతం బీదినంబున సమాప్తంబయ్యె. వెంటనే యొకమానిసిని చండికకుం బలిపెట్టినంగాని సఫలంబుగాదు. నీవిప్పుడ యుందయాదిత్యునినగరంబున నుండుచండి కాలయంబునకుంజని యచ్చటఖడ్గధారియై వచ్చునొక రాజకుమారునిం దగనరికి చండికకుం బలిపెట్టికమ్ము అనియాజ్ఞచేసె. అందుకై యతిత్వరితగతి నేనును వచ్చియున్నాఁడను. దిగువకుఁజూచి ఆహా యా సౌదామినికిం గల త్రికాలజ్ఞత్వంబునకు మిగుల సంతసింపవలయు. ఆమె చెప్పిన చొప్పున నొక పురుషుండు ఖడ్గధారియై వచ్చుచున్నాడుఁ. మేలయ్యె. అని యాకసంబున నధోముఖుండగుచు యోగపట్టికలోనుండు ఖడ్గంబుందీసి తటాలున నామాయారోచనుని తలనరికి యనివార్యగతి బుద్బుదంబులతో కంఠంబునుండి వెడలు రక్తప్రవాహంబును దన చేతితలపుఱ్ఱెలోనికిం బట్టుకొని చండికాదేవికి నివేదనంబుచేసి యాకాశగమనంబున నరిగెను. కపటకాళికుని యొడలును తలయును ఆయాలయంబునంబడి తన్నుకొనుచుండెను. మాయామంథరుండు ఈవృత్తాంతంబుం గాంచి తనమిత్రునికిం గలిగిన చేటునకు మనంబున దుఃఖించుచుండ మదలేఖయుం లలితాసఖితో గుడిఁజొచ్చి యామొండెంబులు తనభర్తవి యనినిశ్చయించి వానిపైబడి మూర్ఛనొంది కొంతతడవునకుందెలిసి ప్రాణంబులు విడువయత్నించి యాయాలయపు నుత్తరద్వార సమీపంబున నుండు కొలనిలోఁబడి శరీరంబువిడువ నిశ్చయించి యాద్వారసమీపంబునకుం జనియె. మాయా. చూచి, కటకటా పటికిచీఁకటిగాన నేమియుందెలియక యుత్తరద్వారముగుండ బోనులోనికిం బ్రవేశించిన మదలేఖను బోనుతలుపులు బిగియించి యనేక పురుషులు నిశ్శబ్దముగనెత్తుకొని పాపాకర పట్టణపుం ద్రోవఁబట్టుచున్నారు. హరిహరీ యీకన్యారత్నంబుగతి యేమయ్యెనో చూచితివా. అన్ని యనర్థకంబులుంగల్గుట కేనుగదామూలంబు. రాజాజ్ఞ అనతిపాత్యము. ఏమిసేయనగును! ఇఁక మనముజ్జయినీ నగరంబునకుంజని రాజపుత్రుని పరంతపుని యొద్ద నొప్పగించి బహుమతులం బడయుద మని యాగోపురంబు దిగిపోయెను.

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

చేటికలిరువురు ప్రవేశించిరి. ప్రథమ. ఓకేళికా నేను రాజనియుక్తనై యీదిన మరుదయము మొదలు మాయామంథరుం డుదయాదిత్యుని నగరమునుండి కొని తెచ్చిన రోచనకుమారునికిం బరిచర్యసేయుటకుం బోయి తన్నికటంబునన యుండి యిప్పుడ యిచ్చటికివచ్చితిని. గాన దెలియక మందలించెదను. ఈనాట్యశాల రమణీయ పరిష్కార రాజితంబై చందనోదకంబులు చల్లి యగరుధూమధూపితంబై వెలయు నట్లిప్పుడు రచియించుటకుం గారణం బేమియో? విశేషకారణంబులేక యింతయలం కారం బొకనాఁడైనఁ జేసియెఱుఁగము. దానం జేసియడిగెదను. ద్వితీయ. ఓమరాళికా యీదినమందు రోచనకుమారునింగొని మందారమాలా వసంతసేనల యభినయ విద్యావిచక్షణత్వంబు పరీక్షింపంబడును. అందుకై యీ యలంకారము సల్పంబడి యున్నది. మరాళిక. అటులైనపరే! మఱియొకరహస్యంబు నిన్నడిగెదను. ఆ రోచన కుమారుండు సాక్షాత్కరించిన నవమన్మథునింబోలి వెలయుచున్నాఁడు. మందార మాలావసంతసేనలును అభినవయౌవనవిభూషితలై యున్నవారు. అతనింగాంచి నప్పుడ యీయిరువురకు ననురాగంబుగల్గకపోదు. అట్లయిన ననేకానర్థంబులు సంభ వింపకమానవే. కేరళిక. ఎన్నెన్ని యనర్థంబులు సంభవించకయె యీచపలిపోరు శాంతింజెందునా? ఇందుకు మనము చింతించి చేయునదేమియు లేదు. మనము నారాచ కన్నియలకుం దగిన నాట్యోచితనేపథ్యంబులు సిద్ధపఱచి యుంచవలయుఁగాన నందు జాగరూకలమై యుందము. అనుచు నిష్క్రాంతలైరి. ప్రవేశకము. నాట్యశాలయందు యథోచితాసనంబులపైఁ గూర్చున్నట్లు పరంతపుఁడు రోచనుఁడు సౌదామినియుం ప్రవేశించిరి. సభలో గూరుచుండియున్న శత్రుంజయుండు రోచనునింగాంచి యానందబాష్పంబులతో. ఓరీకుమారకా మదనమోహనా యిన్నిదినంబులనుండి నీ వెక్క డెక్కడఁ దిరిగితివో? ఏయేకష్టంబుల ననుభవించితివో? నీముఖారవిందంబుం గాంచి పెక్కుదినంబులయ్యెనే! నీవిల్లునిడిచి పోయినది మొదలు నీతల్లి యాహారంబువదలి యన వరతము నీసేమమునకై భవానికిం బూజసేయుచున్నది. నేనును మరల నీ మొగంబుఁజూడం గోరి ప్రాణంబులు ధరించుకొనియున్నాఁడ నంతియకాని వేఱులేదు. నిన్నింక నాలింగ నంబు చేసికొని యాదలమూర్కొనక నాప్రాణంబులు నిలువవు. అని తనయాసనంబు విడిచి లేచుచున్నాఁడు. సమీపమునసుండిన బుద్ధిసాగరుండను మంత్రి ఓమహారాజా యిదినాటకము. మీరు పుత్రవాత్సల్యంబుచేత నేమియుం దెలియక ప్రవర్తించెదరు. ఓర్చుకొనుఁడు. శత్రుంజయుండు కూరుచుండెను.

సౌదా. రాజా ఏల తామసించెదవు? నాట్యం బుపక్రమింప నానతియొసం గుము. పరంత. ఓభగవతి తొలుత నేకన్యక విద్యావైశారద్యంబుం బరీక్షింపనగు. సౌదా. రాజా నీకుం బ్రథమమహిషీ పుత్రికకాన మందారమాలయే తొలుతఁ బరీక్ష సేయయగు. పరంత. అట్లయినసరే. ప్రతిహారినిం బిలిచి. ఓసీ నీవుపోయి మందారమాలా

నాట్యాచార్యుండైన రాజదత్తునింగాంచి తొలుత భవత్ప్రియశిష్యనాట్యంబు పరీక్షణీయంబుగాన నతివేగంబున రమ్మనుమని చెప్పుము. ప్రతిహారి యట్లయగుంగాక యనిపోయి నాట్యాచార్యునితోఁ బ్రవేశించి మహారాజా యిదె యాచార్యుండు వచ్చియున్నవాఁడని చెప్పి చనియె. రాజును రోచనుఁడును రాజదత్తునికి నమస్కరించి సమీపాసనంబునం గూరుచుండం బ్రార్థించి యతండు గూరుచున్న వెనుక తా ముపవిష్టులైరి. రాజు. ఆచార్యోత్తమా మందారమాల తమచే నుపదిష్టంబు లగునర్థంబులం గ్రహింప సమర్థురాలై యున్నదియె. రాజదత్తుఁడు. రాజా వినుము. శ్లో. యద్యత్ప్రయోగవిషయే భావికముపదిశ్యతే మయా తస్యై । తత్తద్విశేష కరణాత్ప్రత్యుపదిశతీవ మే బాలా॥ అన్నట్లు నేను అభినయప్రయోగవిషయమందు ఏయేభావము నుపదేశించుదునో అది యప్పుడ యనేకవిధముల విశేషింపఁజేసి నాకు ప్రత్యుపదేశము చేయుచున్నట్లుగా నున్నది. నేపథ్యమున మృదంగధ్వని వినంబడుటయుం రోచనుఁడు తనమనంబులో.

కం. నవజలధరపటలావి, ర్భవదతిగంభీరనినదభావ్యం బగుచున్
నవమురజమధ్యమస్వర, మవగతమైయుల్లమునకు హర్షం బొసఁగెన్.

ఇట్లనుకొనుచుండ నచ్చటి యవనికాభ్యంతరమునుండి.

క. జలధరపటలవినిర్గత, విలసచ్ఛంపాప్రభాళి వెల్లిగొలుపుచా
యలివేణి వెడలెఁగలువల, విలుకానిజయాస్త్రమనుచు విబుధులు తలపన్.

ఇట్లు వెడలివచ్చిన రాచకన్యకంగాంచి రోచనుఁడు మనంబునందు ఈ నవమోహనాంగి నాట్యాలంకారంబు నాకు మిగుల మనోవినోదంబుం గల్పించుచున్నది.

సీ. గుదియఁగట్టిన మొల్లకుల్కు చన్నులపైన ముత్తియంపుసరాలు హత్తుపఱిచి
బలితంపుఁదొడలకు బాగుమీరెడునల్ల యర్ధోరుకంబుఁదాసాఁదొడిగి
బటువులౌపిఱుఁదులపైన జాళ్వామించురతనంపు మొలనూలు రహిధరించి
మెత్తనియడుగులనత్తమిల్లఁగఁ గుల్కు టందియల్ బాగుగాఁ బొందుపఱచి
గీ. చూచువారలహృదయముల్ చూరగొనెడి, మొలకనవ్వులు మోమున మురువుగుల్క
జగముఁ గెల్వఁగవచ్చెడు శంబరారి, విజయలక్ష్మియనందగి వెలఁదియొప్పె.

ఇట్లు ప్రవేశించి మందారమాలయు తనయాచార్యునికి నమస్కరించి సౌదామిని పాదంబుల కెరఁగి జనకునికి వందనంబు లాచరించి కించిదంకురితలజ్జావికాసభాసురమందహాససుందరముఖారవింద యగుచు రోచనకుమారుని గ్రేగంటం జూచుచు సంగీతంబు సేయువారికి మున్నుగా నిలిచియుండెను. రాజదత్తుఁడు॥ భగవతిసౌదామిని యభినయింపందగువస్తువొక్కదాని నిరూపించిన నది యథాశక్తి సూచింపంబడును ॥ సౌదా॥ [illegible]ర్వము అగ్నిమిత్రుని యెదుట మాళవిక యభినయించినది లయమధ్యంబును చతుష్ప[illegible] యను[illegible] నొప్పుదు సూచనీయము. మందారమాల గానము చేయుచున్నది.

ప్రాకృతము. దుల్లహోపిఓ మేతస్సింభవహియయణిరాసం
అంహోఅపంగమో మేపరిప్ఫురయికింపివామో
ఏసోసోచిరదిత్థోకహముపణయిదవ్వో
ణాహామంపరాహీణంతుయిగణయసతిణ్ణం.

[మే = నాకు, పిఓ = నాయకుఁడు, దుల్లహో = దుర్లభుఁడు. హియయ=ఓహృదయమా, తస్సిం=అతనియందు, ణిరాసంభవ = ఆశలేనిదానవగుము. అంహో = ఔరౌర, వామో మేఅపంగమో = నాయొక్కయెడమకడకన్ను. కింపిపరిప్ఫురయి = ఏమోఅదరుచున్నది. ఏసోసోచిరదిత్థో=ఇతఁడో ! బహుకాలమునకుఁగనఁబడిరో. కహం =ఎట్లు, ఉవణయిదవ్వో=పొందఁదగినవాఁడగును. ణాహ = ఓనాథ! పరాహీణం మాం = పరాధీనవైననన్ను, తుయి = నీవిషయమందు, సతిణ్ణం = ఆశతోనుండుదానినిఁగా. గణయ = తలంచుము.]

అనియథాభావముగ నభినయించుచున్నది. మందారమాలయభినయించినవెంటనె వసంతసేనయు నభినయించెను. రోచకుఁడు ॥ ఓమహారాజా మీరు నన్ను మధ్యస్థత్వమున నునిచియుండుటంబట్టి వీరలయందుగలతారతమ్యంబు వచింపవలసియున్నది. వీరియొక్క ప్రథమతనూజ యగుమందారమాల అనతిచిరకాలాభ్యస్తనాట్యవిద్య యని తోఁచెడిని. ద్వితీయతనూజ యగువసంతసేనబహుకాలాభ్యస్తవిద్య. ఇదియతారతమ్యంబుగాని మఱియొండు తారతమ్యంబులేదు. మృదువైనయభినయమందు నిరువురుచతురలే. ఆయభినయమును అనువర్తించి వికల్పించుటలో నీమందయానలకు సాటియగుబోఁటులు లేరు. తక్కిన తాళలయాదులందును ఈకాంతలు విశేషశిక్షితలు. పూర్వవిషయంబుం బరిత్యజించి విషయాంతరంబుస్వీకరించునప్పుడు పూర్వభావాపనోదనంబుచేసి భావాంతరం బభినయించుచో మఱికొన్ని యాశాస్త్రరహస్యంబులు సూచితంబులుకాకయున్నవి. ఆరహస్యంబులు దేవతానుగ్రహంబున నిప్పుడు నాకును పూర్వంబున బృహన్నలయగు నర్జునునికిం గాని యితరమనుష్యులకెఱుకపడునవి కావు. పరం ॥ అట్లయిన నవియుం నాతనూజల కభ్యస్యంబులే. ఓమందారమాలా ఓవసంతసేనా నాసమీపమునకు రండు. మీమీతల్లులు తమతమ కూఁతులధికురాండ్రని పరస్పరము విరోధించుకొనుచున్నారు. ఇరువురును మీరు సమానలే యని తీర్మానింపంబడినది. ఇట్లు వారికి స్పర్ధకలుగుటకు కారణమేమనఁగా నొకనాఁడు మీతల్లు లిరువురునుండగా నేను మీమీకూఁతులయభినయవిద్యాపాటవంబెట్లున్నది యని యడిగితిని. అందుకు వారు సమర్థురాలికి మీ రిచ్చుబహుమానంబెట్టిదియో తెలుపవలయునని నన్నడుగఁగా నేను వారింగాంచి మనమందారమాలావసంతసేనలలో నెవ రభినయవిద్యాచతురయొ దాని నొకచక్రవర్తికిఁ బట్టమహిషిగా రెండవదానిని రెండవదిగా నొసంగుదు నని యంటిని. అందుపై మీతల్లుల కీ యాగ్రహంబుగల్గె. ఇఁకమీరు నాయభిప్రాయంబుమేరకు నీరాజపుత్త్రునియొద్ద నాట్య

విద్యారహస్యంబు లభ్యసించితిరేని మిమ్మిరువుర నీమనోహరాంగునికిం బరిణయంబు సేయించియిత్తు. నావచనంబుల ప్రకారంబ ప్రవర్తింపుఁడు. మందారమాలా వసంతసేనలు॥ సిగ్గుతోఁ గ్రేగంట రాజకుమారునిం గాంచుచు తండ్రియొద్దకువచ్చి ॥ ఓయయ్యా యట్లే తమయాజ్ఞాపరిపాలనంబు సేయుచుండెదము. అనిచెప్పి నిష్క్రాంతలైరి. తక్కినవారును సభవిడిచిపోయిరి.

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

కేరళికామరాళికలు ప్రవేశించిరి. మరాళిక ఏడుచుచు ఓ యక్కా మన రాజు ఇంత కఠినచిత్తుండని యెఱుంగక పోతిమిగదే! కడుపునంబుట్టిన కూఁతులు చేసిన తప్పొకటైన క్షమింపంగూడదటే॥ కటకటా యెట్టి కట్టిఁడినివానికైన నిట్టిక్రూరకృత్యంబు కూడునటే! కేరళిక. ఓసీ ఎవరికైన సరే తప్పుచేసినవారిని తానే జూడక పరులవలన వినిరేని కోపంబధికంబ యగు. అందుగూడ పంచసావిప్రుని వేషంబుదాల్చి వచ్చిన గూఢతక్షకుని తమ్ముఁడు కాలకరోటకుని వచనవిషంబులచే వ్యాకులీకృతమానసుండై కదా పరంతపుం డిట్లు చేసెను. మరాళిక, ఓ యక్కా వానికి పిరియందిట్టి కోపముగల్గుటకుం గారణం బేమొకో? కేరళిక. ఓసీ గూఢతక్షకుఁడు మనయూరనుండు పనిబాలుర దొంగిలించుకొనిపోయి కాళికి బలియిచ్చుచు రాజునకు దొరకక యీ యూరియొద్ద నుండు మహారణ్యంబున దాగియుండెను. ఇది యెల్లవారు నెఱుంగుదురుగా? మరాళిక. ఔను నేను నెఱుంగుదును. కేరళిక. ఒకనాఁడీవృత్తాంతంబువిని రోచన కుమారుండు గూఢతక్షకుం డుండునడవికి వేఁటకుఁబోయి వానితో మహాఘోరయుద్ధంబునలిపి వానిని బంధుపుత్రమిత్రవర్గంబులతో సంహరించివచ్చినందుకు మనరాజు రాజకుమారుని పరాక్రమంబుం గని సంతసించి సౌదామినీ సమక్షంబున నిట్లనియె. ఓభగవతి యీ రోచన కుమారుండు నా యిరువుర తనూజాతలకు భర్త యని మున్నె పక్కాణించి యుంటింగదా. ఇప్పుడు నా రాజ్యంబునకుంగూడ యీతండె భర్తయగుఁ గాక. నేను పురుషసంతాన హీనుండనై యున్నవాఁడను. ఇఁక రెండు మూఁడు దినములలోఁ బరిణయ ముహూర్తంబు నిశ్చయించి నాకన్యకల నిచ్చి పెండ్లిచేసి పట్టాభిషేకంబును సేయంగలను. అని సెప్పి పరిణయకార్యంబుల నెఱవేర్పఁ గార్యనియుక్తుల కాజ్ఞయొసంగెను. అట్లుండ మరునాఁడుదయంబున నారాజకుమారుండు నగరంబున లేకపోయె. ఆదినముదయమున నొక సన్యాసి రాజునగరు సేరవచ్చెను. రాజును ప్రత్యుత్థానాదుల బహూకరించి యాదినంబు తనయింట భుజియింపు మని ప్రార్థింప నాతఁ డందుకొల్లక రాజుతో నోరీ నీవు పరిశుద్ధుండవైనను నీ తనూజలు పరిణయము కాకముంద రాజపుత్రునిం గలసినవారు. వారి నింటనుంచుకొని యున్నావు గాన నీకు దోషంబుగలదు. వారిఁ బరిత్యజించువరకు మావంటివారలు నీయింటను గుడువరు అనిచెప్పి తనయిచ్ఛం జనియెను. వాఁడు కాల

కర్కోటకునిపోలికయుఁ గల్గియున్నాఁడు. వాఁడు పలుమరు భిక్షుకవేషంబు ధరియించుకొని యీనగరంబు నిండ్లవాకిళ్ల బిచ్చమెత్తఁగా నేను గాంచియున్నదానను. ఆ కపటసన్న్యాసిమాటలు విని తన కూఁతులయందుఁ దనకులంబున కపకీర్తి దెచ్చి రను ద్వేషబుద్ధియుంచి వారు నిదురించుచుండఁగా మంచంబులతోఁ గొనిపోయి యడవియందు దొండొరుల కెఱుకపడనిచోటుల విడిచిరండని తన భటుల కాజ్ఞ సేయ వారు నిన్నరాత్రి యట్లుచేసిరి. మరాళిక. ఓకేరళికా మొదటనె వారు రాజపుత్రునికిం బ్రదత్తలైరి. ఇదివరకు సంప్రాప్తయౌవనలును గారు. వీరివిషయంబున నిట్టిదురపవాదంబు సెప్పిన వానిమాటలు రాజు ఎట్లు విశ్వసించెనే. కేరళిక. ఓసీ రాజులహృదయములు వజ్రములకంటె కఠోరములు. కుసుమములకంటె మృదువులుగదటవె. కేవలము కీర్తికళంకము లేకుండఁ జేసికొనుటయె వారి క్రమము. మరాళిక. ఈ దినము మొదలుకొని కమలవతీకళావతులును మన యూరంగానముగదే. అందు కమలవతి మన రాజునకు భోగపత్ని యగు శృంగారవతి కూఁతురుగనుక తనకు సహోదరీభావంబుపాటించుకొని మందారమాల యందతిప్రేమతోఁ బ్రవర్తించుచుండును. అది యతిచతుర. మఱియుఁ గళావతియనునది ధర్మకవచునికూఁతురు మందారమాలతోఁ స్నేహంబుఁ బాటించుచుండు. వీరిరువురు వారలతోఁగూడ రాజకుమారునొద్ద నాట్యవిద్యాభ్యాసంబుచేయుచున్నవారు. కేరళిక. వారి వృత్తాంతంబు దెలియదు మనము మనపటులకుంబోదము రా. అని నిష్క్రాంతలైరి. ప్రవేశకము. కమలవతి కళావతి యుఁబ్రవేశించిరి. మంచంబుపైఁబరుండి నిదురగూరుచుండు మందారమాలంగాంచి. అక్కటా! యీమగువ తనయంతఃపురంబనుకొని యీ ఘోరాటవియందు నిదురకూరుచున్నది. రాజభటులు తన్నుఁదెచ్చి యిక్కడనుంచి పోయినది యెఱుంగదు. నిదురమేల్కాంచి యెవ్విధిం బరితపించునో? మందారమాలా. మేల్కాంచి నలుగడలం బరికించి ఏమి నేను రాత్రి నాయుపవనంబునం బరుంటినో? కానిచో నాయంతఃపురమున నేల లేకపోతిని? కమలవతీ నేను ఒకవేళపరాకుపడి యుపవనమందు నిద్రపోయినను మీరలైన నిదుర లేపకూడదటే. ఏమే నేనిట్లు అనాథవలె నిదురింప నాతల్లి యూరకుండెనటవే. (శయనంబువిడిచిలేచి.) కటకటా యిది నా యుపవనంబు కాదు. ఉపవనంబైనచో మయూరంబులును శుకపికంబులును లతానికుంజంబులు నుండవా? ఒకటైనం గానమే యిక్కడ. అదియునుంగాక నాయంతఃపురంబు సమీపంబున లేదే. ఈస్థలంబున కెన్నఁడును నేను వచ్చినదానంగాను. ఈ కంటకకంటకితంబులగుచెట్లును భయంకరారావముఖరితంబు లగు క్రూరమృగంబులను నే నెన్నడును గాంచినదానంగాను. నామనంబున బహుభయంబు గలుగుచున్నది. కమలవతి. ఓముగుదా నీతల్లికిని నీయందు దయలేకపోయెఁగదే. యని పైటచెఱఁగు మొగంబుపై వేసికొని యేడ్చుచున్నది. మందారమాల (తాను నేడ్చుచు.) ప్రియసఖి సంగతియేమే.? కమల. ఓసీ మనకు సంగతులేవియు లేవు. గతిలేనివారమైతి మంతేనే. మందార. ఓసీ

యేల యట్లనియెదవు? నా జనకుండును నాజననియు మొదలగువారల కేదేని కీడుసంభవించెనో? కమలవతి. వారల కేమియు లేదు. మఱివారలచే మనకు. మందార. (సశోకముగ,) ఏమియిది, వారు బాగుండఁగా నాకు శోకకారణం బేమి? కళా. ఓకమలవతీ యేలసంకోచించెదవు. ఈ దుఃఖంబుచెప్పక తీరునటవే. ఎంతసే పీవిధముగ సందిగ్ధపు మాటలాడెదవు అనిచెప్పి మందారమాలతో రాజు దానివిషయంబునం జేసినయపకారంబుం దెల్పెను. మందారమాల భూమిపయింబడి మూర్ఛపోయె. ఇంతలో కాలకర్కోటకుండు ప్రవేశించి యతివేగంబునవచ్చి మందారమాలనెత్తికొని దురవగాహం బగునరణ్యపు మార్గముగుండంజని సమీపమున నుండునొక కొండపేటుపై కెక్కెను. కమలవతీ కళావతులు ఎంత ప్రయత్నపడియు నక్కడి కెక్కలేక విరమించుకొని యామందారమాలకుం గలిగినదుర్దశావిశేషంబునకు మిగుల సంతపించుచుం జేయునదిలేక యా కొండచఱియలోబడి ప్రాణంబులు వదల నిశ్చయించుకొని యందులో దూకుటకు ఒక యున్నతప్రదేశంబునిరూపించి దానిపై కెక్కిదూకిరి. నిష్క్రాంతలైరి.

కాలకర్కోటకుఁడు ఆకొంటపేటుమీఁద నొకపలకరాతిపైన మందారమాలనునిచి కట్టిలేపిన నాకన్యకలేచి యోకమలవతీయని పిలిచినఁ గాలకర్కోటకుండు 'ఓ పిల్లా కమలవతిలేదు. ఇది కాలకర్కోటకుఁడు వసించుతావు. బెబ్బులిచేతం జిక్కికొన్న చిన్నిలేడిచందంబున నైతివి. ఇంకదప్పించుకొన నీకుం దరంబు గాదు. లెమ్ము. ఇచ్చటికి సమీపమున నొక భైరవాలయంబువాకిటఁ బఱచియుండు పలకరాతిపై "నీభైరవుని యడుగున నొకపెట్టియయందు రెండుహారంబులున్నవి. అవి దేవతా నిర్మితంబులు. అవి కావలసినవారొక సర్వలక్షణోపేత యగుకన్యక సమర్తాడఁబోవుదానింగాని భైరవోపాసనాసిద్ధపురుషునిం గాని బలియిచ్చినం దీసికొనవచ్చును" అని వ్రాసియున్నది. అందుకై బహుదినంబులు భైరవోపాసనచేసి నేను నిన్ను దీసికొనివచ్చి బలియియ్యఁ దలపెట్టుకొనియుంటిని. ఇందుకై బ్రాహ్మణవేషంబుధరించి మీ తండ్రిపాలికి వచ్చి మిమ్ము విడనాడఁజేసితి. ఈ నెపంబున నీమగండు నా సహోదరునిం జంపిన పగయుం దీర్చుకొందును. ఈ దినంబు నాతపంబుపండె.' అని చెప్పిన మందారమాల భయంబునఁ నేమియుం దోఁచక యేడ్చుచున్నది. ఇంతలోపల చెట్లసందుననుండి రోచనకుమారుండు ప్రవేశించి. మందారమాలం గాంచి సమీపమునకు వచ్చి ఓ మందారమాలా యని పిలచెను. రాజపుత్రియు కన్నులుఁదెరచి ససంభ్రమంబుగ ప్రాణనాథా యని యార్చుచుం బరువిడి యాతనిం గౌఁగిలించుకొనెను. రోచనుఁడు మెల్లగ దానిం బుజ్జగించి యో ప్రాణనాయికా యిప్పుడు నే నీకుం జేయవలసిన యుపకారం బేమి తెల్పుమన మందారమాల రాజపుత్రా నీవేమియు విచారింపక యిప్పుడ ఈ క్రూరునింబట్టి తలదెగఁగొట్టి యీ భైరవునికిం బలిపెట్టుము. తక్కినవిషయంబు లవ్వలఁదెల్పెద నని రోచనుం డట్టి యని తన్నుంగని చెట్లసందున బరుగిడిపోవు నా కాలకర్కోటకుని వెంటనంటి కొప్పు

వట్టి తెగిచికొని తెచ్చి తలతెగఁగొట్టి భైరవునికిం బలిపెట్టెను. అంత మందారమాల ప్రాణనాథా యీ భైరవునిక్రింద నవరత్నహారంబు లున్నవట. ఈవిగ్రహంబుం బెరికి యవి గ్రహించుకొనవలయును అనఁగా నా ప్రకారంబుగ భైరవునిం బెరుకఁగా వజ్రమయుంబగు పెట్టియున రెండుహారంబులు గనంబడియె. అవి యెత్తుకొని రోచనకుమారుండు మహాముదంబు నంది యోమందారమాలా యీ రెండుహారంబులును దేవనిర్మితంబు లనుటకు సందియంబు లేదు. ఇది యెవ్వరెవ్వ రెట్లు ధరియింపవలయునో తెలియదు. క్రమంబు దప్పి ధరించుకొన్న నేమేమికీడు వాటిల్లునో యేమియుం దెలియకయున్నదే. అనఁగా మందారమాల ప్రాణనాథా ఆ విషయంబుంగూడ నీయాలయంబున నెందైన వ్రాసియుండకపోదు. పరిశీలింతము అని యా భైరవాలయకుడ్యంబులం జూచుచుండిరి. అందొకచోట "భోగంకరణహారము రాజ్యకన్యక ధరించుకొనందగినది. అది నియమముతో ధరించునది. చతుస్సముద్ర ముద్రితధరామండలాధిపత్యంబు వహించు నొకరాజకుమారునికిం బట్టపుదేవియై యనేకవత్సరములు భోగంబు లనుభవించును. జీవంకరణమనుహారము రాచకొమరుఁడు ధరించుకొనవలసినది. ఇది ధరించుకొన్నవానికి సకల శత్రుజయంబును అపరిమితధనసంపదయుంగలుగు" అని వ్రాసియుండెను. ఇట్లు వ్రాసియుండుటంగాంచి మహాసంతోషాంబుధిం దేలి యాయిరువురును తమరొండొరులం బెండ్లిచేసికొనవలయు నని యెంచి యదిచెప్పుకొనలేక సిగ్గుపడుచుఁ గొంతతడవు గడపుచుండ నందు రాకొమరుండు భోగంకరణహారంబును మందారమాలకంఠంబుననిడి హర్షోత్ఫుల్లముఖారవిందుండై యా బాలికామణి మొగంబు ముద్దుగొనియెను. జీవంకరణహారంబును రోచనుండు తాను ధరించుకొనినయనంతరము మందారమాల 'ప్రాణనాథా మీరిచ్చటకు వచ్చుటకుం గారణం బేమి? నన్నుఁ గాలకరోత్కటుకునిబారినుండి తప్పించుటకై దైవము మిమ్ము ప్రేరణచేసెనో? అనుపమమగు భవత్ప్రాప్తిచేత బంధుజనవిరహదుఃఖం బెంత మాత్రము నాకుఁదోచదు.' అని యనఁగా రోచనుఁడు, 'ప్రాణనాయికా నీతండ్రి గూడ తక్షకునిం జంపినందుకు సంతసించి యుజ్జయినీనగరంబునకు నన్ను రాజుం జేయందలంచి తనభావంబు బయలుపఱుచుటం జేసి యదియే నొల్లక సకలదేశవిలోకనోత్కంఠ చేత నెవ్వరికెఱుకపడకుండ నానగరంబు నిర్గమించి యీయరణ్యంబునం జొచ్చి నడుచుచు నీదిన ముదయమున నీకొండచఱియయొద్దకుం జేరి నీచేయు రోదనధ్వని వినంబడఁగా నిచ్చోటికి వచ్చితిని. భవల్లాభంబువలన నపరిమితానందంబు నొందియున్నవాఁడ. ఇంతకంటెఁ గావలసినది యధికంబేదియును లేదు. భరతవాక్యము. కం. మనకనుదినమానందము, వనజాతదళాక్షుదయనువర్ధిలు గాతక్, ఘనములువర్షించి జగంబును గాచుచు నుండుఁగాత భూమిసురులకై. అని యందఱును నిష్క్రాంతులైరి.

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

నాటకము సమాప్తమైనయనంతరము శత్రుంజయుండు తనమంత్రి యగు విచారసారునితో 'నో ప్రధానశేఖరా యీ నాటకమందు నాకుం బరమమిత్రుం డగు పరంతపుని కూఁతురగు మందారమాలా కన్యకచరిత్రంబు నిరూపింపఁబడియె. రోచన కుమారుండనువాఁడు నాతనయుఁ డగుమునన మోహాచుండే యని తోఁచెడిని. లేనిచో వానికి దుఃఖము వచ్చినప్పుడు నాకు దుఃఖమును వానికి సుఖము సంభవించినప్పుడు నాకు మహామోదంబును విలగల్లు? ఆరోచన కుమారుం డెవండు? ఆభైరవాలయంబు నొద్ద నుండు రోచనుండును మందారమాలయు నేమైరి. వృత్తాంతంబును పూర్ణముగా విన నామన మత్యుత్కంఠతో నున్నది.' అనియడుగఁగా మంత్రియుం సాంఖ్యాయనుం బిలిపించి రా జడిగినవిషయంబు విన్నవించిన నామె యిట్లనియె. సింహాచలంబుపై తపంబు సేయుచున్న మణికంఠుండను సిద్ధుం డొకనాఁ డుజ్జయినీక్షేత్రంబు దర్శింపవచ్చి మహాకాలదర్శనానంతరం బాకాశయానంబునఁ బోవుచుండి యమూల్యరత్న ప్రభా ప్రజ్వలితంబులగు నీహారంబులు రాజపుత్రుల కంఠంబులం బ్రకాశించుటం గాంచి యా భైరవాలయ సమీపంబున డిగి యొక బ్రాహ్మణ వేషంబు ధరియించుకొని వారిసమీపంబునకుం జని ప్రాణములు పోవువానివలె విలపించి యేలయేడ్చెద వని వా రడిగినమీఁదట యా కపట విప్రుం డిట్లనియె. ఓ రాజపుత్రా నేను బీదబ్రాహ్మణుండను. మీయొద్ద యాచించి యేమైన సంపాదించుకొనం బ్రయత్నపడి వచ్చుచుండఁగా నీయుదయంబున మహాసర్పం బొకటి నాత్రోవకడ్డమై యమదంష్ట్రలంబోలిన తనకోరల విషంబు గ్రక్కుచు నన్నుం గరచి వేగంబ పారిపోయినది. నే నిడివరకు ప్రాణంబులు బిగబట్టుకొని వచ్చితిని. ఇఁక నాశరీరము నీయధీనము అని భూమిపయింబడి విలవిలఁదన్నుకొని విగతప్రాణుని చందంబుననుండె. రోచనుండును తనలో నావిప్రుని బ్రతికించు నుపాయంబుంగానక తన హారము జీవంకరణంబని చెప్పంబడును గాన నిది యితనిని బ్రతికించుననితలంచి తటాలున తన మెడనుండు హారంబునుదీసి యాతని కంఠంబున వైచెను. ఒకింతసేపటికి వాఁడిటు నటుం బొరలెను. అది గాంచి సంతసంబున మందారమాల తనహారంబు భోగకరణంబు గాన నీతనికి సౌఖ్యము సేయునని తలంచి తన మెడనుండుహారంబు నాతనికంఠంబున వైవ నంతలో నాసిద్ధుండు నవ్వుచులేచి యాకాశయానంబున నెగరిపోయె. అది మొదలు వీరు బుద్ధిచాంచల్యంబు గల్గి యొండొరులతోఁ జేరక యెడఁబాసిపోయిరి. క్రమక్రమముగ రాజకుమారుండు పాపాకరపట్టణంబులు ప్రవేశించెను. ఏను భూతభవిష్యద్వర్తమానంబుల నెఱింగిన వాఁడంగాన మందారమాలగతి యెఱింగి యది రాజకుమారు నెడబాసిన వెంటన యదియుండుచోటికిం జని దాని నీయూరికిం గొనితెచ్చితిని. మందారమాలను విడిచిపెట్టినరీతి వసంతసేనను గూడ నట్టడవియందు రాజు విడిచిపెట్టఁగా సౌదామిని యచటికిం బోయి దానిం గొనిచని శ్రీపర్వతంబునం దనయాశ్రమంబున నుంచుకొనియున్నది. ఆవసంతసేన ప్రౌఢవాకకు కామందకి యను పేరుతో

యోగం బభ్యసించుచున్నది. మణికంఠుం డీ హారంబులం దాల్చి శ్రీపర్వతంబున సౌదామినీతపోవనంబున కరిగి యామె యడుగఁగా నాహారంబులు తనకు దొరికినమార్గం బంతయుం జెప్పె. అంతట సౌదామిని యా హారంబులు తనకిచ్చి పొమ్మనియడుగఁగా తప్పించుకొనిపోలేక తదీయతపోవిశేషంబునకు భయపడుచు నామెకు సమర్పించిచనియెం. ఆ సౌదామిని యాహారంబులుగొనుచు భైరవాలయంబునకువచ్చి యచ్చట మందార మాలా రోచనులు లేమికిదుఃఖించుచు నాగుడి కలయం గాంచునెడ నొకచోటం బూర్వోక్త ప్రకారములు వ్రాసియుండుటయుం మఱియొకచోట "ఈ హారంబులు శూద్రతపస్విచేతం జిక్కెనేని హారస్వాములకు చిత్తచాంచల్యంబున పరస్పరవియోగం బును సంభవించును ; ఆనియును ఈ హారంబులు మరల బంధుజనంబులయొద్దఁజేరనేని తమయొద్దనున్నరీతి మహా లాభకరములునగును అని వ్రాసియుండుటం గాంచి సంతసించి తన తపోవనంబునకుం జనియె. రోచనుం డీపురంబునకు వచ్చియున్నాఁ డని విని వసంతసేనచే వానిని కొన్నిదినంబులకుముందు యిచ్చటకుం బంపినయది. వసంతసేనం దోడ్కొని యీదినం బిచ్చటికి వచ్చునట్లు సౌదామినికి వృత్తాంతంబుం దెల్పియున్నాను. ఇప్పు డిచ్చోటికి వచ్చును. ఈనము నీతోయుద్ధము చేసినవాఁడే నీకుమారుండైన మదనమోహనుండు. ఇతని కుదయాదిత్యుని నగరంబున రోచనుం డనుపేరుగల్దు. మీరు మోసముగఁబట్టి బంధించినవాఁడె కృతబుద్ధియను నీ విచారసారునికుమారుండు. దీర్ఘ బాహునికూతురు చంద్రసేనయే చంద్రసేనుఁడను పేరసుందరీమందిరాధిపత్యము వహించుచుండెను. కమలవతీ కళావతులం గొండచఱియలోదూకి ప్రాణంబులువాయ యత్నించి దూకగా నందొక పొదరింటిపయింబడి దేహంబుల నొకించుకేనియు క్షతిలేకయుండ నే నచ్చటికేగి వారలం గొనితెచ్చి మందారమాలకు దాసికలుగాఁ జేసియున్నదానను. అని చెప్పఁగా శత్రుంజయుండును దీర్ఘబాహువు మొదలగువారును ఆ సాంఖ్యాయనీ ప్రభావంబున కత్యాశ్చర్యంబునొంది యామె పాదారవిందములకు నమస్కరించి యో తల్లీ యిట్టకారణవత్సలతం గాపాడిన నీప్రేమను మేమేమని వినుతింతుము. కరుణించి కుమారుల రప్పింపుము. అని వేడుకొనఁగా సాంఖ్యాయని భటులచేత మదనమోహనుని కృతబుద్ధిని కారాగారములనుండి విడుదలచేయించి రప్పించి ముందుగవచ్చి తనకుం బ్రణామంబుచేసి నిలిచినకృతబుద్ధిసహితుం డైనమదనమోహనునిం జూచి ప్రమోదంబుతో నో మహారాజకుమారకా యని యాదలమూర్కొని నాయనా నిన్నొక కారణంబుచే కారాగారంబున బంధనంబు సేయవలసివచ్చె. ఇది తప్పు కాదు. నీమనంబున నుంచుకొనకుము. ఇదె నీతండ్రి శత్రుంజయ మహారాజు వచ్చియున్నవాఁడు. నిన్నుం గాంచ నత్యుత్కంఠతో నున్నవాఁడు. ఆతని చరణకమలంబుల కెరగుము. అనఁగా మదనమోహనుండు భయభక్తులతోఁ దండ్రిపాదారవిందంబులకు వందనం బాచరింపఁగా శత్రుంజయుండు ఆనందబాష్పంబులఁగుమారు నౌదల తడుపుచు బాహువులు

సాచియొత్తి నిండుకవుగిటం జేర్చుకొని డగ్గుత్తికతో నేమియుం బలుకలేకయుండ మదనమోహనుండు బుద్ధిసాగరుని చరణంబులకు నమస్కరించి యాతనిచే గౌరవింపంబడి నిలుచుండె. కృతబుద్ధియుఁ దండ్రికి నమస్కరించి రాజునకు మెఱఁగిన యాతని రాజు కౌగిలించుకొని నాయనా మనుష్యునిఁబాయని నీడంబోలె రాముని బాయని లక్ష్మణునివలె రాజకుమారు ననుసరించుకొని యనేకకష్టంబు లనుభవించితివి. లోకంబున స్నేహధర్మంబు నీవలన నిలుపంబడియె. అనిపల్కఁగా సాంఖ్యాయని కమలవతీ కళావతీ తరళికా ప్రముఖులచేత మందారమాలాది కాంతలను రావించి నమస్కరింపంబనిచి యందు మందారమాలం జూపి యిదియె యజ్ఞసేనపతికూతురు. దీనిపేరు మందారమాల. ఇది పట్టమహిషీ పదంబునకుం దగినయది. అని మదనమాలం జూపి ఇదిమదనమాల. నీకత్యంత మిత్రుండైన ధరావంతనగరాధిపతియగు శూరబాహునికూఁతురు. అని చంద్రసేనం జూపి యిది కళింగ దేశాధిపతి యగునీదీర్ఘబాహునికూఁతురు. ఇది లతావివాహ ప్రస్తావమున నుండఁగా నేనచ్చోటికిం జని కొన్ని యింద్రజాలంబులు చూపించి భీతంజేసి యిచ్చటికిం గొనివచ్చి నీకుమారునికిం బత్నిగాఁ జేసియున్నాను. అని మదనలేఖంజూపి యిది నేపాళదేశపురాజధానియగు చంద్రభాగ నగరాధిపతియైన ధర్మపాలునికూఁతురు. అని చందనలేఖ జూపి ఇది నాకుం బ్రియశిష్యుండగు సింహదేశాధిపతి ధృఢవీర్యుని తనూజ. నీకుమారునికి వివాహయోగ్య యని యారాజుతోఁ జెప్పి తెచ్చి చంద్రసేనునికిం జెలియలివరుసగా నేర్పఱచియుంటిని. ఈ యేవురును నీకుమారునిచే గాంధర్వ వివాహంబునం బరిణీతలైయున్నవారు. అని చెప్పుచుండఁగా సౌదామినియుం వసంతసేనం దోడితెచ్చినంగాంచి సాంఖ్యాయని తనయొద్ద నుండుపరిచారికాజనంబుచేత దానితపస్వివేషంబు బాపి రాజకన్యకావేషంబును ధరింపంజేయ నాజ్ఞయిడి వారలట్లుచేయ నొరవెలికి చికిలిచేసిన పంచబాణుని బాణంబురీతి వెలుంగు నాకన్నియనుజూపి దీనిని యాఅవకోడలినిగాఁ బరిగ్రహింపుమని చెప్పినవిని శత్రుంజయుండిట్లనియె. ఓ భగవతీ నీయాజ్ఞ మేరకుజరుగుట కాటంకంబులేదు. అయినం దెలియక యడిగెదను. సంసారంబువదలి సన్న్యాసవృత్తిలో నుండు తమకీసంసారప్రవృత్తి యేలగల్గె; తెల్పుమి. అనఁగా సాంఖ్యాయని యిట్లనియె. ఓ మహారాజా యీ విచారసారుఁడు నాకు బాల్యస్నేహితుఁడు. మే మిరువురము బ్రహ్మవిద్యాభ్యాస మొకగురువునొద్దన యొనరించితిమి. ఇతఁ డొకనాఁడు నా తపోవనంబునకువచ్చి నమస్కరించి యోభగవతి! నాయందు శిష్యవాత్సల్యంబుంచి యొకకార్యంబు నిర్వర్తింపఁ బ్రార్థించెదను. మా రాజకుమారుఁడు మదనమోహనుఁడు పరకీయాపరాయణుం డగునని జ్యోతిష్కులు వచియించిరి. వారలమాట లసత్యంబులుకావు. పరదారపరాయణుండు రాజగునేని రాజ్యంబుచెడునని రాజు భయపడుచున్నాఁడు. ఇందుకుం దగిన వెరవూహించవలసినభారము నీది అని చెప్పెను. అందుకు నేను సమ్మతించి లోకంబునం గన్యకలను

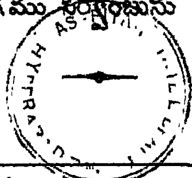
తమతమ తండ్రిమొదలగువారు కన్యాదానము చేయవలయు. అట్లుచేయక కన్యకలే తమ కిష్టుని వరించిరేని వారు కన్యకలనం దగు పరకీయ లగుదురు. "కన్యాయాః పిత్రాద్యధీన త్వేసతిపరకీయతా" అనియున్నదిగదా? కాన పిత్రాద్యనుమతి లేకయే తమకుతామెకోరి యాతనివరించిరేని యితనికి పరకీయాగమనంబును సిద్ధించు. ధర్మ శాస్త్ర ప్రకార మిది విరుద్ధమునుగాదు. శ్లో. గాంధర్వేణవివాహేన బహ్వ్యోరాజర్షి కన్యకాః, శ్రూయంతేపరిణీ తాస్తాః పితృభిశ్చాభినందితాః. అన్నట్లు శకుంతలాదు లగు రాజకన్యకలు గాంధర్వ వివాహమున భర్తలను వరియించియుండుటంబట్టి దోషా వహంబును గా దని యితనికి పట్టమహిషీ పదంబునకుందగిన రాజకన్యకల బారసీ వాశిమ్య లగు మందపాలకి సౌదామిని మొదలగు వారలంగొని యనేకోపాయంబుల నిచ్చటికి రప్పించి వారికి పరస్పర స్నేహముకల్గునట్లు లొనరించి యీసుందరీ మందిరంబునం గాపాడుచుంటిని. ఇందొక్కొక్కకన్యకనింకొక్కనవేః శ్రమము లనుభవించితిని. ఈ నగ రము మదీయతపోబలంబుచే నితరుల కగమ్యంబుగనంగట్టిన పట్టణము. అనిచెప్పంగా శత్రుంజయుండు తన మంత్రిబుద్ధికి మిక్కిలి సంతసించి సాంఖ్యాయనితో నోభగవతి నా కుమారుని కింతటితో జ్యోతిష్కులు చెప్పిన దోషముపోయినదా యనియడుగ సాంఖ్యాయనియు ఓరాజా యీ సుందరీమందిరంబున నీకుమారుం డీకాంతలకై పడిన ప్రయాసము పరదారలకై తిరుగువాడును అనుభవింపలేడు. మందారమాల చంద్ర సేనుని పత్ని యని యిం దీవర కెల్లవారును దలంచియున్నారు. ఇతడును చంద్రసేనుని పత్నితో వ్యభిచరించుచున్నానని యొకదా యెంచి ప్రవర్తించెను. అందుతో నా దోషమును సమాప్తంబయ్యె. ఇతనికిం దగిన నాయికలు ఈ భూలోకంబున వీరలే కాని యితరులు లేరు. వీరలంగాక యన్యల నీక మనంబున నైనం గోరడు. వీరలు కులరూప వయోవిద్యాదుల నీకుమారునికి సమానలు. అనిచెప్పంగా శత్రుంజయుండు ప్రమోద మేదురహృదయుండై భగవతి యింత ప్రియంబుచేసిన నీకు నే మేమిప్రియంబు సేయం గలము. కొండంతదేవునికిం గొండంతనై వేద్యము పెట్టలేముగదా యన్నట్లు మాయెడం గలుగు ప్రియకార్యంబొకటి నెరవేర్చుకొనుమని ప్రార్థింపంగా సాంఖ్యాయని యోరాజా నాకుం ప్రియంబుచేసెదవేని ఈ కన్యకలజనకులరావించి యీ సుందరీమందిరంబునన మంచిముహూర్తంబునందు వివాహంబు జరుపుము. కన్నులు జల్లపడంజూతు నిదియ నాకుం బ్రియంబనిచెప్పంగా శత్రుంజయుండును జయవర్మం గాంచి మదనమాల తండ్రియగు శూరబాహువును అతనికుమారులను కారాగార విముక్తులంగావించి నీభార్య యగుమోహనవతితోడ నెల్లి సాయంకాలమున కిచ్చటికి వచ్చునట్లు వేగవంతంబులగు గుఱ్ఱంబులుగల భటులను తక్షణంబ పంపుమన నతండు నట్లయొనర్చెను. ఉజ్జయినీపతి

యగుపరంతపునికిని సింహదేశాధిపతియగు ధృకవీర్యునికిని, చంద్రభాగ నగరాధిపతియగు ధర్మపాలునికిని వృత్తాంతంబు విశదంబుగ వ్రాసి కల్యాణపత్రికలు తానె శత్రుంజయుండు పంపించెను. సకలబంధుజనంబులును వచ్చిచేరిరి. చిత్రకేతనపట్టణమున కతివేగవంతంబులగు గుఱ్ఱంబులెక్కి కొందఱుభటులుచని కుమారుని వృత్తాంతంబు చెప్పి కల్యాణంబు శ్రుతపరచఁగా మదనమోహనునితల్లి మణిమాల మహాప్రమోదంబునొంది మరునాఁడుదయంబునకు సుందరీమందిరంబునకు వచ్చి చేరి కుమారునిం గని సంతసపడి కోడండ్రు వచ్చి నమస్కరించినం దీవించి యందఱం గౌఁగిలించుకొని మహానందాంబుధిం దేలుచు పెండ్లిపనులు నిర్వర్తించుచుండె. దేశంబులంగల విప్రముఖ్యులును రాజులును వైశ్యులు శూద్రులును పరిణయ వీక్షణకౌతూహలంబుతో నానగరంబునం జేరి యిష్టమృష్టాన్నంబులచే పరితృప్తిపడసిరి. శత్రుంజయుండును సాంఖ్యాయననిర్దిష్టంబగు శుభముహూర్తంబునందు మంగళవాద్యంబులు మ్రోయ విప్రముఖ్యులు వేదంబులు సదువ గాయకులు వీణావేణుముఖ్యములగు సంగీతంబులుపాడ అప్సరసలకుసమానులగు వారకాంతలు నర్తనంబులు సలుప మహాసంతోషంబునం గుమారునికి మందారమాలాదిక్రమంబుగఁ బరిణయంబు నిర్వర్తించెను. ఇట్లైదుదినంబులు మహామోదంబుగాఁ బరిణయంబుజరిగిన యనంతరము శత్రుంజయుండు సాంఖ్యాయనుని బ్రార్థించి చిత్రకేతననగరంబునకుం గొని చని తన్నిదేశంబున సకల బంధుసమక్షంబున పౌరులును బంధువులును సంతసంబంద మదనమోహనునికిం బట్టాభిషేకమహోత్సవంబు రచియించి మంత్రిపదంబునం గృతబుద్ధి నునిచి తానును విచారసారుండును నిర్భరత్వంబుతో భగవంతుని ధ్యానించుచు సంతోషంబున నుండిరి.

కం. మదుపజ్ఞంబుగఁ జేసితి, నిది నీ వంగీకరింపు మెలమినెలంగన్
మదనజనక సరసులకును, హృదయాహ్లాదావహంబు హితమయి వెలయున్.

ఇది శ్రీమదనగోపాలచరణారవిందవందనాభిలాషియగు చిలకపాటి వేంకట
రామానుజశర్మచే రచియింపంబడిన చమత్కారకథాకల్లోలినియందుఁ

చతుర్థతరంగము సర్వంబును సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1951.